

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 340.13:342.734:502.131.1(478)(043.3)

PUNGA IRINA

**CONVERGENȚE TEORETICO-PRACTICE DE ASIGURARE A
DREPTULUI LA UN MEDIU NEPRIMEJDIOS PRIN REALIZAREA
MECANISMULUI DE EVALUARE A BIODIVERSITĂȚII**

SPECIALITATEA: 551.01 – TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

_____, CIOBANU, Rodica doctor habilitat în
drept, profesor universitar

Autor:

_____, PUNGA Irina

Chișinău, 2026

© Punga Irina, 2026

CUPRINS

ADNOTARE.....	5
LISTA ABREVIERILOR.....	8
INTRODUCERE.....	9
1. CONCEPTUALIZAREA TEORETICO-METODOLOGICĂ A DREPTULUI LA UN MEDIU NEPRIMEJDIOS PRIN PRISMA MECANISMULUI DE EVALUARE A BIODIVERSITĂȚII.....	25
1.1. Delimitări conceptuale doctrinare în materia asigurării dreptului la un mediu neprimejdios prin prisma mecanismului de evaluare a biodiversității.....	25
1.2 Rolul Curții de Justiție a Uniunii Europene în abordarea integrată a dreptului la un mediu neprimejdios și protecției biodiversității.....	44
1.3 Concluzii la Capitolul 1.....	54
2. DETERMINAREA CADRULUI UNITAR DE ANALIZĂ A INTERCONEXIUNILOR DINTRE DREPTULUI LA UN MEDIU NEPRIMEJDIOS ȘI EVALUAREA BIODIVERSITĂȚII.....	57
2.1 Fundamente conceptuale, evoluția și consacrare jurisprudențială a dreptului la un mediu neprimejdios.....	57
2.2 Interconexiunea dintre biodiversitate și dreptul la un mediu neprimejdios: implicații juridice și controverse privind calitatea biodiversității de subiect de drept.....	71
2.3 De la principiile generale la principiul precauției: conceptualizare și operaționalizare în construirea unei culturi normative anticipative.....	80
2.4 Concluzii la Capitolul 2.....	104
3. CARTOGRAFIEREA ARHITECTURII TEHNICO-JURIDICE A MECANISMULUI DE EVALUARE ADECVATĂ: PERSPECTIVA DREPTULUI EUROPEAN.....	107
3.1 Evoluția istorică a mecanismului de evaluare adecvată în temeiul Directivei Habitate.....	107
3.2 Elementele definitorii ale mecanismului de evaluare adecvată.....	116
3.3 Derogări și măsuri compensatorii în cadrul articolului 6 (4) al Directivei Habitate.....	129
3.4 Concluzii la Capitolul 3.....	136
4. FUNDAMENTAREA TEORETICĂ, LEGISLATIVĂ ȘI APLICATIVĂ A MECANISMULUI DE EVALUARE A BIODIVERSITĂȚII LA NIVEL NAȚIONAL....	139
4.1 Integrarea semantică și funcțională a mecanismului de evaluare adecvată în legislația Republicii Moldova.....	139
4.2 Conservarea biodiversității în Republica Moldova: principii, etape procedurale și rolul subiecților în implementarea mecanismului de evaluare a biodiversității în cadrul rețelei Emerald.....	147
4.3 Integrarea evaluării biodiversității în cadrul evaluării impactului asupra mediului: perspective teoretice și aplicații practice.....	157
4.4 Integrarea evaluării biodiversității în cadrul evaluării strategice de mediu.....	169
4.5 Concluzii la Capitolul 4.....	181
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	186
BIBLIOGRAFIE	196

Anexa 1 Proiect de lege pentru modificarea unor acte normative.....	214
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	221
CURRICULUM VITAE.....	222

ADNOTARE

PUNGA, Irina. „Convergențe teoretico-practice de asigurare a dreptului la un mediu neprimejdios prin realizarea mecanismului de evaluare a biodiversității”. Teză de doctor în drept la specialitatea: 551.01 – Teoria generală a dreptului”. Chișinău, 2026

Structura tezei: introducere, 4 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 221 de surse, o anexă, text de bază 167 de pagini. Rezultatele obținute sunt reflectate în 15 articole științifice.

Cuvinte-cheie: dreptul la un mediu neprimejdios, evaluarea biodiversității, principiul precauției, Directiva Habitate, măsuri compensatorii, evaluarea impactului asupra mediului, evaluarea strategică de mediu.

Scopul cercetării rezidă în elaborarea unei fundamentări teoretico-practice aprofundate a dreptului la un mediu neprimejdios, printr-o analiză critică și sistematică a mecanismului de evaluare a biodiversității, în contextul armonizării cadrului juridic național cu standardele europene. Cercetarea urmărește să reliefeze rolul biodiversității ca pilon esențial al acestui drept fundamental, să investigheze în profunzime funcționalitatea mecanismului și să formuleze propuneri argumentate pentru consolidarea arhitecturii juridice interne.

Obiectivele cercetării: Analiza teoretico-doctrinară a dreptului la un mediu neprimejdios și a mecanismului de evaluare a biodiversității, definirea conceptelor operaționale pentru consolidarea cadrului teoretico -metodologic, determinarea statutului epistemic al dreptului la un mediu neprimejdios și interdependențele sale cu evaluarea biodiversității, fundamentarea rolului biodiversității ca pilon al acestui drept, examinarea cadrului normativ internațional, regional și național, inclusiv jurisprudența CJUE, pentru clarificarea standardelor de protecție și evaluarea aplicării practice a mecanismului în Republica Moldova, în vederea elaborării de propuneri de lege ferenda și consolidării cadrului juridic pentru protecția efectivă a biodiversității.

Noutatea și originalitatea științifică rezidă în contribuția adusă la investigarea complexă și multiaspectuală a mecanismului de evaluare a biodiversității, ca instrument fundamental pentru garantarea dreptului la un mediu neprimejdios, prin prevenirea și diminuarea impactului activităților economice și al documentelor de politici și planificare. Cercetarea răspunde nevoii de implementare coerentă a legislației europene privind conservarea habitatelor și speciilor sălbatice, transpusă în Republica Moldova în 2023 și se distinge prin clarificarea și aprofundarea procedurilor de aplicare a acestui mecanism, propunând soluții pentru o implementare eficientă.

Rezultatele obținute aduc o contribuție semnificativă la dezvoltarea teoriei generale a dreptului prin analiza multiaspectuală a dreptului la un mediu neprimejdios prin prisma mecanismului de evaluare a biodiversității. Acestea se structurează pe mai multe dimensiuni teoretice și practice, fiind fundamentate pe cercetarea aprofundată a conceptelor doctrinare, a cadrului normativ internațional, european și național, precum și a aplicabilității practice în contextul juridic al Republicii Moldova, în corelație directă cu standardele și jurisprudența europeană.

Semnificația teoretică a cercetării constă în aprofundarea și clarificarea conceptelor și principiilor fundamentale legate de dreptul la un mediu neprimejdios și mecanismul de evaluare a biodiversității, contribuind la dezvoltarea teoriei generale a dreptului în domeniul protecției mediului.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în elaborarea unor soluții practice și coerente, fundamentate pe o analiză teoretică și empirică riguroasă, pentru implementarea eficientă a legislației europene privind conservarea habitatelor și speciilor sălbatice în Republica Moldova. Lucrarea facilitează aplicarea măsurilor de prevenire și compensare a prejudiciilor asupra mediului, oferind un cadru teoretic solid și sprijinind deciziile practice pentru protecția mediului.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele cercetării au fost publicate în articole din reviste și culegeri științifice și prezentate la conferințe naționale și internaționale. Acestea sunt utile autorităților de mediu, în procesul de implementare a legislației privind conservarea biodiversității, precum și studenților și masteranzilor din instituțiile de învățământ superior cu profil juridic.

АННОТАЦИЯ

ПУНГА, Ирина. «Теоретико-практические конвергенции обеспечения права на безопасную окружающую среду через реализацию механизма оценки биоразнообразия». Диссертация на соискание ученой степени доктора права по специальности: 551.01 – Общая теория права. Кишинэу, 2026

Структура диссертации: введение, 4 главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 221 источников, 1 приложение, основной текст объемом 167 страниц. Полученные результаты отражены в 15 научных статьях.

Ключевые слова: право на безопасную окружающую среду, оценка биоразнообразия, принцип предосторожности, Директива по местообитаниям, компенсационные меры, экологическая оценка, стратегическая экологическая оценка.

Цель исследования: разработка теоретико-практического обоснования права на безопасную окружающую среду посредством критического и систематического анализа механизма оценки биоразнообразия в контексте гармонизации национальной правовой базы с европейскими стандартами. Исследование стремится подчеркнуть роль биоразнообразия как основополагающего элемента этого фундаментального права, глубоко изучить функциональность механизма и сформулировать обоснованные предложения по укреплению внутренней правовой архитектуры.

Задачи исследования: Теоретико-доктринальный анализ права на безопасную окружающую среду и механизма оценки биоразнообразия, определение операционных концепций для укрепления теоретико-методологической базы, установление эпистемологического статуса права на безопасную окружающую среду и его взаимосвязей с оценкой биоразнообразия, обоснование роли биоразнообразия как основы этого права, изучение международной, региональной и национальной нормативной базы, включая прецедентное право Суда ЕС, для уточнения стандартов защиты и оценки практического применения механизма в Республике Молдова, с целью разработки предложений по совершенствованию законодательства и укреплению правовой базы для эффективной защиты биоразнообразия.

Научная новизна и оригинальность заключается в комплексном и многогранном исследовании механизма оценки биоразнообразия как фундаментального инструмента для обеспечения права на безопасную окружающую среду путем предотвращения и смягчения воздействия экономической деятельности и документов политики и планирования. Исследование отвечает потребности в последовательной реализации европейского законодательства о сохранении местообитаний и диких видов, транспонированного в Республике Молдова в 2023 году, и выделяется уточнением и углублением процедур применения этого механизма, предлагая решения для эффективной реализации.

Полученные результаты вносят значительный вклад в развитие общей теории права посредством многогранного анализа права на безопасную окружающую среду с точки зрения механизма оценки биоразнообразия. Эти результаты структурированы по нескольким теоретическим и практическим измерениям, основаны на углубленном изучении доктринальных концепций, международной, европейской и национальной нормативной базы, а также практической применимости в юридическом контексте Республики Молдова в прямой корреляции с европейскими стандартами и прецедентным правом.

Теоретическая значимость исследования заключается в углублении и уточнении концепций и принципов, связанных с правом на безопасную окружающую среду и механизмом оценки биоразнообразия, способствуя развитию общей теории права в области охраны окружающей среды.

Прикладная ценность исследования состоит в разработке практических и последовательных решений, основанных на строгом теоретическом и эмпирическом анализе, для эффективной имплементации европейского законодательства о сохранении местообитаний и диких видов в Республике Молдова. Работа способствует применению мер по предотвращению и компенсации ущерба окружающей среде, предоставляя прочную теоретическую основу и поддерживая практические решения для охраны окружающей среды.

Внедрение научных результатов: результаты исследования опубликованы в статьях в научных журналах и сборниках, представлены на национальных и международных конференциях. Они полезны для органов управления в области охраны окружающей среды в процессе имплементации законодательства о сохранении биоразнообразия, а также для студентов и магистрантов юридических факультетов.

ANNOTATION

PUNGA, Irina. “Theoretical-Practical Convergences in Ensuring the Right to a Safe Environment through the Implementation of the Biodiversity Assessment Mechanism.” Doctoral dissertation in law, specialization: 551.01 – General Theory of Law. Chişinău, 2026

The structure of the dissertation: introduction, 4 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 221 sources, 1 annex, main text of 167 pages. The obtained results are reflected in 15 scientific articles.

Keywords: right to a safe environment, biodiversity assessment, precautionary principle, Habitats Directive, compensatory measures, environmental impact assessment, strategic environmental assessment.

The purpose of the research is to develop a thorough theoretical and practical foundation for the right to a safe environment through a critical and systematic analysis of the biodiversity assessment mechanism, in the context of aligning the national legal framework with European standards. The study seeks to highlight the role of biodiversity as a fundamental pillar of this right, to deeply investigate the functionality of the mechanism, and to formulate well-grounded proposals for strengthening the internal legal architecture.

The objectives of the research: the theoretical-doctrinal analysis of the right to a safe environment and the biodiversity assessment mechanism, defining operational concepts to strengthen the theoretical-methodological framework, determining the epistemic status of the right to a safe environment and its interdependencies with biodiversity assessment, establishing the role of biodiversity as a pillar of this right, examining the international, regional, and national regulatory framework, including CJEU case law, to clarify protection standards and assess the practical application of the mechanism in the Republic of Moldova, with the aim of developing legislative proposals and strengthening the legal framework for effective biodiversity protection.

The scientific novelty and originality lies in the comprehensive and multifaceted investigation of the biodiversity assessment mechanism as a fundamental tool for guaranteeing the right to a safe environment by preventing and mitigating the impact of economic activities and policy/planning documents. The research addresses the need for coherent implementation of European legislation on the conservation of habitats and wild species, transposed in the Republic of Moldova in 2023, and stands out by clarifying and deepening the procedures for applying this mechanism, proposing solutions for effective implementation.

The obtained results significantly contribute to the development of general legal theory through a multifaceted analysis of the right to a safe environment from the perspective of the biodiversity assessment mechanism. These results are structured across several theoretical and practical dimensions, grounded in an in-depth study of doctrinal concepts, the international, European, and national regulatory framework, and practical applicability in the legal context of the Republic of Moldova, in direct correlation with European standards and case law.

The theoretical significance: The research deepens and clarifies fundamental concepts and principles related to the right to a safe environment and the biodiversity assessment mechanism, contributing to the development of general legal theory in the field of environmental protection.

The applied value of the work: The research provides practical and coherent solutions, based on rigorous theoretical and empirical analysis, for the effective implementation of European legislation on the conservation of habitats and wild species in the Republic of Moldova. The work facilitates the application of measures to prevent and compensate for environmental damage, offering a robust theoretical framework and supporting practical decisions for environmental protection.

Implementation of scientific results: The research's results have been published in articles in scientific journals and collections and presented at national and international conferences. They are useful for environmental authorities in implementing biodiversity conservation legislation, as well as for students and master's candidates in higher education institutions with a legal focus.

LISTA ABREVIERILOR

Alin. – alineat

Art. – articol

CFC – clorofluorocarburi

CBD – Convenția privind Diversitatea Biologică

CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CEE – Comunitatea Economică Europeană

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

CJUE – Curtea de Justiție a Uniunii Europene

EIM – evaluarea impactului asupra mediului

ESM – evaluarea strategică de mediu

HFC – hidrofluorocarburi

IPBES – Platforma Interguvernamentală pentru Biodiversitate și Servicii Ecosistemice

NDCs – Contribuții stabilite la nivel național în temeiul Acordului de la Paris

ONU – Organizația Națiunilor Unite

RM – Republica Moldova

TFUE – Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene

UE – Uniunea Europeană

lit. – literă

nr. – număr

pct. – punct

ș.a. – și altele

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța cercetării. Dreptul la un mediu neprimejdios, consacrat ca un drept fundamental al omului, reprezintă un pilon esențial al statului de drept contemporan, fiind o condiție indispensabilă pentru asigurarea sănătății, demnității și bunăstării umane. În contextul global actual, marcat de crize ecologice de o amploare fără precedent, tema asigurării acestui drept prin mecanisme juridice eficiente, precum mecanismul de evaluare a biodiversității, capătă o relevanță stringentă și incontestabilă.

Pierderea accelerată a biodiversității, poluarea extensivă a aerului, solului și apelor, precum și schimbările climatice generate de activitățile antropice amenință echilibrul ecosistemelor, punând în pericol nu doar mediul natural, ci și capacitatea societăților de a susține viața și dezvoltarea durabilă. Biodiversitatea, ca fundament al funcționării ecosistemelor, joacă un rol esențial în asigurarea necesităților umane esențiale, precum aprovizionarea cu hrană, reglarea climei, purificarea apelor și conservarea fertilității solului, toate fiind condiții *sine qua non* pentru un mediu neprimejdios și pentru exercitarea deplină a drepturilor fundamentale ale omului.

Actualitatea temei este amplificată de constatarea comunității științifice internaționale, sintetizată în rapoarte precum cele ale „*Platformei Interguvernamentale pentru Biodiversitate și Servicii Ecosistemice (IPBES)*”, potrivit cărora peste un milion de specii sunt amenințate cu dispariția.¹ Mai mult ca atât, rezultatele Raportului „*Global Risks 2020 al Forumului Economic Mondial*”, constată că pierderea biodiversității și prăbușirea ecosistemelor reprezintă unul dintre primele cinci riscuri pentru societate și sănătatea umană, evidențiind urgența globală de a acționa pentru protecția patrimoniului natural.² Această criză ecologică generează efecte în lanț: compromiterea integrității ecosistemelor, sporirea vulnerabilității comunităților în fața schimbărilor climatice, insecuritate alimentară și amplificarea inegalităților sociale privind accesul la resursele mediului. În acest context, pe de o parte dezvoltarea cercetărilor cu privire la asigurarea dreptului la un mediu neprimejdios se prezintă ca o problemă științifică stringentă ce necesită analize fundamentale, pe de alta, mecanismul de evaluare a biodiversității se profilează drept un instrument juridic indispensabil, cu funcție preponderent preventivă, destinat identificării, evaluării și diminuării impactului negativ al activităților economice și al politicilor publice asupra habitatelor și speciilor sălbatice, consolidând astfel garantarea efectivă a dreptului la un mediu neprimejdios. Astfel, se constată un areal științific complex, care necesită a fi dezvoltat prin

¹ IPBES, *Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services*, 2019, <https://www.ipbes.net/global-assessment>.

² *The Global Risks Report 2020. World Economic Forum, p.44-60*
https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf

intermediul unei perspective teoretico-metodologice integrate, care ar aduce claritate și ar crea un fundament științific solid ce ar permite factorilor de decizie, actorilor interesați, comunității științifice să valorifice instrumentele științifice dezvoltate astfel încât să se găsească echilibrul între dezvoltarea sustenabilă și asigurarea dreptului la un mediu neprimejdios.

De remarcat este și faptul că actualitatea cercetării este determinată de caracterul global al preocupărilor pentru asigurarea dreptului la un mediu neprimejdios. La nivel global, protecția mediului și conservarea biodiversității reprezintă priorități fundamentale, reflectate în angajamentele asumate prin cadre normative și strategice internaționale de referință. Convenția privind Diversitatea Biologică (CBD, 1992), adoptată în cadrul Summitului Pământului de la Rio de Janeiro, stabilește trei obiective majore: conservarea biodiversității, utilizarea durabilă a componentelor sale și partajarea echitabilă a beneficiilor rezultate din exploatarea resurselor genetice.³ Acest document a devenit un pilon al guvernancei globale a biodiversității, promovând mecanisme de evaluare și monitorizare pentru a preveni declinul ecosistemelor. În completarea CBD, Cadrul Global pentru Biodiversitate Kunming-Montreal, adoptat în 2022 stabilește ținte ambițioase pentru protejarea a 30% din suprafețele terestre și marine până în 2030, subliniind necesitatea unor instrumente juridice eficiente, precum evaluarea biodiversității, pentru a atinge aceste obiective.⁴ Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă a ONU, în special Obiectivul 15 (Viața terestră), promovează gestionarea durabilă a ecosistemelor terestre, combaterea deșertificării, stoparea pierderii biodiversității și restaurarea habitatelor degradate.⁵ Acest obiectiv reflectă consensul global asupra interdependenței dintre biodiversitate, sănătatea umană și dezvoltarea economică, evidențiind necesitatea unor mecanisme juridice eficiente pentru prevenirea impactului negativ al activităților antropice.

³ Ministerul Afacerilor Externe. Convenția nr. 102/1992 privind diversitatea biologică. Publicată la data de 1 ianuarie 1999 în *Tratate Internaționale Nr. 9 art. 102*

⁴ Cadrul Global pentru Biodiversitate Kunming-Montreal (GBF) a fost adoptat în timpul celei de-a cincisprezecea reuniuni a Conferinței Părților (COP 15) prin Decizia 15/4 adoptată de Conferința Părților la Convenția privind Diversitatea Biologică <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-15/cop-15-dec-04-en.pdf> .

⁵ În septembrie 2015, Republica Moldova, împreună cu cele 192 de state membre ale Organizației Națiunilor Unite, a aderat la angajamentul global de implementare a Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă – un cadru strategic de referință, conceput pentru a promova pacea, prosperitatea și sustenabilitatea, în beneficiul oamenilor și al planetei, pe termen prezent și viitor, fundamentat pe cele 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD). În acest context, Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030” (SND) și Planul de Acțiuni al Guvernului „Construim Moldova Europeană” constituie instrumente de planificare strategică ce articulează și aliniază direcțiile de dezvoltare pe termen scurt, mediu și lung, integrând și contextualizând prioritățile, obiectivele, indicatorii și angajamentele internaționale asumate de Republica Moldova, inclusiv cele consacrate prin Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă. <https://moldova.un.org/ro/sdgs>

La nivel european, Directiva Habitate 92/43/CEE⁶ și Directiva Păsări 2009/147/CE⁷ impun standarde riguroase pentru protecția siturilor Natura 2000, punând accent pe evaluarea adecvată a impactului proiectelor și planurilor asupra biodiversității. Dacă la nivel internațional există o experiență vastă de aplicare cu succes a unei multitudini de mecanisme de evaluare de mediu, inclusiv a unui mecanism distinct, orientat spre protecția obiectivelor de conservare a biodiversității și a habitatelor, ținând cont în același timp de interesele economice, la nivel național situația este mult mai precară, ceea ce a impulsionat cercetarea în cauză.

Prin ancorarea tematicii cercetate în contextul Teoriei Generale a dreptului, dar și a dreptului mediului s-a urmărit de a răspunde gradului de complexitate de care este caracterizat domeniul cercetării, înglobând nu doar aspecte juridice, filosofice și etice, dar și ecologice/de mediu. Or, urmare a cercetărilor se constată că problemele analizate în teza de doctorat nu sunt sectoriale ci transversale, ceea ce impune abordări fundamentale care realizează perspective integrate, accentuiază sinergii interdisciplinare și realizează clarificarea științifică a dreptului la un mediu neprimejdios în calitate de drept fundamental, precum și determină caracterul biodiversității în calitate de fundament al dreptului la un mediu neprimejdios.

Evaluarea cercetărilor existente la nivel național constată lipsa unei perspective coerente, riguroase și pertinente cu privire la asigurarea dreptului la un mediu neprimejdios, fapt ce a generat analiza convergențelor teoretico-practice și a mecanismului de evaluare a biodiversității. În Republica Moldova, aplicarea mecanismelor de evaluare de mediu este limitată la câteva forme, implementarea cărora este periclitată de o serie de factori. În acest context, actualitatea temei este accentuată de faptul că Republica Moldova a preluat în anul 2022 mecanismul european de evaluare a biodiversității prin transpunerea în legislația națională a prevederilor art. 6 al Directivei 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 206 din 22 iulie 1992.⁸ Acest mecanism a devenit aplicabil la nivel național începând cu anul 2023, fiind destinat atât activităților planificate de operatorii economici, cât și documentelor de politici și planificare elaborate de autoritățile publice centrale și locale, după caz. Implementarea recentă a acestui mecanism subliniază necesitatea stringentă a unor cercetări științifice care să ofere propuneri

⁶ Directiva nr. 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 206 din 22 iulie 1992.

⁷ Directiva 2009/147/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30 noiembrie 2009 privind conservarea păsărilor sălbatice (Versiune codificată).

⁸ Directiva nr. 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 206 din 22 iulie 1992.

pertinente pentru asigurarea coerenței și eficienței aplicării sale în context național, contribuind la alinierea efectivă la standardele europene și la consolidarea protecției biodiversității.

În acest context, realizarea cercetării în domeniul Teoriei generale a dreptului, se prezintă mai mult decât necesară, dat fiind faptul că dreptul la un mediu neprimejdios și mecanismul de evaluare a biodiversității sunt expresii ale legităților fundamentale care guvernează apariția, dezvoltarea și funcționarea dreptului ca sistem normativ. Mai mult, pentru a reflecta cadrul teoretico-metodologic adecvat al interconexiunilor dintre dreptul la un mediu neprimejdios cu alte drepturi (dreptul la sănătate, la viață, demnitate etc.) și a rolului său în asigurarea echilibrului social și ecologic, altfel decât prin intermediul teoriei generale a dreptului nu este fezabil. În același timp necesitatea clarificării naturii juridice a dreptului la un mediu neprimejdios, a fundamentelor normative ale mecanismului de evaluare a biodiversității și a implicațiilor acestora asupra arhitecturii juridice naționale se prezintă ca preocupări centrale necesare ale teoriei generale a dreptului.

Mecanismul de evaluare a biodiversității, ca instrument juridic, ilustrează aplicarea principiului precauției și a normelor de drept în gestionarea raporturilor dintre om și natură, un aspect central al teoriei generale a dreptului, care analizează modul în care dreptul răspunde nevoilor sociale complexe. În plus, cercetarea explorează caracterul sistemic al acestui mecanism, analizând interdependența sa cu alte instrumente juridice, precum evaluarea impactului asupra mediului și evaluarea strategică de mediu, ceea ce contribuie la înțelegerea dreptului ca un sistem coerent și dinamic.

Gradul de cercetare a problemei. La nivel național, cercetări cu privire la tema abordată sunt practic lipsă, identificându-se doar abordări secvențiale, care nu prezintă problematica științifică prin prizma recentelor ajustări și priorități asumate de Republica Moldova pe plan internațional. În cadrul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova, tema se aliază intereselor de cercetare privind teoria generală a dreptului, dreptul mediului și protecția drepturilor fundamentale. În acest sens, se înregistrează lucrări elaborate de către academicianul I.Guceac⁹ care tratează din perspectiva dreptului constituțional aspecte importante cu privire la dreptul persoanei la un mediu neprimejdios. De actualitate acestui conținut s-a dovedit a fi lucrarea „Omul,

⁹ GUCEAC, Ion. *Constituționalizarea dreptului fundamental la un mediu sănătos – condiție sine-qua-non a societății ecologic inofensive*. In: *Realități și perspective ale învățământului juridic național: Culegerea comunicărilor*, 1 -2 octombrie 2019, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poliografic al Universității de Stat din Moldova, 2019, Vol.1, pp. 20-29. ISBN 978-9975-149-80-8; GUCEAC, Ion, URSU, Victor. *Etapile formării legislației ecologice în Republica Moldova: aspecte istorice*. In: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr. 7(82), pp. 24 -26. ISSN 1811-0770; GUCEAC, Ion, URSU, Victor. *Standardele internaționale și normativele calității mediului ambiant în practica legislației ecologice a Republicii Moldova*. In: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr. 9(84), pp. 16 -18. ISSN 1811-0770.

societatea, statul” . Categorii constituționale perene.¹⁰ care aplică mecanismul de cercetare interdisciplinară și pune în atenție subiecte de conștientizare a dreptului la un mediu neprimejdios. Perspectiva evolutivă este abordată de către profesorul E. Aramă¹¹, definirea statului epistemic al metodologiei cercetării interdisciplinare și a modului de valorificare a acesteia în definirea problemelor cu grad avansat de complexitate sunt realizate de dr.hab. R. Ciobanu¹². Pe filiera dreptului mediului, lucrările elaborate de către doctorul în drept R. Iordanov¹³, V. Vlaicu¹⁴, L. Belecciu¹⁵, Trofimov¹⁶, aduc contribuții importante în înțelegerea și cercetarea problemelor ce se

¹⁰ GUCEAC, I. *Omul, societatea, statul. Categorii constituționale perene*. București: Editura Universul Juridic, 2017, 220 p. 978-606-39-0030-3

¹¹ ARAMĂ, Elena, JECEV, Ion. *Protecția mediului sau dezvoltarea economică – o falsă dilemă?* In: *Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE, 12 mai 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Editura „Lexon-Prim”, 2023, Editia 1, pp. 8-22. ISBN 978-9975-3418-3-7.*

¹² CIOBANU, Rodica, PUNGA, Irina. *Accesul la justiție - instrument de asigurare a dreptului la un mediu sănătos. Experiența europeană.* In: *Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE, 12 mai 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Editura „Lexon-Prim”, 2023, Editia 1, pp. 23-36. ISBN 978-9975-3418-3-7.*

¹³ PUNGA, Irina, IORDANOV, Iordanca-Rodica. *Tranziția institutului de răspundere juridică pentru daunele cauzate mediului de la sistemul național la sistem bazat pe abordările directivelor europene.* In: *Realități și perspective ale învățământului juridic național:: Culegerea comunicărilor, 3 -4 octombrie 2024, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2025, pp. 45 -55. ISBN (pdf) 978-9975-62-938-6; PUNGA, Irina, IORDANOV, Iordanca-Rodica. *Dreptul la satisfacție echitabilă în lumina convenției europene a drepturilor omului: analiza reglementărilor amiabile și declarațiilor unilaterale.* In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine, Ed. 10, 19 -20 septembrie 2024, Chișinău. Iași-Chișinău-Lviv: 2024, Ediția 10, pp. 435-441. ISSN 2558 – 894X; PUNGA, Irina, IORDANOV, Iordanca-Rodica. *Obiective de conservare și evaluarea biodiversității: piloni ai protecției naturii în Republica Moldova.* In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice, 7-8 noiembrie 2024, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Centrul Editorial - Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, SJE, pp. 137 -143. ISBN 978-9975-62-798-6; IORDANOV, Iordanca-Rodica. *Administrative law and human rights in the times of populism and democratic decay – reflections in the context of central and Eastern Europe.* In: *State, security and human rights: in digital era, 8 -9 decembrie 2022, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2023, Vol.1, pp. 60 -71. ISBN 978-9975-62-530-2.****

¹⁴ VLAICU, Vlad. *Dreptul la ocrotirea sănătății într-un mediu sănătos.* In: *Revista Națională de Drept, 2009, nr. 10-12(109), pp. 62-63. ISSN 1811-0770.; VLAICU, Vlad. *Dreptul la viață, la integritate fizică și psihică într-un mediu sănătos.* In: *Revista Națională de Drept, 2008, nr. 2(89), pp. 85 -88. ISSN 1811-0770.; GRAMA, Dumitru, VLAICU, Vlad. *Evoluția drepturilor, libertăților și îndatoririlor omului din domeniul mediului.* In: *Revista Națională de Drept, 2007, nr. 5(80), pp. 34-37. ISSN 1811-0770;***

¹⁵ BELECCIU, Liliana, BELECCIU, Ștefan. *Necesitatea reglementării serviciului public de salubritate printr-o lege specială.* In: *State, security and human rights: in digital era, 12 -13 decembrie 2024, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2025, pp. 444 -453. ISBN 978-9975-3418-7-5; BELECCIU, Liliana. *Aspecte legale privind contractarea serviciului public de canalizare.* In: *Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE, 12 mai 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Editura „Lexon - Prim”, 2023, Editia 1, pp. 216-322. ISBN 978-9975-3418-3-7; BELECCIU, Liliana. *Asigurarea dreptului la apă: provocări pentru Republica Moldova.* In: *Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice , Ed. Editia II-a, 8 decembrie 2022, Chișinău. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare” al MAI, 2022, Ediția II-a, pp. 148-154. ISBN (pdf) 978-9975-135-66-5; BELECCIU, Liliana. *Aspecte legale privind contractarea serviciului public de canalizare.* In: *Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE, 12 mai 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Editura „Lexon-Prim”, 2023, Editia 1, pp. 216-322. ISBN 978-9975-3418-3-7.****

¹⁶ TROFIMOV, Igor, DIACONU, Luminița, GUGULAN, Evghenia. *Climate change and its effect on abiotic components of the ecosystem.* In: *Cogito, 2025, vol. 17, pp. 155-167. ISSN 2068-6706.; TROFIMOV, Igor, GUGULAN, Evghenia, DIACONU, Luminița. *Legal and procedural framework for wildlife damage compensation in the Republic of Moldova – Challenges and Mechanisms.* In: *Studia Prawnicze KUL, 2025, vol. 4, pp. 37 -54. ISSN 1897-7146. DOI: <https://doi.org/10.31743/sp18344>; TROFIMOV, Igor, DIACONU, Luminița. *Determinarea cadrului raporturilor juridice de protecție a mediului prin prisma instrumentelor de reglementare utilizate în dreptul***

încadrează în acest areal problematic. Necătând la aceasta cercetările actuale nu au reușit să ofere o perspectivă conjugată și fundamentată care să surprindă gradul de complexitate și interdependențele funcționale dintre domenii necesare a fi clarificate printr-o abordare generală și o clarificare exhaustivă teoretică. Or, dreptul la un mediu neprimejdios ridică întrebări fundamentale despre rolul dreptului în reglarea raporturilor sociale și ecologice, fiind un subiect de interes pentru cercetările interdisciplinare.

Radiografierea modului în care este abordată tematica cercetării, înregistrează aspecte ce sunt luate în considerare în perspectiva unei viziuni de ansamblu ce vine să susțină relevanța unor abordări fundamentale, generale și integrate. În acest sens, se ține cont de perspectivele specifice care au fost dezvoltate de dreptul constituțional, dreptul mediului, științele mediului, economie, sociologie ș.a., dar se remarcă că până în prezent nu a fost realizată analiza convergențelor teoretico-practice a dreptului la un mediu neprimejdios.

Astfel, din perspectiva ecologică¹⁷, biodiversitatea este piatra de temelie a sănătății ecosistemelor, furnizând servicii esențiale care susțin viața umană, cum ar fi polenizarea culturilor agricole, reglarea climei și îmbunătățirea calității resurselor de apă. Declinul biodiversității, cauzat de activități antropice precum defrișările, urbanizarea necontrolată și poluarea, compromite aceste servicii, afectând direct sănătatea umană și securitatea economică. Cercetarea abordează această problematică prin analiza mecanismului de evaluare a biodiversității, care permite identificarea și gestionarea impactului activităților economice asupra ecosistemelor, contribuind la prevenirea degradării mediului.

Din punct de vedere sociologic¹⁸, dreptul la un mediu neprimejdios și protecția biodiversității au implicații profunde asupra coeziunii sociale și a încrederii în instituțiile publice. Degradarea mediului generează inegalități, afectând în mod disproporționat comunitățile

mediului. In: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM: științe juridice*, 2024, nr. 19, pp. 98 - 106. ISSN 1857-0976. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13933141>; TROFIMOV, Igor, DIACONU, Luminita. *Environmental Control As The Main Instrument For Ensuring Environmental Protection*. In: *Balkan and Near Eastern Congress Series on Economics, Business and Management*, Ed. 21, 16 -17 martie 2024, Plovdiv. Plovdiv: University of agribusiness and rural development, 2024, Ediția 21, pp. 167 -171. ISBN 978-9989-695-77-3.

¹⁷ În acest sens sunt relevante cercetările realizate de autori precum: Naeem, Shahid, ed. *Biodiversity, Ecosystem Functioning, and Human Wellbeing: An Ecological and Economic Perspective*. Oxford: OUP Oxford, 2009, 368 p. ISBN: 9780199547951; Higashi, Masahiko, Simon A. Levin, and Takuya Abe, eds. *Biodiversity: An Ecological Perspective*. New York: Springer New York, 2012. 294 pp. ISBN 9781461219064. Hughes, Isaac, ed. *Biodiversity, Ecology and Conservation*. New York: Callisto Reference, n.d. 248 pp. ISBN 9781632399366; Pickett, Steward T.A., Richard S. Ostfeld, Moshe Shachak, and Gene E. Likens, eds. *The Ecological Basis of Conservation: Heterogeneity, Ecosystems, and Biodiversity*. Dordrecht: Springer US, 2012. 466 pp. ISBN 9781461560036.

¹⁸ Sunt utile lucrările elaborate de: Hector, Andy, Forest Isbell, and Michel Loreau, eds. *The Ecological and Societal Consequences of Biodiversity Loss*. London: Wiley, 2022. 384 pp. ISBN 9781789450729 ; Miller, Daniel C., Ivan R. Scales, and Michael B. Mascia, eds. *Conservation Social Science: Understanding People, Conserving Biodiversity*. London: Wiley, 2023. 384 pp. ISBN 9781444337570. Gines, Julie K. *Climate Management Issues: Economics, Sociology, and Politics*. Boca Raton, FL: Taylor & Francis, 2011. 436 pages. ISBN: 9781439861066.

vulnerabile, care depind direct de resursele mediului pentru supraviețuire. În Republica Moldova, unde conștientizarea ecologică este încă în dezvoltare, cercetarea subliniază necesitatea educației și implicării cetățenilor în procesele de luare a deciziilor privind protecția mediului, consolidând astfel conștiința juridică și ecologică a societății. Prin promovarea transparenței și responsabilității în aplicarea mecanismului de evaluare a biodiversității, cercetarea contribuie la fortificarea relației dintre stat și cetățeni, promovând o guvernare participativă și responsabilă.

Din perspectiva economică¹⁹, protecția biodiversității nu este doar o obligație etică, ci și o necesitate pentru asigurarea durabilității economice. Ecosistemele sănătoase oferă resurse esențiale pentru sectoare precum agricultura, silvicultura și turismul, care sunt vitale pentru economia Republicii Moldova. Pierderea biodiversității generează costuri economice semnificative, inclusiv reducerea productivității agricole și creșterea cheltuielilor pentru gestionarea dezastrelor naturale. Mecanismul de evaluare a biodiversității, prin integrarea intereselor economice cu obiectivele de conservare, permite adoptarea unor decizii informate, care să echilibreze dezvoltarea economică cu protecția mediului.

Din punct de vedere etic, cercetarea subliniază responsabilitatea morală a generațiilor actuale de a proteja biodiversitatea pentru generațiile viitoare, reflectând principiul echității intergeneraționale. Acest principiu, consacrat în documente internaționale precum Declarația de la Stockholm (1972)²⁰ și Declarația de la Rio (1992)²¹, impune statelor obligația de a gestiona resursele mediului într-un mod care să nu compromită capacitatea viitoarelor generații de a-și satisface nevoile. În plus, protecția biodiversității ridică întrebări etice legate de relația omului cu natura, promovând o abordare bazată pe respectul față de toate formele de viață și pe recunoașterea valorii intrinseci a ecosistemelor.

Această abordare inter- și transdisciplinară permite o înțelegere cuprinzătoare a complexității provocărilor ecologice contemporane, subliniind necesitatea unor mecanisme juridice integrate, care să combine reglementările legale cu cunoștințele științifice și valorile etice. Prin analiza mecanismului de evaluare a biodiversității, cercetarea contribuie la dezvoltarea unor soluții juridice și practice care să răspundă nu doar cerințelor legale, ci și nevoilor ecologice,

¹⁹ *Interesați de această problematică sunt: Knox, John H., Morgera, Elisa. Human Rights and the Environment: The Interdependence of Human Rights and a Healthy Environment in the Context of National Legislation on Natural Resources. Italy: Food & Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2022; Udrea, Florian. Managementul Riscurilor de Mediu. Centrul Național de Pregătire în Managementul Medical al Dezastrelor. ISBN 9786068222684.*

²⁰ *Conferința Națiunilor Unite asupra Mediului Uman. „Declarația Conferinței Națiunilor Unite asupra Mediului Uman.” În Raportul Conferinței Națiunilor Unite asupra Mediului Uman, Stockholm, 5-16 iunie 1972, A/CONF.48/14/Rev.1. New York: Națiunile Unite, 1973. <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/29567>.*

²¹ *Declarația de la Rio privind mediul și dezvoltarea. Adunarea Generală a Națiunilor Unite, Conferința privind Mediul și Dezvoltarea, Rio de Janeiro.*

sociale și economice, promovând un model de dezvoltare sustenabilă și echitabilă, astfel contribuind la realizarea dreptului la un mediu neprimejdios.

La nivel internațional, la clarificarea aspectelor relevante au adus contribuții autori precum D.R. Boyd „The Environmental Rights Revolution”²² și N. de Sadeleer („Environmental Law Principles” : *From Political Slogans to Legal Rules 2e*)²³ , care au fundamentat natura juridică a dreptului la un mediu neprimejdios, evidențiind rolul principiului precauției și al mecanismelor de evaluare de mediu în asigurarea protecției mediului. Autorul D.R. Boyd analizează recunoașterea constituțională a dreptului la un mediu neprimejdios, subliniind caracterul său universal, moral și indispensabil pentru demnitatea umană, precum și importanța recunoașterii ecosistemelor ca subiecte de drept. N. de Sadeleer, pe de altă parte, explorează principiile juridice ale dreptului mediului, punând accent pe principiul precauției ca instrument esențial pentru prevenirea daunelor asupra mediului și promovarea sustenabilității. Autorii D. Langlet și S. Mahmoudi, în lucrarea „*EU Environmental Law and Policy*”, completează această perspectivă, evidențiind contribuția Convenției privind Diversitatea Biologică (CBD, 1992) în modelarea unui regim juridic eficient pentru protecția siturilor Natura 2000, subliniind rolul evaluărilor de mediu în asigurarea conservării biodiversității.²⁴ În lucrarea „*Guide to International Environmental Law*”, autorul A. Kiss analizează rolul drepturilor procedurale din Convenția de la Aarhus (1998) în operaționalizarea dreptului la un mediu neprimejdios, subliniind necesitatea mecanismelor de acces la informații și justiție pentru protecția mediului.²⁵ Autorii P.-M. Dupuy și J. E. Viñuales, în „*International Environmental Law*”, accentuează importanța integrării protecției mediului în politicile de dezvoltare, evidențiind impactul Conferinței de la Stockholm (1972) asupra consolidării mecanismelor juridice internaționale pentru protecția mediului și a biodiversității.²⁶ De asemenea, autorul A. Boyle, în „*Human Rights or Environmental Rights, A Reassessment?* ”, explorează intersecția dintre drepturile de mediu și drepturile civile, politice, economice și sociale, propunând o abordare bazată pe responsabilitatea colectivă și cooperarea internațională pentru aplicarea principiului precauției și a evaluărilor de mediu.²⁷

²² Boyd, D. R. *The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment*. UBC Press, 2012.

²³ Sadeleer, Nicolas de. *Environmental Law Principles: From Political Slogans to Legal Rules 2e*. Regatul Unit: Oxford University Press, USA, 2020.p.540. ISBN:9780191879890, 0191879894.

²⁴ Langlet, David., Mahmoudi, Said. *EU Environmental Law and Policy*. Regatul Unit: Oxford University Press, 2016, pag. 349;

²⁵ Kiss, Alexandre Charles., Shelton, Dinah. *Guide to International Environmental Law*. Țările de Jos: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, p. 56

²⁶ Dupuy, Pierre-Marie., Viñuales, Jorge E.. *International Environmental Law*. Regatul Unit: Cambridge University Press, 2015, pag. 11;

²⁷ Alan Boyle, *Human Rights or Environmental Rights? A Reassessment*, 18 Fordham Env'tl. L. Rev. 471 (2006). <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1634&context=elr>

În contextul Republicii Moldova, analiza mecanismului de evaluare a biodiversității nu beneficiază încă de o abordare integrată care să coreleze dimensiunea teoretică cu aplicarea practică, aspect esențial pentru compatibilizarea cu standardele europene. Prin urmare, această cercetare are ca obiectiv dezvoltarea unei baze teoretico-practice solide, orientate spre eficientizarea mecanismului de evaluare a biodiversității și întărirea măsurilor de protecție a patrimoniului natural.

Reiterăm faptul că tema cercetării posedă o dimensiune inter- și transdisciplinară pronunțată, integrând analiza juridică cu perspective din domenii complementare, precum ecologia, sociologia, economia și etica, pentru a oferi o înțelegere sistemică a relației complexe dintre om, societate și mediu. Dreptul la un mediu neprimejdios transcende granițele reglementării juridice, fiind o expresie a responsabilității colective față de natură și generațiile viitoare. Această responsabilitate reflectă principii etice fundamentale, precum echitatea intergenerațională, care impune protecția patrimoniului natural pentru a asigura drepturile viitoarelor generații, și sustenabilitatea, care promovează echilibrul între dezvoltarea economică, protecția mediului și bunăstarea socială.

Problema științifică importantă soluționată prin această cercetare poate fi rezumată la delimitarea fundamentării teoretico-practice a mecanismului de evaluare a biodiversității ca instrument central pentru asigurarea dreptului la un mediu neprimejdios, în contextul armonizării cadrului juridic național al Republicii Moldova cu standardele europene.

Rezultatele obținute aduc un aport semnificativ în consolidarea unei perspective fundamentale, complexe și sistemice pentru a depăși probleme generate de aplicarea incoerentă a mecanismului de evaluare a biodiversității în practica națională, de lipsa unei integrări eficiente cu alte instrumente de evaluare de mediu, cum ar fi evaluarea impactului asupra mediului și evaluarea strategică de mediu, și insuficiența reglementărilor juridice clare și comprehensive. Cercetare răspunde nevoilor stringente, identifică și propune soluții, analizează lacunele existente, clarifică cerințele juridice și practice ale mecanismului de evaluare și formulează propuneri pentru consolidarea arhitecturii juridice naționale.

Scopul cercetării: Fundamentarea teoretico-practică riguroasă a dreptului la un mediu neprimejdios, prin intermediul analizei critice, sistemice și integrate a mecanismului de evaluare a biodiversității.

Realizarea scopului cercetării se materializează prin intermediul analizei modului în care se realizează armonizarea cadrului juridic național al Republicii Moldova cu standardele Uniunii Europene, în vederea consolidării protecției efective a biodiversității, ca pilon esențial al asigurării unui mediu neprimejdios.

Obiectivele cercetării, care au contribuit la realizarea scopului propus, vizează:

- Analiza teoretico-doctrinară a fundamentelor dreptului la un mediu neprimejdios și mecanismului de evaluare a biodiversității.
- Definirea conceptelor operaționale ale cercetării în vederea asigurării unui cadru teoretico-metodologic consolidat al cercetării;
- Determinarea statutului epistemic al dreptului la un mediu neprimejdios prin analiza interdependențelor cu evaluarea biodiversității;
- Fundamentarea statutului biodiversității în calitate de element cheie al dreptului la un mediu neprimejdios.
- Examinarea cadrului normativ internațional, regional și național relevant, inclusiv a jurisprudenței internaționale, în scopul clarificării standardelor aplicabile protecției biodiversității.
- Fundamentarea mecanismului de evaluare a biodiversității și importanței în asigurarea dreptului la un mediu neprimejdios.
- Evaluarea modului de aplicare practică a mecanismului de evaluare a biodiversității în Republica Moldova, în scopul elaborării de propuneri de „*lege ferenda*” și formularea de recomandări pentru consolidarea cadrului juridic național, în scopul asigurării unei protecții eficiente a biodiversității și al garantării dreptului fundamental la un mediu neprimejdios.

Ipoteza generală a cercetării: Mecanismul de evaluare a biodiversității, aplicat în mod coerent și integrat cu evaluarea impactului asupra mediului și evaluarea strategică de mediu, reprezintă un instrument fundamental pentru asigurarea dreptului la un mediu neprimejdios.

Ipoteze specifice:

- Implementarea riguroasă a acestui mecanism, în conformitate cu standardele Directivei Habitate, poate preveni și diminua impactul activităților economice și al documentelor de politici asupra biodiversității, contribuind la protejarea patrimoniului natural și la consolidarea încrederii societății în autoritățile publice.

- Armonizarea legislației naționale cu cerințele europene, prin perfecționarea reglementărilor juridice și procedurale, va spori eficiența mecanismului de evaluare a biodiversității și va fortifica protecția mediului.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Cercetarea dedicată fundamentării teoretico-practice a dreptului la un mediu neprimejdios, prin prisma mecanismului de evaluare a biodiversității, se axează pe o abordare interdisciplinară, integrând concepte de natură juridică, ecologică, sociologică și economică.

Metodologia utilizată în elaborarea lucrării combină metode științifice complementare, adaptate complexității temei. În primul rând, **metoda istorică** a fost aplicată pentru a analiza evoluția reglementărilor juridice referitoare la protecția mediului și a biodiversității, atât la nivel internațional, cât și național. Această metodă a permis identificarea transformărilor normative și a contextului istoric care a influențat consacrarea dreptului la un mediu neprimejdios ca drept fundamental, precum și dezvoltarea mecanismelor de evaluare a biodiversității, în special în urma adoptării Convenției privind Diversitatea Biologică²⁸ și a Directivei Habitate 92/43/CEE.²⁹

Pentru realizarea obiectivelor stabilite, în realizarea cercetării a fost valorificată **metoda analizei critice**, prin intermediul căreia au fost examinate materiale doctrinare, acte normative internaționale și naționale, precum și rapoarte științifice relevante, care permit o înțelegere profundă a interdependenței dintre biodiversitate, drepturile fundamentale ale omului și dezvoltarea sustenabilă. **Metoda analizei logice și sistemice** a constituit fundamentul cercetării, fiind indispensabilă pentru studierea normelor juridice naționale și internaționale care reglementează dreptul la un mediu neprimejdios și mecanismul de evaluare a biodiversității. Această metodă a permis abordarea sistemică a interdependenței dintre mecanismul de evaluare a biodiversității și alte instrumente juridice, precum evaluarea impactului asupra mediului și evaluarea strategică de mediu, subliniind rolul principiului precauției în asigurarea dreptului la un mediu neprimejdios. Analiza logică, incluzând raționamente deductive și inductive, a fost utilizată constant pentru sinteza opiniilor doctrinare privind natura juridică a dreptului la un mediu neprimejdios, caracteristicile mecanismului de evaluare a biodiversității și implicațiile acestuia asupra arhitecturii juridice naționale. Această metodă a facilitat, de asemenea, structurarea raporturilor juridice, sociale și ecologice care definesc protecția biodiversității într-un stat de drept democratic.

Metoda comparativă a jucat un rol esențial în evidențierea similitudinilor și diferențelor dintre reglementările juridice internaționale, europene și naționale în domeniul aplicării mecanismului juridic de evaluare a biodiversității. Prin această metodă, au fost identificate bune practici și lacune în reglementarea și aplicarea mecanismului la nivel național, contribuind la formularea propunerilor de optimizare a cadrului juridic și procedural.

Metoda prospectivă, orientată spre lege ferenda, a fost aplicată pentru a formula recomandări concrete de perfecționare a cadrului juridic național. Pe baza constatărilor rezultate

²⁸ Ministerul Afacerilor Externe. Convenția nr. 102/1992 privind diversitatea biologică. Publicată la data de 1 ianuarie 1999 în *Tratate Internaționale* Nr. 9 art. 102

²⁹ Directiva nr. 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, publicată în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* nr. L 206 din 22 iulie 1992.

din analizele efectuate, au fost elaborate propuneri pentru clarificarea etapelor procedurale ale mecanismului de evaluare a biodiversității, consolidarea sinergiilor cu alte instrumente de evaluare de mediu, creșterea transparenței și implicării cetățenilor, precum și fortificarea capacității instituționale a autorităților responsabile. Aceste propuneri vizează armonizarea legislației naționale cu standardele Directivei Habitate 92/43/CEE³⁰, contribuind la alinierea Republicii Moldova la exigențele Uniunii Europene.

Metodele utilizate au fost aplicate într-o manieră dinamică și integrată, asigurând o analiză multiaspectuală a temei. Această abordare a permis nu doar fundamentarea teoretică a dreptului la un mediu neprimejdios și a mecanismului de evaluare a biodiversității, ci și identificarea soluțiilor practice pentru optimizarea aplicării acestuia în contextul național.

Noutatea și originalitatea cercetării este determinată de faptul că teza de doctorat este un studiu inovativ, ce înglobează o abordare cu grad avansat de complexitate prin convergențe teoretico-practice ce vin cu o clarificare științifică cu privire la dreptul la un mediu neprimejdios în calitate de drept fundamental. Teza de doctorat acoperă atât din punct de vedere teoretic, cât și metodologic și aplicativ problematica științifică asumată și prezintă dimensiuni analitice inovatoare cu privire la modul în care instrumentele juridice pot să răspundă și să contribuie la dezvoltarea sustenabilă, dar și argumentează necesitatea abordării colaborative și integrate a dreptului la un mediu neprimejdios. Totodată, lucrarea pune în lumină soluții pertinente, susținute de argumente solide ce se bazează pe dovezi științifice incontestabile.

Relevanța, valoarea teoretico-practică a cercetării. Relevanța cercetării derivă din necesitatea urgentă de a răspunde provocărilor ecologice globale și naționale, în contextul în care pierderea biodiversității amenință echilibrul ecosistemelor și implicit dreptul la un mediu neprimejdios. Cercetarea are o valoare teoretico-practică semnificativă, deoarece contribuie la clarificarea naturii juridice a acestui drept și la optimizarea mecanismului de evaluare a biodiversității ca instrument esențial pentru protecția mediului.

Din perspectivă teoretică, lucrarea îmbogățește doctrina juridică prin analiza interdisciplinară a interdependenței dintre drept, biodiversitate și principiul precauției, oferind o bază conceptuală solidă pentru viitoarele cercetări.

Din punct de vedere practic, investigația propune soluții concrete pentru armonizarea legislației naționale cu standardele europene, eficientizarea aplicării mecanismului de evaluare a biodiversității și consolidarea încrederii societății în capacitatea autorităților publice de a proteja mediul. Relevanța temei este amplificată de impactul său asupra promovării justiției ecologice,

³⁰ Directiva nr. 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 206 din 22 iulie 1992.

prevenirii abuzurilor asupra mediului și fortificării conștiinței juridice și ecologice a societății, contribuind astfel la realizarea unui stat de drept democratic și sustenabil.

Valoarea aplicativă a cercetării rezidă în propunerile concrete formulate pentru optimizarea cadrului juridic și procedural privind mecanismul de evaluare a biodiversității în Republica Moldova. Lucrarea avansează recomandări de *lege ferenda* menite să armonizeze legislația națională cu standardele europene, în special cu exigențele Directivei Habitate, contribuind astfel la:

- eficientizarea implementării mecanismului de evaluare a biodiversității în practica națională, prin clarificarea etapelor procedurale și consolidarea sinergiilor cu alte instrumente de evaluare a impactului asupra mediului;

- prevenirea impactului negativ generat de activitățile economice asupra biodiversității, prin instituirea unor mecanisme juridice clare, coerente și eficiente;

- creșterea gradului de încredere a societății în autoritățile publice, prin promovarea transparenței, responsabilității și buneii guvernări în domeniul protecției mediului;

- fortificarea conștiinței juridice și ecologice a cetățenilor, contribuind astfel la edificarea unui stat de drept democratic și sustenabil.

Aceste propuneri au un impact direct asupra procesului de integrare Europeană a Republicii Moldova, oferind soluții practice pentru alinierea cadrului normativ național la standardele Uniunii Europene și pentru asigurarea unei protecții efective a patrimoniului natural.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Teza de doctorat a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale de Științe Juridice și Economice a Universității de Stat din Moldova (USM). Rezultatele cercetărilor efectuate pe parcursul studiilor doctorale au fost valorificate, prezentate și discutate în cadrul unor evenimente științifice naționale și internaționale (13), precum și în cadrul grupurilor de lucru mixte, reunite de experți naționali și internaționali, dedicate revizuirii și perfecționării actelor normative din domeniul protecției mediului. Aceste eforturi s-au concentrat asupra mecanismelor de evaluare a mediului, cu accent pe evaluarea biodiversității, contribuind la adoptarea integrală a amendamentelor propuse la Legea nr. 94/2007 cu privire rețeaua ecologică³¹, Legea nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului³² și Legea nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu³³. Totodată, implicarea activă în proiecte internaționale și naționale

³¹ *Legea nr.94/2007 cu privire la rețeaua ecologică. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 90–93, art.395.*

³² *Lege nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 414-417, art. 716, 08.11.2023.*

³³ *Lege nr. 11 din 02.03.2017 privind evaluarea strategică de mediu. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 109-118, art. 155, 07.04.2017.*

de referință a avut drept rezultat elaborarea Ghidului privind evaluarea biodiversității³⁴, a Ghidului cu privire la executarea procedurii privind evaluarea impactului asupra mediului³⁵ și a Ghidului cu privire la executarea procedurii privind evaluarea strategică de mediu – instrumente esențiale pentru aplicarea practică în domeniul academic și profesional. Aceste contribuții au fost consolidate prin participarea la 8 conferințe științifice internaționale și naționale, desfășurate în Republica Moldova, cu implicarea reprezentanților din România și Ucraina, rezultând în elaborarea a 12 publicații științifice de referință, dintre care 2 au apărut în reviste de categorie B, recunoscute pentru standardele lor academice riguroase, alături de 8 comunicări susținute în cadrul conferințelor internaționale, ceea ce evidențiază impactul științific substanțial al demersului doctoral.

Sumarul capitolelor tezei. Teza este structurată în patru capitole, fiecare configurat pentru a aborda dimensiuni fundamentale ale scopului și obiectivelor cercetării, fără a divulga rezultatele obținute. Capitolele sunt articulate într-o manieră sistematică și integrată, urmărind elucidarea convergențelor teoretico-practice în asigurarea dreptului fundamental la un mediu neprimejdios, prin intermediul mecanismului de evaluare a biodiversității, în contextul armonizării cadrului juridic național al Republicii Moldova cu standardele europene. Abordarea interdisciplinară, care împletește analiza juridică cu perspective din ecologie, etică și sociologie, conferă cercetării o profunzime conceptuală și aplicativă, menită să consolideze fundamentul teoretic și să propună soluții practice pentru protecția patrimoniului natural și garantarea drepturilor fundamentale.

Capitolul 1: Conceptualizarea teoretico-metodologică a dreptului la un mediu neprimejdios prin prisma mecanismului de evaluare a biodiversității. Acest capitol stabilește fundamentul teoretic al cercetării, explorând conceptele doctrinare care definesc dreptul la un mediu neprimejdios și rolul mecanismului de evaluare a biodiversității ca instrument de protecție a mediului. Se analizează contribuțiile autorilor internaționali și naționali relevanți, pentru a clarifica natura juridică, caracterul universal și implicațiile etice ale acestui drept, subliniind interconexiunea sa cu alte drepturi fundamentale, precum sănătatea și demnitatea umană. Capitolul examinează mecanismul de evaluare a biodiversității ca expresie a principiului precauției, evidențiind funcția sa preventivă în protejarea ecosistemelor vulnerabile. Se abordează cadrele conceptuale și normele internaționale care susțin protecția biodiversității, oferind o bază teoretică solidă pentru înțelegerea interdependenței dintre sănătatea ecosistemelor și bunăstarea umană.

³⁴ <https://www.ecocontact.md/ro/post/ghidul-privind-evaluarea-biodiversitatii>

³⁵

<https://mediu.gov.md/sites/default/files/Documente%20atasate%20Advance%20Pagines/GHID%20procedura%20EIM%20aprobat%20ordin%20nr%2053%20din%2023%20aprilie%202025.pdf>

Accentul este pus pe analiza interdisciplinară, integrând perspective juridice, ecologice și etice, pentru a fundamenta importanța mecanismului de evaluare a biodiversității în contextul global și național.

Capitolul 2: Determinarea cadrului unitar de analiză a interconexiunilor dintre dreptul la un mediu neprimejdios și evaluarea biodiversității. Capitolul analizează în profunzime dreptul la un mediu neprimejdios, subliniind fundamentarea sa teoretică, evoluția legislativă și jurisprudențială, precum și interconexiunea cu protecția biodiversității și principiul precauției. Se pune accent pe caracterul complex și multidimensional al acestui drept, care îmbină dimensiuni substanțiale (accesul la aer curat, apă potabilă, sol necontaminat) și procedurale (accesul la informații, participarea publică, justiția de mediu), evidențiind interdependența sa cu alte drepturi fundamentale, precum dreptul la viață, sănătate și demnitate.

Capitolul 3: Cartografierea arhitecturii tehnico-juridice a mecanismului de evaluare adecvată: perspectiva dreptului european. Capitolul investighează în profunzime mecanismul de evaluare adecvată, conform Directivei Habitate 92/43/CEE³⁶, analizând evoluția sa istorică, elementele constitutive, derogările și măsurile compensatorii. Se examinează etapele procedurale ale mecanismului de evaluare adecvată, care includ: evaluarea prealabilă (screening), evaluare detaliată, identificarea soluțiilor alternative și monitorizare post-implementare, subliniind necesitatea fundamentării științifice bazate pe date ecologice precise. Se acordă o atenție deosebită principiului precauției, ca fundament al mecanismului, și interdependenței acestuia cu alte instrumente juridice, precum evaluarea impactului asupra mediului și evaluarea strategică de mediu. Capitolul analizează, de asemenea, experiențele statelor membre UE, cum ar fi Franța, Germania și România, pentru a identifica bune practici în aplicarea mecanismului, inclusiv clarificarea conceptului de interes public major și elaborarea măsurilor compensatorii. Se explorează provocările legate de definirea și implementarea acestor măsuri, precum și rolul consultării publice în sporirea transparenței și legitimității procesului decizional.

Capitolul 4: Fundamentarea teoretică, legislativă și aplicativă a mecanismului de evaluare a biodiversității la nivel național. Acest capitol evaluează aplicarea practică a mecanismului de evaluare a biodiversității în contextul juridic al Republicii Moldova, analizând integrarea acestuia în procesele de evaluare a impactului asupra mediului și evaluare strategică de mediu. Se explorează sinergiile dintre aceste instrumente, identificând punctele forte și deficiențele în implementare. Capitolul examinează provocările practice, precum lipsa datelor ecologice actualizate, ambiguitățile terminologice, capacitatea instituțională limitată și obstacolele

³⁶ Directiva nr. 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 206 din 22 iulie 1992.

în aplicarea măsurilor compensatorii. Se acordă atenție rolului transparenței și al participării publice în consolidarea legitimității deciziilor, subliniind necesitatea implicării societății civile. Capitolul formulează propuneri specifice pentru optimizarea mecanismului, inclusiv clarificarea procedurilor, consolidarea fundamentului științific și sporirea capacității instituționale, în vederea alinierii cu standardele europene și a garantării efective a dreptului la un mediu neprimejdios. Analiza integrează dimensiunile juridice, ecologice și sociale pentru a promova o guvernare sustenabilă a mediului.

1. CONCEPTUALIZAREA TEORETICO-METODOLOGICĂ A DREPTULUI LA UN MEDIU NEPRIMEJDIOS PRIN PRISMA MECANISMULUI DE EVALUARE A BIODIVERSITĂȚII

1.1. Delimitări conceptuale doctrinare în materia asigurării dreptului la un mediu neprimejdios prin prisma mecanismului de evaluare a biodiversității

Deși preocupările legate de impactul omului asupra naturii datează de secole, conștientizarea publică pe scară largă a problemelor globale de mediu s-a pronunțat și devenit subiect de interes pentru prima dată la începutul anilor 1960. Conceptul de dreptul omului la un mediu neprimejdios a fost sugerat de către Rachel Carson, autoarea cărții „*Primăvara tăcută*”, lucrare în care autoarea tratează o problemă mult neglijată, cea a dreptului cetățeanului de a fi în siguranță în propria casă împotriva intruziunii otrăvurilor aplicate de alte persoane.³⁷ Această lucrare a marcat un punct de cotitură în dezbaterile globale privind protecția mediului, punând bazele conceptualizării și recunoașterii dreptului la un mediu neprimejdios. Începând cu anii 1970 și până în prezent fenomenul dreptului omului la un mediu neprimejdios a fost supus unor dezbateri științifice în rândul savanților, dar care sunt dispersate și nu fundamentează din punct de vedere teoretic bazele analitice și științifice ale unei direcții de cercetare bazate pe un cadru teoretico-metodologic adecvat.

În literatura de specialitate³⁸ într-o formulă teomporală extinsă se regăsește problematica științifică cercetată prin mai multe aspecte, supuse analizei, printre care se identifică: care este legătura dintre dreptul omului la un mediu neprimejdios, dreptul naturii și drepturile omului? Care este locul dreptului omului la un mediu neprimejdios în sistemul celor trei generații de drepturi ale omului? Care este natura interdependenței dreptului omului la un mediu neprimejdios cu drepturile civile, politice, economice, sociale și culturale? Care este domeniul de aplicare și natura acestui drept? Este dreptul omului la un mediu neprimejdios un drept individual și/sau colectiv? Este un drept moral și/sau juridic? Este un drept patrimonial și/sau nepatrimonial? Este un drept negativ sau pozitiv? Ar trebui să se pună accentul pe un drept ”substanțial” la un mediu neprimejdios sau pe un set de drepturi „procedurale” în vederea asigurării dreptului omului la un mediu neprimejdios?

³⁷ Carson, Rachel. *Silent spring*. Regatul Unit: Houghton Mifflin, 2002.p.378. ISBN 9780618249060, 0618249060.

³⁸ Dzah, Godwin Eli Kwadzo. *Sustainable Development, International Law, and a Turn to African Legal Cosmologies*. Statele Unite ale Americii: Cambridge University Press, 2024. ISBN:9781009354035; PINESCHI, Laura (ed.). *Cultural heritage, sustainable development, and human rights: Towards an integrated approach*. Abingdon, Oxon; New York: Routledge, 2023. ISBN:9781003811992; AQUINO, Valéria Emília de; LOUREIRO, Claudia; et al. (eds.), *Climate Litigation in a Changing World: A Comparative Analysis of Similarities, Challenges and Pathways*, Springer, 2026. ISBN:9783032055309; LIV Feijen. *The Evolution of Humanitarian Protection in European Law and Practice*. India: Cambridge University Press, 2021. ISBN:9781108483483.

Toate aceste interogații, devin relevante contextului în care ne propunem determinarea convergenței teoretico-practice de asigurare a dreptului la un mediu neprimejdios. Prin urmare, pentru a fi clarificate aspecte definitorii acestui obiectiv și pentru a fundamenta apartenența problematicii în cauză cadrului epistemic al teoriei generale a dreptului, prin cercetările științifice realizate au fost analizate lucrări și articole, care în opinia noastră se bucură de relevanță conceptuală și metodologică. În mod particular, se cere a fi specificat faptul că în cadrul realizării cercetării științifice asupra convergențelor teoretico-practice privind asigurarea dreptului la un mediu neprimejdios prin prisma mecanismului de evaluare a biodiversității, au fost analizate mai multe lucrări fundamentale și un șir de articole științifice care au drept obiect de studiu unele aspecte ce vizează direct sau indirect conținutul obiectivelor stabilite în cadrul cercetării. Mai mult, ținând cont de specificul problematicii științifice a fost urmat traseul unei perspective științifice bazate de metodologia inter și multi disciplinară, utilă în clarificarea și cercetarea unor subiecte complexe precum cel care se regăsește în această lucrare. Cu atât mai mult această perspectivă devine relevantă în condițiile în care este plasată în cadrul științific al Teoriei generale a dreptului, care în mod tradițional vine cu ocoperirea operațională și funcțională a celor mai actuale tendințe din știința juridică, ajungând formulele conceptuale problemelor necesare a fi încadrate în rigori științifice pentru a fi soluționate și răspunzând cu soluții inovative.

O analiză detaliată a naturii acestui drept a fost realizată de mai mulți autori, care au explorat caracteristicile sale universale, morale și juridice. Una dintre lucrările care merită a fi menționate în acest sens este *„The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment”*³⁹, realizată de autorul D.R. Boyd, care analizează inclusiv conceptul dreptului omului la un mediu neprimejdios. Astfel, unul dintre aspectele cheie pe care și-a propus autorul să-l cerceteze vizează natura dreptului omului la un mediu neprimejdios și anume dacă posedă sau nu acest drept atributele unui drept universal al omului. Pornind de la particularitățile specifice ale drepturilor omului, autorul a concluzionat că dreptul la un mediu neprimejdios posedă caracteristicile esențiale ale tuturor drepturilor omului și anume: *„a) posedă un caracter universal, ceea ce înseamnă că dreptul omului la un mediu neprimejdios este acceptat pe scară largă și este deținut de toată lumea. Aplicabilitatea universală este supusă avertismentului că interpretarea sau forma exactă a acestor drepturi poate varia semnificativ în funcție de condițiile sociale, economice, culturale, politice și de mediu locale; b) are o bază morală, ceea ce indică faptul că dreptul omului la un mediu neprimejdios există*

³⁹ Boyd, David R.. *The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment*. Canada: UBC Press, 2011.p.468. ISBN 978-0-7748-2162 9 (PDF): ISBN 978 0-7748-2163-6 (EPUB)

*indiferent dacă o anumită națiune, guvernare sau sistem juridic le recunoaște sau nu; c) intenția de bază a dreptului omului la un mediu neprimejdios este de a asigura demnitatea tuturor ființelor umane.*⁴⁰

Această perspectivă este completată de definiții juridice și conceptualizări multidimensionale ale noțiunii „mediu”. Astfel, autorul M. Duțu, în lucrările „*Dreptul Mediului*”⁴¹ și *Tratat de dreptul mediului*⁴², propune o conceptualizare multidimensională a mediului, definit ca ansamblul factorilor naturali și antropici care influențează condițiile de viață ale societății. M. Duțu subliniază necesitatea unei definiții juridice precise pentru a facilita operaționalizarea reglementărilor de mediu, consolidând argumentul privind claritatea juridică a acestui drept.

Alți autori au abordat natura autonomă și interdependența acestui drept cu sănătatea ecosistemelor. De exemplu, D. Shelton, în „*Human Rights and the Environment*”, definește dreptul la un mediu neprimejdios ca: „*autonom, derivat și procedural, accentuând interdependența dintre sănătatea ecosistemelor și demnitatea umană.*”⁴³ Astfel, prin comparație, spre deosebire de accentul pe care profesorul M. Duțu îl pune pe prevenție, D. Shelton promovează o abordare ecocentrică, evidențiind rolul instanțelor, precum Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO), în interpretarea extensivă a drepturilor existente.

Nu mai puțin importante sunt abordările care dezvoltă viziuni ce subliniază caracterul nepatrimonial și condiția fundamentală a acestui drept pentru exercitarea altor drepturi. În această perspectivă, autorul Э.Э. Мухамедова, în articolul științific „*Личное неимущественное право на благоприятную окружающую среду*”⁴⁴, definind natura dreptului la un mediu neprimejdios, observă că acesta este un drept personal strict *nepatrimonial*, indisolubil legat de personalitatea titularului și vizează asigurarea existenței fizice a unei persoane. Totuși, potrivit autorului, dreptul personal nepatrimonial la un mediu neprimejdios are un caracter larg și poate fi considerat nu ca un anumit drept personal separat, ci ca o condiție necesară pentru exercitarea tuturor drepturilor și libertăților, deoarece asigură securitatea mediului unei persoane și creează astfel condițiile pentru utilizarea tuturor celorlalte drepturi.

⁴⁰ Boyd, David R. *The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment*. Canada: UBC Press, 2011.p.468. ISBN 978-0-7748-2162 9 (PDF): ISBN 978 0-7748-2163-6 (EPUB)

⁴¹ Mircea DUTU, *Dreptul mediului*, Editura Economica,, Bucuresti, 1996, <https://www.ueb.ro/drept/master/diim/sinteze%20Dreptul%20mediului.pdf>

⁴² Mircea Duțu - *Tratat de dreptul mediului*, ediția a IV-a, CH BECK,, București, 2014, p.29

⁴³ Shelton, D. (1991). *Human rights, environmental rights, and the right to environment* In: *Stanford Journal of International Law*, 28, 1991, 103-138

⁴⁴ Мухамедова Э.Э. *Личное неимущественное право на благоприятную окружающую среду*. Ученые записки Крымского федерального университета имени В. И. Вернадского Юридические науки. 2020. - Т. 6 (72). № 3. - С. 90-97. УЛК 347.15 DOI: 10.37279/2413-1733-2020-6-3-90-97.

O perspectivă definitorie tratării problematicii, este cea care se identifică la autorii care au explorat și interdependența dintre interesul public și privat în definirea acestui drept. De exemplu, Laevskaya E.V. în lucrarea „*Protecția dreptului la un mediu favorabil: probleme de teorie și practică*”⁴⁵ realizează o analiză a problemei identificării dreptului la un mediu favorabil pentru sănătatea și bunăstarea omului în sistemul drepturilor omului. Monografia este dedicată studierii bazelor juridice internaționale și naționale ale formării dreptului la un mediu favorabil, conținutul dreptului subiectiv la un mediu favorabil, esența, formele și metodele de protecție a acestuia. În opinia autorului, fenomenul dreptului omului la un mediu favorabil demonstrează o interdependență și o corelație complexă a intereselor publice și private (patrimoniale și nepatrimoniale) care stau la baza acestuia. Anume calitatea mediului înconjurător ca bun public, poate avea un impact semnificativ nu doar asupra sănătății omului, ci și asupra altor bunuri și interese private de natură patrimonială (securitatea economică, materială, proprietatea asupra bunurilor) și nepatrimonială (sănătate, demnitate, bunăstare). Totodată, autorul susține că identificarea stării mediului și evaluarea calității acestuia este imposibilă în lipsa informațiilor despre starea mediului, factorii și acțiunile altor persoane care au un impact negativ asupra acestuia.

Dreptul la un mediu neprimejdios este strâns legat de alte drepturi fundamentale și de protecția biodiversității. John H. Knox, în lucrările „*Human Rights, Environmental Protection, and the Sustainable Development Goals*”⁴⁶ și „*Report of the Special Rapporteur (2017)*”⁴⁷, subliniază că pierderea biodiversității afectează drepturile la viață, sănătate, hrană și apă, pledând pentru obligații procedurale, precum accesul la justiție, care completează caracterul procedural al dreptului evidențiat de Shelton. Logica modului în care se înscrie perspectiva cercetării, determină aderență pentru astfel de abordări, de aceea susținem această opinie și considerăm că dreptul omului la un mediu neprimejdios este un drept fundamental și inalienabil, iar recunoașterea constituțională a dreptului la un mediu neprimejdios conturează caracterul vital al mediului ca o condiție de bază a vieții, indispensabil pentru promovarea demnității, bunăstării umane și pentru îndeplinirea altor drepturi. Pentru a avansa în acest sens, este necesară fundamentarea convergenței teoretico-practice a problematicii date în arealul științific al teoriei generale a dreptului, care creează cadrul de referință necesar conștientizării și determinării direcțiilor în care trebuie

⁴⁵ Laevskaya E.V. *Protecția dreptului la un mediu favorabil: probleme de teorie și practică*. Минск: СтройМедиаПроект, 2016. p.386. ISBN: 978-985-7091-83-6.

⁴⁶ Knox, John H., *Human Rights, Environmental Protection, and the Sustainable Development Goals (September 1, 2015)*. 24 *Washington International Law Journal* 517 (2015), Wake Forest Univ. Legal Studies Paper, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2660392>, p.7

⁴⁷ Knox, J.H., *Report of the Special Rapporteur on the Issue of Human Rights Obligations Relating to the Enjoyment of a Safe, Clean, Healthy and Sustainable Environment, A/HRC/34/49, (Knox Biodiversity Report)*, 2017.

canalizate eforturile pentru crearea mecanismelor juridice eficiente pentru asigurarea dreptului la un mediu neprimejdios. În acest context, accentuăm importanța abordării interdependențelor, care asigură coerență și claritate. Această interdependență este susținută de Spalding, în „*World Atlas of Coral Reefs*”, care evidențiază rolul biodiversității marine, în special al recifelor de corali, în susținerea drepturilor la hrană și siguranță, subliniind funcțiile ecologice ale ecosistemelor.⁴⁸

În contextul analizei legăturii dintre drepturile omului și biodiversitate menționăm și lucrarea „*Human Rights and the Environment: The Interdependence of Human Rights and a Healthy Environment in the Context of National Legislation on Natural Resources*”⁴⁹ realizată de autorii Knox, J. H. și Morgera E.. Lucrarea reunește lecțiile învățate prin mandatul fostului raportor special al Organizației Națiunilor Unite pentru drepturile omului și mediu, Knox J.H., și cercetările academice privind legislația internațională în materie de biodiversitate și drepturile omului, realizate de Morgera E.. Lucrarea oferă o imagine de ansamblu a evoluției dreptului internațional privind interdependența dintre drepturile omului și mediu, care prezintă o relevanță deosebită pentru cadrul legal național privind protecția biodiversității.

Biodiversitatea este conceptualizată ca un element cheie în protecția mediului. Această interdependență este susținută de Carlos Ignacio González Arruti, în „*The Precautionary Principle and the Protection of Biological Diversity*”, care analizează influența Convenției privind Diversitatea Biologică (CBD, 1992) asupra Directivei Habitate, subliniind conceptualizarea tripartită a biodiversității (ecosisteme, specii, diversitate genetică).⁵⁰ David Langlet și Said Mahmoudi, în lucrarea „*EU Environmental Law and Policy*”, evidențiază contribuția CBD în modelarea unui regim juridic eficient pentru protecția siturilor Natura 2000.⁵¹

Autorii subliniază importanța vitală a ecosistemelor pentru demnitatea umană. Autorul D.R. Boyd, a statuat în lucrarea „*The Environmental Rights Revolution*”, care explorează recunoașterea ecosistemelor ca subiecte de drept că: „*având în vedere importanța vitală a aerului curat, a apei proaspete, a solului fertil și a serviciilor ecosistemice pentru sănătatea, bunăstarea și demnitatea umană, un mediu neprimejdios nu poate fi privit drept un simplu scop sau obiectiv*

⁴⁸ Spalding M.D., Ravilious C. and Green E.P. . *World Atlas of Coral Reefs. Prepared at the UNEP World Conservation Monitoring Centre. University of California Press, Berkeley, USA, 2001,p.27 -28.* <https://planetearthisbluedotblog.wordpress.com/wp-content/uploads/2019/05/worldatlasofcora01spal.pdf>

⁴⁹ Knox, John H., Morgera Elisa. *Human Rights and the Environment: The Interdependence of Human Rights and a Healthy Environment in the Context of National Legislation on Natural Resources.* Italia: FAO, 2022. p.64.ISBN 978 - 92-5-136097-2.

⁵⁰ Langlet, David., Mahmoudi, Said. *EU Environmental Law and Policy.* Regatul Unit: Oxford University Press, 2016, pag. 349;

⁵¹ Langlet, David., Mahmoudi, Said. *EU Environmental Law and Policy.* Regatul Unit: Oxford University Press, 2016, pag. 349;

care urmează a fi atins de omenire”, ceea ce întărește interdependența dintre conservarea biodiversității și justiția ecologică.⁵²

Drepturile procedurale joacă un rol esențial în operationalizarea dreptului la un mediu neprimejdios. Această viziune este susținută de A. Kiss, în lucrarea „*Guide to International Environmental Law*”, care analizează rolul drepturilor procedurale din Convenția de la Aarhus (1998) în operationalizarea dreptului la un mediu neprimejdios, subliniind limitările absenței unui tratat internațional obligatoriu.⁵³

Cooperarea internațională și responsabilitatea colectivă sunt, de asemenea, aspecte cheie. Alan Boyle, în „*Human Rights or Environmental Rights, A Reassessment?*”, explorează intersecția drepturilor de mediu cu drepturile civile, politice, economice și sociale, propunând o abordare bazată pe responsabilitatea colectivă și cooperarea internațională, ceea ce completează întrebările privind natura și domeniul de aplicare al acestui drept.⁵⁴

Organizarea conferințelor internaționale tematice au consolidat recunoașterea dreptului la un mediu neprimejdios. Pierre-Marie Dupuy și Jorge E. Viñuales, în „*International Environmental Law*”, subliniază necesitatea integrării protecției mediului în politicile de dezvoltare, evidențiind impactul Conferinței de la Stockholm (1972) asupra conservării biodiversității.⁵⁵ Poorhashemi, în „*Droit international de l’environnement: Opportunités et défis*”, de asemenea evidențiază rolul Conferinței de la Stockholm (1972)⁵⁶ ca punct de cotitură în recunoașterea dreptului la un mediu neprimejdios, subliniind necesitatea echității intergeneraționale în protecția biodiversității.⁵⁷

Legislația europeană a contribuit semnificativ la protecția mediului. Această idee este susținută de Elli Louka, în „*Conflicting Integration: The Environmental Law of the European Union*”, care evidențiază rolul primului Program de Acțiune pentru Mediu al Comunității Europene, inițiat post-Stockholm, în pregătirea terenului pentru legislații precum Directiva

⁵² Boyd, D. R. *The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment*. UBC Press, 2012 p.21.

⁵³ Kiss, Alexandre Charles., Shelton, Dinah. *Guide to International Environmental Law*. Țările de Jos: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, p. 56

⁵⁴ Alan Boyle, *Human Rights or Environmental Rights? A Reassessment*, 18 Fordham Env'tl. L. Rev. 471 (2006). <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1634&context=elr>

⁵⁵ Dupuy, Pierre-Marie., Viñuales, Jorge E.. *International Environmental Law*. Regatul Unit: Cambridge University Press, 2015, pag. 11;

⁵⁶ Conferința Națiunilor Unite asupra Mediului Uman. „Declarația Conferinței Națiunilor Unite asupra Mediului Uman.” În *Raportul Conferinței Națiunilor Unite asupra Mediului Uman, Stockholm, 5-16 iunie 1972*, A/CONF.48/14/Rev.1. New York: Națiunile Unite, 1973. <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/29567>.

⁵⁷ Poorhashemi, Abbas, *Droit international de l’environnement: Opportunités et défis/ CIFILE Journal of International Law (CJIL)*, Vol. 5, No. 11, 49-78, February 2025. https://www.cifilejournal.com/article_206516_e738a87eaa03306df025daa9497ee2d.pdf

Habitate.⁵⁸ De asemenea, Thomas Christiansen, Simon Duke și Emil Kirchner, în „*Understanding and Assessing the Maastricht Treaty*”, subliniază că articolul 130r al Tratatului de la Maastricht (1992) a consacrat protecția mediului ca prioritate a UE, oferind baza juridică pentru politici ecologice ambițioase.⁵⁹

În ceea ce privește analiza tendinței moderne a statelor de a asigura echilibru dintre protecția dreptului omului la un mediu neprimejdios și dezvoltarea economică, prin orientarea politicilor în direcția dezvoltării durabile ecologice, autorul Douglas Fisher stipulează că viziunea de dezvoltare durabilă ecologică este o viziune controversată și structural provocatoare pentru viitor. Potrivit autorului, standardul de dezvoltare durabilă din punct de vedere ecologic ar trebui să îndeplinească „următoarele trei condiții:

- a) să fie durabil în ceea ce privește utilizarea continuă și pe termen lung a resursei în sine;
- b) să fie durabil în ceea ce privește integritatea și stabilitatea pe termen lung a resurselor umane care alcătuiesc societatea în cauză;
- c) să fie durabil din punct de vedere al integrității ecologice a mediului din care este extrasă resursa. ”

Dacă această teorie este fezabilă, atunci ea reprezintă o provocare majoră pentru toate părțile implicate în guvernarea de mediu: legislativele, autoritățile executive, instituțiile judiciare, instituțiile corporative, organizațiile neguvernamentale și membrii individuali ai comunității. Urmărind un singur și unic rezultat vizat - dezvoltarea durabilă, abordarea guvernării de mediu nu trebuie să fie nici antropocentrică (o concentrare asupra oamenilor), nici ecocentrică (o concentrare asupra naturii), nici monocentrică (o concentrare asupra unei probleme specifice), ci policentrică. Adoptarea unei abordări policentrice presupune recunoașterea și integrarea echilibrată a dimensiunilor sociale, economice și biofizice în procesul decizional privind mediul. Această perspectivă plasează toate cele trei sisteme pe un plan de egalitate, considerându-le interdependente și indispensabile pentru formularea unor politici și strategii de mediu sustenabile. În acest sens, se conturează o nouă concepție a procesului decizional, în care informarea și participarea publicului este un element indispensabil în asigurarea transparenței decizionale, în special în domeniul relaționat protecției mediului și punerii în aplicare a mecanismelor de evaluare de mediu.

⁵⁸ Louka, Elli. *Conflicting Integration: The Environmental Law of the European Union*. Belgia: Intersentia, 2004, pag. 98;

⁵⁹ *Understanding and Assessing the Maastricht Treaty* Thomas Christiansen, Simon Duke & Emil Kirchner *Journal of European Integration*, volume 34, issue 7 (November 2012) pag. 685 -698

Provocările implementării sunt amplificate în țările în curs de dezvoltare. Autoarea Scobie M., în lucrarea *„Environmental Human Rights in the Anthropocene: Concepts, Contexts, and Challenges,”*⁶⁰ deasemenea s-a preocupat de descrierea rațiunii și fundamentului drepturilor omului în materie de mediu și anume în antropogen. Examinând natura drepturilor de mediu, ea face o distincție dintre drepturile mediului și drepturile omului la un mediu. O parte a analizei dedicate drepturilor de mediu se referă la întrebarea dacă există merite în recunoașterea unui drept separat și substanțial la mediu, dincolo de drepturile civile și politice din prima generație și drepturile economice, sociale și culturale din a doua generație, deja recunoscute de dreptul internațional. Deși, Scobie M. statuează faptul *„că, în ciuda obiecțiilor juridice și politice, drepturile de mediu sunt din ce în ce mai mult recunoscute atât la scară internațională, cât și la scară națională, ca o nouă categorie de drepturi, în mare parte determinată de o mai mare preocupare pentru mediu și justiție de mediu”*⁶¹, totuși, autoarea susține că încă există mulți factori care inhibă punerea în aplicare la nivel național a drepturilor de mediu, cum ar fi: dreptul la dezvoltare, lipsa de voință politică a guvernelor naționale, puterea sectorului privat și a investitorilor internaționali din industriile extractive de a acorda prioritate câștigurilor economice pe termen scurt și faptul că statele pot alege să își exercite suveranitatea în moduri care contribuie în mod evident la degradarea mediului. Mai mult ca atât, Scobie M., a evidențiat în lucrarea sa, că concepte precum: *„antropogenul”* și *„dreptul la dezvoltare”* pot inhiba dezvoltarea drepturilor de mediu, deoarece conceptul antropogen ignoră considerațiile privind justiția de mediu și atribuie de regulă responsabilitatea pentru crizele de mediu omenirii în general, mai degrabă decât relațiilor mai recente de exploatare a naturii de către oameni. Totodată, statele juxtapun protecția mediului cu necesitatea de a-și exploata resursele mediului pentru propria dezvoltare. În această ordine de idei, autoarea concluzionează că punerea în aplicare a drepturilor de mediu continuă să reprezinte o provocare pentru majoritatea statelor, în special pentru țările în curs de dezvoltare cu industrii extractive, care au sarcina de a identifica modalități echitabile și corecte de a construi o ordine socio-naturală care să protejeze mediul înconjurător și în același timp de a-și scoate populația din sărăcie.

Această analiză este completată de Marianela Cedeño Bonilla și Françoise Burhenne-Guilmin, în *„Environmental Law in Developing Countries: Selected Issues”*, care subliniază

⁶⁰ *Environmental Human Rights in the Anthropocene: Concepts, Contexts, and Challenges. India: Cambridge University Press, 2023, p. 9-31.*

⁶¹ *Environmental Human Rights in the Anthropocene: Concepts, Contexts, and Challenges. India: Cambridge University Press, 2023.*

provocările specifice statelor în curs de dezvoltare în implementarea normelor de mediu, pledând pentru cooperarea internațională pentru a sprijini capacitatea instituțională și tehnică.⁶²

O altă lucrare importantă analizată în cadrul realizării cercetării de față este „*Research Handbook on Fundamental Concepts of Environmental Law*”⁶³. Reunind un grup de specialiști de top în domeniu, această lucrare oferă o analiză a noilor perspective asupra conceptului de dezvoltare durabilă ecologică, a modului în care se dezvoltă drepturile de mediu și a standardelor de protecție a mediului. Lucrarea acoperă toate tratatele relevante privind drepturile omului pentru a ilustra modul în care standardele privind drepturile de mediu apar și se dezvoltă în acest domeniu dinamic. Această perspectivă este susținută de Ph. Sands, în „*Principles of International Environmental Law*”, care analizează impactul Declarațiilor de la Stockholm (1972) și Rio (1992) în consolidarea legăturii dintre protecția mediului și drepturile omului, criticând însă lipsa mecanismelor eficiente de implementare.⁶⁴

Interdependența dintre conceptele de dezvoltare durabilă, mediu și democrație au fost analizate inclusiv de către autorul Hajjar L.L., în lucrarea sa „*Human Rights and the Environment: Philosophical, Theoretical, and Legal Perspectives*”⁶⁵. De o importanță deosebită se prezintă studiul asupra aspectelor teoretice, juridice și filosofice care stau la baza legăturii dintre drepturile omului și mediu. Lucrarea este împărțită în două părți, dintre care prima examinează cele două componente ale drepturilor mediului: mediul și drepturile omului. Prima parte a lucrării aprofundează rădăcinile problemelor ecologice, apariția ecologismului și a conceptelor majore ale eticii mediului, dând amploare problemei relației dintre om și natură și subliniind fundamentele filosofice și etice ale abordărilor bazate pe drepturile omului în problemele de mediu. Autorul prezintă caracteristicile și controversalele conceptului de drepturi ale omului și evidențiază criteriile necesare pentru a clasifica o revendicare ca fiind un drept al omului. Cea de-a doua parte a lucrării se bazează pe teoriile, conceptele și noțiunile examinate în prima parte pentru a stabili și justifica fundamentele teoretice și conceptuale ale drepturilor omului în materie de mediu emergente. Autorul prezintă cadrul teoretic al dezbaterilor academice în jurul conceptului de drept la mediu și analizează evoluția drepturilor de mediu în lumina dezvoltării durabile. Această analiză este completată de Hans Jonas, în „*The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the*

⁶² Cedeño Bonilla, Marianela., Burhenne-Guilmin, Françoise. *Environmental Law in Developing Countries: Selected Issues*. Germania: IUCN, 2004, pag. 9;

⁶³ *Research Handbook on Fundamental Concepts of Environmental Law*. Regatul Unit: Edward Elgar Publishing, Incorporated, 2016.p.560; ISBN: 978 1 78471 464 2.

⁶⁴ Sands, Philippe. *Principles of International Environmental Law*. Ediția a 4 -a. Cambridge: Cambridge University Press, 2018, p.31.

⁶⁵ Leib, Linda Hajjar. *Human Rights and the Environment: Philosophical, Theoretical, and Legal Perspectives*. Germania: Martinus Nijhoff Publishers, 2011. p.182. ISBN 978-90-04-18864-8.

Technological Age”, care propune o etică a responsabilității intergeneraționale, pledând pentru prevenirea catastrofelor ecologice ca o datorie morală, consolidând fundamentul etic al drepturilor de mediu.⁶⁶

În contextul analizei domeniului de aplicare a dreptului la un mediu neprimejdios din perspectiva noilor tendințe revoluționare atestate la nivel internațional, ținem să menționăm lucrarea „*The Rights Of Nature: A Legal Revolution That Could Save the World*”⁶⁷, în care autorul D.R. Boyd, subliniază faptul că dreptul la un mediu neprimejdios nu trebuie privit doar ca un drept exclusiv al omului ci și a animalelor non-umane, altor specii și a ecosistemelor. Opinia autorului poate fi rezumată la faptul că în întreaga lume, tot mai multe legi sunt adoptate, recunoscând că ecosistemele - râuri, păduri, munți și multe altele - au drepturi aplicabile din punct de vedere juridic. Și dacă natura are drepturi, atunci oamenii au responsabilități. În opinia autorului protejarea mediului este imposibilă dacă va fi susținută în continuare ideea de superioritate umană și proprietate universală asupra tuturor terenurilor și a vieții sălbatice pentru a urmări o creștere economică fără sfârșit, deoarece: „*Oamenii nu sunt decât o specie printre milioanele de specii, la fel de dependentă din punct de vedere biologic ca oricare alta de ecosistemele care produc apă, aer, hrană și o climă stabilă. Facem parte din natură: nu suntem independenți, ci interdependenți.*”⁶⁸ Revoluția juridică descrisă în această lucrare are potențialul de a obține trei rezultate vitale: reducerea răului suferit de animalele sensibile, oprirea extincției speciilor cauzate de om și protejarea sistemelor de susținere a vieții de pe planetă.

Această viziune este susținută de Christopher D. Stone, în „*Should Trees Have Standing? Toward Legal Rights for Natural Objects*”, care pledează pentru drepturile juridice ale naturii și propune recunoașterea ecosistemelor ca subiecte de drept⁶⁹, și de Erin O’Donnell, în „*Legal Rights for Rivers: Competition, Collaboration and Water Governance*”, care analizează cazuri precum râul Atrato din Columbia.⁷⁰ Peter Burdon, în „*Earth Jurisprudence: Private Property and the Environment*”, propune conceptul de „marea lege” pentru a prioritiza integritatea ecologică, dar recunoaște tensiunile cu interesele economice.⁷¹

⁶⁶ Jonas, Hans. *The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age*. Regatul Unit: University of Chicago Press, 1984.

⁶⁷ Boyd, David R.. *The Rights Of Nature: A Legal Revolution That Could Save the World*. Canada: Ecw Press, 2017. p.280. ISBN 9781770909663, 1770909664.

⁶⁸ Boyd, David R.. *The Rights Of Nature: A Legal Revolution That Could Save the World*. Canada: Ecw Press, 2017. p.280. ISBN 9781770909663, 1770909664.

⁶⁹ Stone, Christopher D. “Should Trees Have Standing?—Towards Legal. Rights for Natural Objects.” *Southern California Law Review* 45. (1972): 450-501 <https://iseethics.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/stone-christopher-d-should-trees-have-standing.pdf>

⁷⁰ Erin O’Donnell, *Legal Rights for Rivers: Competition, Collaboration and Water Governance*. London: Routledge, 2018, p. 56–78.

⁷¹ Peter Burdon, *Earth Jurisprudence: Private Property and the Environment*, London: Routledge, 2014, p.13

Totuși, există și critici ale acestei abordări. Roger Scruton, subliniază riscul subminării demnității morale umane prin extinderea drepturilor la entități non-umane, pledând pentru mecanisme tradiționale de protecție a mediului.⁷²

Asigurarea protecției dreptului omului la un mediu neprimejdios este de neperceput în lipsa respectării principiului precauției, ba mai mult, anume principiul precauției a jucat un rol semnificativ în procesul de creare a mecanismelor de evaluare de mediu, inclusiv a mecanismului de evaluare a biodiversității. În acest context, prezintă interes pentru cercetarea noastră și lucrarea „*Environmental Law Principles: From Political Slogans to Legal Rules 2e*”⁷³ elaborată de Sadeleer N. Această lucrare urmărește originea, statutul, rolul și efectele a trei dintre cele mai importante principii ale dreptului modern al mediului care au apărut în această nouă eră a riscului ecologic: principiul „poluatorul plătește”, principiul prevenirii și principiul precauției. În accepțiunea autorului, principiul precauției a ajuns în centrul atenției în domeniul politicii de mediu ca răspuns la limitele științei în evaluarea potențialelor riscuri ecologice complexe și incerte, unde incertitudinea nu este decât o caracteristică persistentă atât în ceea ce privește înțelegerea lanțului de cauzalitate, cât și în ceea ce privește predicția rezultatelor. Autorul susține necesitatea evaluării potențialelor riscuri generate de o activitate planificată fie de un document de politici și planificare, la o etapă preliminară, pentru a fi luate măsuri preventive eficiente. Suplimentar autorul statuează că „riscul” poate fi luat în serios numai dacă sunt disponibile instrumente metodologice de evaluare adecvate. Lucrarea prezintă interes inclusiv prin faptul că aceasta cuprinde analiza studiilor de cazuri practice ale Curții de Justiție a Uniunii Europene, care subliniază necesitatea de a efectua evaluări ale riscurilor ecologice provocate de activitățile umane.

Joakim Zander, în „*The Application of the Precautionary Principle in Practice*”, critică ambiguitatea normativă a principiului precauției din Declarația de la Rio (1992)⁷⁴, pledând pentru claritate operațională.⁷⁵ Kriebel și colaboratorii, în „*The Precautionary Principle in Environmental Science (2001)*”, susțin că precauția răspunde limitelor cunoașterii științifice, fiind esențială pentru prevenirea daunelor ireversibile asupra biodiversității.⁷⁶ Boisson de Chazournes subliniază

⁷² Roger Scruton. *Animal Rights. Analysis. Claves de Pensamiento Contemporáneo*, 2018, 21 (3), pp.1 - 13. [ff10.5281/zenodo.2558706](https://doi.org/10.5281/zenodo.2558706). [ffhal-02163073f](https://doi.org/10.5281/zenodo.2558706)

⁷³ Sadeleer, Nicolas de. *Environmental Law Principles: From Political Slogans to Legal Rules 2e*. Regatul Unit: Oxford University Press, USA, 2020.p.540. ISBN:9780191879890, 0191879894.

⁷⁴ Declarația de la Rio privind mediul și dezvoltarea. Adunarea Generală a Națiunilor Unite, Conferința privind Mediul și Dezvoltarea, Rio de Janeiro.

⁷⁵ Zander, Joakim. *The Application of the Precautionary Principle in Practice: Comparative Dimensions*. N.p.: Cambridge University Press, 2010, p.36.

⁷⁶ Kriebel, David, Joel Tickner, Paul Epstein, John Lemons, Richard Levins, Edward L. Loechler, Margaret Quinn, Ruthann Rudel, Ted Schettler, and Michael Stoto. "The Precautionary Principle in Environmental Science." *Environmental Health Perspectives* 109, no. 9 (2001): 871–876. <https://doi.org/10.1289/ehp.01109871>

inversarea sarcinii probei⁷⁷, iar Freestone și Hey accentuează caracterul anticipativ al precauției, ambele consolidând rolul acestui principiu în mecanismele de evaluare.⁷⁸ Chris W. Backes și Jonathan M. Verschuuren, în „*The Precautionary Principle in International, European, and Dutch Wildlife Law*”, evidențiază că mecanismul de evaluare adecvată din Directiva Habitate reflectă logica precauției, prioritizând conservarea biodiversității.⁷⁹

În ceea ce privește analiza legăturii dintre principiul precauției și mecanismul de evaluare a biodiversității, remarcăm lucrarea „*Implementing the Precautionary Principle: Approaches from the Nordic Countries, EU and USA*”⁸⁰, în care Helle Tegner Anker analizează cerințele art. 6 alin. (3) al Directivei 92/43/CEE ce impune o evaluare a implicațiilor oricărui plan sau proiect care ar putea avea un efect semnificativ asupra sitului, fie individual, fie în combinație cu alte planuri sau proiecte.⁸¹ Este de menționat faptul că singura excepție de la cerința de evaluare se aplică proiectelor sau planurilor direct legate sau necesare pentru gestionarea sitului. În afară de cerința de evaluare, art. 6 alin. (3) prevede, de asemenea, un criteriu de decizie de fond, care stipulează că autoritățile pot aproba planul sau proiectul numai după ce s-au asigurat că acesta nu va afecta în mod negativ integritatea sitului în cauză. Derogarea de la criteriul decizional de fond poate fi făcută în absența unor soluții alternative, pe baza unor motive imperative de interes public major și prin luarea tuturor măsurilor compensatorii necesare (art. 6 alin. (4)). Astfel, autorul susține că art. 6 alin. (3) al Directivei Habitate reflectă în mod clar cele două elemente principale ale principiului precauției: evaluarea și gestionarea riscurilor. Anume criteriul de selecție „*susceptibil de a avea un efect semnificativ*” reflectă în mod clar principiul precauției, deoarece probabilitatea și nu certitudinea efectelor semnificative, este cea care va declanșa cerința de punere în aplicare a mecanismului de evaluare a biodiversității.

Mecanismul de evaluare a biodiversității este tratat parțial și în lucrarea „*The Habitats Directive in its EU Environmental Law Context: European Nature's Best Hope?*”⁸². Această lucrare reunește experți internaționali care analizează aplicarea, punerea în aplicare și viitorul

⁷⁷ Boisson de Chazournes, L. (2002). *The Precautionary Principle. Precaution from Rio to Johannesburg. International Environment House*, 13.

⁷⁸ Freestone, D. and Hey, E. (1996). *Origins and Development of the Precautionary Principle. The Precautionary Principle and International Law. The Challenge of Implementation. Kluwer Law International*, 12.

⁷⁹ Chris W. Backes & Jonathan M. Verschuuren, *The Precautionary Principle in International, European, and Dutch Wildlife Law*, 9 *COLO. ENV'T L. J.* 43 (1998).

⁸⁰ *Implementing the Precautionary Principle: Approaches from the Nordic Countries, EU and USA. Regatul Unit: Taylor & Francis, 2012.p.432. ISBN:9781136563225, 1136563229.*

⁸¹ Directiva nr. 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, publicată în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 206 din 22 iulie 1992.*

⁸² *The Habitats Directive in Its EU Environmental Law Context: European Nature's Best Hope?. Regatul Unit: Taylor & Francis, 2014.p.526. ISBN:9781317693048, 1317693043.*

Directivei Habitate 92/43/CEE,⁸³ una dintre cele mai importante acte legislative de mediu ale UE din ultimele decenii. Autorii examinează succesele și eșecurile Directivei 92/43/CEE⁸⁴ din punct de vedere juridic și politic, pentru a evalua dacă aceasta este suficient de rezistentă pentru a combate pierderea biodiversității în secolul XXI. Un accent deosebit este pus pe relația dintre Directiva 92/43/CEE⁸⁵ și alte subiecte, inclusiv răspunderea pentru daune ecologice și conservarea transfrontalieră a naturii.

În lucrarea „*Environmental Law: Text, Cases, and Materials*”⁸⁶ autorii Fisher, Elizabeth., Lange, Bettina., Scotford, Eloise, oferă o privire de ansamblu privind instrumentele de evaluare de mediu (evaluarea impactului asupra mediului -EIM, evaluarea strategică de mediu- ESM, evaluarea biodiversității-EB) și anume: evoluția istorică, natura, scopul, limitele, domeniul de aplicare, procedura de informare, participare și consultare a publicului, procesul decizional, contestarea deciziilor și monitorizarea post-decizională. O valoare deosebită prezintă analiza gradului de protecție al art. 6 al Directivei 92/43/CEE⁸⁷ prin prisma jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene.

În doctrina străină s-a pus deasemenea întrebarea dacă poate sau nu înlocui evaluarea impactului asupra mediului și evaluarea strategică de mediu mecanismul de evaluare a biodiversității. Astfel, autorii C.Born, An Cliquet, H.Schoukens, D. Misonne, G.Hoorick în lucrarea „*The Habitats Directive in its EU Environmental Law Context, European Nature's Best Hope ?*”⁸⁸, consideră că evaluarea impactului asupra mediului și evaluarea strategică de mediu nu pot înlocui evaluarea biodiversității. Aceștia statuează că în cazul în care obligația de a efectua evaluări privind aspectele de mediu decurge simultan din mai multe acte normative, statele ar trebui să se asigure că sunt prevăzute proceduri coordonate și/sau comune care îndeplinesc cerințele respectivelor prevederi legale, după caz și ținând seama de caracteristicile lor organizaționale specifice.

Autorul S. Mockel în articolul „*Nature Conservation 23: Natura 2000 appropriate assessment and derogation procedure – legal requirements in the light of European and German*

⁸³ Directiva nr. 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 206 din 22 iulie 1992.

⁸⁴ Directiva nr. 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 206 din 22 iulie 1992.

⁸⁵ Directiva nr. 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 206 din 22 iulie 1992.

⁸⁶ Fisher, Elizabeth., Lange, Bettina., Scotford, Eloise. *Environmental Law: Text, Cases, and Materials*. Regatul Unit: Oxford University Press, 2019, p.813. ISBN:9780198811077, 0198811071.

⁸⁷ Directiva nr. 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 206 din 22 iulie 1992.

⁸⁸ Born C, An Cliquet, H.Schoukens, D. Misonne, G.Hoorick ”*The Habitats Directive in its EU Environmental Law Context, European Nature's Best Hope ?*, Routledge, Oxom, 2015 p.807 ”

case-law”, afirmă că: „factorul decisiv pentru a stabili dacă este necesară sau nu o evaluare a biodiversității depinde de întrebarea dacă o activitate planificată sau un document de politici și planificare cade sub incidența art. 6 alin. (3) din Directiva 92/43/CEE ci nu fac obiectul altor forme de evaluare de mediu cum ar fi: 1) evaluarea impactului asupra mediului și 2) evaluarea strategică de mediu.”⁸⁹

Printre autorii autohtoni, care au cercetat natura juridică și conținutul multifuncțional al dreptului fundamental al omului la un mediu neprimejdios având ca efect determinarea locului și rolului acestuia în cadrul sistemului de drepturi și libertăți ale omului și cetățeanului este A.Crasnobaev, care a semnat o serie de publicații științifice, precum: „Dreptul la un mediu înconjurător sănătos: determinări conceptuale”, „Îndatorirea fundamentală de a proteja mediul înconjurător sănătos”, „Carențe privind determinarea conținutului dreptului fundamental al omului la un mediu înconjurător sănătos”, „Privire specială asupra unor tehnici de protecție a mediului,”⁹⁰.

În articolul științific „Dreptul la un mediu înconjurător sănătos: determinări conceptuale”, autorul A.Crasnobaev, evidențiază faptul că noțiunea de drept la un mediu înconjurător sănătos este cea mai complexă, caracterizând un drept natural, inerent al ființei umane de a trăi într-un mediu natural prielnic dezvoltării fizice și psihice a acestuia, precum și un mediu neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viața și sănătatea sa, fiind tălmăcit și ca o garanție a dreptului la viață, deoarece dreptul la viață este de neconceput fără un mediu sănătos.⁹¹

În viziunea autorului citat, expusă în articolul științific „Carențe privind determinarea conținutului dreptului fundamental al omului la un mediu înconjurător sănătos”, dreptul omului la un mediu sănătos: „comportă o dublă dimensiune, atât una de ordin individual – care implică dreptul fiecărui individ la prevenirea poluării, încetarea activității care produce o poluare și repararea pagubei suferite prin această poluare, cât și o dimensiune colectivă – care implică obligația statelor de a coopera în vederea prevenirii și combaterii poluării, a protejării mediului natural, la nivel regional și internațional”.⁹² Autorul consideră că anume dubla dimensiune a conținutului dreptului la un mediu înconjurător sănătos a generat discuții legate de faptul dacă acest drept este unul individual, pe motiv că numai omul poate fi considerat titular al acestui drept,

⁸⁹ Möckel S (Ed.) *Natura 2000 appropriate assessment and derogation procedure – legal requirements in the light of European and German case-law.* *Nature Conservation* 23: 1-29. <https://doi.org/10.3897/natureconservation.23.13599>

⁹⁰ Instrumentul bibliometric național https://ibn.idsi.md/ro/author_articles/43887.

⁹¹ Crasnobaev, A. *Dreptul la un mediu înconjurător sănătos: determinări conceptuale.* In: *Teoria și practica administrării publice*, 20 mai 2013, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Academia de Administrare Publică, 2013, pp. 301-304. ISBN 978-9975-4241-5-8.

⁹² Crasnobaev, A. *Carențe privind determinarea conținutului dreptului fundamental al omului la un mediu înconjurător sănătos.* In: *Administrarea Publică*, 2014, nr. 2(82), pp. 155-163. ISSN 1813-8489.

sau un drept de solidaritate – punând dreptul la mediu pe același nivel cu dreptul la dezvoltare, dreptul la pace ș. a. Totuși, autorul A. Crasnobaev concluzionează că reieșind din conținutul dreptului la un mediu înconjurător sănătos, acesta nu poate fi pus pe același cântar cu dreptul la dezvoltare ori cu dreptul la pace, deoarece, protecția mediului se prezintă ca element component al dreptului la dezvoltare, de rând cu factorii economici și sociali, dar, în același timp, fiindu-i atribuit de actele normative internaționale și regionale un caracter complex din considerentul că, inițial, dreptul la un mediu înconjurător sănătos a fost strâns legat de dreptul la sănătate și de dreptul la viață, iar mai târziu acesta a fost analizat din perspectiva unui drept cu privire la condițiile de viață și de muncă mai bune (igiena și securitatea muncii), prin dezvoltarea dreptului la odihnă și recreere, iar în unele state, precum Canada, acest drept este tratat la nivel federal ca o componentă a dreptului la viață și la securitatea persoanei.

Cu referire la garanțiile juridice ale protecției dreptului la un mediu sănătos autorul menționează: *„Pentru ca dreptul la un mediu sănătos să poată fi exercitat în mod concret, este necesar un ansamblu de garanții naționale, care să ofere eficiență acestor drepturi, deoarece aportul acestor garanții constă atât în asigurarea unui cadru normativ și instituțional favorabil pentru ca drepturile omului și libertățile sale să devină realitate, o stare de fapt, cât și o măsură de protecție, în caz contrar, acestea poartă mai mult un caracter declarativ, lipsite de anumite implicări eficiente ale statului, prin intermediul componentelor mecanismului statal.”*⁹³

În accepțiunea noastră, dreptul la un mediu neprimejdios trebuie abordat ca un drept fundamental autonom, cu o structură juridică complexă, aflat la intersecția drepturilor civile, sociale și de solidaritate. Această perspectivă permite o înțelegere mai clară a rolului său transversal în sistemul drepturilor fundamentale și justifică necesitatea consacrării unor mecanisme juridice eficiente de garantare și aplicare, atât la nivel național, cât și internațional, în contextul provocărilor ecologice actuale.

Un alt savant al doctrinei autohtone care a studiat conținutul, natura juridică și garanțiile asigurării dreptului fundamental al omului la un mediu sănătos este V.Vlaicu. În viziunea doctorului în drept Vlaicu V., cea mai reușită formulare a denumirii noului drept este *„dreptul la un mediu protejat”*, deoarece protecția este elementul esențial de conținut și de terminologie a acestui drept, atribuindu-i următoarele trăsături specifice⁹⁴: „a) caracterul pozitiv al acestui drept, motiv pentru care statul trebuie, în virtutea caracterului său social și a obligațiilor constituționale

⁹³ Crasnobaev A. *Protecția dreptului fundamental al omului la un mediu înconjurător sănătos Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015, p. 10;*

⁹⁴ Vlaicu V. *Probleme ale protecției mediului în procesul realizării unor drepturi și obligații constituționale. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2007, p.67-68.*

pe care le are, să ia măsuri pentru refacerea și ocrotirea mediului, precum și menținerea echilibrului ecologic și crearea condițiilor necesare pentru creșterea calității vieții;

b) acest drept nu este un drept fundamental la un mediu ideal, care este imposibil de definit, ci la un mediu care trebuie să fie protejat, pentru a oferi ființei umane și colectivității sănătate, echilibru ecologic, calitate a vieții și decență în viață;

c) este singurul drept fundamental, care necesită existența unui element temporal, pentru că acesta nu este reglementat și recunoscut numai pentru generațiile prezente, ci și pentru cele viitoare;

d) sub aspect procedural, protejarea unui asemenea drept presupune un anumit specific, deoarece, mediul trebuie protejat numai prin măsuri preventive, prin decizii anterioare crizei ecologice, prin participarea populației la luarea deciziilor de mediu. Esențial în acest drept este prevenirea, dar nu caracterul reparator al răspunderii ecologico-juridice; dauna ecologică produsă echivalează cu neprotejarea mediului, responsabilitatea în cazul dat purtând doar o pondere educativă, nu și reparatorie;

e) acest drept duce la apariția unor drepturi și obligații pentru toți, nu numai pentru stat, ceea ce îl prefigurează atât ca un drept, cât și ca o obligație și impune statului îndatorirea de a institui structuri adecvate, care să permită cetățenilor să-și satisfacă o asemenea obligație;

f) calitatea subiecților acestui drept fundamental, adică dreptul la un mediu protejat, trebuie considerat ca un drept al persoanei umane, beneficiar privilegiat al conservării naturii, deoarece el înglobează în câmpul său de protecție întreg mediul.”

În aceeași ordine de idei, ținem să facem referință la investigațiile unui alt cercetător român I. Sion, care accentuează în lucrarea sa „*Ecologie și drept internațional, cooperare și strategie internațională în domeniul mediului înconjurător*” (București, 1990), că conținutul acestui drept presupune prevenirea poluării, încetarea activităților care au drept efect poluarea nocivă, repararea pagubei suferite în urma acestei poluări, cât și îndatorirea fiecărui cetățean de a proteja mediul înconjurător, care treptat a devenit garanție privind protecția dreptului la un mediu sănătos.⁹⁵

Anumite aspecte ale dreptului la un mediu neprimejdios sunt abordate și în lucrarea „*Drepturile fundamentale și protecția mediului*” elaborată de către Gh. Iancu.⁹⁶ Astfel, potrivit opiniei exprimate de către acesta, protecția mediului presupune, în ultimă instanță, respectarea drepturilor celuilalt prin nedegradare sau nedistrugerea mediului în care omul își duce existența.

⁹⁵ Sion I. *Ecologie și drept internațional, cooperare și strategie internațională în domeniul mediului înconjurător*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1990, p.27-190.

⁹⁶ Iancu Gh. *Drepturile fundamentale și protecția mediului*. București: Regia Autonomă Monitorul Oficial, 1998, p. 256.

Orice degradare sau distrugere a mediului poate rezulta și dintr-o exercitare abuzivă a unor drepturi de către om. Totodată, autorul statuează: „*ce importanță are un mediu sănătos de calitate, ecologic echilibrat, curat, decent sau sigur, dacă el nu este protejat?*”⁹⁷.

Cu privire la natura juridică a dreptului la un mediu neprimejdios, autorul citat susține că: „dreptul la un mediu neprimejdios întrunește caracteristicile unui drept fundamental social, fiind astfel văzut ca un drept de generația a treia pentru că a apărut după deceniul al VII-lea al secolului trecut, și deoarece presupune intervenția statului pentru realizarea sa, ceea ce constituie o particularitate definitorie a drepturilor de generația a doua, și a cărei realizare presupune eforturile colectivității umane.”⁹⁸

În ceea ce ține de părerea noastră cu referire la acest subiect, menționăm că împărtășim părerea autorilor enunțată mai devreme și susținem ideea că, dreptul la un mediu neprimejdios este un drept fundamental care poate fi asigurat, în special, prin realizarea unor mecanisme cu caracter preventiv și mai puțin prin aplicarea unor măsuri cu caracter coercitiv din partea statului.

Cu referire la analiza mecanismelor de evaluare de mediu, menționăm cercetarea „*Asigurarea dreptului omului la un mediu neprimejdios prin prisma realizării mecanismelor de evaluare de mediu*” în monografia colectivă „*Conjunția instituțional-individual în asigurarea eficienței guvernării și protecției drepturilor omului*”⁹⁹. Autorii cercetării, I. Punga și R.I.Iordanov analizează formele de evaluare de mediu existente și aplicabile la nivel național, care urmăresc scopul de a identifica la o etapă timpurie potențialul impact generat de o activitate economică fie de un document de politici și planificare, asupra mediului și sănătății umane. Studiul reprezintă interes datorită analizei interconexiunii mecanismelor de evaluare de mediu: evaluarea strategică de mediu, evaluarea impactului asupra mediului și evaluarea biodiversității. Autorii subliniază individualitatea fiecărei forme de evaluare de mediu și concluzionează că deși există multe similitudini între aceste mecanisme, ele au domeniul său de aplicabilitate și nu se pot substitui una pe cealaltă.

În aceeași ordine de idei, o contribuție semnificativă în elucidarea mecanismului evaluării impactului asupra mediului (EIM) aparține autorului P. Zamfir, prin studiul intitulat „*Evaluarea impactului asupra mediului – ca instrument juridic de promovare a intereselor în context transfrontalier*”, publicat în *Revista Națională de Drept*. Lucrarea abordează EIM ca pe un

⁹⁷ Iancu Gh. *Drepturile fundamentale și protecția mediului*. București: Regia Autonomă Monitorul Oficial, 1998, p. 256.

⁹⁸ Iancu Gh. *Drepturile fundamentale și protecția mediului*. București: Regia Autonomă Monitorul Oficial, 1998, p. 256.

⁹⁹ Punga I., Iordanov R. *Asigurarea dreptului omului la un mediu neprimejdios prin prisma realizării mecanismelor de evaluare de mediu*. În: *Conjunția instituțional-individual în asigurarea eficienței guvernării și protecției drepturilor omului*. Chișinău, 2023. ISBN 978-9975-163-84-2. CZU 342.7(082) C 65.

instrument juridico-procedural de prevenire a degradării mediului, indispensabil procesului de autorizare a activităților susceptibile de a produce efecte asupra ecosistemelor naturale. Potrivit autorului, instituția evaluării impactului asupra mediului își are fundamentul în principiile generale ale dreptului internațional al mediului, în special în principiul prevenirii poluării și în principiul răspunderii statelor pentru prejudiciile ecologice cu caracter transfrontalier. P. Zamfir evidențiază că evaluarea impactului asupra mediului, consacrată în plan internațional prin Convenția de la Espoo (1991), reprezintă un mecanism de cooperare interstatală, menit să asigure transparența, consultarea și participarea publicului în procesul decizional privind proiectele cu potențial impact transfrontalier. În viziunea sa, EIM constituie nu doar un instrument tehnico-juridic, ci un mijloc esențial de asigurare a echilibrului ecologic și a respectării principiului dezvoltării durabile în context transfrontalier.¹⁰⁰

În ceea ce privește rolul obiectivelor de conservare în protecția biodiversității, I. Punga și I.R. Iordanov analizează în lucrarea „*Obiective de conservare și evaluarea biodiversității: piloni ai protecției naturii în Republica Moldova*”¹⁰¹, importanța fundamentală a formulării acestor obiective pentru elaborarea politicilor și strategiilor dedicate conservării biodiversității. Autoarele evidențiază distincția dintre obiectivele orientate spre conservarea stării ecosistemelor și cele care urmăresc ameliorarea acesteia, subliniind necesitatea adaptării lor la specificul ecologic al habitatelor și speciilor vizate. Ele argumentează că o definiție clară și contextualizată a obiectivelor de conservare este esențială pentru conservarea echilibrului ecologic și pentru asigurarea sustenabilității pe termen lung a capitalului natural. Această abordare subliniază importanța unei planificări riguroase pentru protejarea biodiversității, care să asigure un mediu propice generațiilor actuale și viitoare.

Această preocupare pentru un mediu neprimejdios se regăsește și în analiza evoluției dreptului internațional, realizată de I.R. Iordanov și V. Roșca în lucrarea „*Protecția mediului înconjurător și schimbările climatice. O ecuație pentru reconceptualizarea dreptului la un mediu sănătos în dreptul internațional*”¹⁰². Autorii examinează modul în care dreptul internațional public a evoluat pentru a recunoaște și garanta dreptul fiecărei persoane la un mediu curat, sănătos și

¹⁰⁰ ZAMFIR, Pavel. *Evaluarea impactului asupra mediului – ca instrument juridic de promovare a intereselor în context transfrontalier: problema bazinului râului Nistru*. In: *Revista Națională de Drept*, 2019, nr. 7-9(225-227), pp. 34-42. ISSN 1811-0770. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3593067>

¹⁰¹ PUNGA, Irina, IORDANOV, Iordanca-Rodica. *Obiective de conservare și evaluarea biodiversității: piloni ai protecției naturii în Republica Moldova*. In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice*, 7 -8 noiembrie 2024, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, SJE, pp. 137-143. ISBN 978-9975-62-798-6.

¹⁰² IORDANOV, Iordanca-Rodica, ROȘCA, Valentin. *Protecția mediului înconjurător și schimbările climatice. O ecuație pentru reconceptualizarea dreptului la un mediu sănătos în dreptul internațional*. In: *Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE*, 12 mai 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Editura „Lexon-Prim”, 2023, Editia 1, pp. 51-60. ISBN 978-9975-3418-3-7.

durabil, subliniind interdependența profundă dintre protecția mediului și respectarea drepturilor omului. Ei evidențiază că deteriorarea mediului, inclusiv prin efectele schimbărilor climatice, afectează direct exercitarea drepturilor fundamentale, având consecințe imediate asupra calității vieții. Lucrarea pledează pentru un cadru juridic internațional solid, capabil să răspundă provocărilor ecologice actuale, consolidând astfel legătura dintre protecția mediului și drepturile individuale.

În continuarea acestei perspective, G. Avornic și I.R. Iordanov în studiul „*Dreptul la un mediu sănătos*”¹⁰³, analizează presiunile exercitate de activitățile umane asupra mediului, concentrându-se asupra fenomenelor globale precum schimbările climatice, poluarea resurselor naturale, pierderea biodiversității și degradarea ecosistemelor. Studiul acestora subliniază caracterul transfrontalier al acestor probleme, care necesită un cadru legislativ coerent și armonizat atât la nivel național, cât și internațional. În contextul Republicii Moldova, autorii evidențiază angajamentele asumate prin Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, care obligă statul să implementeze politici conforme cu standardele europene de mediu. Autorii menționați supra identifică drept priorități elaborarea unei legislații armonizate, consolidarea capacităților instituționale și clarificarea competențelor autorităților de mediu, subliniind că protecția mediului reprezintă nu doar o necesitate ecologică, ci și o obligație juridică și politică, strâns legată de respectarea dreptului fundamental la un mediu sănătos.

Complementar, R. Ciobanu și I. Punga¹⁰⁴ abordează rolul justiției de mediu în garantarea dreptului la un mediu sănătos, prezentat ca un drept fundamental a cărui relevanță crește odată cu agravarea provocărilor ecologice globale. În conținutul acestui articol se subliniază că acest drept, consacrat în documente juridice internaționale și naționale, implică obligația statelor de a asigura accesul la informații de mediu, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul efectiv la justiție. Lucrarea pune accent pe importanța justiției de mediu în protejarea drepturilor fundamentale, analizând mecanismele instituite de Convenția de la Aarhus și Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În special, autoarele evidențiază contribuția Curții Europene a Drepturilor Omului și a Comitetului de Supraveghere al Convenției de la Aarhus în asigurarea respectării acestui drept prin jurisprudența internațională. În concluzie, aceste studii converg spre ideea că

¹⁰³ AVORNIC, Gheorghe, IORDANOV, Iordanca-Rodica. *Dreptul la un mediu sănătos*. In: *Ecological and environmental chemistry* : - 2022, Ed. 7, 3-4 martie 2022, Chișinău. Chisinau: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2022, Ediția 7, Vol.2, pp. 10 -11. ISBN 978-9975-159-08-1.. 10.19261/eec.2022.v2 DOI: <https://doi.org/10.19261/eec.2022.v2>

¹⁰⁴ CIOBANU, Rodica, PUNGA, Irina. *Accesul la justiție - instrument de asigurare a dreptului la un mediu sănătos. Experiența europeană*. In: *Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE, 12 mai 2023, Chișinău*. Chișinău, Republica Moldova: Editura „Lexon-Prim”, 2023, Editia 1, pp. 23-36. ISBN 978-9975-3418-3-7.

dreptul la un mediu neprimejdios necesită o abordare integrată, care să combine prevenția, cooperarea internațională și mecanisme juridice eficiente, pentru a răspunde complexității provocărilor ecologice și pentru a garanta sustenabilitatea mediului și a drepturilor fundamentale ale omului.

1.2 Rolul Curții de Justiție a Uniunii Europene în abordarea integrată a dreptului la un mediu neprimejdios și protecției biodiversității

Pentru o abordare comprehensivă, dar și pentru o analiză a aspectelor relevante problematicii cercetării în cauză este utilă practica Curții de Justiție a Uniunii Europene. Or, Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), în calitate de instanță judiciară supremă a Uniunii Europene, reprezintă un pilon esențial al arhitecturii juridice europene. Misiunea sa primordială este de a asigura interpretarea uniformă și aplicarea coerentă a dreptului Uniunii în toate statele membre și prin extensie, în statele candidate la aderare, precum Republica Moldova, care a obținut statutul de stat candidat la 23 iunie 2022, cu negocierile de aderare deschise în iunie 2024.¹⁰⁵ Această abordare strategică poziționează CJUE nu doar ca un arbitru juridic, ci și ca un facilitator activ al procesului de integrare europeană, având un impact direct asupra consolidării statului de drept și a coeziunii politice în spațiul european extins.

Totodată, această responsabilitate conferă CJUE un rol determinant în promovarea armonizării legislative, inclusiv în statele aspirante, care trebuie să se alinieze la standardele UE pentru a progresa în procesul de integrare europeană. În acest context, CJUE nu doar că garantează respectarea tratatelor europene, ci și facilitează tranziția statelor candidate către un cadru juridic compatibil cu valorile și obiectivele Uniunii, punând un accent deosebit pe protecția mediului și sustenabilitatea ecologică. Astfel, Curtea devine un actor-cheie în modelarea unui sistem juridic care să răspundă provocărilor contemporane, în special celor legate de mediu.

Deși deciziile CJUE nu au caracter obligatoriu pentru Republica Moldova, acestea constituie totuși un reper esențial în consolidarea practicii juridice și în alinierea la standardele Uniunii Europene. Analiza jurisprudenței Curții permite autorităților și instituțiilor naționale să identifice tendințele interpretative ale dreptului european și să adopte măsuri legislative proactive, contribuind astfel la diminuarea riscului de incoerență normativă în procesul de armonizare legislativă cu acquis-ul comunitar. Totodată, practica CJUE furnizează un cadru orientativ pentru implementarea principiilor statului de drept, protecția drepturilor fundamentale și promovarea unui

¹⁰⁵ La 3 martie 2022, Republica Moldova și-a depus cererea de aderare la UE. La 17 iunie 2022, Comisia Europeană și-a emis avizul privind cererea de aderare la UE. La 23 iunie 2022, Consiliul European a acordat Republicii Moldova statutul de țară candidată. La 25 iunie 2024, UE a organizat prima sa conferință de aderare cu Republica Moldova, deschizând formal negocierile de aderare. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/moldova/>

sistem juridic predictibil și stabil, aspecte indispensabile pentru consolidarea încrederii publice, atragerea investițiilor și dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova.

În acest sens, statele candidate, inclusiv Republica Moldova, sunt chemate să respecte și să asigure obligația pozitivă a statului de a crea și menține un cadru legislativ și instituțional care să garanteze efectiv drepturile fundamentale și valorile europene, inclusiv prin adoptarea unor politici și practici conforme cu standardele UE în materie de protecție a mediului, transparență administrativă și coeziune socială. Conform autorilor A. Crasnobaev și S. Goriuc în lucrarea „Îndatorirea fundamentală de a proteja mediul înconjurător sănătos” este menționat că: *„în scopul protecției eficiente a mediului și a minimalizării problemelor de mediu este necesară intervenția statului, care alături de asigurarea unui cadru legislativ pentru exercitarea dreptului la un mediu sănătos, mai este obligat să protejeze mediul și să nu permită persoanelor fizice sau juridice să polueze prin acțiunile lor, ci dimpotrivă să îmbunătățească condițiile de mediu.”*¹⁰⁶ Aceeași idee este împărtășită și de autoarea S. Slusarenco în lucrarea „Asigurarea respectării și monitorizarea la nivel local a dreptului la un mediu sănătos”, care subliniază că: *„în scopul protecției eficiente a mediului, minimalizării problemelor mediului, este necesară intervenția statului. Statul trebuie să poarte răspundere de calitatea mediului și respectiv, de starea sănătății populației, deoarece doar el prin intermediul instrumentelor sale are posibilități majore de a influența persoanele, instituțiile etc. de a proteja mediul.”*¹⁰⁷

Din punct de vedere istoric, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a fost înființată pentru prima dată în 1952 sub denumirea de Curtea de Justiție a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului. În 1958, a fost redenumită Curtea de Justiție a Comunităților Europene. În 2009, prin Tratatul de la Lisabona¹⁰⁸, a primit denumirea actuală de Curtea de Justiție a Uniunii Europene.¹⁰⁹ De-a lungul timpului, CJUE a acumulat o gamă largă de competențe, care îi permit să vegheze asupra respectării dreptului european în diverse domenii. Acestea includ acțiuni: în constatarea neîndeplinirii obligațiilor de către state membre (art. 258-260 TFUE), examinarea legalității și anularea anumitor acte ale instituțiilor UE, dacă acestea nu au fost adoptate corect sau nu au fost autorizate de tratate (art. 263-264 TFUE), soluționarea plângerilor din partea statelor membre și a

¹⁰⁶ CRASNOBAEV, Adrian, GORIUC, Silvia. *Îndatorirea fundamentală de a proteja mediul înconjurător sănătos*. In: *Studii Juridice Universitare*, 2014, nr. 2014(1-2), pp. 304-310. ISSN 1857-4122.

¹⁰⁷ SLUSARENCO, Svetlana. *Asigurarea respectării și monitorizarea la nivel local a dreptului la un mediu sănătos*. In: *Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE, 12 mai 2023, Chișinău*. Chișinău, Republica Moldova: Editura „Lexon-Prim”, 2023, Ediția 1, pp. 158-166. ISBN 978-9975-3418-3-7.

¹⁰⁸ *Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene (JO C 306, 17.12.2007), intrat în vigoare la 1 decembrie 2009.* <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/5/tratatul-de-la-lisabona>

¹⁰⁹ Ingman, Terence. *The English Legal Process*. Regatul Unit: OUP Oxford, 2011. https://www.google.de/books/edition/The_English_Legal_Process/ub2cAQAQBAJ?hl=ro&gbpv=0

instituțiilor UE privind faptul că Parlamentul European, Consiliul sau Comisia nu au adoptat anumite decizii prevăzute de tratate (art. 265-266 TFUE) și acțiuni preliminare (art. 267 TFUE)¹¹⁰. Aceste competențe multiple nu doar definesc sfera de influență a Curții, ci și subliniază capacitatea sa de a modela, în mod activ, dreptul european în diverse sectoare, contribuind la o evoluție legislativă continuă și adaptată realităților economice și sociale ale Uniunii. Mai mult ca atât, aceste instrumente veghează asupra respectării principiilor fundamentale ale Uniunii și totodată, transformă dreptul european dintr-un ansamblu de norme abstracte într-un sistem dinamic, adaptat la provocările contemporane.

În mod particular, în contextul crizelor ecologice globale, CJUE joacă un rol central în promovarea unei abordări integrate, care să răspundă interconexiunii dintre om și mediu, consolidând astfel fundamentul juridic pentru sustenabilitate. Prin rolul deținut, Curtea contribuie la edificarea unui cadru legislativ european care nu se limitează la reglementări tehnice, ci înglobează și o viziune strategică asupra responsabilității intergeneraționale și protecției mediului ca drept fundamental.

În domeniul protecției mediului, rolul CJUE este deosebit de proeminent și relevant pentru cercetarea convergenței teoretico-practice în asigurarea dreptului la un mediu neprimejdios, deoarece jurisprudența sa dezvoltă și rafinează principiile generale ale dreptului UE, precum eficacitatea, proporționalitatea și în mod special, precauția, care transcende granițele stricte ale textelor normative pentru a asigura realizarea obiectivelor tratatelor, inclusiv cele enunțate la art. 191 TFUE¹¹¹ privind politica de mediu.

Prin activitatea sa Curtea contribuie la crearea unui cadru juridic coerent pentru protecția mediului în Uniunea Europeană. Prin clarificarea și aplicarea Directivelor europene, CJUE asigură că atât statele membre, cât și cele candidate adoptă măsuri eficiente pentru protecția mediului, contribuind la un cadru juridic coerent și armonizat. Această jurisprudență servește drept mecanism de stimulare pentru guvernele naționale, accelerând procesul de aliniere legislativă și garantând o implementare efectivă a standardelor ecologice la nivel local. Această abordare este esențială pentru state precum Republica Moldova, care, în procesul de aliniere la *acquis-ul comunitar*, trebuie să integreze aceste principii în legislația națională pentru a răspunde cerințelor de aderare, în special în domeniul protecției mediului.

¹¹⁰ *Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene* https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF

¹¹¹ *Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene* https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF

Un concept juridic central, dezvoltat și consolidat de jurisprudența CJUE, este principiul precauției, care impune adoptarea unor măsuri preventive în situații de incertitudine științifică cu privire la impactul potențial al activităților umane asupra mediului. Printr-o serie de decizii Curtea a reafirmat necesitatea unei abordări proactive în protecția biodiversității, chiar și în absența unor dovezi științifice definitive privind efectele negative. Această orientare jurisprudențială reflectă o schimbare de paradigmă, de la reacția post-factum la prevenție, un element esențial pentru conservarea ecosistemelor, mai ales într-un context global caracterizat de accelerarea schimbărilor climatice.

În mod particular, CJUE a subliniat obligația autorităților naționale de a prioritiza protecția mediului în fața intereselor economice, atunci când există riscuri semnificative asupra ecosistemelor. Această abordare a contribuit la consolidarea unei doctrine juridice care recunoaște dreptul la un mediu neprimejdios ca un obiectiv de interes public ce prevalează asupra considerentelor economice pe termen scurt. Pentru statele candidate, precum Republica Moldova, principiul precauției devine un ghid esențial în elaborarea politicilor publice, oferind un cadru pentru echilibrarea dezvoltării economice cu imperativele de conservare a biodiversității.

Jurisprudența Curții integrează, de asemenea, o dimensiune etică în protecția mediului. Astfel, prin deciziile sale, CJUE nu doar clarifică ambiguitățile terminologice și procedurale, ci și integrează dimensiunea etică și antropocentrică a protecției mediului, recunoscând interdependența profundă dintre biodiversitate și sănătatea umană, demnitatea, bunăstarea societății și prin urmare dreptul la un mediu neprimejdios. Această abordare sprijină o viziune integratoare care transcende simpla reglementare tehnică, poziționând protecția mediului în centrul preocupărilor privind drepturile fundamentale ale omului și responsabilitatea față de generațiile viitoare. În contextul Republicii Moldova, această viziune integrată este crucială, deoarece statul se confruntă cu provocări complexe, precum gestionarea resurselor naturale și presiunile economice, în timp ce aspiră la o integrare deplină în Uniunea Europeană.

Jurisprudența CJUE a dezvoltat mecanisme specifice pentru protecția biodiversității, în special prin interpretarea Directivelor UE. Unul dintre cazurile ce prezintă interes în contextul prezentei cercetări este *C-127/02 Waddenvereniging*, unde Curtea a interpretat noțiunea de „evaluare adecvată”, statuând că aceasta trebuie să cuprindă o analiză științifică detaliată a impactului potențial asupra integrității sitului, bazată pe cele mai bune date disponibile, și că *„dacă există dubii rezonabile privind absența efectelor adverse, autorizarea proiectului trebuie refuzată,*

aplicând principiul precauției” (par. 44-46).¹¹² Această decizie conceptualizează mecanismul ca un filtru preventiv esențial, împiedicând autorizarea activităților economice în absența certitudinii științifice și oferind o reflecție teoretică asupra rolului precauției în teoria generală a dreptului, devenind un reper obligatoriu pentru statele membre și un model indispensabil pentru statele candidate în procesul de armonizare legislativă.

Curtea a clarificat, de asemenea, obligațiile statelor în implementarea măsurilor compensatorii. Astfel în cazul *C-404/09 Comisia Europeană c. Regatul Spaniei (2011)*, Curtea a condamnat lipsa implementării efective a măsurilor compensatorii în proiecte miniere, statuând în par.140-148 că *„măsurile trebuie să fie executabile înainte de impact și să compenseze funcțional prejudiciul, menținând starea de conservare a speciilor și habitatelor”*.¹¹³ Această decizie integrează compensațiile ca obligații pozitive în principiul sustenabilității, subliniind necesitatea monitorizării post-implementare și oferind o viziune clară cu privire la prevenirea prevenirii degradării ecosistemelor.

Continuând această linie de raționament, CJUE a consolidat aplicarea principiului precauției prin sancționarea neconformităților în cazuri de referință. În cazul *C-441/17 Comisia c. Polonia (2018)*, CJUE a interzis tăierile din Pădurea Białowieża, afirmând în par. 238-240 că *„lipsa unei evaluări adecvate încalcă art. 6 alin. (3), iar principiul precauției impune stoparea activităților până la clarificarea impactului”*.¹¹⁴ Această decizie ilustrează rolul sancțiunilor pentru neconformități și importanța aplicării efective a directivelor, consolidând efectivitatea dreptului UE. Alte cazuri, precum *C-521/12 T.C. Briels și alții (2014)*, au clarificat că *„măsurile de mitigare nu pot fi considerate compensatorii dacă nu contrabalansează integral prejudiciul, iar evaluarea trebuie să ia în considerare efectele cumulative”*¹¹⁵.

Aceste decizii integrează dimensiunile sociale și științifice, subliniind rolul participării publice în legitimarea procesului de evaluare. Mai mult ca atât, această jurisprudență constantă

¹¹² Judgment of the Court (Grand Chamber) of 7 September 2004. Reference for a preliminary ruling: Raad van State - Netherlands. Directive 92/43/EEC - Conservation of natural habitats and of wild flora and fauna - Concept of "plan" or "project" - Assessment of the implications of certain plans or projects for the protected site. Case C-127/02. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-127/02>

¹¹³ Commission v Spain. Case C-404/09. Luxembourg, 2011. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:62009CJ0404>

¹¹⁴ Judgment of the Court (Grand Chamber) of 17 April 2018. European Commission v Republic of Poland. Case C-441/17. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62017CJ0441>

¹¹⁵ Judgment of the Court (Second Chamber), 15 May 2014. T.C. Briels and Others v Minister van Infrastructuur en Milieu. Request for a preliminary ruling from the Raad van State (Netherlands) Environment — Directive 92/43/EEC — Article 6(3) and (4) — Conservation of natural habitats — Special areas of conservation — Assessment of the implications for a protected site of a plan or project — Authorisation for a plan or project on a protected site — Compensatory measures — Natura 2000 site Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek — Project on the route of the A2 's-Hertogenbosch-Eindhoven motorway. Case C-521/12. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-521/12>

subliniază că evaluarea adecvată prevăzută la art. 6 alin. (3) din Directiva Habitat este o expresie concretă a principiului precauției, integrat în dreptul UE încă din cazul *C-157/96 National Farmers' Union și alții (1998)*, unde s-a afirmat că „principiul precauției impune adoptarea de măsuri protective chiar în absența certitudinii științifice absolute privind riscurile” (par. 63)¹¹⁶.

Această aliniere legislativă este susținută de precedente care clarifică responsabilitățile statelor în protejarea biodiversității. În cazul *C-6/04 Comisia c. Regatul Unit, (2005)*, CJUE a reamintit obligațiile statelor membre în ceea ce privește desemnarea și protecția siturilor Natura 2000, confirmând responsabilitatea acestora de a implementa măsuri eficiente de conservare a biodiversității.¹¹⁷ Prin această decizie, Curtea a consolidat conceptul de „integritate a sitului” drept element central al protecției biodiversității, oferind un model pentru statele candidate în procesul de aliniere legislativă. În cazul *C-258/11 Sweetman și alții c. An Bord Pleanála, (2013)*, Curtea a clarificat că orice impact care compromite obiectivele de conservare ale unui sit Natura 2000 este semnificativ, indiferent de amploarea sa, întărind astfel doctrina potrivit căreia protecția biodiversității trebuie să prevaleze în procesul decizional.¹¹⁸ Această decizie a stabilit un standard ridicat pentru statele membre și candidate, subliniind importanța prioritizării conservării biodiversității.

Această traiectorie jurisprudențială ilustrează nu doar clarificarea normelor, ci și o perspectivă teoretică clară asupra rolului dreptului în protecția mediului. Această abordare riguroasă a CJUE este fundamentată în cazuri mai timpurii, precum *C-57/89 Commission c. Germanei (1991)*, unde Curtea a subliniat obligația statelor membre de a implementa efectiv Directivele de mediu, asigurând astfel eficacitatea normelor europene.¹¹⁹ Această evoluție

¹¹⁶ Judgment of the Court of 5 May 1998. *The Queen v Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, Commissioners of Customs & Excise, ex parte National Farmers' Union, David Burnett and Sons Ltd, R. S. and E. Wright Ltd, Anglo Beef Processors Ltd, United Kingdom Genetics, Wyjac Calves Ltd, International Traders Ferry Ltd, MFP International Ltd, Interstate Truck Rental Ltd and Vian Exports Ltd. Reference for a preliminary ruling: High Court of Justice, Queen's Bench Division - United Kingdom. Agriculture - Animal health - Emergency measures against bovine spongiform encephalopathy - 'Mad cow disease'. Case C-157/96. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-157/96>*

¹¹⁷ Judgment of the Court (Second Chamber) of 20 October 2005. *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. Failure of a Member State to fulfil obligations - Directive 92/43/EEC - Conservation of natural habitats - Wild fauna and flora. Case C-6/04. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-6/04>*

¹¹⁸ Judgment of the Court (Third Chamber), 11 April 2013. *Peter Sweetman and Others v An Bord Pleanála. Request for a preliminary ruling from the Supreme Court (Ireland). Environment — Directive 92/43/EEC — Article 6 — Conservation of natural habitats — Special areas of conservation — Assessment of the implications for a protected site of a plan or project — Criteria to be applied when assessing the likelihood that such a plan or project will adversely affect the integrity of the site concerned — Lough Corrib site — N6 Galway City Outer Bypass road scheme. Case C-258/11. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-258/11>*

¹¹⁹ Judgment of the Court of 28 February 1991. - *Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany. - Conservation of wild birds - Construction work in a special protection area. - Case C-57/89. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61989CJ0057>*

ilustrează rolul Curții în dezvoltarea teoriei generale a dreptului, unde dreptul mediului devine un domeniu interdisciplinar, interconectat cu etica, ecologia și economia, așa cum subliniază N. de Sadeleer în lucrarea sa *”Environmental Law Principles: From Political Slogans to Legal Rules”*¹²⁰, care analizează transformarea principiului precauției într-o normă operațională prin intermediul deciziilor CJUE, oferind o perspectivă analitică asupra modului în care jurisprudența Curții contribuie la o conceptualizare mai profundă a sustenabilității ca principiu fundamental al ordinii juridice europene.

Jurisprudența CJUE are o relevanță semnificativă pentru statele candidate, precum Republica Moldova, în procesul de armonizare legislativă. Această jurisprudență devine un reper esențial în procesul de armonizare cu acquis-ul comunitar, promovând o guvernanță ecologică transparentă și eficientă, care integrează protecția biodiversității în nucleul statului de drept, aliniindu-se astfel cu preocupările naționale privind transpunerea acquis-ului UE. Astfel, alinierea legislativă cu standardele UE răspunde preocupărilor naționale legate de transpunerea acquis-ului comunitar și oferă cadrul necesar pentru o integrare reușită.

În acest cadru mai larg al influenței dreptului european asupra ordinii juridice naționale, armonizarea în domeniul protecției mediului capătă o importanță aparte. Ea nu se limitează la preluarea formală a dispozițiilor comunitare, ci presupune o transformare structurală a sistemului normativ intern, menită să asigure compatibilitatea cu principiile și valorile Uniunii Europene. Această direcție este subliniată și de Dumitru Grama și Vlad Vlaicu, care arată în lucrarea *„Evoluția drepturilor, libertăților și îndatoririlor omului din domeniul mediului”* că *„luând în considerare orientarea pro-europeană a Republicii Moldova și exemplul statelor care au devenit membre ale UE, putem menționa că țara noastră va prelua treptat acquis-ul comunitar de mediu. [...] alinierea deja efectuată la legislația comunitară în materie de mediu reprezintă o îmbunătățire și o modernizare substanțială a sistemului național, însă, odată cu mult dorita aderare a Republicii Moldova la UE și cu receptarea și implementarea dispozițiilor și instrumentelor UE, se va atinge apogeul, atât în domeniul drepturilor omului, la general, cât și a drepturilor omului referitoare la mediu, în particular.”*¹²¹

Astfel, observația doctrinară a autorilor completează direcția conturată de jurisprudența CJUE, demonstrând că procesul de armonizare legislativă are o dublă semnificație: pe de o parte,

¹²⁰ Sadeleer, Nicolas de. *Environmental Law Principles: From Political Slogans to Legal Rules* 2e. Regatul Unit: Oxford University Press, USA, 2020, p.540. ISBN:9780191879890, 0191879894.

¹²¹ GRAMA, Dumitru, VLAICU, Vlad. *Evoluția drepturilor, libertăților și îndatoririlor omului din domeniul mediului*. In: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr. 5(80), pp. 34-37. ISSN 1811-0770.

asigură conformitatea formală cu standardele europene, iar pe de altă parte, contribuie la consolidarea statului de drept prin integrarea dimensiunii ecologice și a drepturilor omului.

În contextul global marcat de degradarea ecosistemelor, așa cum este subliniat în „*Raportul Global Risks 2020 al Forumului Economic Mondial*”¹²², unde pierderea biodiversității este clasificată printre primele cinci riscuri majore pentru societate și sănătatea umană, evidențiind urgența acțiunii colective, jurisprudența CJUE oferă un cadru conceptual pentru prevenirea impactului antropic asupra ecosistemelor, contribuind la realizarea „*Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă ale ONU, în special Obiectivul 15 (Viața terestră)*”¹²³, care promovează gestionarea durabilă a ecosistemelor terestre și stoparea pierderii biodiversității. Această contribuție subliniază relevanța globală a deciziilor Curții, care transcend frontierele UE, oferind un model pentru guvernanta ecologică la nivel internațional.

Această influență globală se reflectă și în clarificarea obligațiilor statelor în gestionarea proiectelor cu impact asupra mediului. Astfel, un caz elocvent este cazul *C-461/13 Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland e.V. c. Germania*, (2015), Curtea a analizat aplicarea Directivei privind evaluarea impactului asupra mediului, subliniind că autoritățile trebuie să evalueze toate efectele potențiale, inclusiv cele cumulative, înaintea aprobării unui proiect de infrastructură¹²⁴. Această decizie a întărit ideea că dreptul la un mediu neprimejdios constituie un interes public major ce impune o abordare integrată, consolidând conexiunea între protecția mediului și drepturile fundamentale.

Din perspectivă conceptuală, rolul CJUE în domeniul mediului transcende interpretarea literală a Directivelor, contribuind la o conceptualizare mai amplă a dreptului la un mediu neprimejdios ca drept fundamental, interconectat cu alte drepturi, precum dreptul la sănătate și la

¹²² *The Global Risks Report 2020. World Economic Forum, p.44-60*
https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf

¹²³ În septembrie 2015, Republica Moldova, împreună cu cele 192 de state membre ale Organizației Națiunilor Unite, a aderat la angajamentul global de implementare a Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă – un cadru strategic de referință, conceput pentru a promova pacea, prosperitatea și sustenabilitatea, în beneficiul oamenilor și al planetei, pe termen prezent și viitor, fundamentat pe cele 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD). În acest context, Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030” (SND) și Planul de Acțiuni al Guvernului „Construim Moldova Europeană” constituie instrumente de planificare strategică ce articulează și aliniază direcțiile de dezvoltare pe termen scurt, mediu și lung, integrând și contextualizând prioritățile, obiectiv ele, indicatorii și angajamentele internaționale asumate de Republica Moldova, inclusiv cele consacrate prin Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă. <https://moldova.un.org/ro/sdgs>

¹²⁴ *Judgment of the Court (Grand Chamber) of 1 July 2015. Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland e.V. v Bundesrepublik Deutschland. Request for a preliminary ruling from the Bundesverwaltungsgericht. Reference for a preliminary ruling — Environment — EU action in the field of water policy — Directive 2000/60/EC — Article 4(1) — Environmental objectives relating to surface waters — Deterioration of the status of a body of surface water — Project for the development of a navigable waterway — Obligation of the Member States not to authorise a project that may cause a deterioration of the status of a body of surface water — Decisive criteria for determining whether there is a deterioration of the status of a body of water. Case C-461/13. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-461/13>*

viață, așa cum este evidențiat în doctrina lui D.R. Boyd în „*The Environmental Rights Revolution*”¹²⁵, care explorează evoluția globală a constituțiilor în recunoașterea drepturilor ecologice. Această abordare permite o reflecție teoretică asupra modului în care jurisprudența Curții integrează biodiversitatea ca element esențial al echilibrului ecologic, furnizând servicii ecosistemice vitale pentru bunăstarea umană, cum ar fi reglarea climei și purificarea apelor, și subliniază necesitatea unei armonizări legislative care să răspundă nu doar obligațiilor formale, ci și imperativelor etice intergeneraționale, promovând echitatea în accesul la resurse naturale și prevenind inegalitățile sociale generate de degradarea mediului, așa cum este subliniat în Rezoluția 76/300 din 2022.¹²⁶

Mai mult, rolul CJUE în contextul european reflectă o evoluție către o guvernanta transnațională a mediului, unde principiile precauției și prevenției devin instrumente pentru combaterea crizelor ecologice, aliniată cu Convenția privind Diversitatea Biologică (CBD, 1992)¹²⁷ și cu Cadrul Global pentru Biodiversitate Kunming-Montreal, care stabilește ținte ambițioase pentru protejarea a 30% din suprafețele terestre și marine până în 2030.¹²⁸ Prin jurisprudența sa, Curtea contribuie la clarificarea naturii interdependenței dintre biodiversitate și dezvoltarea durabilă, evidențiind rolul mecanismelor de evaluare de mediu în prevenirea impactului negativ al activităților antropice și oferă un cadrul teoretic necesar pentru statele candidate, pentru ca să integreze aceste principii în arhitectura juridică națională, promovând o abordare sistemică a dreptului la un mediu neprimejdios.

Această perspectivă metodologică interdisciplinară asupra rolului CJUE invită la o reflecție mai profundă asupra limitelor și potențialului jurisprudenței în fața incertitudinilor științifice și a modului în care știința juridică vine să plaseze în centrul cercetărilor domeniu cu un grad ridicat de complexitate și relevanță pentru prezentul și viitorul umanității. Argumentând că principiul precauției, așa cum este aplicat în cazuri precum „*C-127/02 Waddenvereniging și Vogelsbeschermingvereniging*”¹²⁹, nu reprezintă o paralizie decizională, ci un echilibru rațional

¹²⁵ David R. Boyd, *The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment Vancouver: UBC Press, 2012.*

¹²⁶ *Resolution adopted by the General Assembly on 28 July 2022. The human right to a clean, healthy and sustainable environment (Resolution A/RES/76/300).* <https://docs.un.org/en/A/RES/76/300>

¹²⁷ *Ministerul Afacerilor Externe. Convenția nr. 102/1992 privind diversitatea biologică. Publicată la data de 1 ianuarie 1999 în Tratatul Internațional Nr. 9 art. 102*

¹²⁸ *Cadrul Global pentru Biodiversitate Kunming-Montreal (GBF) a fost adoptat în timpul celei de-a cincisprezecea reuniuni a Conferinței Părților (COP 15) prin Decizia 15/4 adoptată de Conferința Părților la Convenția privind Diversitatea Biologică* <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-15/cop-15-dec-04-en.pdf> .

¹²⁹ *Judgment of the Court (Grand Chamber) of 7 September 2004. Reference for a preliminary ruling: Raad van State - Netherlands. Directive 92/43/EEC - Conservation of natural habitats and of wild flora and fauna - Concept of "plan" or "project" - Assessment of the implications of certain plans or projects for the protected site. Case C-127/02.* <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-127/02>

între riscuri și beneficii, Curtea promovează o abordare juridică care integrează cunoștințele științifice incomplete, evitând viziunea strict antropocentrică și promovând o perspectivă ecocentrică.

În contextul Republicii Moldova, unde negocierile de aderare din 2024 impun alinierea la Capitolul 27 (Mediu și Schimbări Climatice), reflecția asupra acestor fundamente conceptuale relevă potențialul CJUE de a fi un catalizator al reformelor naționale, și de a preveni fragmentarea ecosistemelor transfrontaliere și promovând o solidaritate europeană în combaterea pierderii biodiversității, așa cum avertizează IPBES (2019), cu estimări că 75% din terenurile terestre au fost alterate semnificativ de activități umane¹³⁰.

Aplicabilitatea jurisprudenței CJUE în Republica Moldova, ca stat candidat la Uniunea Europeană din 23 iunie 2022, transcende statutul anterior de stat asociat prin Acordul de Asociere din 2014¹³¹, fiind ancorată în obligațiile de preaderare care impun armonizarea cadrului normativ național cu acquis-ul comunitar în domeniul mediului (Capitolul 27 din negocierile de aderare). Această armonizare implică nu doar transpunerea literală a Directivelor, ci și adoptarea interpretărilor oferite de CJUE, care au efect „*erga omnes*” și servesc ca reper conceptual pentru consolidarea cadrului legislativ național de mediu. Importanța acestei jurisprudențe rezidă în capacitatea sa de a preveni fragmentarea aplicării normelor europene, promovând o abordare preventivă bazată pe principiul precauției, care răspunde nevoii de protecție efectivă a dreptului omului la un mediu neprimejdios în fața presiunilor economice și antropice.

Astfel, din perspectivă teoretică, jurisprudența CJUE promovează o conceptualizare multidimensională a mediului, ca ansamblu de factori naturali și antropici, aliniată cu preocupările globale privind crizele ecologice și cu Convenția Aarhus din 1998 privind accesul la informație și participarea publică în deciziile de mediu.¹³² La nivel național, aplicabilitatea se manifestă prin influența indirectă asupra procesului de armonizare a legislației Republicii Moldova cu cerințele dreptului Uniunii Europene, consolidând astfel teoria generală a dreptului în RM prin integrarea dimensiunii europene și promovând o conștiință juridică ecologică.¹³³

¹³⁰ IPBES (2019): *Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. S. Díaz, J. Settele, E. S. Brondízio E.S., H. T. Ngo, M. Guèze, J. Agard, A. Arneeth, P. Balvanera, K. A. Brauman, S. H. M. Butchart, K. M. A. Chan, L. A. Garibaldi, K. Ichii, J. Liu, S. M. Subramanian, G. F. Midgley, P. Miloslavich, Z. Molnár, D. Obura, A. Pfaff, S. Polasky, A. Purvis, J. Razzaque, B. Reyers, R. https://files.ipbes.net/ipbes-web-prod-public-files/inline/files/ipbes_global_assessment_report_summary_for_policymakers.pdf

¹³¹ *Legea nr. 112/2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 185-199, art. 442, 18.07.2014.*

¹³² *Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în probleme de mediu. Aarhus, Danemarca. <https://unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>*

¹³³ *Metodologia de armonizare a legislației în Republica Moldova. Chișinău: Tipografia Centrală, 2010. 80 p.*

Totodată, este important de menționat că jurisprudența CJUE în materie de mediu nu constituie o serie de decizii dispersate, ci un corp doctrinar coerent și evolutiv, adaptat la provocările emergente, reflectând trecerea de la o abordare reactivă la una proactivă și preventivă, aliniată cu Declarația de la Rio din 1992¹³⁴ și integrată în TFUE prin art. 191¹³⁵. Această evoluție subliniază capacitatea Curții de a răspunde dinamic la noile realități ecologice, consolidând rolul său ca lider în dezvoltarea dreptului mediului.

1.3 Concluzii la Capitolul 1

În lumina celor menționate mai sus, ținem să remarcăm că atât doctrina internațională cât și cea națională oferă un cadru analitic important în privința conceptelor cu privire la conținutul, natura juridică și a garanțiilor protecției dreptului fundamental al omului la un mediu neprimejdios. Această bază teoretică solidă constituie un punct de plecare esențial pentru realizarea unei cercetări complexe și aprofundate, orientate spre evidențierea și validarea caracterului inovator al rezultatelor științifice obținute. În același timp semnalăm analize dispersate și lipsa unei perspective integrate în domeniu cercetat la nivel național, fapt ce indică spre necesitatea de a fi dezvoltate cercetări fundamentale, care să creeze modele teoretice și să ofere metodologii adecvate pentru oferirea unei formule riguroase și clare asupra asigurării dreptului la un mediu neprimejdios și a mecanismelor de evaluare a biodiversității. În această perspectivă, cadrul științific al teoriei generale a dreptului oferă o platformă adecvată pentru clarificarea noțiunilor, asigurarea rigorii științifice și a determinării mecanismelor necesare pentru tranziția de la cadrul teoretic spre cel aplicativ.

În ceea ce privește mecanismul de evaluare a biodiversității, este de remarcat faptul că la nivel internațional, această formă de evaluare este preponderent studiată în ghiduri și manuale destinate în special subiecților implicați în procesul de implementare a acestuia, fiind reflectate în special aspectele tehnice și procedurale și mai puțin cele teoretico-practice.

În context european, evaluarea biodiversității se configurează ca o măsură holistică, axată pe integritatea ecosistemelor și coerența rețelelor ecologice, asigurând protecția siturilor protejate împotriva impactului cumulativ a activităților antropice. Aceasta contribuie direct la garantarea unui mediu neprimejdios, prin menținerea serviciilor ecosistemice vitale, precum reglarea climei și purificarea resurselor, și promovează echitatea intergenerațională prin abordări preventive adaptate la incertitudini științifice. Anume din această perspectivă a necesității unei viziuni

¹³⁴ Declarația de la Rio privind mediul și dezvoltarea. Adunarea Generală a Națiunilor Unite, Conferința privind Mediul și Dezvoltarea, Rio de Janeiro.

¹³⁵ Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF

integrate, a conștientizării problemei și a necesității abordării preventive a problematicii asigurării dreptului la un mediu neprimejdios, cadrul științific al Teoriei generale a dreptului este unul definitoriu pentru a avansa în contextul aprofundării problematicii în cauză.

În contextul național, constatăm lipsa unor lucrări fundamentale, care ar fi destinate abordării mecanismului de evaluare a biodiversității - ca mecanism de asigurare a dreptului omului la un mediu neprimejdios. Aceasta se explică prin faptul că mecanismul de evaluare a biodiversității este unul absolut nou pentru țara noastră și urmează a fi aplicat atât activităților planificate de către operatorii economici cât și asupra documentelor de politici și planificare elaborate de către autoritățile publice centrale și locale, după caz, odată cu intrarea în vigoare a Legii nr. 226/2022 și anume din 21 noiembrie 2023.

În plan jurisprudențial, practica Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) constituie un pilon esențial în definirea și consolidarea conceptelor doctrinare referitoare la dreptul la un mediu neprimejdios și la protecția biodiversității. Rolul CJUE este determinant în armonizarea legislației la nivelul statelor membre și al celor candidate, prin clarificarea obligațiilor prevăzute de directivele europene și prevenirea interpretărilor divergente. Hotărârile Curții, furnizează orientări indispensabile pentru transpunerea corectă a normelor comunitare, facilitând implementarea uniformă a politicilor de mediu în spațiul european.

Dincolo de clarificările juridice, jurisprudența CJUE are implicații doctrinare și practice deosebite pentru statele candidate, precum Republica Moldova:

a) în primul rând, aceasta contribuie la consolidarea unei culturi juridice orientate spre protecția mediului ca valoare fundamentală, încurajând adoptarea unei viziuni coerente asupra drepturilor fundamentale și politicilor publice;

b) în al doilea rând, jurisprudența Curții oferă un cadru clar pentru soluționarea conflictelor între interesele economice și obiectivele de mediu, susținând principiul inviolabilității integrității siturilor protejate, cum se vede în cazul Sweetman. Acest aspect este deosebit de relevant pentru Republica Moldova, unde echilibrul între dezvoltarea economică și protecția mediului constituie o provocare majoră, în contextul particular al dependenței energetice și presiunilor geopolitice;

c) în al treilea rând, jurisprudența CJUE sprijină consolidarea capacității instituționale a țărilor candidate, oferind orientări metodologice clare privind implementarea directivei europene. De exemplu, clarificările legate de evaluarea adecvată pot ghida autoritățile naționale competente de mediu în dezvoltarea procedurilor administrative pentru protecția siturilor Emerald, asigurând conformitatea cu standardele UE.

În cele din urmă, jurisprudența CJUE contribuie la prevenirea procedurilor de infringement, prin stabilirea unor standarde juridice clare și imperative. Spre exemplu, în cauza C-

6/04¹³⁶, Curtea a subliniat responsabilitatea statelor membre de a respecta integral obligațiile privind protecția biodiversității, generând presiuni instituționale pentru conformare deplină cu normele comunitare. Aceste principii au o relevanță deosebită pentru statele candidate, care trebuie să asigure o aliniere legislativă riguroasă pentru a avansa în procesul de aderare.

¹³⁶ *Judgment of the Court (Second Chamber) of 20 October 2005. Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. Failure of a Member State to fulfil obligations - Directive 92/43/EEC - Conservation of natural habitats - Wild fauna and flora. Case C-6/04.*

2. DETERMINAREA CADRULUI UNITAR DE ANALIZĂ A INTERCONEXIUNILOR DINTRE DREPTULUI LA UN MEDIU NEPRIMEJDIOS ȘI EVALUAREA BIODIVERSITĂȚII

2.1 Fundamente conceptuale, evoluția și consacrare jurisprudențială a dreptului la un mediu neprimejdios

Dreptul la un mediu neprimejdios, în ultimele decenii, s-a afirmat ca un reper indispensabil în arhitectura juridică națională și internațională, tocmai datorită amplificării fenomenelor de degradare a mediului și a efectelor lor directe și indirecte asupra drepturilor fundamentale ale omului. Acest drept este parte a unui proces mai larg de conștientizare a interdependenței dintre bunăstarea umană și echilibrul ecosistemelor, proces care a generat multiple dezbateri și abordări doctrinare, a contribuit la elaborarea instrumentelor juridice, dar și a pus societățile și guvernările în fața unor provocări practice considerabile.

În plan conceptual, dreptul la un mediu neprimejdios este perceput ca un drept complex și hibrid, cu dimensiuni substanțiale (dreptul de a avea aer curat, dreptul de a avea sol necontaminat, dreptul de a avea apă de calitate, etc.) și dimensiuni procedurale (accesul la informații, participarea publicului, accesul la justiție). Complexitatea sa derivă din interconexiunea cu alte drepturi fundamentale, cum ar fi dreptul la viață, sănătate și demnitate, fiind analizat extensiv de autori internaționali și din Republica Moldova, fiecare contribuind cu perspective complementare asupra evoluției sale istorice, consacrării juridice, definiției conceptuale și implicațiilor sale sociale și filozofice. În acest sens, autori precum I. Guceac și V. Gojan, în lucrarea „Constituționalizarea dreptului la apă potabilă de calitate”, evidențiază interdependența inseparabilă dintre accesul la apă sigură și dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios, subliniind că lipsa apei de calitate agravează problemele de sănătate publică și demnitate umană în Republica Moldova, pledând pentru extinderea constituțională explicită a acestui drept ca parte integrantă a protecției mediului și a bunăstării umane.¹³⁷

Considerăm că această interdependență subliniază necesitatea unei abordări integrate, care să combine protecția mediului cu respectarea drepturilor omului prin contextualizarea în arealul epistemic al teoriei generale a dreptului, care ar realiza sinteza și generalizarea tuturor abordărilor multiple și dispersate pe care le înregistrăm în prezent. Cel puțin faptul că este necesar un efort conjugat în vederea creșterii culturii societății cu privire la stringența conștientizării necesității unui mediu neprimejdios și a unor mecanisme juridice eficiente în protejarea acestui drept sunt

¹³⁷ GUCEAC, Ion și Valeria GOJAN. *Constituționalizarea dreptului la apă potabilă de calitate*. In: *Survivala tradiției constituționale în tiparele constituționalismului european: materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională dedicată aniversării a 30 de ani de la adoptarea Constituției RM*. Chișinău: Editura USM, 2025, pp. 114–127. ISBN 978-9975-62-864-8 (PDF). Disponibil: <https://doi.org/10.59295/stctce2025.10>

mai mult decât suficiente pentru a realiza această cercetare care să aducă claritate și lumină în modul în care știința juridică poate să înglobeze tematici care anterior se credeau a fi exterioare și străine.

Alte detalii asupra conținutului dreptului la un mediu neprimejdios le găsim în literatura de specialitate într-o manieră destul de explicită și înțeleasă, acolo unde se apreciază că dreptul fundamental la un mediu neprimejdios este un drept care presupune următoarele drepturi: de a trăi într-un mediu nepoluat, nedegradat; la un ridicat nivel de sănătate, neafectat de degradarea mediului; de a avea acces la resursele de apă și hrană adecvate; la un mediu de muncă sănătos; la condiții de locuit, de folosire a terenurilor și la condiții de viață într-un mediu sănătos; la asistență în caz de catastrofe naturale și produse de om; de a beneficia de folosința durabilă a naturii și a resurselor acesteia; la conservarea elementelor reprezentative ale naturii.¹³⁸

M. Duțu, în *Dreptul Mediului*, statuează că: „este absolut necesară o definiție legală globală cât mai exactă a mediului, pentru a face astfel operațiunile diversele reglementări în materie. Din această perspectivă, într-o aproximație generală, mediul constituie ansamblul factorilor (naturali sau creați prin activități umane) care acționează asupra condițiilor de viață și existență ale omului (societății).”¹³⁹ Această definiție subliniază caracterul multidimensional al mediului, care nu se limitează doar la elementele naturale, ci include și impactul activităților umane asupra acestuia.

D. Shelton, în lucrarea sa *Human Rights and the Environment*, propune o abordare tridimensională a dreptului la un mediu neprimejdios.¹⁴⁰ Ea îl descrie, în primul rând, ca un drept autonom, care garantează accesul la elemente esențiale ale unui mediu neprimejdios, precum aerul curat, apa potabilă și solul necontaminat. În al doilea rând, îl consideră un drept derivat, strâns legat de alte drepturi fundamentale, cum ar fi dreptul la viață sau sănătate, deoarece degradarea mediului are un impact direct asupra acestora. În al treilea rând, Shelton subliniază dimensiunea procedurală a acestui drept, care implică accesul la informații, participarea publicului la procesele decizionale privind mediul și accesul la justiție pentru remedierea prejudiciilor ecologice. În același timp, autoarea afirmă că un mediu neprimejdios constituie „o condiție esențială pentru realizarea altor drepturi ale omului, deoarece degradarea mediului afectează direct sănătatea și

¹³⁸ ERHAN, Ianuș. Asigurarea dreptului la un mediu sănătos prin prisma competențelor polițienești. In: *Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE, 12 mai 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Editura „Lexon-Prim”, 2023, Ediția 1, pp. 99-112. ISBN 978-9975-3418-3-7.*

¹³⁹ Mircea DUTU, *Dreptul mediului*, Editura EconomicA., București, 1996, <https://www.ueb.ro/drept/master/diim/sinteze%20Dreptul%20mediului.pdf>

¹⁴⁰ Shelton, D. (1991). *Human rights, environmental rights, and the right to environment* In: *Stanford Journal of International Law*, 28, 1991, 103-138

demnitatea umană”.¹⁴¹ Această viziune evidențiază rolul central al mediului în asigurarea bunăstării umane.

O altă perspectivă importantă demersului științific asumat în această cercetare este oferită de A. Boyle în lucrarea *Human Rights or Environmental Rights, A Reassessment?*, care susține că: „Drepturile de mediu nu se încadrează cu ușurință într-o singură categorie sau „generație” de drepturi ale omului. Ele pot fi privite din cel puțin trei perspective, intersectând toate categoriile sau generațiile de drepturi ale omului. În primul rând, drepturile civile și politice existente pot fi utilizate pentru a oferi indivizilor, grupurilor și organizațiilor neguvernamentale (ONG-uri) acces la informații de mediu, remedii judiciare și procese politice. Din această perspectivă, rolul lor este unul de împuternicire: facilitarea participării la luarea deciziilor de mediu și obligarea guvernelor să respecte standarde minime de protecție a vieții, vieții private și proprietății împotriva daunelor de mediu. O a doua posibilitate este de a trata un mediu decent, sănătos sau curat ca un drept economic sau social, comparabil cu cele a căror realizare progresivă este promovată de Pactul ONU din 1966 privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale. Principalul argument pentru această abordare este că „ar prioritiza calitatea mediului ca valoare, acordându-i un statut comparabil cu alte drepturi economice și sociale, cum ar fi dezvoltarea, și prioritate față de obiectivele care nu se bazează pe drepturi. Asemănător altor drepturi economice și sociale, ar fi programatic și în cele mai multe cazuri, aplicabil doar prin mecanisme internaționale de supraveghere relativ slabe. A treia opțiune ar trata calitatea mediului ca un drept colectiv sau de solidaritate.”¹⁴² Spre deosebire de Shelton, care pune accent pe dimensiunea individuală și procedurală, Alan Boyle subliniază responsabilitatea colectivă și necesitatea cooperării internaționale, reflectând astfel complexitatea problemelor de mediu care transcend granițele naționale.

D.R. Boyd, în lucrarea *The Environmental Rights Revolution*, propune o definiție integratoare, considerând dreptul la un mediu neprimejdios ca fiind „un drept universal al fiecărei persoane de a trăi într-un mediu curat, sănătos și sustenabil, care să susțină sănătatea fizică și mentală, precum și demnitatea umană”.¹⁴³ Considerăm că această abordare accentuează caracterul universal al dreptului și integrează sustenabilitatea ca un element central, oferind o viziune de ansamblu ce combină sănătatea, demnitatea și responsabilitatea intergenerațională. Definiția lui

¹⁴¹ Shelton, D. (1991). *Human rights, environmental rights, and the right to environment* In: *Stanford Journal of International Law*, 28, 1991, 103-138

¹⁴² Alan Boyle, *Human Rights or Environmental Rights? A Reassessment*, 18 *Fordham Envtl. L. Rev.* 471 (2006). <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1634&context=elr>

¹⁴³ Boyd, D. R. (2012). *The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment*. UBC Press, p.21.

D.R. Boyd este relevantă în contextul actual, deoarece reflectă o înțelegere modernă a interdependenței dintre mediu și bunăstarea umană, fiind aliniată cu documente internaționale precum Rezoluția ONU 76/300 din 2022¹⁴⁴, care recunoaște dreptul la un mediu neprimejdios ca un drept fundamental.

În ciuda diferențelor de abordare, constatăm că toate aceste definiții converg spre ideea că dreptul la un mediu neprimejdios este un drept fundamental, interconectat cu sănătatea, demnitatea și sustenabilitatea, care necesită protecția elementelor esențiale ale vieții, participare publică și cooperare internațională pentru a asigura bunăstarea umană și echitatea intergenerațională.

Evoluția istorică a dreptului la un mediu neprimejdios reflectă o tranziție de la preocupări generale privind poluarea și conservarea resurselor naturale la recunoașterea acestuia ca un drept fundamental al omului. Un moment de referință este Conferința ONU asupra mediului uman din 1972 care a adoptat Declarația de la Stockholm. Prin Principiul 1, aceasta afirmă că „*omul are dreptul fundamental la libertate, egalitate și condiții adecvate de viață, într-un mediu a cărui calitate să îi permită să trăiască în demnitate și bunăstare*”¹⁴⁵. Ph. Sands, în *Principles of International Environmental Law*, subliniază că acest document a fost primul care a legat explicit protecția mediului de drepturile omului, adoptând o abordare antropocentrică ce prioritizează sănătatea și bunăstarea umană, menționând că: „*deși influența asupra dreptului internațional nu a fost dramatică, tendințele deja în desfășurare înainte de Stockholm, referitoare la poluarea marină, poluarea transfrontalieră a aerului și apei și protejarea speciilor pe cale de dispariție — au fost consolidate de rezoluțiile de la Stockholm.*”¹⁴⁶

Totodată, Ph. Sands consideră că „*Cele douăzeci și șase de principii reflectau un compromis între statele care considerau că Declarația ar trebui să stimuleze conștientizarea publicului și preocuparea pentru problemele de mediu și cele care doreau ca aceasta să ofere orientări specifice pentru acțiuni guvernamentale și interguvernamentale viitoare.* Pe de altă parte, Ph. Sands și-a exprimat îngrijorarea statuând că: „*principiile de la Stockholm sunt slabe în ceea ce privește tehnicile de implementare a standardelor de mediu, cum ar fi evaluarea impactului asupra mediului, accesul la informații de mediu și disponibilitatea mijloacelor administrative și judiciare de contestare.*”¹⁴⁷ Poorhashemi A. în lucrarea *Droit international de l'environnement*:

¹⁴⁴ *The human right to a clean, healthy and sustainable environment* (Resolution A/RES/76/300). <https://docs.un.org/en/A/RES/76/300> .

¹⁴⁵ Conferința Națiunilor Unite asupra Mediului Uman. „Declarația Conferinței Națiunilor Unite asupra Mediului Uman.” În *Raportul Conferinței Națiunilor Unite asupra Mediului Uman, Stockholm, 5 -16 iunie 1972, A/CONF.48/14/Rev.1*. New York: Națiunile Unite, 1973. <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/29567>.

¹⁴⁶ Sands, Philippe. *Principles of International Environmental Law*. Ediția a 4 -a. Cambridge: Cambridge University Press, 2018, p.31.

¹⁴⁷ Sands, Philippe. *Principles of International Environmental Law*. Ediția a 4 -a. Cambridge: Cambridge University Press, 2018, p.32

Opportunités et défis, completează această perspectivă, afirmând că: „*Conferința de la Stockholm din 1972 a marcat un punct de cotitură în elaborarea și dezvoltarea dreptului internațional al mediului, recunoscând dreptul la un mediu sănătos ca fiind unul dintre drepturile fundamentale ale omului și relația strânsă dintre dezvoltare și mediu. De atunci, protecția mediului a devenit o preocupare majoră a comunității internaționale.*”¹⁴⁸

Potrivit lucrării lui Dupuy, Pierre-Marie și Viñuales, Jorge E., *International Environmental Law*, impactul Conferinței de la Stockholm a fost considerabil și poate fi evaluat la trei niveluri: „1) la nivel național, conferința a generat un impuls pentru crearea, în mai multe state, a unor structuri ministeriale dedicate problemelor de mediu; 2) la nivel regional, în acea perioadă, Comunitatea Europeană a început să adopte legislație de mediu; 3) la nivel internațional, Conferința de la Stockholm nu doar că a adus problemele de mediu în atenția Organizației Națiunilor Unite, dar a contribuit și la încheierea unor acorduri importante, ce vizează domenii precum protecția habitatelor și siturilor, comerțul cu specii pe cale de dispariție, poluarea marină și protecția speciilor migratoare.”¹⁴⁹

Prin urmare, după cum menționează Cedeño Bonilla, Marianela și Burhenne-Guilmin, Françoise, în lucrarea *Environmental Law in Developing Countries: Selected Issues*, această conferință: „a sintetizat conștiința trezită a omenirii și a marcat începutul unei ere cu adevărat conștiente de mediu.”¹⁵⁰

În anii 1970 și 1980, preocupările legate de poluarea aerului, apelor și solului, defrișările masive și pierderea biodiversității au amplificat dezbaterile globale, evidențiind impactul degradării mediului asupra sănătății și calității vieții. Această perioadă a pregătit terenul pentru Declarația de la Rio din 1992, care reafirmă, în Principiul 1, că: „ființele umane sunt în centrul preocupărilor legate de dezvoltarea durabilă și au dreptul la o viață sănătoasă și productivă în armonie cu natura”¹⁵¹. A. Kiss, în *Guide to International Environmental Law*, argumentează că: această evoluție a fost impulsionată de recunoașterea impactului degradării mediului asupra drepturilor fundamentale, dar absența unui tratat internațional obligatoriu a limitat aplicarea

¹⁴⁸ Poorhashemi, Abbas, *Droit international de l'environnement: Opportunités et défis/ CIFILE Journal of International Law (CJIL)*, Vol. 5, No. 11, 49-78, February 2025. https://www.cifilejournal.com/article_206516_e738a87eaf03306df025daa9497ee2d.pdf

¹⁴⁹ Dupuy, Pierre-Marie., Viñuales, Jorge E.. *International Environmental Law*. Regatul Unit: Cambridge University Press, 2015, pag. 11;

¹⁵⁰ Cedeño Bonilla, Marianela., Burhenne-Guilmin, Françoise. *Environmental Law in Developing Countries: Selected Issues*. Germania: IUCN, 2004, pag. 9;

¹⁵¹ Declarația de la Rio privind mediul și dezvoltarea. Adunarea Generală a Națiunilor Unite, Conferința privind Mediul și Dezvoltarea, Rio de Janeiro. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf

uniformă.¹⁵² D. Shelton, în lucrarea sa din 1991, *Human Rights and the Environment*, împărtășește această idee, statuând că: „Potențialul de îmbunătățire a protecției mediului prin garantarea efectivă a drepturilor procedurale este solid, însă absența mecanismelor de plângere sau a altor forme de recurs în acordurile internaționale de mediu reprezintă un aspect limitativ.”¹⁵³ Pe de altă parte, Ph. Sands adaugă că „deși Declarația de la Stockholm din 1972 și Declarația de la Rio din 1992 nu sunt instrumente juridic obligatorii, acestea au influențat semnificativ dezvoltarea dreptului internațional al mediului prin stabilirea unor principii fundamentale”.¹⁵⁴

Anii 2000 au adus un progres semnificativ prin introducerea drepturilor procedurale, consacrate în Convenția de la Aarhus (1998)¹⁵⁵, care au cunoscut o extindere și o afirmare sporită în acest deceniu. În lucrarea *Accesul la justiție – instrument de asigurare a dreptului la un mediu sănătos. Experiența europeană*, R. Ciobanu și I. Punga evidențiază faptul că: „principiul 1 al Declarației de la Stockholm și principiul 10 al Declarației de la Rio au stat la baza adoptării Convenției de la Aarhus”.¹⁵⁶ Drepturile consfințite de Convenția de la Aarhus – accesul la informație de mediu, participarea publicului și accesul la justiție – au transformat dreptul la un mediu neprimejdios dintr-un concept abstract într-un cadru operațional, permițând implicarea activă a societății civile în procesele de luare a deciziilor legate de mediu. John Knox, în lucrarea sa „*Human Rights, Environmental Protection, and the Sustainable Development Goals*”, subliniază că „dreptul internațional al drepturilor omului impune statelor obligații procedurale, inclusiv datoria de a evalua impactul asupra mediului asupra drepturilor omului, de a face publice informațiile de mediu, de a facilita participarea publicului la luarea deciziilor de mediu și de a oferi acces la remedii juridice eficiente pentru prejudiciile de mediu care afectează exercitarea drepturilor omului”¹⁵⁷. El adaugă că: „principiile drepturilor omului stabilesc obligații

¹⁵² Kiss, Alexandre Charles., Shelton, Dinah. *Guide to International Environmental Law. Țările de Jos: Martinus Nijhoff Publishers*, 2007, p. 56

¹⁵³ Dinah Shelton, *Human Rights and the Environment: What Specific Environmental Rights Have Been Recognized*, 35 *Denv. J. Int'l L. & Pol'y* 129, 2006, p.131.

¹⁵⁴ Sands, Philippe. *Principles of International Environmental Law. Ediția a 4 -a. Cambridge: Cambridge University Press*, 2018, p.45-48

¹⁵⁵ Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în probleme de mediu. Aarhus, Danemarca. <https://unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>

¹⁵⁶ CIOBANU, Rodica, PUNGA, Irina. *Accesul la justiție - instrument de asigurare a dreptului la un mediu sănătos. Experiența europeană. In: Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE, 12 mai 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Editura „Lexon-Prim”, 2023, Ediția 1, pp. 23-36. ISBN 978-9975-3418-3-7.*

¹⁵⁷ Knox, John H., *Human Rights, Environmental Protection, and the Sustainable Development Goals (September 1, 2015)*. 24 *Washington International Law Journal* 517 (2015), Wake Forest Univ. Legal Studies Paper, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2660392>, p. 5.

procedurale a căror implementare face ca luarea deciziilor de mediu să fie mai transparentă, mai bine informată, mai receptivă la public și, ca rezultat, mai eficientă”¹⁵⁸.

Evoluțiile recente pe plan internațional au conferit noi valențe dezbaterii privind dreptul la un mediu curat, neprimejdios și sustenabil, consolidându-i poziția de pilon esențial în arhitectura drepturilor fundamentale ale omului. Acest proces reflectă o conștientizare globală tot mai accentuată a interdependenței dintre protecția mediului și realizarea efectivă a drepturilor umane. Un moment de cotitură, ce a schimbat paradigma în abordarea acestei tematici l-a constituit adoptarea, la 28 iulie 2022, a Rezoluției A/RES/76/300 de către Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite¹⁵⁹. Rezoluția subliniază că dezvoltarea durabilă, în dimensiunile sale socială, economică și de mediu, precum și protecția ecosistemelor, contribuie la promovarea bunăstării umane și la exercitarea deplină a tuturor drepturilor omului, atât pentru generațiile prezente, cât și pentru cele viitoare. Documentul recunoaște că degradarea mediului, prin schimbări climatice, gestionarea și utilizarea nesustenabilă a resurselor naturale, poluarea aerului, solului și apei, gestionarea defectuoasă a substanțelor chimice și deșeurilor, precum și pierderea biodiversității și declinul serviciilor ecosistemice, interferează cu realizarea dreptului la un mediu curat, sănătos și sustenabil, având implicații negative, directe și indirecte, asupra exercitării efective a drepturilor omului. Totodată, rezoluția reafirmă rolul crucial al cooperării internaționale în sprijinirea țărilor în curs de dezvoltare, inclusiv a țărilor cel mai puțin dezvoltate, a statelor fără ieșire la mare, a micilor state insulare în curs de dezvoltare și a țărilor cu venituri medii, în vederea consolidării capacităților lor umane, instituționale și tehnologice pentru a răspunde provocărilor specifice.¹⁶⁰

Un element esențial de reflecție îl reprezintă terminologia adoptată: „dreptul la un mediu curat, sănătos și sustenabil”. Această formulare evidențiază o viziune ecocentrică, care transcende abordările strict antropocentrice. Termenul „curat” sugerează absența poluării; „sănătos” denotă un mediu care susține activ bunăstarea umană și echilibrul ecologic; „sustenabil” introduce dimensiunea responsabilității intergeneraționale. Prin această abordare, rezoluția oferă o perspectivă cuprinzătoare, recunoscând că degradarea mediului, indiferent de forma sa, generează consecințe directe și indirecte asupra drepturilor fundamentale, inclusiv asupra dreptului la viață, sănătate, hrană și apă potabilă. Prin includerea dimensiunii sustenabilității, rezoluția extinde protecția dincolo de riscurile imediate, promovând conservarea resurselor naturale și echilibrul

¹⁵⁸ Knox, John H., *Human Rights, Environmental Protection, and the Sustainable Development Goals* (September 1, 2015). 24 *Washington International Law Journal* 517 (2015), Wake Forest Univ. Legal Studies Paper, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2660392>, p.7

¹⁵⁹ Resolution adopted by the General Assembly on 28 July 2022 .The human right to a clean, healthy and sustainable environment (Resolution A/RES/76/300). <https://docs.un.org/en/A/RES/76/300>

¹⁶⁰ Resolution adopted by the General Assembly on 28 July 2022 .The human right to a clean, healthy and sustainable environment (Resolution A/RES/76/300). <https://docs.un.org/en/A/RES/76/300>

ecologic pe termen lung. Termenul „curat” implică absența poluării, similar noțiunii de „neprimejdios” utilizate de Constituția Republicii Moldova. Totuși, includerea termenilor „sănătos” și „sustenabil” adaugă o dimensiune proactivă, care nu se limitează la prevenirea daunelor, ci urmărește crearea unui mediu care sprijină viața și bunăstarea pe termen lung.

În contrast, Constituția Republicii Moldova adoptă o perspectivă predominant antropocentrică. Articolul 37, intitulat „Dreptul la un mediu înconjurător sănătos”, utilizează în alin. (1) sintagma „neprimejdios din punct de vedere ecologic”, ceea ce generează o aparentă inconsistență terminologică și conceptuală. Această inconsecvență ridică întrebări fundamentale: ce semnificație are, în context juridic, un mediu „sănătos”? Este acesta sinonim cu „neprimejdios”? Și, mai important, sănătos pentru cine?, pentru om sau pentru ecosisteme în ansamblu?

Constatăm că, prevederile art. 37 al Constituției pune accentul pe protecția sănătății umane și pe inofensivitatea produselor, fără a face referire explicită la conservarea biodiversității ca valoare intrinsecă. Spre exemplu, distrugerea unui habitat natural care nu afectează direct sănătatea umană nu ar constitui, conform acestei formulări, o încălcare a articolului constituțional, chiar dacă ar avea un impact semnificativ asupra echilibrului ecologic. Astfel, se poate susține că noțiunea de „mediu sănătos” din Constituție are un caracter predominant instrumental, subordonat bunăstării umane imediate. În viziunea noastră, termenul „neprimejdios” denotă o abordare defensivă, orientată spre prevenirea riscurilor imediate care pot afecta sănătatea populației sau stabilitatea ecosistemelor, fără a aborda explicit dimensiunea sustenabilității sau a conservării pe termen lung. Prin opoziție, termenul „sănătos” exprimă o stare pozitivă, un mediu care nu doar evită prejudiciile, ci susține activ sănătatea umană și echilibrul ecologic.

În viziunea noastră, alinierea terminologiei naționale la cea a Rezoluției ONU reprezintă o oportunitate strategică pentru Republica Moldova de a face tranziția de la o abordare antropocentrică, adesea limitată, la una ecocentrică și sustenabilă. Această schimbare nu doar că asigură conformitatea cu standardele internaționale, dar și contribuie la crearea unui cadru legislativ mai coerent și eficient, capabil să răspundă provocărilor complexe ale protecției mediului. Armonizarea terminologică oferă mai multe beneficii concrete. În primul rând, formularea „curat, sănătos și sustenabil” reflectă în mod direct spiritul Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă, fiind compatibilă cu angajamentele internaționale asumate de Republica Moldova. În al doilea rând, această formulare aduce claritate conceptuală și integrează multiple dimensiuni ale protecției mediului, de la calitatea aerului și apei, la conservarea biodiversității și gestionarea durabilă a resurselor naturale. Astfel, ea facilitează interpretarea și aplicarea normelor juridice de către instanțele naționale și autoritățile competente.

Deși încadrată în categoria *soft law*, lipsită de forță juridică obligatorie, rezoluția reprezintă un reper normativ de o importanță majoră, consacrand responsabilitatea statelor de a integra protecția mediului în ansamblul obligațiilor lor fundamentale privind respectarea și garantarea drepturilor omului. În acest sens, într-o declarație, secretarul general al ONU, António Guterres, a salutat rezoluția ca fiind o „*evoluție istorică*”, menționând că: „*aceasta va contribui la: reducerea nedreptăților de mediu; eliminarea lacunelor în materie de protecție și împuternicirea persoanelor, în special a celor aflate în situații vulnerabile, inclusiv apărătorii drepturilor omului în domeniul mediului, copiii, tinerii, femeile și populațiile indigene; și accelerarea punerii în aplicare a obligațiilor și angajamentelor statelor membre în materie de mediu și drepturile omului.*”¹⁶¹

Potrivit lui Inger Andersen, director executiv al Programului Națiunilor Unite pentru Mediu, rezoluția „*a fost elaborată timp de cinci decenii*”. Pornind de la „punctul de sprijin” din Declarația de la Stockholm din 1972, în care statele membre au recunoscut dreptul la „un mediu de o calitate care să permită o viață demnă și bunăstare”, ea a afirmat că: „*țările au integrat acest drept în constituții, legi naționale și acorduri regionale, iar în 2021, Consiliul ONU pentru Drepturile Omului i-a ridicat statutul la cel de recunoaștere universală*”. Totodată, Andersen susține că: „*Rezoluția demonstrează că țările sunt solidare cu miliarde de oameni care suferă sub greutatea triplei crize planetare reprezentate de schimbările climatice, pierderea naturii și a biodiversității, precum și poluarea și deșeurile.*”¹⁶²

Cu toate acestea, o analiză critică a cadrului normativ actual evidențiază o serie de limitări care împiedică transpunerea deplină a dreptului la un mediu neprimejdios în practică. Deși recunoașterea acestui drept de către Adunarea Generală a ONU marchează un moment important din punct de vedere simbolic și politic, rezoluția în sine nu are caracter juridic obligatoriu. Așa cum a remarcat John Knox, fostul Raportor Special al ONU pentru drepturile omului și mediu, „*ea nu va schimba, de una singură, nicio politică, nu va adopta nicio lege nouă, nu va salva păduri, nu va opri poluarea. Dar poate fi un catalizator puternic.*”¹⁶³

Această recunoaștere vine în urma unei lupte îndelungate pentru consacrarea internațională a acestui drept, care lipsește în continuare din tratatele fundamentale privind drepturile omului, precum Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (PIDCP) sau Pactul privind drepturile economice, sociale și culturale (PIDESC). În acest context, organismele internaționale

¹⁶¹ <https://sdg.iisd.org/news/unga-recognizes-human-right-to-clean-healthy-and-sustainable-environment/>

¹⁶² <https://www.unep.org/news-and-stories/statements/statement-inger-andersen-un-general-assembly-resolution-recognizing>

¹⁶³ <https://climaterightsdatabase.com/2022/07/29/unga-recognizes-the-right-to-a-healthy-environment/>

de monitorizare a tratatelor au fost nevoite să recurgă la o abordare indirectă, cunoscută sub numele de „ecologizare” a drepturilor existente. Prin această metodă, protecția mediului este interpretată ca fiind esențială pentru exercitarea efectivă a unor drepturi consacrate deja, precum dreptul la viață, la sănătate sau la un nivel de trai adecvat.

Totuși, această abordare fragmentată, bazată pe interpretări și nu pe norme explicite, duce la lacune de aplicare și lipsă de coerență între diferitele sisteme juridice. În lipsa unei reglementări clare și universal obligatorii, aplicarea efectivă a dreptului la un mediu neprimejdios depinde în mare măsură de voința politică a statelor și de integrarea acestui drept în sistemele lor juridice interne.

În acest sens, D.R. Boyd, în *„The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment*, notează că: *„Din 1976, acest drept s-a răspândit rapid în întreaga lume, obținând protecție constituțională și fiind încorporat în legile de mediu din peste 100 de națiuni, și obținând recunoaștere în tratatele regionale ratificate de cel puțin 135 de națiuni.”*¹⁶⁴. În opinia autorului, constituționalizarea dreptului la un mediu neprimejdios reprezintă o soluție promițătoare: *„constituționalismul de mediu s-a dovedit a fi o soluție promițătoare pentru problemele de mediu, iar utilizarea drepturilor omului pentru consolidarea protecției mediului a oferit rezultate încurajatoare.”*¹⁶⁵

Prin ancorarea acestui drept în constituții, statele nu doar că stabilesc o bază legală solidă pentru protecția mediului, ci și integrează principiile ecologice în matricea drepturilor omului, promovând o abordare integrată în care bunăstarea mediului este indisolubil legată de drepturile fundamentale. Această abordare normativă facilitează responsabilizarea guvernelor și creează mecanisme juridice prin care cetățenii pot solicita protecția ecosistemelor.

Privind spre viitor, suntem de părerea că consacrarea și operaționalizarea efectivă a dreptului la un mediu curat, neprimejdios și sustenabil presupun depășirea unor provocări multiple și interconectate, care necesită o abordare strategică și coordonată la nivel global. În primul rând, se impune cu stringență elaborarea și adoptarea unui instrument juridic internațional cu caracter obligatoriu, care să definească clar obligațiile statelor, să instituie mecanisme de monitorizare și conformitate riguroase și să asigure aplicabilitatea efectivă a acestora. Un astfel de instrument ar putea lua forma unui tratat internațional, care să uniformizeze standardele minime de protecție a mediului și să includă mecanisme de sancționare pentru nerespectarea angajamentelor asumate. În

¹⁶⁴ David R. Boyd, *The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment Vancouver: UBC Press, 2012.*

¹⁶⁵ David R. Boyd, *The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights and the Environment (UBC Press 2011)* citat în sursa: *Domestic and Regional Environmental Laws and Policies in Africa: A Research Companion. Regatul Unit: Taylor & Francis, 2023, part.2 point. 9.*

absența unui astfel de cadru, există riscul ca statele să prioritizeze obiective economice imediate sau să adopte măsuri superficiale, care nu abordează cauzele structurale ale degradării mediului. De exemplu, statele cu economii dependente de industrii poluante, precum exploatarea combustibililor fosili, pot fi reticente în a implementa reforme ambițioase fără un cadru juridic care să impună responsabilități clare și uniforme.

În al doilea rând, amploarea și complexitatea amenințărilor globale, precum schimbările climatice, pierderea accelerată a biodiversității, poluarea transfrontalieră și acumularea deșeurilor toxice, reclamă o recalibrare profundă a cooperării internaționale. Aceste provocări transcend frontierele naționale și necesită o solidaritate globală care să depășească clivajele geopolitice, economice și culturale. Viitorul dreptului la un mediu neprimejdios este indisolubil legat de capacitatea comunității internaționale de a încorpora principiile echității și justiției climatice în politicile globale, garantând că grupurile vulnerabile, precum comunitățile indigene și statele în curs de dezvoltare, nu suportă în mod disproporționat consecințele degradării mediului. Este esențială o abordare care să prioritizeze nevoile celor mai afectați de crizele de mediu, dar care au cele mai puține resurse pentru a le înfrunța.

În al treilea rând, operaționalizarea dreptului la un mediu neprimejdios necesită integrarea sa în sistemele juridice naționale și regionale, precum și în cadrele instituționale existente. Acest proces implică nu doar adoptarea de legislații specifice, ci și crearea unor mecanisme judiciare și administrative care să permită cetățenilor să solicite respectarea acestui drept.

În plus, educația și conștientizarea publică joacă un rol esențial în transformarea dreptului la un mediu neprimejdios într-o realitate palpabilă. Mobilizarea societății civile, a organizațiilor neguvernamentale și a comunităților locale poate genera presiuni asupra guvernelor pentru a adopta politici mai ambițioase și pentru a asigura implementarea efectivă a acestora. Campaniile globale, precum cele promovate de mișcarea pentru justiție climatică, au demonstrat capacitatea de a influența agenda politică, însă impactul lor depinde de o colaborare strânsă între actori statali și non-statali.

Acestea fiind menționate, considerăm că consacarea dreptului la un mediu curat, neprimejdios și sustenabil ca un drept fundamental al omului reprezintă un pas istoric, însă transformarea sa într-o realitate concretă necesită eforturi susținute și multidimensionale. Adoptarea unui tratat internațional obligatoriu, consolidarea cooperării globale bazate pe echitate și justiție climatică, integrarea acestui drept în sistemele juridice naționale și mobilizarea societății civile sunt elemente indispensabile pentru a depăși limitările actuale. Doar printr-o abordare strategică, care să armonizeze protecția mediului cu imperatiile echității globale și ale justiției

sociale, comunitatea internațională poate transforma acest drept într-un instrument eficient, capabil să asigure un viitor sustenabil și echitabil pentru toți cetățenii planetei.

În context juridic, recunoașterea dreptului la un mediu neprimejdios s-a realizat pe două căi complementare: pe de o parte, prin consacrarea sa în tratate internaționale și în constituțiile naționale, pe de altă parte, prin interpretarea extinsă a drepturilor deja existente de către instanțele internaționale. Această dublă consacrare, atât normativă, cât și jurisprudențială, reflectă transformarea dreptului mediului dintr-o ramură considerată tradițional drept sectorială într-o dimensiune fundamentală a protecției drepturilor omului.

Un rol esențial în operaționalizarea dreptului la un mediu neprimejdios l-a avut Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Prin interpretarea extensivă a drepturilor consacrate în Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), CtEDO a evidențiat legătura intrinsecă dintre protecția mediului și drepturile fundamentale, plasând considerentele ecologice în centrul analizei sale. Această abordare reflectă o înțelegere profundă a interdependenței dintre sănătatea mediului și exercitarea drepturilor omului, consolidând ideea că degradarea ecologică poate constitui o amenințare directă la adresa demnității umane.

CtEDO a stabilit că protecția mediului și conservarea naturii reprezintă valori esențiale pentru societățile democratice, recunoscând legitimitatea măsurilor statale care vizează apărarea acestor obiective. În analiza sa, Curtea examinează nu doar legalitatea și scopul legitim al măsurilor, ci și proporționalitatea acestora, evaluând echilibrul dintre interesul public și drepturile individuale. Această metodologie implică o verificare riguroasă a necesității măsurilor într-o societate democratică, a existenței unor așteptări legitime din partea reclamanților și a acordării compensațiilor adecvate în caz de pierderi semnificative.

Dreptul la viață (art. 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului¹⁶⁶), a fost invocat în numeroase cazuri legate de protecția mediului, evidențiind obligația statelor de a proteja cetățenii împotriva riscurilor ecologice. Un caz de referință este cauza „*Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și alții c. Elveției*”¹⁶⁷ în care o asociație elvețiană a susținut că politicile inadecvate ale statului în combaterea schimbărilor climatice, în special în contextul valurilor de căldură, pun în pericol sănătatea și viața membrilor săi, în special a persoanelor vârstnice vulnerabile. Curtea a recunoscut obligația statelor de a proteja viața cetățenilor împotriva efectelor adverse ale schimbărilor climatice, subliniind legătura directă dintre un mediu neprimejdios și dreptul la viață, chiar dacă nu a constatat o încălcare explicită a art. 2. Un alt caz semnificativ este „*Öneryıldız c. Turcia*”¹⁶⁸,

¹⁶⁶ *European Convention on Human Rights, as amended by subsequent protocols*. Rome: 4 November 1950.

¹⁶⁷ *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și alții c. Elveției*, Cererea nr. 53600/20.

¹⁶⁸ *Öneryıldız c. Turciei*, Cererea nr. 48939/99.

în care o explozie la o groapă de gunoi a cauzat pierderi de vieți și distrugerea locuințelor. CtEDO a constatat că statul a încălcat dreptul la viață prin neglijența sa în gestionarea deșeurilor, evidențiind responsabilitatea autorităților de a preveni riscurile ecologice care pot amenința securitatea cetățenilor.

D. Shelton susține că drepturile omului, precum dreptul la sănătate și la viață, sunt intrinsec legate de un mediu neprimejdios, deoarece degradarea mediului afectează direct aceste drepturi fundamentale susținând că: „*Oamenii nu sunt membri separați ai universului. Mai degrabă, oamenii sunt participanți interconectați și interdependenți, cu datorii de a proteja și conserva toate elementele naturii, indiferent dacă au sau nu beneficii cunoscute ori utilitate economică actuală. Acest scop antropocentric trebuie deosebit de utilitarism.*”¹⁶⁹

Articolul 8 al CEDO, care garantează dreptul la respectarea vieții private și de familie, a fost frecvent invocat în cauze legate de degradarea mediului. În cauza „*Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și alții c. Elveției*”¹⁷⁰ CtEDO a constatat o încălcare a art. 8, considerând că lipsa măsurilor eficiente pentru reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră a afectat sănătatea și calitatea vieții reclamantilor. Acest caz a plasat protecția mediului în centrul analizei, evidențiind impactul schimbărilor climatice asupra bunăstării individuale.

Un alt exemplu relevant este cauza „*Fadeyeva c. Rusiei*”¹⁷¹, în care poluarea severă cauzată de o fabrică de oțel a afectat grav sănătatea și condițiile de viață ale reclamantei. CtEDO a constatat că statul a încălcat art. 8 prin neadoptarea unor măsuri adecvate de protecție a mediului, subliniind responsabilitatea autorităților de a reglementa activitățile industriale poluante. Cauza „*López Ostra c. Spania*” (1994)¹⁷² este, de asemenea, ilustrativ. Reclamanta a invocat poluarea cauzată de o stație de tratare a deșeurilor situată în apropierea locuinței sale, care i-a afectat sănătatea și viața privată. CtEDO a constatat o încălcare a Art. 8, reținând că statul nu a asigurat un echilibru adecvat între interesul economic și protecția drepturilor individuale.

În ceea ce privește dreptul la proprietate art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului garantează dreptul oricărei persoane fizice sau juridice la respectarea pașnică a bunurilor sale. Cu alte cuvinte, fiecare individ sau entitate are dreptul să dispună liber de bunurile deținute, iar statul trebuie să respecte acest drept fundamental. Totuși, atunci când autoritățile statale adoptă măsuri pentru protejarea mediului natural, precum declararea unor rezervații naturale, stabilirea zonelor de protecție a litoralului, delimitarea ariilor destinate conservării

¹⁶⁹ D.Shelton, Human Rights, Environmental Rights, and the Right to Environment, 1991, Standford Journal of International 28:103, 110.

¹⁷⁰ *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și alții c. Elveției*, Cererea nr. 53600/20.

¹⁷¹ *Fadeyeva c. Rusiei*, Cererea nr. 55723/00.

¹⁷² *López Ostra c. Spania*, Cererea nr. 16798/90.

resurselor de apă sau protejarea speciilor sălbatice de plante și animale, poate apărea un conflict între interesul public legat de conservarea naturii și drepturile individuale ale proprietarilor sau chiriașilor. În astfel de situații, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) a recunoscut în mod constant că statul beneficiază de o marjă largă de apreciere în alegerea și aplicarea măsurilor de protecție a mediului. Această libertate de decizie a statului este, însă, condiționată de faptul că măsurile trebuie să urmărească un scop legitim, să fie prevăzute de lege și să fie proporționale în raport cu obiectivul urmărit. Cu alte cuvinte, autoritățile trebuie să demonstreze că intervenția lor este necesară într-o societate democratică, iar efectele asupra drepturilor individuale nu depășesc ceea ce este rezonabil pentru atingerea scopului de protecție a mediului.

Un exemplu ilustrativ este *cauza „Fredin c. Suedia” (1991)*¹⁷³, în care a fost revocată licența pentru exploatarea unei cariere de pietriș, în baza unei legi privind conservarea naturii. Curtea a reținut că, deși reclamantul a suferit pierderi considerabile în urma investițiilor făcute, acesta fusese informat din timp despre posibilitatea retragerii licenței. Prin urmare, nu putea avea o așteptare legitimă de a continua exploatarea pe termen lung, iar măsura autorităților nu a fost considerată disproporționată. Într-un alt caz, *„Pine Valley Developments și alții c. Irlanda” (1991)*,¹⁷⁴ Curtea a subliniat din nou importanța interesului public în conservarea mediului, menținând restricțiile impuse dezvoltatorilor imobiliari.

*Cauza Hamer c. Belgia*¹⁷⁵ ilustrează, de asemenea, aplicarea dreptului la proprietate în contextul protecției mediului. Reclamantul a contestat demolarea unei case de vacanță construite într-o zonă protejată, invocând o încălcare a dreptului său de proprietate. CtEDO a constatat că măsura era justificată de interesul public în conservarea naturii, dar a subliniat necesitatea acordării unei compensații adecvate pentru a respecta principiul proporționalității.

În cauza *„Öneryıldız c. Turciei”*¹⁷⁶, o explozie la o groapă de gunoi a distrus locuințe și a cauzat pierderi de vieți, Curtea constatând că statul a încălcat atât dreptul la viață, cât și dreptul la proprietate prin neglijarea gestionării deșeurilor, un aspect direct legat de protecția mediului.

Un aspect complementar al protecției mediului este accesul la justiție, garantat de art. 6 al CEDO. În cazuri precum *„Tătar c. România (2009)”*¹⁷⁷, CtEDO a examinat impactul poluării cauzate de o mină de aur asupra sănătății reclamanților, constatând că statul nu a asigurat un proces echitabil pentru evaluarea riscurilor ecologice. Acest caz a evidențiat importanța transparenței și

¹⁷³ *Fredin c. Suedia*, Cererea nr. 18928/91.

¹⁷⁴ *Pine Valley Developments Ltd și alții v. Irlanda*, Cererea nr. [12742/87](#). Hotărârea din 29 noiembrie 1991

¹⁷⁵ *Hamer împotriva Belgiei*, Cererea nr. 21861/03. Hotărârea din 27.11.2007

¹⁷⁶ *Öneryıldız c. Turciei*, Cererea nr. 48939/99.

¹⁷⁷ *Tătar c. României*. Cererea nr. 67021/01, Hotărârea din 27 ianuarie 2009.

participării publice în adoptarea deciziilor de mediu, consolidând principiul accesului la justiție în litigiile ecologice.

Deși recunoașterea dreptului la un mediu neprimejdios a progresat semnificativ, implementarea sa efectivă rămâne o provocare. Disparitățile economice și politice dintre state pot limita capacitatea acestora de a adopta măsuri eficiente, iar conflictele dintre interesele economice și obiectivele ecologice continuă să genereze tensiuni. În plus, natura transfrontalieră a problemelor de mediu, cum ar fi schimbările climatice, necesită o cooperare internațională mai intensă.

Cu toate acestea, jurisprudența CtEDO oferă un reper și un model promițător pentru alte instanțe regionale și naționale, demonstrând că interpretarea extensivă a drepturilor existente poate servi drept instrument eficient pentru protecția mediului. Cazuri precum „*Verein KlimaSeniorinnen Schweiz*”¹⁷⁸, „*Fadeyeva*”¹⁷⁹, „*Öneryıldız*”¹⁸⁰ și „*Tătar*”¹⁸¹, ilustrează capacitatea instanțelor de a adapta cadrele juridice tradiționale la provocările contemporane, plasând protecția mediului în centrul agendei drepturilor omului.

2.2 Interconexiunea dintre biodiversitate și dreptul la un mediu neprimejdios: implicații juridice și controverse privind calitatea biodiversității de subiect de drept

Pentru a avansa în cercetare și soluționarea problemei științifice este necesară atât delimitarea conceptuală clară a noțiunilor operaționale specifice domeniului cât și analiza interdependențelor care scot în evidență semne distinctive ale domeniului cercetat. În context, un concept care a fost o perioadă îndelungată atribuit în exclusivitate materiilor extrajuridice, să ajungă în prezent a fi unul operațional și în științele juridice actuale, fiind vorba despre biodiversitate. Incontestabil este faptul că relația intrinsecă dintre biodiversitate și dreptul la un mediu neprimejdios transcende dimensiunea ecologică, fiind profund ancorată în cadre juridice și etice care recunosc interdependența dintre bunăstarea umană și sănătatea ecosistemelor. Biodiversitatea, conform definiției furnizate de Convenția privind Diversitatea Biologică din 1992, în vigoare pentru Republica Moldova din anul 1996¹⁸², reprezintă „*variabilitatea organismelor vii din toate sursele, inclusiv ecosisteme terestre, marine și alte ecosisteme acvatice și complexe ecologice din care fac parte*”. Această definiție subliniază sfera cuprinzătoare a biodiversității, care include diversitatea genetică, diversitatea speciilor și diversitatea ecosistemelor, toate fiind

¹⁷⁸ *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și alții c. Elveției*, Cererea nr. [53600/20](#)
Hotărârea din 9 aprilie 2024

¹⁷⁹ *Fadeyeva c. Rusiei*, Cererea nr. 55723/00.

¹⁸⁰ *Öneryıldız c. Turciei*, Cererea nr. 48939/99.

¹⁸¹ Cererea nr. 67021/01, Hotărârea din 27 ianuarie 2009.

¹⁸² Ministerul Afacerilor Externe. Convenția nr. 102/1992 privind diversitatea biologică. Publicată la data de 1 ianuarie 1999 în *Tratate Internaționale Nr. 9 art. 102*

esențiale pentru menținerea echilibrului ecologic necesar unui mediu neprimejdios și sustenabil. Prin urmare, biodiversitatea joacă un rol crucial în realizarea drepturilor fundamentale ale omului, asigurând condițiile necesare pentru drepturi precum cel la sănătate, hrană și apă, prin menținerea resurselor naturale și a calității mediului.

Din perspectivă juridică, biodiversitatea asigură condițiile necesare pentru realizarea drepturilor fundamentale, cum ar fi dreptul la sănătate și dreptul la hrană, prin menținerea resurselor naturale și a calității mediului. Interconexiunea dintre biodiversitate și drepturile fundamentale ale omului a devenit un subiect de interes major, având în vedere impactul semnificativ pe care degradarea biodiversității îl are asupra bunăstării umane. Rezoluția adoptată de Consiliul pentru Drepturile Omului al ONU subliniază că pierderea biodiversității și declinul serviciilor ecosistemice afectează exercitarea dreptului la un mediu curat, sănătos și durabil. De asemenea, degradarea mediului are consecințe negative, atât directe, cât și indirecte, asupra exercitării efective a tuturor drepturilor omului.¹⁸³

În acest sens, autorul John H. Knox, în raportul său din 2017 intitulat *„Report of the Special Rapporteur on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment”*, a statuat că *„exercitarea deplină a drepturilor omului, inclusiv drepturile la viață, sănătate, hrană și apă, depinde direct de serviciile ecosistemice, care sunt condiționate de sănătatea și durabilitatea ecosistemelor”*.¹⁸⁴ Considerăm că această observație are o importanță deosebită, pentru că subliniază dependența fundamentală a existenței umane de mediu: de la hrana pe care o consumăm, aerul pe care îl respirăm, apa pe care o bem și medicamentele pe care le utilizăm, până la procese mai puțin vizibile, precum descompunerea deșeurilor sau aerarea solului, toate în ansamblu, fiind funcții naturale fără de care viața nu ar fi posibilă.

Biodiversitatea nu reprezintă doar un patrimoniu natural de valoare intrinsecă, ci constituie fundamentul pentru exercitarea efectivă a mai multor drepturi recunoscute la nivel internațional.¹⁸⁵ Declarația de la Stockholm din 1972, în Principiul 1, statuează că: *„Omul are dreptul fundamental la libertate, egalitate și condiții de viață adecvate într-un mediu a cărui calitate să-i permită o viață demnă și bunăstare, și poartă, în același timp, responsabilitatea solemnă de a proteja și*

¹⁸³ Rezoluția adoptată de Consiliul pentru Drepturile Omului al ONU la 8 octombrie 2021 (A/HRC/RES/48/13) <https://docs.un.org/en/A/HRC/RES/48/13>

¹⁸⁴ Report of the Special Rapporteur on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment (A/HRC/34/49) <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc3449-report-special-rapporteur-issue-human-rights-obligations>

¹⁸⁵ Elisa Morgera, *The Future of EU-US Relations: A Partnership at a Crossroads?* (Brussels: European Parliament, Directorate-General for External Policies, Policy Department, 2020), [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/603491/EXPO_STU\(2020\)603491_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/603491/EXPO_STU(2020)603491_EN.pdf)

îmbunătăți mediul pentru generațiile prezente și viitoare.”¹⁸⁶ În această perspectivă, „viață demnă și bunăstare”, ste indisolubil legată de menținerea biodiversității. Astfel, dreptul la viață consacrat în art. 2 al Convenției Europene a Drepturilor Omului este amenințat de pierderea habitatelor costiere și a recifelor de corali, care sporesc vulnerabilitatea a milioane de persoane în fața fenomenelor climatice extreme, precum inundațiile și uraganele.¹⁸⁷

Un exemplu ilustrativ este oferit de Autorul Spalding, care, în lucrarea „*World Atlas of Coral Reefs*”, a evidențiat că recifele de corali, supranumite „pădurile tropicale ale mării”, reduc impactul furtunilor și eroziunea costieră, protejând oamenii care depind de ele pentru hrană, turism și protecție costieră¹⁸⁸. Un raport al „Global Coral Reef Monitoring Network” arată că 13,5% din recifele de corali globale au dispărut între 2009 și 2018 din cauza stresului termic provocat de încălzirea globală, ceea ce amplifică riscurile pentru comunitățile costiere.¹⁸⁹

În acest context, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, în cauza „*Tătar împotriva României*”,¹⁹⁰ consacră obligația pozitivă a statelor de a preveni riscurile de mediu prin măsuri proactive, în special atunci când acestea pot aduce atingere dreptului la viață protejat de art. 2 al Convenției. Cazul este relevant și din perspectiva protecției biodiversității: contaminarea apelor a condus la distrugerea habitatelor esențiale pentru specii de pești și alte organisme, afectând lanțurile trofice și resursele vitale pentru comunitățile locale, hrană, apă curată și activități economice. Prin urmare, cauza „*Tătar*” ilustrează în mod elocvent cum degradarea biodiversității, cauzată de activități industriale necontrolate, se traduce într-o amenințare directă la adresa drepturilor fundamentale ale omului, evidențiind legătura indestructibilă dintre protecția mediului și protecția demnității umane.

Pe lângă rolul său în protejarea dreptului la viață, biodiversitatea joacă un rol crucial în realizarea dreptului la sănătate, recunoscut în art.12 al Pactului Internațional cu privire la

¹⁸⁶ Convenția de la Stockholm privind poluanții organici persistenți . Principiul 1, 1972. <https://docs.un.org/en/A/CONF.48/14/Rev.1>

¹⁸⁷ Díaz, S., Settele, J., Brondízio, E. S., Ngo, H. T., Guèze, M., Agard, J., Arneth, A., Balvanera, P., Brauman, K. A., Butchart, S. H. M., Chan, K. M. A., Garibaldi, L. A., Ichii, K., Liu, J., Subramanian, S. M., Midgley, G. F., Miloslavich, P., Molnár, Z., Obura, D., Pfaff, A., Polasky, S., Purvis, A., Razzaque, J., Reyers, B., Roy Chowdhury, R., Shin, Y. J., Visseren-Hamakers, I. J., Willis, K. J. and Zayas, C. N., *Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, PBES, 2019.*

¹⁸⁸ Spalding M.D., Ravilious C. and Green E.P. . *World Atlas of Coral Reefs. Prepared at the UNEP World Conservation Monitoring Centre. University of California Press, Berkeley, USA, 2001,p.27 -28.* <https://planetearthisbluedotblog.wordpress.com/wp-content/uploads/2019/05/worldatlasofcora01spal.pdf>

¹⁸⁹ Souter, D., Planes, S., Wicquart, J., Logan, M., Obura, D., Staub, F. (eds) (2021). *Status of coral reefs of the world: 2020 report. Global Coral Reef Monitoring Network (GCRMN) and International Coral Reef Initiative (ICRI).* DOI: [10.59387/WOTJ19184](https://doi.org/10.59387/WOTJ19184), p.33. https://gcrmn.net/wp-content/uploads/2023/04/GCRMN_Souter_et_al_2021_Status_of_Coral_Reefs_of_the_World_2020_V1.pdf

¹⁹⁰ *Tătar c. României. Cererea nr. 67021/01, Hotărârea din 27 ianuarie 2009.*

Drepturile Economice, Sociale și Culturale.¹⁹¹ Biodiversitatea este o sursă importantă pentru dezvoltarea medicamentelor moderne¹⁹², un exemplu relevant fiind faptul că 9 din cele 13 clase majore de antibiotice provin din microorganisme¹⁹³. Astfel, s-a constatat că pierderea habitatelor microorganismelor, cauzată de poluare sau defrișări, limitează descoperirea de noi tratamente, amplificând criza globală a rezistenței la antibiotic, așa cum a subliniat Organizația Mondială a Sănătății în raportul „*Antimicrobial Resistance: Global Report on Surveillance* (2014)”¹⁹⁴. În plan alimentar, stabilitatea și reziliența sistemelor agroalimentare depind direct de existența polenizatorilor, iar declinul acestora poate pune în pericol o producție agricolă globală anuală estimată la 235–577 miliarde USD¹⁹⁵. În ceea ce privește dreptul la apă, rolul pădurilor în reglarea fluxurilor hidrologice și capacitatea ecosistemelor acvatice de a elimina excesul de nutrienți (precum azotul și fosforul) sunt vitale pentru asigurarea unor resurse de apă curate și suficiente.¹⁹⁶ Prin urmare, biodiversitatea este indispensabilă pentru un mediu neprimejdios, deoarece ecosistemele sănătoase furnizează resurse esențiale pentru drepturile omului.

Dincolo de valoarea sa utilitară, biodiversitatea posedă o valoare intrinsecă, care transcende beneficiile directe pentru om. Autorul Wilson, în lucrarea „*The Diversity of Life*”, a statuat că „*biodiversitatea are o valoare inerentă, independentă de utilitatea sa pentru umanitate, fiind un patrimoniu al planetei care merită protejat în sine*”¹⁹⁷. Această perspectivă este susținută de comunitățile indigene și locale, care consideră biodiversitatea parte integrantă a patrimoniului lor cultural și spiritual. Articolul 8(j) al Convenției privind Diversitatea Biologică recunoaște importanța cunoștințelor tradiționale în conservarea biodiversității, promovând integrarea acestora în politicile de mediu.¹⁹⁸ Cu toate acestea, cadrele juridice actuale, predominant antropocentrice,

¹⁹¹ Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>;

¹⁹² Knox, J.H., *Report of the Special Rapporteur on the Issue of Human Rights Obligations Relating to the Enjoyment of a Safe, Clean, Healthy and Sustainable Environment, A/HRC/34/49, (Knox Biodiversity Report), 2017.*

¹⁹³ Romanelli, C., Cooper, D., Campbell-Lendrum, D., Maiero, M., Karesh, W. B., Hunter, D., & Golden, C. D. (Eds.). (2015). *Connecting global priorities: Biodiversity and human health – A state of knowledge review. World Health Organization and Secretariat of the Convention on Biological Diversity.* <https://www.cbd.int/health/sok-biodiversity-en.pdf>

¹⁹⁴ World Health Organization, *Antimicrobial Resistance: Global Report on Surveillance, 2014,* [https://www.who.int/publications/i/item/9789241564748.](https://www.who.int/publications/i/item/9789241564748)

¹⁹⁵ Díaz, S., Settele, J., Brondízio, E. S., Ngo, H. T., Guèze, M., Agard, J., Arneth, A., Balvanera, P., Brauman, K. A., Butchart, S. H. M., Chan, K. M. A., Garibaldi, L. A., Ichii, K., Liu, J., Subramanian, S. M., Midgley, G. F., Miloslavich, P., Molnár, Z., Obura, D., Pfaff, A., Polasky, S., Purvis, A., Razzaque, J., Reyers, B., Roy Chowdhury, R., Shin, Y. J., Visseren-Hamakers, I. J., Willis, K. J. and Zayas, C. N., *Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, PBES, 2019.*

¹⁹⁶ Knox, J.H., *Report of the Special Rapporteur on the Issue of Human Rights Obligations Relating to the Enjoyment of a Safe, Clean, Healthy and Sustainable Environment, A/HRC/34/49, (Knox Biodiversity Report), 2017.*

¹⁹⁷ Edward O. Wilson, *The Diversity of Life* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1992, 345–360.

¹⁹⁸ Convenția privind diversitatea biologică, art. 8(j), 1992, disponibil la: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>.

tind să prioritizeze beneficiile utilitare ale biodiversității, limitând recunoașterea valorii sale intrinseci. Autorul D. Shelton, în lucrarea „*Human Rights and the Environment*”¹⁹⁹, a argumentat că o tranziție către o abordare ecocentrică, care să prioritizeze sănătatea ecosistemelor, ar putea consolida protecția juridică a biodiversității și implicit, a dreptului la un mediu neprimejdios.

Considerăm că toate aceste dimensiuni evidențiază caracterul transversal al dreptului la un mediu neprimejdios, care, din ce în ce mai recunoscut la nivel internațional, devine condiție indispensabilă pentru realizarea efectivă a drepturilor civile, politice, economice, sociale și culturale. Din această perspectivă, conservarea biodiversității nu mai reprezintă doar o obligație ecologică, ci și o responsabilitate esențială pentru protejarea demnității și a drepturilor fundamentale ale fiecărui individ.

În contextul tendințelor internaționale, biodiversitatea a dobândit o valoare atât de semnificativă încât resursele mediului, inclusiv ecosistemele, au început să fie recunoscute drept subiecte de drept, marcând o tranziție tot mai pronunțată către o abordare ecocentrică în dreptul internațional. Această evoluție reflectă o schimbare de paradigmă în gândirea juridică, de la o viziune antropocentrică, centrată pe beneficiile utilitare ale naturii pentru om, către una care recunoaște valoarea intrinsecă a ecosistemelor și necesitatea protejării lor ca entități cu drepturi proprii. Această transformare este strâns legată de dreptul omului la un mediu neprimejdios, consacrat prin „Rezoluția 48/13 a Consiliului ONU pentru Drepturile Omului din 2021”, care afirmă că un mediu curat, sănătos și sustenabil este esențial pentru realizarea drepturilor fundamentale, precum dreptul la viață, sănătate, hrană și apă.²⁰⁰

Recunoașterea biodiversității ca subiect de drept reprezintă o reacție la criza globală a pierderii biodiversității, evidențiată de raportul „Platformei Interguvernamentale pentru Biodiversitate și Servicii Ecosistemice (IPBES)” din 2019, care estimează că aproximativ un milion de specii sunt amenințate cu extincția din cauza activităților antropice, precum defrișările, poluarea și schimbările climatice.”²⁰¹ În lucrarea „*Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity*, autorii au statuat că „*ritmurile actuale și proiectate ale pierderii biodiversității constituie al șaselea mare eveniment de extincție din istoria vieții pe Pământ — primul determinat în mod specific de impacturile activităților umane asupra planetei.*”²⁰² În acest

¹⁹⁹ Dinah Shelton, *Human Rights and the Environment: What Specific Environmental Rights Have Been Recognized*, 35 *Denv. J. Int'l L. & Pol'y* 129, 2006.

²⁰⁰ Rezoluția 48/13 a Consiliului ONU pentru Drepturile Omului din 2021 <https://docs.un.org/en/a/hrc/res/48/13>

²⁰¹ IPBES, *Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services*, 2019, <https://www.ipbes.net/global-assessment>.

²⁰² Rockström, J., W. Steffen, K. Noone, Å. Persson, F. S. Chapin, III, E. Lambin, T. M. Lenton, M. Scheffer, C. Folke, H. Schellnhuber, B. Nykvist, C. A. De Wit, T. Hughes, S. van der Leeuw, H. Rodhe, S. Sörlin, P. K. Snyder, R. Costanza, U. Svedin, M. Falkenmark, L. Karlberg, R. W. Corell, V. J. Fabry, J. Hansen, B. Walker, D. Liverman, K. Richardson,

context, acordarea statutului juridic biodiversității și ecosistemelor nu este doar o măsură de protecție ecologică, ci și o necesitate pentru asigurarea drepturilor fundamentale ale omului, precum dreptul la un mediu neprimejdios.

Ch. D. Stone, în lucrarea sa seminală „*Should Trees Have Standing? Toward Legal Rights for Natural Objects*”, a argumentat că ecosistemele și componentele lor, precum râurile, pădurile sau speciile, ar trebui să beneficieze de drepturi juridice similare persoanelor, pentru a asigura protecția lor împotriva degradării și exploatării nesustenabile.²⁰³ Această idee, inițial considerată radicală, a devenit un punct de referință în dezbaterile juridice contemporane, influențând jurisprudența și legislația în mai multe jurisdicții. D.Stone subliniază că acordarea drepturilor juridice naturii permite reprezentarea intereselor acesteia în instanță, oferind un mecanism de protecție împotriva activităților antropice care compromit ecosistemele esențiale pentru dreptul la un mediu neprimejdios.

Un exemplu emblematic al recunoașterii biodiversității ca subiect de drept este cazul râului Whanganui din Noua Zeelandă, care, în 2017, a fost recunoscut ca entitate juridică prin „*Te Awa Tupua (Whanganui River Claims Settlement) Act.*”²⁰⁴ Această lege a acordat râului drepturi juridice, recunoscând valoarea sa intrinsecă și semnificația culturală pentru comunitățile indigene Māori, care consideră râul un strămoș viu. Actul prevede că râul are dreptul de a exista și de a fi protejat, iar doi gardieni, reprezentând statul și comunitatea Māori, apără interesele sale juridice. Această recunoaștere ecocentrică protejează biodiversitatea asociată râului, inclusiv speciile acvatice și habitatele ripariene, contribuind la dreptul comunităților locale la un mediu neprimejdios. D.R. Boyd, în lucrarea „*The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment*”, a statuat că astfel de inițiative „*redefines relația dintre om și natură, plasând ecosistemele în centrul protecției juridice, dincolo de interesele umane imediate, și consolidând dreptul la un mediu neprimejdios*”.²⁰⁵ Prin protejarea râului Whanganui, statul asigură accesul comunităților la apă curată și resurse piscicole, susținând drepturile la hrană și sănătate.

În mod similar, în Columbia, Curtea Constituțională a recunoscut râul Atrato ca subiect de drept în cauza *T-622/16* din 2016, impunând statului obligația de a-l proteja împotriva poluării și

P. Crutzen, and J. Foley. 2009. Planetary boundaries: exploring the safe operating space for humanity. *Ecology and Society* 14(2): 32. [online] <http://www.ecologyandsociety.org/vol14/iss2/art32/>

²⁰³ Stone, Christopher D. “Should Trees Have Standing?—Towards Legal. Rights for Natural Objects.” *Southern California Law Review* 45. (1972): 450 -501 <https://iseethics.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/stone-christopher-d-should-trees-have-standing.pdf>

²⁰⁴ *Te Awa Tupua (Whanganui River Claims Settlement) Act 2017* <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2017/0007/latest/whole.html>

²⁰⁵ David R. Boyd, *The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment*, Vancouver: UBC Press, 2012, 45–67.

defrișărilor cauzate de activitățile miniere ilegale.²⁰⁶ Decizia a fost motivată de impactul devastator al poluării asupra comunităților indigene și afro-columbiene, care depind de râu pentru supraviețuire, dar a mers dincolo de perspectiva antropocentrică, recunoscând râul ca o entitate cu drepturi intrinseci. Curtea a stabilit un cadru de protecție care include reprezentanți legali pentru râu, subliniind responsabilitatea statului de a conserva biodiversitatea ecosistemului fluvial. Acest precedent ilustrează sinergia dintre recunoașterea juridică a naturii și dreptul la un mediu neprimejdios, deoarece protejarea biodiversității râului Atrato asigură resursele necesare pentru drepturile la apă, hrană și sănătate ale comunităților locale. Erin O'Donnell, în lucrarea „*Legal Rights for Rivers: Competition, Collaboration and Water Governance*”, a argumentat că „acordarea drepturilor juridice râurilor creează un cadru inovator care permite naturii să aibă o voce în procesele decizionale, reducând impactul activităților antropice și susținând drepturile omului”.²⁰⁷

Tendința de a acorda drepturi juridice naturii a fost consolidată și de alte exemple globale. În Ecuador, Constituția din 2008 reprezintă un pionierat, stipulând în art. 71 că „natura sau Pacha Mama, unde viața se reproduce și există, are dreptul de a fi respectată în existența sa și de a avea regenerarea ciclurilor sale vitale menținută, protejată și restaurată”.²⁰⁸ Această prevedere a fost aplicată în cazuri precum „*Wheeler c. Director de la Procuraduría General del Estado de Loja*”, în care o instanță ecuadoriană a oprit un proiect de construcție care amenința un râu, invocând drepturile naturii.²⁰⁹ Acest caz demonstrează că recunoașterea biodiversității ca subiect de drept are implicații practice în prevenirea degradării mediului, contribuind la dreptul comunităților la un mediu neprimejdios. De exemplu, protejarea râului a asigurat menținerea fluxurilor hidrologice, esențiale pentru irigații și apă potabilă, susținând astfel drepturile fundamentale ale populației locale.

Aceste precedente reflectă o tendință globală de a acorda drepturi juridice naturii, consolidând legătura cu dreptul la un mediu neprimejdios. D. Shelton, în lucrarea „*Human Rights and the Environment*”, a argumentat că „recunoașterea juridică a ecosistemelor ca subiecte de drept

²⁰⁶ Atrato River Case, *Constitutional Court of Colombia*, T-622/16, 2016, <http://www.corteconstitucional.gov.co/relatoria/2016/t-622-16.htm>.

²⁰⁷ Erin O'Donnell, *Legal Rights for Rivers: Competition, Collaboration and Water Governance*. London: Routledge, 2018, p. 56–78.

²⁰⁸ *Constitution of Ecuador*, Art. 71, 2008, https://www.constituteproject.org/constitution/Ecuador_2008.pdf

²⁰⁹ *Wheeler v. Director de la Procuraduría General del Estado de Loja* https://esacc.corteconstitucional.gob.ec/storage/api/v1/10_DWL_FL/e2NhcBldGE6J3NvcnRlbycsIHV1aWQ6JzIzYTE2ODU5LTdiOWUtiNDExNy05OTM3LTViMjk5NGY3ZDBhNC5wZGYmfQ==

crează un cadru complementar pentru protecția drepturilor omului, deoarece sănătatea ecosistemelor este o condiție prealabilă pentru realizarea drepturilor fundamentale”.²¹⁰

Cu toate acestea, recunoașterea ecosistemelor ca subiecte de drept a fost criticată în mai multe aspecte. Una dintre principalele critici vizează dificultățile practice legate de reprezentarea juridică a entităților naturale. P. Burdon, în lucrarea *„Earth Jurisprudence: Private Property and the Environment”*, a statuat că: *„În vârful ierarhiei se află „marea lege”, care reprezintă principiul comunității Pământului și conceptul științific de integritate ecologică. Sub marea lege se află legea umană, care reprezintă ansamblul de reguli formulate de autoritățile umane, fiind conforme cu marea lege și adoptate pentru binele comun al întregii comunități a Pământului.”*²¹¹ P. Burden, în lucrarea: *The Rights of Nature: Reconsidered* citează pe Feinberg, care consideră că o entitate poate deține drepturi doar dacă are capacitatea de a fi vătămată sau beneficiată și este conștientă de acest tratament. Feinberg notează: *„fără conștiință, așteptări, credințe, dorințe, scopuri și intenții, o ființă nu poate avea interese; fără interese, nu poate fi beneficiar; fără capacitatea de a fi beneficiar, nu poate avea drepturi.”*²¹² Prin urmare, acordarea drepturilor juridice ecosistemelor creează ambiguități privind cine are autoritatea de a le reprezenta în instanță și cum sunt definite interesele lor.

Împărtășim critica formulată de Roger Scruton, potrivit căruia *„Conceptul de drept împreună cu ideile aferente de datorie, responsabilitate, lege și obediență consacră ceea ce este distinctiv în condiția umană. Extinderea acestui concept dincolo de specia noastră pune în pericol demnitatea noastră ca ființe morale, care trăiesc judecându-se unii pe alții și pe sine.”* În viziunea lui Scruton: *„protecția mediului ar trebui să fie fundamentată pe responsabilități clare ale oamenilor, prevăzute în cadrul juridic existent, pentru a evita confuzia conceptuală și pentru a menține accentul pe obligațiile concrete ale statelor și indivizilor.”*²¹³ Această critică sugerează că abordarea ecocentrică poate dilua responsabilitatea umană directă pentru protecția mediului, ceea ce ar putea submina dreptul la un mediu neprimejdios, care depinde de acțiuni concrete ale statelor și indivizilor.

Considerăm că această perspectivă este relevantă pentru protejarea biodiversității și asigurarea dreptului la un mediu neprimejdios. Nu este imperios necesar ca ecosistemele să fie

²¹⁰ Dinah Shelton, *Human Rights and the Environment: What Specific Environmental Rights Have Been Recognized*, 35 *Denv. J. Int'l L. & Pol'y* 129, 2006.

²¹¹ Peter Burdon, *Earth Jurisprudence: Private Property and the Environment*, London: Routledge, 2014, p.13

²¹² Burdon, Peter D., *The Rights of Nature: Reconsidered* (November 14, 2010). *Australian Humanities Review*, Vol. 49, p. 69, 2010, U. of Adelaide Law Research Paper No. 2011-010, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1709015>

²¹³ Roger Scruton. *Animal Rights. Analysis. Claves de Pensamiento Contemporáneo*, 2018, 21 (3), pp.1 - 13. [ff10.5281/zenodo.2558706](https://doi.org/10.5281/zenodo.2558706). [ffhal-02163073f](https://doi.org/10.2163073f)

recunoscute ca subiecte de drept, întrucât dreptul internațional și european oferă deja instrumente eficiente de conservare. De exemplu, Convenția privind Diversitatea Biologică din 1992, obligă statele membre, inclusiv Republica Moldova, să elaboreze strategii naționale pentru conservarea biodiversității, integrând măsuri de protecție în politicile de dezvoltare. Articolul 8 al acestei Convenții prevede măsuri pentru conservarea in situ a biodiversității, cum ar fi crearea ariilor protejate, care contribuie la menținerea resurselor naturale. Conform Convenției de la Aarhus din 1998, accesul la informații și participarea publicului în deciziile legate de mediu sunt principii juridice care facilitează protecția biodiversității, asigurând transparența în procesele decizionale.²¹⁴

În context european, conform Directivei Habitate 92/43/CEE și Directivei Păsări 2009/147/CE, statele membre ale UE trebuie să protejeze biodiversitatea prin crearea rețelei Natura 2000, un mecanism care asigură conservarea speciilor și habitatelor, contribuind la realizarea dreptului la un mediu neprimejdios. Mecanismele juridice de evaluare a impactului asupra biodiversității, reglementate de instrumente internaționale și europene, sunt cruciale pentru prevenirea degradării ecosistemelor. În Republica Moldova, care aspiră la aderarea la Uniunea Europeană, armonizarea cu Directiva Habitate este esențială.

Autorul M. Duțu, în lucrarea „*Tratat de dreptul mediului*”²¹⁵, a statuat că „prevenirea implică, pe de o parte, evaluarea riscurilor pentru a evita pericolele, iar pe de altă parte, acțiuni bazate pe cunoașterea situației prezente, pentru neproducerea degradării mediului.” Aceste mecanisme, detaliate în Capitolul III al tezei, includ etape procedurale precum screening-ul, definirea scopului și evaluarea impactului, menite să identifice și să prevină efectele adverse asupra biodiversității. Sinergia dintre aceste mecanisme și alte instrumente, cum ar fi evaluarea impactului asupra mediului și evaluarea strategică de mediu, contribuie la o abordare integrată a protecției mediului, facilitând luarea deciziilor informate.

Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) subliniază importanța juridică a protecției biodiversității. În cauza „*Comisia Europeană c. Polonia (Pădurea Białowieża)* (C-441/17, 2018)”,²¹⁶ a stabilit că defrișările ilegale încalcă Directiva Habitate, afectând integritatea ecologică a siturilor protejate. Acest caz demonstrează că protecția biodiversității este o obligație juridică care susține dreptul la un mediu neprimejdios. În mod similar, cauza „*Waddenzee* (C-127/02, 2004)” a clarificat că evaluările trebuie să se bazeze pe dovezi științifice solide pentru a

²¹⁴ Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în probleme de mediu (Convenția de la Aarhus), 1998.

²¹⁵ Mircea Duțu - *Tratat de dreptul mediului*, ediția a IV-a, CH BECK, București, 2014, p.29

²¹⁶ *Comisia Europeană c. Polonia (Pădurea Białowieża)*, CJEU, Case C-441/17, 2018, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?>

preveni impactul semnificativ asupra ecosistemelor, consolidând cadrul juridic al protecției mediului²¹⁷.

Prin urmare, biodiversitatea este un fundament juridic al dreptului la un mediu neprimejdios, susținând ecosisteme esențiale pentru drepturile omului. Mecanismele de evaluare a potențialelor efecte asupra biodiversității, reglementate conform Directivei Habitate 92/43/CEE și Legii nr. 86/2014, joacă un rol crucial în prevenirea degradării ecosistemelor.

2.3 De la principiile generale la principiul precauției: conceptualizare și operaționalizare în construirea unei culturi normative anticipative

Pentru a elabora o analiză coerentă a dreptului mediului, este important să începem prin a aborda principiile generale ale dreptului, care constituie baza normativă universală comună tuturor ramurilor acestuia. Aceste principii, dezvoltate de-a lungul istoriei juridice prin contribuții ale unor autori importanți, au fost studiate din perspective teoretice diferite.

În doctrina juridică contemporană, B. Negru, în lucrarea „*Probleme fundamentale ale principiilor dreptului*”, definește principiile dreptului ca fiind acele idei sau prescripții fundamentale, cu rol diriguitor pentru întregul sistem de drept și pentru ramurile acestuia, care asigură totodată coordonarea normelor juridice în jurul unei idei călăuzitoare.²¹⁸ Autorul afirmă că „*principiile fundamentale ale dreptului stau la baza principiilor de ramură. Acestea din urmă nu numai că se bazează pe cele fundamentale, ci constituie o prelungire, o concretizare a lor.*” O abordare recentă și cuprinzătoare este propusă de D. Rezevska, care, în lucrarea „*General Principles of Law: Natural Rights, Legal Methods and System Principles*”, afirmă că principiile generale ale dreptului reprezintă atât punctul de plecare, cât și finalitatea unui aranjament juridic, întrucât ele determină conținutul acestuia și constituie, în același timp, un criteriu de evaluare a funcționalității sale. Autoarea subliniază că principiile generale ale dreptului sunt, concomitent, izvoare ale dreptului și metode juridice, fiind aplicabile pentru soluționarea cauzelor concrete și, totodată, definind procesul de aplicare a normelor juridice. Această perspectivă se înscrie într-o teorie juridică contemporană specifică statului democratic guvernat de principiul supremației dreptului, susținând că un asemenea sistem juridic nu poate funcționa în mod corespunzător și nu

²¹⁷ *Judgment of the Court (Grand Chamber) of 7 September 2004. Reference for a preliminary ruling: Raad van State - Netherlands. Directive 92/43/EEC - Conservation of natural habitats and of wild flora and fauna - Concept of "plan" or "project" - Assessment of the implications of certain plans or projects for the protected site. Case C-127/02. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-127/02>*

²¹⁸ NEGRU, Boris. *Probleme fundamentale ale principiilor dreptului*. In: *Administrarea Publică*, 2013, nr. 4(80), pp. 43-54. ISSN 1813-8489.

își poate îndeplini exigențele impuse de suveran decât în măsura în care este construit și aplicat în conformitate cu aceste principii fundamentale.²¹⁹

În această direcție, J. Daci, în lucrarea „*Legal Principles, Legal Values and Legal Norms: are they the same or different?*”, subliniază importanța principiilor juridice ca una dintre cele mai importante surse de drept, recunoscute și analizate pe larg în teoria juridică. Autorul arată că, deși noțiunea de principiu juridic poate fi disputabilă și adesea confuză pentru mulți, principiile oferă standarde generalizate de comportament sau judecată, servind ca norme de bază din care derivă alte norme juridice și diferențiindu-se de regulile juridice prin caracterul lor general și universal aplicabil.²²⁰

Printre cele mai importante principii generale ale dreptului, recunoscute în doctrina juridică națională și internațională și care servesc ca fundament pentru ramuri specializate precum dreptul mediului, se numără următoarele:

Principiul legalității, stipulează că nici-o faptă nu poate fi considerată infracțiune sau sancționată decât în baza unei legi preexistente, clare și precise, asigurând predictibilitatea și protecția împotriva arbitrarului, conform ideii „*nullum crimen, nulla poena sine lege*”. În articolul „*The Principle of Legality, Principle of Public Law*”, autorii A. Stoian și T. Drăghici subliniază că unul dintre cele mai importante principii ale statului de drept, principiul legalității, se află la baza oricărui edificiu judiciar, fără de care existența statului de drept nu poate fi concepută. După cum afirmă autorii, „statul de drept, în sens larg, înțeles ca un ansamblu al autorităților publice, indiferent de poziția acestora, nu merită să fie numit stat de drept dacă nu oferă el însuși un exemplu de respectare a legalității”²²¹

Principiul egalității, prevede că toți cetățenii sunt egali în fața legii, fără discriminări nejustificate, promovând justiția socială și echitatea și servind ca bază pentru combaterea inegalităților în accesul la resurse, inclusiv cele de mediu, întrucât statul are obligația de a asigura un tratament juridic egal tuturor persoanelor aflate în situații comparabile. În doctrină, Aliona Criijicovschi subliniază, în articolul „*Principiul egalității – un concept contestat*”, că acest principiu nu presupune uniformitatea indivizilor sau egalizarea rezultatelor, ci consacră o egalitate juridică formală, menită să prevină discriminarea și să garanteze exercitarea efectivă a drepturilor

²¹⁹ Rezevska, Daiga. *General Principles of Law: Natural Rights, Legal Methods and System Principles. Nijhoff Law Specials*, vol. 110. Leiden/Boston: Brill | Nijhoff, 2024, 176 p. ISBN 978-90-04-69051-6; ISBN 900-469-051-4, p.176.

²²⁰ Jordan Daci, 2010. "Legal Principles, Legal Values and Legal Norms: are they the same or different?," *Academicus International Scientific Journal, Entrepreneurship Training Center Albania*, issue 2, pages 109-115, July.

²²¹ Stoian, A., & Drăghici, T. (2015). The Principle of Legality, Principle of Public Law. *International Conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION*, 21(2). <https://doi.org/10.1515/kbo-2015-0087>

și libertăților fundamentale.²²² Din această perspectivă, principiul egalității dobândește o relevanță deosebită inclusive în domeniul protecției mediului, unde accesul nediscriminatoriu la resursele naturale și la un mediu sănătos trebuie asigurat tuturor cetățenilor, fără privilegii sau excluderi arbitrare.

Principiul proporționalității, presupune că orice măsură juridică sau administrativă trebuie să fie adecvată, necesară și proporțională cu scopul urmărit, evitând excesele și asigurând un echilibru între interesele individuale și cele publice, autorii A. Cohen și D. Zlotogorski statuând, în lucrarea „*Proportionality in International Humanitarian Law: Consequences, Precautions, and Procedures*”, că acest principiu constituie una dintre pietrele de temelie ale dreptului internațional umanitar, având un rol esențial în limitarea efectelor conflictelor armate și în protecția populației civile.²²³

Principiul securității juridice, stabilește că legea trebuie să fie stabilă, accesibilă și previzibilă, permițând cetățenilor să-și anticipeze consecințele acțiunilor, ceea ce este esențial în contexte de incertitudine, cum ar fi cele legate de riscuri ecologice. Autorii I. Predescu și M. Safta, în lucrarea „*Principiul securității juridice, fundament al statului de drept. Repere jurisprudențiale*”, subliniază că acest principiu exprimă protecția cetățenilor „contra unui pericol care vine chiar din partea dreptului, contra unei insecurități pe care a creat-o dreptul sau pe care acesta riscă s-o creeze“, evidențiind astfel importanța stabilității și predictibilității normelor juridice pentru funcționarea statului de drept.²²⁴

Aceste principii generale oferă un cadru universal, care se concretizează în ramurile de drept specifice, inclusiv în dreptul mediului, unde ele se adaptează la nevoile de anticipare și protecție a ecosistemelor. Principiile generale de mediu care stau la baza guvernantei ecologice, așa cum sunt ele consacrate în dreptul internațional și european, reprezintă pilonii fundamentali ai dreptului mediului, oferind un cadru normativ și etic pentru gestionarea relației dintre activitățile umane și ecosisteme. Conform autoarei V. Mocanu în lucrarea „Relaționarea tehnologiilor cu cadrul de asigurare a dreptului la un mediu sănătos” este menționat că: „Principiile de dreptul

²²² CRIJICICOVSCHI, Aliona, PÂNTEA, Andrei. Principiul egalității – un concept contestat. In: *Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului în contextul valorilor europene*, Ed. 1, 27 ianuarie 2022, Chișinău. Chișinău: Tipografia „Adrilang” SRL, 2022, pp. 16 -26. ISBN 978-9975-3423-8-4.

²²³ Cohen, A. & Zlotogorski, D., 2021. Proportionality in international humanitarian law: Consequences, precautions, and procedures. Oxford: Oxford University Press. ISBN 9780197556726.

²²⁴ Predescu, I., & Safta, M. (2010). *Principiul securității juridice, fundament al statului de drept. Repere jurisprudențiale*. [Judecător la Curtea Constituțională și magistrat-asistent șef]. <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2021/01/predescu.pdf>

mediului sunt interconectate între ele, dar în același timp, sunt legate de principiile celorlalte ramuri de drept, precum și de principiile generale ale dreptului. ²²⁵

Ele au fost conturate de-a lungul timpului prin contribuții teoretice și practice, reflectând necesitatea unui echilibru între dezvoltarea economică, protecția mediului și responsabilitatea față de generațiile viitoare. Nu există o listă definitivă a principiilor de mediu așa cum nu a existat nicio încercare de a le așeza într-o anumită ordine de prioritate.²²⁶ Printre cele mai importante principii, identificate și analizate de autori precum Leslie-Anne Duvic-Paoli, Jacqueline Peel, Marie-Louise Larsson, Simon Dresner, Mats Braun și alții, se numără:

Principiul prevenirii. Acest principiu, fundamentat în ideea anticipării și evitării daunelor cunoscute sau previzibile, este considerat piatra de temelie a dreptului mediului. După cum subliniază Leslie-Anne Duvic-Paoli în lucrarea *„The Prevention Principle in International Environmental Law”*, că: „prevenirea este un principiu anticipativ care urmărește evitarea riscurilor previzibile”²²⁷. Prin urmare, prevenirea presupune acțiuni bazate pe cunoașterea științifică a riscurilor și pe probabilități cuantificabile, fiind aplicată atunci când există o certitudine rezonabilă a cauzalității dintre o activitate și un prejudiciu ecologic. Acest principiu este reactiv în esență, intervenind pentru a preveni daune clare și demonstrate.

Principiul precauției. Spre deosebire de prevenție, principiul precauției se aplică în condiții de incertitudine științifică, atunci când există riscuri plauzibile, dar nedovedite pe deplin, de daune grave sau ireversibile. Peel, Jacqueline, în *„The Precautionary Principle in Practice: Environmental Decision-making and Scientific Uncertainty”*, definesc precauția ca o abordare care „implică acționarea „cu prudență” atunci când se confruntă cu o situație de incertitudine științifică și cu potențialul unor efecte grave asupra sănătății sau mediului.”²²⁸. Această idee este reflectată și de către Duvic-Paoli, Leslie-Anne în lucrarea *„The Prevention Principle in International Environmental Law”*, care statuează că: „Prevenția și precauția urmăresc același obiectiv — evitarea prejudiciului — dar modul lor de anticipare și statutul juridic rămân distincte. Prevenția se referă la evitarea riscurilor previzibile, adică a celor a căror probabilitate poate fi evaluată. Precauția, pe de altă parte, reglementează riscurile incerte. Este bazată pe realizarea

²²⁵ MOCANU, Veronica. *Relaționarea tehnologiilor cu cadrul de asigurare a dreptului la un mediu sănătos*. In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice*, 9-10 noiembrie 2023, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2023, SJE, pp. 192 - 201. ISBN 978-9975-62-693-4.

²²⁶ French, Duncan. "International Guidelines and Principles." În *Conventions, Treaties and Other Responses to Global Issues*, Vol. I, editat de Gabriela Kutting. Oxford: EOLSS Publishers/UNESCO, 2009.

²²⁷ Duvic-Paoli, Leslie-Anne. *The Prevention Principle in International Environmental Law*. India: Cambridge University Press, 2018, p.8.

²²⁸ Peel, Jacqueline. *The Precautionary Principle in Practice: Environmental Decision-making and Scientific Uncertainty*. Austria: Federation Press, 2005, p.152.

faptului că nu întotdeauna este posibil să se anticipeze consecințele anumitor activități și că incertitudinea nu reprezintă un motiv pentru inacțiune.”²²⁹ Această caracteristică face ca principiul să fie mai dinamic și adaptabil la complexitatea problemelor ecologice moderne, cum ar fi schimbările climatice sau pierderea biodiversității, unde interacțiunile cauzale sunt dificil de cuantificat. Conform autorilor Aramă și Jecev, principiul precauției reprezintă un instrument de gestionare a riscurilor care poate fi invocat atunci când există o incertitudine științifică cu privire la un posibil risc la adresa sănătății umane sau a mediului, provenit dintr-o anumită acțiune sau politică; de exemplu, dacă apar incertitudini cu privire la posibilele efecte periculoase ale unui produs și dacă, în urma unei evaluări științifice obiective, ele persistă, pot fi date instrucțiuni pentru oprirea distribuției produsului sau eliminarea sa de pe piață, astfel de măsuri trebuind să fie nediscriminatorii și proporționale și revizuite imediat ce există informații științifice suplimentare, subliniind astfel echilibrul dintre protecția mediului și dezvoltarea economică.²³⁰

Principiul dezvoltării durabile. Consacrat în Declarația de la Rio (1992)²³¹ și Agenda 21, acest principiu promovează un echilibru între nevoile economice, sociale și de mediu ale generațiilor prezente și viitoare. Simon Dresner în lucrarea „*The Principles of Sustainability*”, statuează că: „*termenul de dezvoltare durabilă a apărut în Strategia Mondială pentru Conservare din 1980, publicată de Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii și Resurselor Naturale. Dezvoltarea durabilă a fost definită ca: „integrarea conservării și dezvoltării pentru a asigura că modificările aduse planetei garantează, într-adevăr, supraviețuirea și bunăstarea tuturor oamenilor. Totuși, dezvoltarea ar putea reprezenta o amenințare dacă resursele nu erau conservate eficient. Prin urmare, dezvoltarea trebuia combinată cu conservarea, care a fost definită ca gestionarea utilizării biosferei de către om astfel încât să producă cel mai mare beneficiu durabil pentru generațiile prezente, menținând în același timp potențialul de a satisface nevoile și aspirațiile generațiilor viitoare.”*²³² Braun Mats menționează în lucrarea „*Europeanization of Environmental Policy in the New Europe: Beyond Conditionality*”, că: „*Dezvoltarea durabilă a servit ca o normă importantă pentru UE în relațiile sale cu lumea externă, iar primul document care face referire la acest principiu este al patrulea Program de Acțiune pentru Mediu. În Tratatul de la Maastricht din 1992 conceptul este discutat, iar odată cu Tratatul*

²²⁹ Duvic-Paoli, Leslie-Anne. *The Prevention Principle in International Environmental Law*. India: Cambridge University Press, 2018, p.265.

²³⁰ ARAMĂ, Elena, JECEV, Ion. *Protecția mediului sau dezvoltarea economică – o falsă dilemă?* In: *Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE, 12 mai 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Editura „Lexon-Prim”, 2023, Ediția 1, pp. 8-22. ISBN 978-9975-3418-3-7.*

²³¹ *Declarația de la Rio privind mediul și dezvoltarea. Adunarea Generală a Națiunilor Unite, Conferința privind Mediul și Dezvoltarea, Rio de Janeiro.*

²³² Dresner, Simon. *The Principles of Sustainability*. Regatul Unit: Earthscan, 2008, p.33.

de la Amsterdam din 1997 dezvoltarea durabilă a devenit un obiectiv comun al politicilor economice și sociale.”²³³

Principiul „poluatorul plătește”. Acest principiu, impune ca cei responsabili de poluare să suporte costurile remedierii daunelor. După cum notează Marie-Louise Larsson. în „*The Law of Environmental Damage: Liability and Reparation*”, originea teoriei principiului „poluatorul plătește”: „se află în concepția anterioară conform căreia utilizarea resurselor era liberă pentru toți. Costul poluării, manifestat prin degradarea resurselor ca urmare a emisiilor și deversărilor, era astfel transferat către utilizatorii viitori ai aceluiași resurse. Rezultatul era o alocare incorectă a costurilor — o „defecțiune a pieței” — lăsând costul poluării ca un „cost extern”.²³⁴ Duvic-Paoli, Leslie-Anne în lucrarea „*The Prevention Principle in International Environmental Law*”, consideră că: „funcția principală a principiului „poluatorul plătește” este de a internaliza costurile sociale suportate de autoritățile publice pentru prevenirea poluării. Mai mult ca atât, principiul alocă responsabilitatea financiară pentru luarea măsurilor necesare evitării și remedierii daunelor. Astfel, principiul „poluatorul plătește” funcționează la granița dintre pilonul prevenirii și cel al echilibrului, promovând obiectivul evitării prejudiciului și distribuind responsabilitatea între diferiți factori implicați.”²³⁵

Principiul echității intergeneraționale. Principiul echității intergeneraționale reprezintă una dintre pietrele de temelie ale dezvoltării durabile, subliniind legătura morală și juridică dintre generațiile prezente și cele viitoare. „Acest principiu stabilește responsabilitatea fiecărei generații de a fi echitabilă față de generațiile viitoare în modul în care resursele mediului și resursele culturale de care dispune.”²³⁶ Declarația de la Rio a subliniat necesitatea acestui concept în Principiul 3, care prevede următoarele: „Dreptul la dezvoltare trebuie îndeplinit astfel încât să răspundă în mod echitabil nevoilor de dezvoltare și de mediu ale generațiilor prezente și viitoare.”²³⁷ Această formulare subliniază nevoia de echilibru între progresul economic și protecția mediului, într-o perspectivă temporală extinsă.

Principiul accesului la informație și participare publică. Principiul accesului la informație și participare publică reprezintă un pilon esențial al dreptului internațional de mediu și

²³³ Braun, Mats. *Europeanization of Environmental Policy in the New Europe: Beyond Conditionality*. Regatul Unit: Taylor & Francis, 2016, p.37

²³⁴ Larsson, Marie-Louise. *The Law of Environmental Damage: Liability and Reparation*. Țările de Jos: Springer Netherlands, 1999, p.90.

²³⁵ Duvic-Paoli, Leslie-Anne. *The Prevention Principle in International Environmental Law*. India: Cambridge University Press, 2018, p.262.

²³⁶ Alam, Shawkat. *Sustainable Development and Free Trade: Institutional Approaches*. Regatul Unit: Taylor & Francis, 2007, p.27.

²³⁷ Declarația de la Rio privind mediul și dezvoltarea. Adunarea Generală a Națiunilor Unite, Conferința privind Mediul și Dezvoltarea, Rio de Janeiro.

al guvernantei democratice, promovând transparența, implicarea cetățenilor și responsabilitatea autorităților în probleme legate de mediu și dezvoltare durabilă. Acest principiu este strâns legat de Convenția Aarhus (Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în probleme de mediu), adoptată în 1998 sub egida ONU ²³⁸, care implementează Principiul 10 din Declarația de la Rio din 1992²³⁹. Potrivit opiniei V. Barral, în lucrarea „*Research Handbook on International Law and Environmental Peacebuilding*”:
„Principiul participării publice impune statelor să se asigure că cetățenii lor au acces la informații adecvate, inteligibile și furnizate la timp referitoare la dezvoltarea durabilă, care sunt deținute de autoritățile publice, precum și posibilitatea de a participa la procesele de luare a deciziilor, dar și un acces efectiv la procedurile judiciare și administrative, inclusiv la mijloace de recurs și remedii.”²⁴⁰

Aceste principii formează un cadru normativ complex, care a evoluat ca răspuns la degradarea accelerată a mediului. Ele reflectă o tranziție de la o abordare reactivă, bazată pe repararea daunelor, la una proactivă, centrată pe prevenție și precauție. În special, principiul precauției se distinge prin capacitatea sa de a aborda incertitudinea, ceea ce îl face indispensabil în contextul actual, marcat de provocări precum schimbările climatice și pierderea biodiversității. În dreptul european, principiul precauției a fost preferat principiului prevenirii datorită capacității sale de a răspunde provocărilor complexe și incerte ale epocii contemporane. Prevenirea, deși eficientă în gestionarea riscurilor cunoscute, este limitată în situațiile în care știința nu poate oferi certitudini absolute, cum ar fi impactul organismelor modificate genetic, al microplasticelor sau al schimbărilor climatice. Precauția, prin contrast, permite adoptarea măsurilor de protecție chiar în absența unor dovezi cauzale definitive, ceea ce o face mai potrivită pentru abordarea riscurilor emergente. Ritmul degradării mediului depășește capacitatea științei de a oferi răspunsuri definitive, făcând precauția un instrument indispensabil pentru intervenții proactive care previn daunele ireversibile.

Pentru Republica Moldova, stat candidat la UE, adoptarea principiului precauției este esențială pentru alinierea la acquis-ul comunitar de mediu. Spre deosebire de prevenție, care este mai des utilizată în legislația națională a Moldovei (de exemplu, în Legea nr. 1515/1993 privind protecția mediului înconjurător) precauția oferă un cadru mai flexibil și mai adaptat la standardele

²³⁸ Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în probleme de mediu. Aarhus, Danemarca. <https://unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>

²³⁹ Declarația de la Rio privind mediul și dezvoltarea. Adunarea Generală a Națiunilor Unite, Conferința privind Mediul și Dezvoltarea, Rio de Janeiro.

²⁴⁰ Research Handbook on International Law and Environmental Peacebuilding. Regatul Unit: Edward Elgar Publishing, 2023, p.25.

europene, care cer un nivel ridicat de protecție a mediului. În contextul integrării europene, adoptarea principiului precauției, așa cum este aplicat în UE, permite Moldovei să prioritizeze protecția mediului fără a aștepta dovezi științifice exhaustive, care ar putea fi dificil de obținut în contextul actual.

În vederea unei înțelegeri comprehensive și aprofundate a rolului determinant al principiului precauției în contextul protecției mediului, se impune o examinare atentă a rădăcinilor sale istorice, a procesului evolutiv al conceptualizării acestuia, precum și a controverselor filozofice și practice pe care o generează, împreună cu implicațiile juridice și operaționale ce decurg din aplicarea sa în contextul protecției biodiversității.

În contextul acestei lucrări nu se urmărește o analiză exhaustivă și detaliată a problematicii complexe a principiului precauției, a multiplelor interpretări teoretice și dezbateri doctrinare consacrate de numeroși autori²⁴¹, ci urmărește să delimiteze cadrul problematic, să indice dimensiunile ce oferă rigoare științifică cercetării. Astfel ne propunem pe de o parte, de a identifica și diseca influențele pe care acest principiu le exercită asupra reglementărilor și mecanismelor de evaluare a potențialului impact asupra mediului și sănătății umane, pe de altă parte, de a argumenta necesitatea includerii în conținutul teoriei generale a dreptului, dar și a dreptului public în general a acestui principiu ca unul definitoriu în asigurarea dreptului la un mediu neprimejdios.

Originea principiului precauției poate fi urmărită până în anii 1970, în contextul creșterii conștientizării globale privind degradarea mediului. Ca punct de plecare poate fi identificat și

²⁴¹ Unii dintre ei: D. Bodansky, „New Developments in International Environmental Law: Remarks,” 85 *Proceedings of the Annual Meeting* (1991): 413–417; D. Bodansky, „Scientific Uncertainty and the Precautionary Principle,” 33 *Environment* (1991): 4; J. Cameron și J. Abouchar, „The Precautionary Principle: A Fundamental Principle of Law and Policy for Protection of the Global Environment,” 14 *Boston College International and Comparative Law Review* (1991): 1–27; B. Wynne, „Uncertainty and Environmental Learning: Reconceiving Science and Policy in the Preventive Paradigm,” *Global Environmental Change* 2, nr. 2 (1992): 111–127; J. Cameron, „The Status of the Precautionary Principle in International Law,” în T. O’Riordan și J. Cameron (eds), *Interpreting the Precautionary Principle* (Earthscan, 1994), 263–289; T. O’Riordan și J. Cameron, eds., *Interpreting the Precautionary Principle* (Earthscan, 1994); D. Bodansky, „Customary (and Not So Customary) International Environmental Law,” 3 *International Journal of Global Legal Studies* (1995): 105; S. Rayner, „Uncertainty, Complexity and Risk,” *Environmental Values* 4, nr. 2 (1995): 217–239; J. Cameron și J. Abouchar, „The Status of the Precautionary Principle in International Law,” în D. Freestone și E. Hey (eds), *The Precautionary Principle and International Law* (Kluwer, 1996), 29–52; C. Raffensperger și J. Tickner, eds., *Protecting Public Health and the Environment: Implementing the Precautionary Principle* (Island Press, 1999); N. de Sadeleer, *Environmental Principles, From Political Slogans to Legal Rules* (Oxford University Press, 2002), 395; A. Trouwborst, *Evolution and Status of the Precautionary Principle in International Law* (Kluwer, 2002); J. Cameron și J. Abouchar, „The Precautionary Principle,” în G. Sampson și W.B. Chambers (eds), *Trade, Environment and the Millennium*, 2nd ed. (Cameron May, 2002), 239–269; J. Tickner, *Precautionary Tools for Reshaping Environmental Policy* (MIT Press, 2003); C. Gollier și N. Treich, „Decision-Making Under Scientific Uncertainty: The Economics of the Precautionary Principle,” *Journal of Risk and Uncertainty* 27, nr. 1 (2003): 77–103; K. von Moltke și T. Weill, „The Precautionary Principle in Europe,” *Journal of Environmental Law* 16, nr. 1 (2004): 27–54; E. Harper, „The Precautionary Principle in European Community Law on Genetically Modified Organisms,” *European Law Journal* 11, nr. 5 (2005): 590–609; A. Trouwborst, *Precautionary Rights and Duties of States* (Brill, 2006).

considerat conceptul german „*Vorsorgeprinzip*”²⁴² („*principiul grijii preventive*”), dezvoltat în anii 1970 în legislația de mediu a Germaniei de Vest. Termenul, introdus în contextul politicilor de combatere a poluării aerului și apelor, reflecta o abordare anticipativă, bazată pe ideea că statul are responsabilitatea de a preveni riscurile de mediu înainte ca acestea să devină evidente²⁴³. „*Vorsorgeprinzip*” nu se limita la gestionarea daunelor cunoscute, ci includea măsuri proactive, precum reducerea emisiilor industriale, chiar și în absența unor dovezi cauzale clare. Așa cum argumentează în mod pertinent Boehmer Christiansen²⁴⁴, conceptul german „*Vorsorgeprinzip*” transcende cu mult traducerea sa reductivă în limba engleză, „*planificare prevăzătoare*”, dezvoltând în realitate o arhitectură conceptuală mult mai sofisticată. Acest principiu subsumează un edificiu normativ complex, articulat în jurul anticipării și prevenirii riscurilor sistemice, al optimizării costurilor în interiorul unui cadru economic dinamic și flexibil, precum și al asumării responsabilității etice pentru protejarea integrității ecosistemelor și pentru recunoașterea limitărilor epistemologice inerente oricărei forme de cunoaștere umană.

În logica dreptului naturii, „*Vorsorgeprinzip*” implică, printre altele, instituirea unui spațiu de manevră și adaptabilitate în fața intervențiilor antropice, admitând totodată posibilitatea comiterii unor erori structurale inevitabile. În contextul tradiției juridice și administrative germane, precauția nu se reduce la o simplă atitudine reactivă, ci se instituie ca o veritabilă strategie intervenționistă, conferind legitimitate acțiunii statului în reglementarea minuțioasă a vieții sociale, economice și ecologice. Sub auspiciile unei guvernări responsabile și reflexive, acest principiu devine instrumentul prin care se caută echilibrul precar între libertatea individuală, interesele colective și imperativul sustenabilității pe termen lung.

Germania a fost pionieră în integrarea acestui concept în politici concrete. De exemplu, Legea Federală Germană pentru Controlul Emisiilor din 1974 („*Gesetz zum Schutz vor schädlichen Umwelteinwirkungen durch Luftverunreinigungen, Geräusche, Erschütterungen und ähnliche Vorgänge*”) a impus industriilor să adopte cele mai bune tehnologii disponibile pentru a minimiza poluarea, chiar dacă impactul exact al emisiilor nu era pe deplin înțeles. Această abordare a fost influențată de presiunea publică și de mișcările ecologiste din anii 1970, care au cerut o mai mare responsabilitate din partea guvernelor și industriilor în fața problemelor precum ploile acide și poluarea râurilor, în special a Rinului.

²⁴² Nollkaemper, A. (1992). *The Precautionary Principle in International Environmental Law: What's New under the Sun?* *Marine Pollution Bulletin*, 22(3), 107-110, 107.

²⁴³ Moltke, Konrad von, "The Vorsorgeprinzip in West German Environmental Policy, Royal Commission on Environmental Pollution", *Twelfth Report: Best Practicable Environmental Option* (London: HMSO, 1988), p. 57-70

²⁴⁴ O'Riordan, Timothy, and James Cameron, eds. *Interpreting the Precautionary Principle*. London: Earthscan Publications, 1994. p. 16.

În paralel cu transformările conceptuale din spațiul german, statele nordice, în special Suedia, au conturat, începând cu mijlocul secolului XX, un model propriu de politică de mediu, articulat în jurul ideii de prevenție și al unei responsabilități etice față de generațiile viitoare. Primele repere ale acestei orientări pot fi identificate încă din 1941, odată cu modificarea Legii Apelor din 1918, care a introdus obligația obținerii de autorizații pentru deversările industriale de ape uzate. Cu toate acestea, impactul măsurii a rămas limitat: calitatea apelor din vecinătatea surselor de poluare nu s-a îmbunătățit semnificativ.

Pe fondul intensificării efectelor transfrontaliere ale poluării – ilustrate de depunerile acide care afectau lacurile și pădurile suedeze – a devenit evidentă nevoia unei reglementări mai cuprinzătoare. Astfel, în 1969, Suedia a adoptat Legea pentru Protecția Mediului, un act legislativ considerat moment de cotitură în dreptul mediului la nivel național. Legea a extins considerabil aria de aplicare, incluzând nu doar poluarea apelor, ci și alte tipuri de impact asupra mediului: zgomot, mirosuri, căldură sau modificări ale peisajului, exceptând însă radiațiile, care au continuat să fie reglementate separat.²⁴⁵

Distinct față de „*Vorsorgeprinzip*” german, caracterizat printr-o ancorare mai tehnico-juridică, modelul suedez s-a definit printr-o dimensiune etică accentuată, subliniind datoria morală de a proteja mediul pentru generațiile viitoare. Această perspectivă s-a reflectat atât în discursul public, cât și în cultura administrativă, contribuind la consolidarea principiului precauției în practica instituțională. Modelul suedez demonstrează cum o combinație între evaluarea științifică a riscurilor, reflecția etică și mecanismele juridico-administrative poate genera politici de mediu coerente și adaptate provocărilor complexe ale epocii contemporane, inclusiv celor de natură transfrontalieră.

Danemarca și Norvegia au jucat, de asemenea, un rol semnificativ în consolidarea principiului precauției, mai ales în contextul gestionării resurselor marine. Începând cu anii 1970, aceste două state au promovat măsuri restrictive privind pescuitul în Marea Nordului, pornind de la premisa că stocurile de pește trebuie protejate înainte ca declinul lor să fie confirmat științific. Această abordare, centrată pe prevenție și prudență, a contribuit la modelarea discursului internațional referitor la protecția mediului, pregătind astfel terenul pentru consacrarea principiului precauției la nivel global. Nu este, prin urmare, surprinzător faptul că acest principiu a fost susținut, explicit sau implicit, de diferite administrații naționale din țările nordice, fiind perceput ca un

²⁴⁵ Michanek, Gabriel. 2023. The Precautionary Principle in Sweden. DOI: 10.33063/dl.vi.459. November 2023. <https://www.researchgate.net/publication/380589650> *The Precautionary Principle in Sweden* ;

instrument indispensabil pentru a garanta un nivel de protecție a mediului și a sănătății publice superior cerințelor minime stabilite la nivel comunitar.²⁴⁶

Un moment de cotitură care a facilitat internaționalizarea principiului precauției a fost seria de conferințe ministeriale privind protecția Mării Nordului, organizate între 1984 și 1990²⁴⁷. Aceste reuniuni au adus la masa de discuții state riverane (Germania, Regatul Unit, Franța, Belgia, Olanda, Danemarca, Norvegia și Suedia) pentru a aborda poluarea marină cauzată de deversările industriale, agricole și urbane. Prima conferință, din 1984, a stabilit necesitatea reducerii poluării, dar a rămas ancorată în abordări reactive, bazate pe capacitatea de asimilare a mediului marin.

Schimbarea de paradigmă a venit odată cu a doua conferință, din 1987, organizată la Londra. Declarația finală a introdus o formulare timpurie a principiului precauției, cerând statelor să reducă emisiile de substanțe periculoase (cum ar fi metalele grele și compușii organici persistenti) „*chiar și în absența unei legături cauzale dovedite științifice*” între aceste substanțe și daunele ecologice. Această poziție a fost influențată de observațiile privind acumularea de poluanți în sedimentele marine și lanțurile trofice, care amenințau biodiversitatea și sănătatea umană. Declarația a marcat o tranziție de la gestionarea poluării bazată pe dovezi certe la prevenirea anticipativă, punând bazele viitoarelor reglementări internaționale.

A treia conferință, din 1990, desfășurată la Haga, a consolidat această abordare, extinzând aplicarea principiului la toate tipurile de poluare marină, inclusiv deversările de nutrienți care provocau eutrofizarea. Statele participante au convenit să adopte măsuri stricte, precum interzicerea incinerării deșeurilor pe mare și reducerea emisiilor agricole, reflectând o înțelegere mai largă a principiului precauției ca instrument de guvernare.

Punctul de cotitură în evoluția principiului precauției a fost Conferința ONU privind Mediul și Dezvoltarea, cunoscută drept Summitul Pământului, desfășurată la Rio de Janeiro în iunie 1992. Acest eveniment a reunit peste 170 de state, marcând un moment istoric în guvernarea globală a mediului. Declarația de la Rio, adoptată la conferință, a consacrat principiul precauției prin *Principiul 15*, care stipulează: „*În vederea protejării mediului, abordarea precaută va fi aplicată pe scară largă de către state, în funcție de capacitățile lor. În cazul în care există amenințări de daune grave sau ireversibile, lipsa unei certitudini științifice complete nu va fi utilizată ca motiv pentru amânarea adoptării unor măsuri eficiente din punct de vedere al costurilor pentru prevenirea degradării mediului.*” Această formulare a fost un compromis între

²⁴⁶ Nicolas de Sadeleer, *Implementing the Precautionary Principle: Approaches from the Nordic Countries, EU and USA. Regatul Unit: Taylor & Francis, 2012, p.9.*

²⁴⁷ Nicolas de Sadeleer, *The Precautionary Principle and International Law: The Challenge of Implementation, Țările de Jos: Springer Netherlands, 1996.*

țările dezvoltate, care susțineau măsuri stricte, și țările în curs de dezvoltare, care au insistat asupra includerii frazei „în funcție de capacitățile lor” pentru a reflecta diferențele economice. Principiul 15 a extins aplicarea precauției dincolo de poluarea locală sau regională, acoperind protecția mediului în ansamblu, inclusiv biodiversitatea și clima. Deși Principiul 15 marchează o extindere conceptuală a precauției dincolo de poluarea locală sau regională, incluzând biodiversitatea, schimbările climatice și resursele mediului, textul său rămâne ambiguu în ceea ce privește pragul de aplicare („daune grave sau ireversibile”) și modul concret de evaluare a riscului.

Această lipsă de claritate a fost remarcată și de Joakim Zander în lucrarea „*The Application of the Precautionary Principle in Practice*”²⁴⁸, care subliniază că Declarația de la Rio nu oferă un cadru operațional precis, ci doar un enunț de principiu cu valoare de „soft law”. Mai mult ca atât, acesta afirmă că formularea în „triplu negativ” („lipsa certitudinii științifice nu va fi folosită ca motiv pentru a nu lua măsuri”) preia un model deja prezent în Declarația de la Bergen (1990)²⁴⁹ și Recomandările OCDE (1991)²⁵⁰, însă lasă neclar cine poartă povara demonstrației și ce constituie, în concret, „certitudine științifică”. Referința la „măsuri eficiente din punct de vedere al costurilor” introduce, la rândul ei, o tensionare structurală între logica precauției – care impune acțiunea înainte de confirmarea completă a riscului – și logica evaluării cost - beneficiu, care poate justifica amânarea sau limitarea măsurilor dacă acestea sunt considerate prea costisitoare.

Astfel, deși consacrarea Principiului 15 la Rio reprezintă o etapă esențială în afirmarea internațională a principiului precauției, caracterul său neobligatoriu și ambiguitatea formulării au determinat aplicări inegale și au alimentat dezbateri privind eficiența reală a acestuia în dreptul internațional al mediului. În esență, Declarația de la Rio reflectă tensiunea structurală dintre exigențele de protecție ecologică și constrângerile economice și politice care au însoțit constant evoluția acestui principiu.

²⁴⁸ Zander, Joakim. *The Application of the Precautionary Principle in Practice: Comparative Dimensions*. N.p.: Cambridge University Press, 2010, p.36.

²⁴⁹ Declarația de la Bergen a fost adoptată la 16 mai 1990, în cadrul celei de-a treia Conferințe Ministeriale privind Mediul înconjurător al Mării Nordului, organizată la Bergen, Norvegia. Aceasta a reunit state riverane Mării Nordului, inclusiv Danemarca și Norvegia, și a avut un rol esențial în promovarea principiului precauției în gestionarea mediului marin. Declarația de la Bergen a consacrat explicit principiul precauției, stipulând că statele trebuie să ia măsuri pentru a preveni poluarea și degradarea mediului chiar și în absența unor dovezi științifice complete, dacă există motive rezonabile pentru a presupune un risc semnificativ. Documentul subliniază necesitatea reducerii emisiilor poluante și a gestionării sustenabile a resurselor marine, inclusiv stocurile de pește din Marea Nordului.

²⁵⁰ Recomandările OCDE din 1991 (în special Recomandarea C(90)164 privind gestionarea integrată a poluării) îndeamnă statele membre să adopte măsuri preventive pentru a reduce riscurile de mediu, chiar și în condiții de incertitudine științifică. Documentul subliniază importanța utilizării celor mai bune tehnologii disponibile și a evaluării riscurilor pentru a preveni daunele ireversibile asupra mediului.
<https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/39/39.en.pdf>

Este necesar de menționat faptul că pe lângă Declarația de la Rio, Summitul de la Rio a generat o serie de documente esențiale care au consolidat principiul precauției în dreptul internațional al mediului:

1. Convenția privind Diversitatea Biologică, semnată în 1992, în vigoare pentru Republica Moldova din anul 1996²⁵¹, include în preambul referiri explicite la necesitatea prevenirii pierderii biodiversității chiar în absența certitudinii științifice absolute.

2. Agenda 21²⁵², planul global pentru dezvoltare durabilă, promovează o abordare preventivă în domenii diverse, precum gestionarea resurselor de apă, agricultura sustenabilă și reducerea volumului de deșeuri.

3. Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite cu privire la schimbarea climei (UNFCCC), adoptată în cadrul aceluiași summit și ratificată de către Republica Moldova prin Decizia Parlamentului nr. 404/1995²⁵³, integrează principiul precauției în Articolul 3.3, solicitând statelor să ia măsuri proactive pentru a anticipa și minimiza cauzele schimbărilor climatice.

Deși Summitul de la Rio din 1992 a reprezentat un moment de referință pentru consacrarea internațională a principiului precauției, acesta nu a apărut izolat, ci s-a construit pe fundamente stabilite de acorduri anterioare și a fost consolidat ulterior prin multiple tratate și inițiative:

- *Carta Mondială pentru Natură*, adoptată de Adunarea Generală a ONU în 1982 prin Rezoluția 37/7²⁵⁴, a constituit un precursor al principiului precauției, promovând o abordare preventivă în conservarea resurselor naturale. Deși nu utilizează explicit termenul „precauție”, Carta subliniază necesitatea protejării ecosistemelor înainte ca daunele să devină evidente, încurajând statele să evite activitățile care pot afecta ireversibil biodiversitatea. Lipsa caracterului juridic obligatoriu a limitat impactul său practic, în special în regiuni cu capacitate instituțională slabă, dar influența sa asupra Summitului de la Rio și a Convenției privind Diversitatea Biologică (1992) a fost semnificativă, stabilind un cadru etic pentru precauție.

- *Protocolul de la Montreal din 1987*, adoptat în cadrul Convenției de la Viena²⁵⁵, a reprezentat un exemplu timpuriu de aplicare practică a principiului precauției. Confruntată cu ipoteze incerte privind impactul clorofluorocarburilor (CFC) asupra stratului de ozon, comunitatea

²⁵¹ Ministerul Afacerilor Externe. Convenția nr. 102/1992 privind diversitatea biologică. Publicată la data de 1 ianuarie 1999 în *Tratate Internaționale* Nr. 9 art. 102

²⁵² United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

²⁵³ Hotărârea Parlamentului nr. 404/1995 pentru ratificarea Convenției-cadru a Organizației Națiunilor Unite cu privire la schimbarea climei. Publicată în *Monitorul Oficial* Nr. 23 art. 239, 1995.

²⁵⁴ https://ejci.orfaleacenter.ucsb.edu/wp-content/uploads/2018/03/1982.-UN-World-Charter-for-Nature-1982.pdf?utm_source=chatgpt.com

²⁵⁵ https://ozone.unep.org/treaties/1987-montreal-protocol-substances-deplete-ozone-layer?utm_source=chatgpt.com

internațională a impus restricții asupra producției și utilizării acestora, bazându-se pe riscul unor daune catastrofale. Preambulul protocolului menționează explicit necesitatea măsurilor de precauție, iar succesul său în reducerea emisiilor de CFC a consolidat legitimitatea principiului. Totuși, eficacitatea sa a fost facilitată de disponibilitatea alternativelor tehnologice și de un domeniu bine definit, spre deosebire de provocări mai complexe, cum ar fi schimbările climatice.

• *Declarația Ministerială de la Bergen din 1990*, adoptată în cadrul Comisiei Economice pentru Europa (ECE) și al celei de-a treia Conferințe a Mării Nordului²⁵⁶, a extins principiul precauției la gestionarea resurselor naturale și a poluării transfrontaliere. Aceasta a subliniat necesitatea măsurilor preventive în absența certitudinii științifice, cu accent pe reducerea poluării marine în Marea Nordului (OSPAR, 1990). Contribuțiile Danemarcei și Norvegiei, care promovaseră măsuri restrictive pentru pescuit în anii 1970, au fost esențiale, însă aplicarea Declarației a fost limitată de diferențele în capacitatea statelor de a implementa măsuri, lipsa sancțiunilor clare reducând impactul asupra statelor mai puțin angajate.

După 1990, principiul precauției a cunoscut o expansiune rapidă, devenind un pilon esențial al politicilor de mediu, de la reglementarea substanțelor chimice la conservarea biodiversității și gestionarea riscurilor tehnologice. Această evoluție, marcată de o serie de acorduri internaționale între 1991 și 2025, reflectă o conștientizare progresivă a necesității prevenirii în fața incertitudinilor științifice, fiecare etapă consolidând aplicarea principiului într-un context global interconectat.

• În 1991, *Convenția de la Bamako, adoptată de Organizația Unității Africane*²⁵⁷, precursora Uniunii Africane, a deschis calea prin interzicerea importului de deșeuri toxice, precum chimicalele industriale sau radioactive, în Africa. Răspunzând exportului de deșeuri periculoase din țările industrializate către regiuni cu reglementări slabe, convenția a recunoscut că riscurile pentru sol, apă și sănătatea comunităților justifică măsuri preventive, chiar fără studii complete. Deversarea ilegală din Abidjan, Coasta de Fildeș, a ilustrat necesitatea acestei abordări, protejând ecosistemele și populațiile vulnerabile și marcând un prim pas în aplicarea precauției la nivel regional. Tot în 1991, a fost semnată *Convenția de la Espoo*²⁵⁸, sub egida Comisiei Economice pentru Europa a Organizației Națiunilor Unite, care a consolidat evaluarea impactului asupra mediului ca instrument esențial în procesul decizional. Recunoscând importanța integrării

²⁵⁶ https://www.ospar.org/site/assets/files/1239/5nsc-2002_bergen_declaration_english.pdf

²⁵⁷ *Bamako Convention on the Ban of the Import Africa and the Control of Transboundary Movement and Management of Hazardous Wastes within Africa* https://au.int/sites/default/files/treaties/7774-treaty-0015_-_bamako_convention_on_hazardous_wastes_e.pdf

²⁵⁸ *Convenția privind evaluarea impactului asupra mediului înconjurător în context transfrontier (Espoo, 25 februarie 1991), ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 1546/1993 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1993, nr. 006).*

considerentelor de mediu în etapele incipiente ale planificării proiectelor, convenția a promovat elaborarea unor decizii informate și sustenabile, menite să asigure protecția mediului în context transfrontalier. Ambele convenții au reprezentat progrese semnificative în domeniul guvernanței de mediu, contribuind la consolidarea cadrului juridic internațional privind prevenirea și gestionarea riscurilor de mediu, atât la nivel regional, cât și global.

- Un an mai târziu, în 1992, *Convenția privind Protecția și Utilizarea Cursurilor de Apă Transfrontaliere și a Lacurilor Internaționale*, adoptată sub egida Comisiei Economice pentru Europa a ONU și în vigoare pentru Republica Moldova din anul 1996²⁵⁹, a extins principiul precauției în gestionarea resurselor hidrice. Obligând statele să prevină poluarea apelor transfrontaliere, chiar dacă efectele poluanților precum nitrații sau metalele grele nu erau pe deplin cunoscute, convenția a fost crucială în Europa, unde râuri ca Dunărea și Rinul conectează mai multe țări. Combaterea poluării cu fosfați din agricultura intensivă, care cauzează eutrofizarea, prin măsuri proactive bazate pe estimări prudente, a demonstrat cum precauția poate proteja ecosistemele acvatice, în armonie cu Directiva Habitate pentru siturile Natura 2000.

- În 1995, preocuparea pentru resursele marine a condus la adoptarea Acordului privind Stocurile de Pește, parte a Convenției ONU privind Dreptul Mării²⁶⁰. Acest acord a promovat conservarea speciilor migratoare, precum tonul sau sardinele, prin limite de pescuit bazate pe estimări sustenabile, recunoscând incertitudinea datelor despre populațiile marine. Inspirat de colapsul stocurilor de cod din Atlanticul de Nord în anii 1980, acordul a aplicat principiul precauției pentru a preveni epuizarea resurselor, protejând biodiversitatea și comunitățile dependente de pescuit, în paralel cu protecția speciilor marine din siturile Natura 2000, precum recifele de corali din Mediterana.

- Trei ani mai târziu, în 1998, *Convenția de la Rotterdam, la care a aderat Republica Moldova în anul 2004*²⁶¹ a adus precauția în comerțul internațional cu substanțe chimice și pesticide periculoase, introducând o procedură de consimțământ informat prealabil. Statele

²⁵⁹ *Ministerul Afacerilor Externe*. Convenția nr. 66/1992 privind protecția și utilizarea cursurilor de apă transfrontaliere și a lacurilor internaționale. Publicată la data de 1 ianuarie 1999 în *Tratate Internaționale nr. 7, art. 66*.

²⁶⁰ *Acordul pentru punerea în aplicare a dispozițiilor Convenției Organizației Națiunilor Unite privind Dreptul Mării din 10 decembrie 1982 referitoare la conservarea și gestionarea stocurilor de pește care migrează transversal (straddling fish stocks) și a stocurilor de pește mari migratoare, împreună cu anexele („Acordul”), care a fost adoptat la Sediul Organizației Națiunilor Unite din New York prin consensul Conferinței ONU privind stocurile de pește care migrează transversal și stocurile de pește mari migratoare la data de 4 august 1995 și semnat de Statele Unite la 4 decembrie 1995.* https://www.congress.gov/treaty-document/104th-congress/24/document-text?utm_source=chatgpt.com

²⁶¹ *Legea Parlamentului nr. 389/2004 pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția de la Rotterdam privind procedura de consimțământ prealabil în cunoștință de cauză, aplicabilă anumitor produși chimici periculoși și pesticidelor care fac obiectul comerțului internațional*. Publicată la data de 17 decembrie 2004 în *Monitorul Oficial nr. 233–236, art. 1003*.

exportatoare trebuie să obțină acordul țărilor importatoare înainte de a transfera substanțe precum mercurul sau pesticidele organoclorurate, recunoscând riscurile în regiuni cu monitorizare limitată. În Asia de Sud-Est, convenția a redus expunerea comunităților rurale la substanțe toxice, ilustrând cum precauția echilibrează comerțul global cu protecția sănătății și mediului.

- La intrarea în noul mileniu, în 2000, *Protocolul de la Cartagena*, adoptat în cadrul Convenției privind Diversitatea Biologică și ratificat de Republica Moldova în anul 2002²⁶², a consolidat precauția în reglementarea organismelor modificate genetic. Subliniind că lipsa certitudinii științifice nu trebuie să împiedice prevenția, protocolul cere evaluări riguroase pentru a proteja ecosistemele fragile, precum pădurile tropicale din America Latină, unde culturile modificate genetic ar putea afecta polenizatorii sau flora indigenă. Această abordare rezonază cu Directiva Habitate, care protejează situri precum pajiștile alpine sau zonele umede.

- Tot în 2000, *Carta Pământului*²⁶³, un document etic, a promovat prevenția ca principiu fundamental pentru mediu, îndemnând la măsuri precauționare împotriva schimbărilor climatice, defrișărilor și epuizării resurselor. Reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, chiar fără modele climatice definitive, reflectă această filozofie. Deși fără forță juridică, Carta a influențat politici globale, completând reglementările juridice ale Directivei Habitate.

- În 2001, *Convenția de la Stockholm*, ratificată de către Republica Moldova în anul 2004²⁶⁴ a încheiat acest deceniu de progres, vizând eliminarea poluanților organici persistenti, precum DDT și bifenilii policlorurați, care afectează sănătatea și ecosistemele. Cerând măsuri proactive, chiar dacă mecanismele toxicității nu sunt pe deplin elucidate, convenția a protejat specii marine, precum focile și păsările, afectate de PCB-uri, în armonie cu protecția speciilor din siturile Natura 2000.

- În 2003, *Protocolul de la Kiev privind poluarea transfrontalieră cu poluanți organici persistenti și metale grele*, adoptat în cadrul Convenției privind Poluarea Atmosferică Transfrontalieră la Distanță Lungă (CLRTAP), a intrat în vigoare. Acest protocol a extins precauția în gestionarea emisiilor de substanțe toxice care traversează granițele, cerând statelor să reducă emisiile de mercur, plumb și cadmiu, chiar dacă impactul lor pe termen lung nu era complet elucidat. De exemplu, poluarea cu mercur din termocentrale a fost abordată prin măsuri preventive, protejând sănătatea umană și ecosistemele acvatice, în spiritul abordărilor preventive din Directiva Habitate.

²⁶² *Legea Parlamentului nr. 1381/2002 pentru ratificarea Protocolului de la Cartagena privind biosecuritatea la Convenția privind diversitatea biologică*. Publicată la data de 7 noiembrie 2002 în *Monitorul Oficial* nr. 149, art. 1154.

²⁶³ https://earthcharter.org/wp-content/uploads/2020/03/earthcharter_romanian.pdf

²⁶⁴ *Legea Parlamentului nr. 40/2004 pentru ratificarea Convenției de la Stockholm privind poluanții organici persistenti*. Publicată la data de 5 martie 2004 în *Monitorul Oficial* nr. 39, art. 228.

- În 2008, *Programul Națiunilor Unite pentru Reducerea Emisiilor din Defrișare și Degradarea Pădurilor (UN-REDD)* a fost lansat, promovând precauția în conservarea pădurilor tropicale. Prin sprijinirea țărilor în dezvoltarea strategiilor de reducere a defrișărilor, programul recunoaște incertitudinea privind impactul exact al pierderii pădurilor asupra climei și biodiversității, dar prioritizează prevenția pentru a evita daune ireversibile. De exemplu, în Amazonia, UN-REDD a susținut comunitățile indigene în protejarea pădurilor, complementând protecția ecosistemelor din siturile Natura 2000.

- În 2010, *Protocolul de la Nagoya*, adoptat în cadrul Convenției privind Diversitatea Biologică și semnat de Republica Moldova la 25 ianuarie 2012²⁶⁵, a introdus principiul precauției în accesul la resurse genetice și partajarea echitabilă a beneficiilor. Acest protocol cere evaluări riguroase pentru a preveni exploatarea nesustenabilă a resurselor biologice, protejând biodiversitatea în regiuni precum Africa Subsahariană, unde plantele medicinale sunt intens utilizate. Abordarea sa preventivă este similară cu cea a Directivei Habitate, care protejează habitatele naturale.

- În 2013, *Convenția de la Minamata privind mercurul* a fost adoptată, intrând în vigoare în 2017 și ratificată de Republica Moldova în anul 2017²⁶⁶. Aceasta reglementează emisiile și utilizarea mercurului, recunoscând riscurile sale pentru sănătate și mediu, chiar în absența unor date complete despre efectele pe termen lung. De pildă, reducerea mercurului din mineritul aurifer artizanal în Africa și America Latină a fost o prioritate, ilustrând precauția în protejarea comunităților și ecosistemelor. Aceasta se aliniază cu protecția speciilor marine din siturile Natura 2000 afectate de poluanți.

- În 2015, *Acordul de la Paris, adoptat în cadrul Convenției-Cadru a ONU privind Schimbările Climatice (UNFCCC), ratificat de Republica Moldova în anul 2017*²⁶⁷, a marcat un moment de referință. Acordul aplică principiul precauției prin stabilirea obiectivului de limitare a încălzirii globale la sub 2°C, ideal 1.5°C, față de nivelurile preindustriale, în ciuda incertitudinilor legate de modelele climatice. Angajamentele naționale (NDCs)²⁶⁸ reflectă măsuri proactive,

²⁶⁵ *Legea Parlamentului nr. 117/2016 pentru ratificarea Protocolului de la Nagoya privind accesul la resursele genetice și distribuirea corectă și echitabilă a beneficiilor care rezultă din utilizarea acestora la Convenția privind diversitatea biologică.* Publicată la data de 8 iulie 2016 în *Monitorul Oficial* nr. 193–203, art. 417.

²⁶⁶ *Legea Parlamentului nr. 51/2017 pentru ratificarea Convenției de la Minamata cu privire la mercur.* Publicată la data de 12 mai 2017 în *Monitorul Oficial* nr. 149–154, art. 242.

²⁶⁷ *Legea Parlamentului nr. 78/2017 pentru ratificarea Acordului de la Paris.* Publicată la data de 26 mai 2017 în *Monitorul Oficial* nr. 162–170, art. 282.

²⁶⁸ *Contribuțiile stabilite la nivel național (NDC) se află în centrul Acordului de la Paris și al realizării obiectivelor sale pe termen lung. NDC-urile reflectă eforturile depuse de fiecare țară pentru a reduce emisiile naționale și a se adapta la impactul schimbărilor climatice. Acordul de la Paris (articolul 4 alineatul (2)) impune fiecărei părți să pregătească, să comunice și să mențină contribuții succesive stabilite la nivel național (NDC) pe care intenționează*

precum tranziția la energii regenerabile în țări ca India și China, protejând ecosistemele vulnerabile, similar siturilor Natura 2000.

- În 2016, *Amendamentul Kigali la Protocolul de la Montreal*, la care Republica Moldova a aderat în anul 2023²⁶⁹, a extins precauția în reducerea hidrofluorocarburilor (HFC), gaze cu efect de seră utilizate în sistemele de răcire. Recunoscând potențialul lor de a accelera încălzirea globală, amendamentul cere eliminarea treptată a HFC-urilor, chiar dacă impactul exact al fiecărui compus nu este pe deplin cunoscut. Implementarea sa în țări precum Brazilia a contribuit la reducerea emisiilor, protejând atmosfera și ecosistemele.

- În 2022, negocierile pentru un *Tratat Global privind Poluarea cu Plastic* au început sub egida ONU, cu obiectivul de a finaliza un acord obligatoriu până în 2024. Acest proces, reluat în 2025, aplică principiul precauției pentru a aborda poluarea marină și terestră cauzată de plastic, estimată la 19-23 de milioane de tone anual în ecosistemele acvatice. Măsurile propuse, precum reducerea producției de plastic de unică folosință, reflectă prevenția în fața incertitudinilor privind impactul microplasticelor asupra sănătății și biodiversității.

Spre deosebire de perioada 1991-2001, care a pus bazele reglementărilor globale, perioada de după 2001 s-a concentrat pe implementarea și extinderea acestor cadre, cu un accent mai mare pe cooperare internațională și soluții specifice. Dacă în primul deceniu precauția a fost integrată în tratate fundamentale, după 2001 ea a fost îmbunătățită din punct de vedere practic, pentru a răspunde amenințărilor emergente, consolidând un cadru global pentru sustenabilitate.

În paralel cu evoluțiile globale din domeniul protecției mediului, Uniunea Europeană a avut un rol esențial în instituționalizarea principiului precauției, consolidându-l și stabilindu-l în calitate de pilon al politicilor sale de mediu. Tratatul de la Maastricht (1992)²⁷⁰ a fost primul act juridic care a introdus acest principiu în dreptul comunitar, prin art. 130r(2), care prevedea că politica Comunității în domeniul mediului trebuie să urmărească un nivel ridicat de protecție și să se bazeze pe principii-cheie, inclusiv principiul precauției. Ulterior, Tratatul de la Amsterdam (1997)²⁷¹ a reafirmat și consolidat acest angajament, consacrand principiul în art.174, devenit ulterior art. 191 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE)²⁷².

să le realizeze. Părțile vor lua măsuri de atenuare la nivel național, cu scopul de a atinge obiectivele acestor contribuții. <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/nationally-determined-contributions-ndcs>

²⁶⁹ *Legea Parlamentului nr. 178/2023 pentru aderarea Republicii Moldova la Amendamentul la Protocolul de la Montreal privind substanțele ce distrug stratul de ozon*. Publicată la data de 13 iulie 2023 în *Monitorul Oficial* nr. 237–239, art. 422.

²⁷⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>

²⁷¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A11997D%2FTXT>

²⁷² Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF

În forma sa actuală, art. 191 alin. (2) TFUE reflectă în mod clar angajamentul Uniunii pentru un nivel ridicat de protecție a mediului, întemeiat pe patru principii fundamentale: principiul precauției, principiul acțiunii preventive, principiul remedierii daunelor la sursă și principiul „poluatorul plătește”. Acestea definesc cadrul conceptual al politicii de mediu a UE, care se distinge printr-o abordare integrată și proactivă. În acest cadru, riscurile de mediu și pentru sănătatea umană sunt gestionate nu doar pe baza certitudinilor științifice, ci și în condițiile unor incertitudini sau riscuri potențial grave, ceea ce conferă principiului precauției o valoare operațională esențială.

În completare, art. 114 alin. (3) TFUE prevede că, în procesul de armonizare a legislației în domenii precum sănătatea, siguranța, protecția mediului și a consumatorilor, Comisia Europeană trebuie să asigure un nivel înalt de protecție, ținând seama de noile evoluții științifice și tehnice.²⁷³ Această dispoziție întărește funcția principiului precauției, permițând adoptarea unor măsuri de reglementare chiar în absența unor dovezi științifice definitive, atunci când există indicii privind riscuri grave sau ireversibile.

În acest context, „*Comunicarea Comisiei Europene din anul 2000 privind aplicarea principiului precauției*”²⁷⁴ constituie un reper important. Documentul oferă orientări clare privind interpretarea și aplicarea principiului în practică, cu accent pe domenii sensibile precum siguranța alimentară, sănătatea publică și protecția mediului, subliniind importanța proporționalității, evaluării riscurilor și al unei acțiuni transparente și coerente din partea autorităților.

Reflectând asupra acestui cadru, observăm că UE a transformat principiul precauției dintr-un concept abstract într-un instrument concret de guvernare, capabil să influențeze decizii legislative și administrative chiar și în condiții de incertitudine. Această evoluție arată o maturizare a reglementării europene, care nu mai privește incertitudinea ca pe un obstacol, ci ca pe un catalizator al responsabilității decizionale.

Evoluțiile înregistrate cu privire la principiul dat reflectă o reacție la ritmul accelerat al degradării mediului, inclusiv al biodiversității, schimbărilor climatice și epuizării resurselor. Kriebel și alții, în lucrarea „*The Precautionary Principle in Environmental Science*”, 2001, subliniază că: „*principiul a apărut ca răspuns la percepția că ritmul eforturilor de combatere a problemelor de mediu, precum schimbările climatice, degradarea ecosistemelor și epuizarea resurselor, este prea lent, în timp ce aceste probleme continuă să se agraveze mai rapid decât*

²⁷³ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF

²⁷⁴ *Comunicarea Comisiei privind principiul precauției COM(2000) 1 final* din 2 februarie 2000. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A52000DC0001>

capacitatea societății de a le identifica și gestiona.”²⁷⁵ Această observație ne conduce la concluzia că principiul precauției a devenit nu doar o măsură tehnică de prevenție, ci o formă de reacție etico-politică la limitele cunoașterii și la urgența ecologică globală.

Ascensiunea rapidă a principiului precauției, a remodelat în profunzime arhitectura guvernantei de mediu, transformând prevenția dintr-o abordare opțională într-un veritabil imperativ decizional. În plan discursiv, principiul a dobândit un statut quasi-universal, fiind consacrat într-o serie impresionantă de instrumente juridice internaționale și regionale, care variază un areal extins începând de la protecția biodiversității până la gestionarea riscurilor tehnologice.

Totuși, dincolo de acest consens normativ, analiza aplicării efective a principiului relevă o formulă variabilă pronunțată, determinată atât de factori economici, cât și de tradiții juridico-administrative distincte. Astfel, țările nordice, precum Suedia, au integrat devreme și cu rigurozitate principiul în politicile naționale, sprijinite de o infrastructură instituțională solidă, de resurse financiare consistente și de o cultură politică în care protecția mediului este percepută ca o valoare intrinsecă, nu ca o constrângere externă.

Prin contrast, în numeroase state în curs de dezvoltare, aplicarea principiului precauției întâmpină dificultăți structurale majore: lipsa capacității administrative, constrângerile bugetare cronice și presiunile de natură socio-economică, care transformă măsurile preventive într-un lux greu de justificat politic în fața nevoilor imediate ale populației. Această asimetrie ne obligă să reflectăm critic asupra echității globale: poate un principiu născut în contextul prosperității economice a Nordului să devină universal aplicabil, fără a ține cont de inegalitățile structurale dintre state? Mai mult, aplicarea principiului precauției nu este imună la riscul instrumentalizării: uneori, invocarea sa poate deveni un paravan pentru decizii motivate de considerente protecționiste sau de calcule politice interne, deturnând sensul său original de protecție a mediului. În acest sens, principiul precauției rămâne un spațiu de negociere continuă între exigențele științei, presiunile economice și imperatiile etice.

Astfel, consacrarea sa internațională reprezintă incontestabil un progres normativ, însă aplicarea concretă rămâne profund marcată de dezechilibre structurale și de tensiuni între universalitatea discursului și particularitatea realităților locale, între idealul prevenirii și pragmatismul guvernantei de zi cu zi. Această dinamică complexă ilustrează în mod elocvent că,

²⁷⁵ Kriebel, David, Joel Tickner, Paul Epstein, John Lemons, Richard Levins, Edward L. Loechler, Margaret Quinn, Ruthann Rudel, Ted Schettler, and Michael Stoto. "The Precautionary Principle in Environmental Science." *Environmental Health Perspectives* 109, no. 9 (2001): 871–876. <https://doi.org/10.1289/ehp.01109871>

dincolo de valoarea sa declarativă, eficiența principiului precauției depinde în mod fundamental de contextul socio-politic și instituțional în care este implementat.

Aplicarea principiului precauției a generat dezbateri intense, reflectând dualitatea sa intrinsecă. Susținătorii²⁷⁶ îl consideră un instrument indispensabil pentru protejarea ecosistemelor și sănătății umane, în timp ce criticii²⁷⁷ îl consideră excesiv de restrictiv, anti-științific sau favorabil intereselor țărilor dezvoltate. Aceste controverse deschid dezbateri de fond asupra echilibrului delicat dintre conservarea mediului și imperativele dezvoltării economice. Se ridică astfel întrebarea dacă este justificată o abordare strict protecționistă, care prioritizează conservarea ecosistemelor în detrimentul nevoilor umane imediate, sau dacă ar fi dezirabilă o strategie orientată către utilizarea sustenabilă a resurselor, care să favorizeze inovația și creșterea economică responsabilă.

Din perspectivă filozofică, principiul precauției apare ca o reacție la criza epistemologică generată de complexitatea inerentă a sistemelor ecologice și de limitele cunoașterii științifice. Tradițional, deciziile politice și economice se bazau pe certitudine sau pe probabilități cuantificabile, oferind astfel un cadru predictibil de acțiune. Însă, în domenii precum schimbările climatice sau conservarea biodiversității, caracterizate de interacțiuni neliniare și efecte pe termen lung dificil de anticipat, pretenția de a aștepta dovezi absolute devine nu doar nerealistă, ci și etic problematică. În acest context, principiul precauției propune o schimbare de paradigmă etică: plasarea responsabilității în centrul procesului decizional, astfel încât actorii relevanți (state, corporații, indivizi) să fie obligați să anticipeze și să prevină daune potențiale, chiar dacă amploarea sau natura acestora nu este complet elucidată.

Această abordare generează însă o dilemă etică majoră: care este nivelul de incertitudine acceptabil pentru a justifica intervenția preventivă? O aplicare excesiv de strictă a precauției riscă să conducă la paralizie decizională și la costuri economice prohibitive, în timp ce ignorarea riscurilor poate produce consecințe ecologice ireversibile. Spre exemplu, Directiva Habitate a Uniunii Europene instituie obligația unei evaluări adecvate a impactului asupra siturilor Natura 2000, cerință ce presupune un echilibru subtil între protecția biodiversității și proiectele de dezvoltare economică. În spiritul filozofiei lui Hans Jonas, enunțată în lucrarea sa „*The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age*”, etica într-o epocă tehnologică „*ar trebui să privilegieze prevenirea catastrofelor potențiale, chiar cu prețul sacrificării unor*

²⁷⁶ Sadeleer, Nicolas de. *Environmental Principles: From Political Slogans to Legal Rules*. Regatul Unit: Oxford University Press, 2002.

²⁷⁷ Frank B. Cross, *Paradoxical Perils of the Precautionary Principle*, 53 Wash. & Lee L. Rev. 851 (1996); Jonathan B. Wiener, *Precaution in a Multi-Risk World* Human and Ecological Risk Assessment: Theory and Practice 1509-1531 (2002);

*beneficii economice imediate*²⁷⁸. Astfel, principiul precauției funcționează ca o transpunere normativă a acestei exigențe etice.

O altă dilemă etică privește distribuția costurilor și beneficiilor. Aplicarea principiului precauției implică adesea costuri economice imediate (de exemplu, restricții asupra dezvoltării industriale) în schimbul unor beneficii ecologice incerte sau îndepărtate temporal. Cum pot fi echilibrate aceste aspecte într-un mod echitabil? Filosofic, această întrebare se leagă de conceptul de justiție intergenerațională: generațiile actuale au datoria morală de a păstra un mediu viabil pentru cele viitoare, chiar dacă acest lucru implică sacrificii economice. Totuși, această responsabilitate intră în conflict cu imperativele economice și sociale ale prezentului, mai ales în țările în curs de dezvoltare, unde resursele sunt limitate.

Din perspectivă juridică, principiul precauției marchează o ruptură față de abordările tradiționale ale responsabilității, care cereau dovezi clare ale prejudiciului pentru a justifica intervenția. În schimb, precauția inversează sarcina probei: nu mai este necesar să se demonstreze efectivitatea daunei, ci doar să se identifice un risc plauzibil, bazat pe date științifice disponibile, chiar dacă incomplete.

Așa cum subliniază doctrina, inclusiv Boisson de Chazournes, acest principiu permite adoptarea unor măsuri de protecție a mediului „în absența unor dovezi științifice concludente privind proporționalitatea daunelor”²⁷⁹. Aceasta reflectă o inversare a sarcinii riscului, în sensul că nu mai este necesară dovada efectivă a prejudiciului pentru a justifica intervenția autorităților, ci este suficientă identificarea unui risc rezonabil, chiar și în condiții de incertitudine științifică.

În esență, principiul precauției oferă un cadru normativ pentru gestionarea incertitudinilor în guvernare, autorizând intervenții proactive pentru a preveni daune grave sau ireversibile asupra mediului și sănătății umane, chiar și în absența unor dovezi științifice incontestabile.²⁸⁰

Așa cum argumentează de Sadeleer în lucrarea „*Implementing the Precautionary Principle*”, dintr-o perspectivă a politicilor publice, „*principiul precauției reflectă o transformare structurală în maniera în care factorii de decizie din domeniul mediului integrează știința, tehnologia și considerațiile economice în arhitectura reglementărilor. Elementul definitoriu al acestui principiu nu rezidă în conținutul material al măsurilor adoptate, ci în momentul și condițiile declanșării acestora. Presupoziția fundamentală este că știința, prin natura sa, nu poate*

²⁷⁸ Jonas, Hans. *The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age*. Regatul Unit: University of Chicago Press, 1984.

²⁷⁹ Boisson de Chazournes, L. (2002). *The Precautionary Principle. Precaution from Rio to Johannesburg*. International Environment House, 13.

²⁸⁰ Cooney, R. (2004). *The Precautionary Principle in Biodiversity Conservation and Natural Resource Management: An issues paper for policy-makers, researchers and practitioners*. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK. xi + 51pp.

*livra întotdeauna răspunsuri certe și complete cu suficientă promptitudine pentru a preveni deteriorarea ireversibilă a mediului, iar amânarea intervenției până la confirmarea deplină a relațiilor cauzale poate genera nu doar pierderi ecologice majore, ci și o utilizare suboptimală a resurselor publice.”*²⁸¹

Această abordare marchează o ruptură față de paradigma clasică, în care certitudinea științifică era condiția sine qua non a reglementării. În loc să aștepte validarea deplină a riscului, factorii de decizie sunt încurajați să acționeze preventiv, asumându-și că inacțiunea în fața incertitudinii poate costa mai mult decât o măsură precaută luată la timp. În acest sens, principiul precauției contrazice paradigma clasică, centrată pe capacitatea instituțională de reacție exclusiv în condiții de certitudine științifică, propunând în schimb o cultură normativă a prudenței proactive și a responsabilității anticipate.

Dintr-o perspectivă juridică, același autor subliniază că inovația adusă de principiul precauției nu constă în ideea de prevenire în sine, care este deja consacrată în dreptul internațional al mediului, ci în schimbarea momentului declanșării obligației de acțiune. În concret, chiar și în lipsa unei dovezi științifice definitive privind relația cauză-efect, identificarea unui risc semnificativ implică obligația de intervenție, iar incertitudinea funcționează în defavoarea agentului potențial poluant, nu ca o scuză pentru inacțiune. Într-o manieră convergentă, Freestone și Hey afirmă că „*trăsătura distinctivă a conceptului precautionar nu constă în impunerea unor măsuri de reglementare specifice, aplicabile coercitiv, ci în forma și momentul adoptării acestora. Cu alte cuvinte, accentul nu cade pe conținutul strict al reglementărilor, ci pe caracterul lor anticipativ, în contextul incertitudinii științifice.*”²⁸² Această reconfigurare a logicii decizionale exprimă, în esență, un nou echilibru între progresul economic, responsabilitatea instituțională și protecția mediului, consacrand o guvernanta mai sensibilă la riscurile potențiale, chiar și atunci când dovezile empirice nu au încă forța certitudinii absolute.

Pe această bază conceptuală se fundamentează și mecanismul juridico-procedural consacrat de Directiva 92/43/CEE privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor sălbatice. Așa cum subliniază Chris W. Backes și Jonathan M. Verschuuren în „*The Precautionary Principle in International, European, and Dutch Wildlife Law*”, „*Directiva Habitata (92/43/CEE) nu conține nicio referință explicită la principiul precauției sau la articolul corespunzător din Tratatul*

²⁸¹ De Sadeleer, N. (2012). Implementing the Precautionary Principle: Approaches from the Nordic Countries, EU and USA. Abingdon, UK: Taylor & Francis.

²⁸² Freestone, D. and Hey, E. (1996). *Origins and Development of the Precautionary Principle. The Precautionary Principle and International Law. The Challenge of Implementation.* Kluwer Law International, 12.

Comunității Europene (art. 130R)”²⁸³. Absența acestei trimeri directe, atât în textul directivei, cât și în documentele sale explicative și în istoricul legislativ, deschide o întrebare fundamentală: dacă și în ce măsură mecanismele juridico-procedurale instituite de directivă reflectă în mod real exigențele și criteriile de fond ale principiului precauției.

Din punct de vedere normativ, art. 6 alin. (3) al Directivei Habitate instituie obligația efectuării unei evaluări adecvate („*appropriate assessment*”) pentru orice plan sau proiect susceptibil să afecteze în mod semnificativ un sit Natura 2000. Este esențial de observat că această procedură are un caracter profund preventiv, ea operează înainte de aprobarea proiectelor și nu este condiționată de certitudinea științifică privind efectele negative, ci doar de identificarea unui risc potențial semnificativ, fundamentat pe date științifice disponibile, chiar dacă acestea sunt incomplete.

Considerăm că această inversare a logicii tradiționale reprezintă una dintre cele mai importante contribuții ale directivei: prezumția se deplasează în favoarea conservării biodiversității. Autoritățile competente pot autoriza un proiect doar dacă pot demonstra, în urma evaluării adecvate, că nu există efecte negative asupra integrității sitului. Sarcina justificării se mută astfel de la autorități către promotorii proiectului, iar incertitudinea încetează să mai fie un argument pentru continuarea dezvoltării, devenind dimpotrivă un motiv suficient pentru precauție. Această abordare reflectă direct logica principiului precauției, conform căruia lipsa certitudinii științifice nu trebuie folosită ca motiv pentru a amâna sau a evita măsurile de protecție a mediului.

Din perspectivă analitică, observăm că acest mecanism reflectă un mod de gândire normativ inovator, în care protejarea biodiversității primează în mod explicit asupra altor interese economice sau de amenajare a teritoriului, atât timp cât există un risc rezonabil identificat științific. În sprijinul acestei interpretări, autorii din lucrarea „*Biodiversity and the Precautionary Principle: Risk, Uncertainty and Practice in Conservation and Sustainable Use*” subliniază că: „*prin măsurile sale, Directiva Habitate aplică un cadru precauționar, impunând evaluarea și prevenirea riscurilor înainte ca un proiect sau un plan să fie aprobat.*”²⁸⁴ Dincolo de dimensiunea sa tehnică, considerăm că aceasta reprezintă un angajament real față de protecția patrimoniului natural european, chiar în condițiile incertitudinilor inerente științei ecologice.

Totodată, dintr-o perspectivă critică, trebuie să recunoaștem că evaluarea adecvată implică și o schimbare de paradigmă care poate genera dificultăți practice. Accentul nu mai cade pe

²⁸³ Chris W. Backes & Jonathan M. Verschuuren, *The Precautionary Principle in International, European, and Dutch Wildlife Law*, 9 *COLO. ENV'T L. J.* 43 (1998).

²⁸⁴ *Biodiversity and the Precautionary Principle: Risk, Uncertainty and Practice in Conservation and Sustainable Use*. Iran: Taylor & Francis, 2012, pag.9;

repararea prejudiciilor deja produse, ci pe evitarea lor ex ante. Mai mult, cerința de „certitudine științifică rezonabilă” privind inexistența efectelor negative este greu de atins, având în vedere complexitatea și dinamismul ecosistemelor. Această realitate ridică întrebări legitime: poate fi standardul aplicat uniform, fără a conduce fie la blocaje administrative, fie la decizii disproportionale care să împiedice dezvoltarea socio-economică necesară?

Cu toate acestea, apreciem că forța reală a mecanismului constă în dimensiunea sa etico-normativă: evaluarea adecvată transpune în drept o viziune intergenerațională asupra responsabilității, apropiată de concepția lui Hans Jonas privind datoria față de generațiile viitoare. În condiții de cunoaștere științifică limitată, este mai prudent să evităm riscurile majore sau ireversibile, decât să intervenim doar după ce paguba a fost produsă. Astfel, Directiva Habitate nu se limitează la un rol tehnic sau sectorial, ci devine un exemplu de operationalizare a principiului precauției într-un cadru concret: nu prin enunțuri generale, ci printr-un mecanism procedural care obligă investitorii și autoritățile să integreze incertitudinea în procesul decizional.

În acest fel, conservarea patrimoniului natural european este ridicată la rang de prioritate normativă, iar principiul precauției depășește statutul de simplu deziderat politic, transformându-se într-un criteriu efectiv pentru evaluarea și condiționarea dezvoltării. Considerăm că tocmai această construcție procedurală, care tratează incertitudinea nu ca o barieră, ci ca pe un factor de responsabilitate, oferă un model de guvernare ecologică mai sustenabilă, capabilă să răspundă provocărilor generate de degradarea accelerată a biodiversității.

2.4 Concluzii la Capitolul 2

Analiza aprofundată a fundamentelor teoretice, legislative și a interconexiunii cu evaluarea biodiversității în cadrul dreptului la un mediu neprimejdios relevă caracterul său complex și indispensabil în arhitectura juridică contemporană, reflectând o conștientizare globală a interdependenței dintre sănătatea ecosistemelor și realizarea drepturilor fundamentale ale omului. Acest drept, consolidat ca un pilon esențial al guvernării ecologice, îmbină dimensiuni substanțiale, precum accesul la aer curat, apă potabilă și sol necontaminat, cu aspecte procedurale, incluzând accesul la informații, participarea publică și justiția de mediu. Complexitatea sa derivă din legătura intrinsecă cu alte drepturi fundamentale, precum dreptul la viață, sănătate și demnitate, evidențiind că degradarea mediului compromite, direct și indirect, bunăstarea umană și echitatea intergenerațională.

Într-o perspectivă istorică, evoluția dreptului la un mediu neprimejdios a fost conturată de repere internaționale majore, precum Declarația de la Stockholm (1972), Declarația de la Rio

(1992) și Rezoluția ONU A/RES/76/300 (2022)²⁸⁵, ilustrează o tranziție de la preocupări generale privind poluarea la recunoașterea sa ca un drept fundamental. Cu toate acestea, absența unui tratat internațional obligatoriu limitează aplicabilitatea uniformă, iar abordarea indirectă prin „ecologizarea” drepturilor existente în cadrul Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice sau al Pactului privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale subliniază necesitatea unei reglementări explicite. Constituționalizarea acestui drept în peste o sută de state, așa cum evidențiază D.R. Boyd, reprezintă o cale promițătoare pentru consolidarea protecției mediului, însă implementarea efectivă depinde de voința politică și de capacitățile instituționale naționale.

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului a contribuit semnificativ la operaționalizarea acestui drept, prin interpretarea extensivă a articolelor 2, 8 și 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, precum și a Articolului 1 din Protocolul nr. 1. Cazuri precum „*Verein KlimaSeniorinnen Schweiz c. Elveției*”, „*Fadeyeva c. Rusiei*”, „*López Ostra c. Spania*” și „*Tătar c. România*” demonstrează capacitatea instanțelor de a adapta cadrele juridice tradiționale la provocările ecologice contemporane, plasând protecția mediului în centrul analizei drepturilor omului. Aceste precedente subliniază responsabilitatea statelor de a preveni riscurile ecologice, de a asigura transparența decizională și de a garanta accesul la justiție, oferind un model pentru instanțele regionale și naționale.

În mod complementar, relația dintre biodiversitate și dreptul la un mediu neprimejdios depășește simpla dimensiune ecologică, fiind profund ancorată în raționamente juridice și etice. Biodiversitatea, definită ca variabilitatea organismelor vii și a ecosistemelor, constituie fundamentul ecologic al drepturilor la sănătate, hrană și apă. Pierderea accelerată a biodiversității, evidențiată de raportul IPBES (2019)²⁸⁶, amenință nu doar ecosistemele, ci și exercitarea drepturilor fundamentale, amplificând vulnerabilitatea comunităților dependente de servicii ecosistemice. Recunoașterea juridică a ecosistemelor ca subiecte de drept, exemplificată prin cazuri precum râul Atrato²⁸⁷ din Columbia, marchează o tranziție către o abordare ecocentrică, care consolidează protecția biodiversității. Cu toate acestea, provocările practice, precum reprezentarea juridică a entităților naturale și echilibrarea cu interesele economice, necesită soluții inovatoare pentru a armoniza protecția mediului cu dezvoltarea sustenabilă.

²⁸⁵ Resolution adopted by the General Assembly on 28 July 2022 .The human right to a clean, healthy and sustainable environment (Resolution A/RES/76/300). <https://docs.un.org/en/A/RES/76/300>

²⁸⁶ IPBES (2019): Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. S. Díaz, J. Settele, E. S. Brondízio E.S., H. T. Ngo, M. Guèze, J. Agard, A. Arneith, P. Balvanera, K. A. Brauman, S. H. M. Butchart, K. M. A. Chan, L. A. Garibaldi, K. Ichii, J. Liu, S. M. Subramanian, G. F. Midgley, P. Miloslavich, Z. Molnár, D. Obura, A. Pfaff, S. Polasky, A. Purvis, J. Razzaque, B. Reyers, R.

²⁸⁷ Atrato River Case. T-622/16. Bogotá, 2016. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <http://www.corteconstitucional.gov.co/relatoria/2016/t-622-16.htm>.

Un rol esențial în consolidarea protecției mediului îl are și principiul precauției, consacrat de Principiul 15 al Declarației de la Rio și integrat în Uniunea Europeană prin art. 191 al Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene. Originar din conceptul german „*Vorsorgeprinzip*”, acest principiu s-a transformat dintr-o abordare regională într-un pilon al guvernantei globale, fiind integrat în tratate precum Convenția privind Diversitatea Biologică și Acordul de la Paris. În contextul Directivei Habitate 92/43/CEE, evaluarea adecvată a impactului asupra siturilor Natura 2000 reflectă logica precauției, prioritizând conservarea biodiversității în fața intereselor economice. Aplicarea sa variabilă, influențată de disparități economice și de tensiunile dintre prevenție și dezvoltare, subliniază necesitatea unui echilibru între prudență și pragmatism, care să asigure protecția mediului fără a compromite nevoile socio-economice.

În acest context, asigurarea efectivă a dreptului la un mediu neprimejdios presupune o abordare integrată, care să combine protecția biodiversității, aplicarea riguroasă a principiului precauției și consolidarea mecanismelor juridice interne și internaționale. Prevenția, susținută de evaluări riguroase ale impactului asupra mediului și biodiversității, este esențială pentru evitarea daunelor ireversibile. Cooperarea internațională, fundamentată pe echitate și justiție climatică, devine indispensabilă pentru a răspunde provocărilor transfrontaliere, precum schimbările climatice și pierderea biodiversității. În egală măsură, educația și mobilizarea societății civile se prezintă ca repere ale transformării acestui drept într-o realitate concretă, generând sprijin public pentru politici ambițioase.

Cu toate că recunoașterea dreptului la un mediu neprimejdios constituie un progres remarcabil, implementarea sa efectivă întâmpină obstacole semnificative, între care lipsa unui tratat internațional obligatoriu, disparitățile economice și conflictele dintre obiectivele de protecție a mediului și interesele economice imediate. Viitorul acestui drept depinde de adoptarea unui instrument juridic global, de armonizarea legislațiilor naționale cu standardele internaționale și de intensificare a solidarității globale. În contextul Republicii Moldova, alinierea la Directiva Habitate și alte acquis-uri europene este imperativă pentru consolidarea protecției biodiversității și a dreptului la un mediu neprimejdios, în perspectiva integrării în Uniunea Europeană.

Prin urmare, dreptul la un mediu neprimejdios reprezintă mai mult decât o simplă revendicare juridică: este expresia unei responsabilități colective față de generațiile prezente și viitoare, fiind profund legat de conservarea biodiversității și de aplicarea consecventă a principiului precauției. Transformarea sa într-un instrument eficient necesită eforturi concentrate, care să depășească barierele geopolitice, economice și culturale, promovând o guvernare ecologică bazată pe prevenție, echitate și sustenabilitate.

3. CARTOGRAFIEREA ARHITECTURII TEHNICO-JURIDICE A MECANISMULUI DE EVALUARE ADECVATĂ: PERSPECTIVA DREPTULUI EUROPEAN

3.1 Evoluția istorică a mecanismului de evaluare adecvată în temeiul Directivei Habitate

Evoluția istorică a mecanismului de evaluare adecvată (cunoscut în engleză ca Appropriate Assessment) este strâns legată de dezvoltarea politicilor de mediu ale Uniunii Europene, în special în contextul conservării biodiversității și al protecției ariilor naturale. Acest mecanism a apărut în cadrul Directivei 92/43/CEE privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, care a integrat și aspecte din Directiva 79/409/CEE privind conservarea păsărilor sălbatice – ulterior codificată prin Directiva 2009/147/CE – și s-a dezvoltat în timp pentru a răspunde provocărilor legate de conservarea biodiversității. Prin urmare, punctul de referință esențial pentru această analiză îl constituie Directiva 92/43/CEE, care a introdus un cadru juridic și operațional pentru evaluarea adecvată, integrând principiul precauției și promovând un echilibru între conservarea biodiversității și dezvoltarea socio-economică. Mai mult, aceasta reflectă un răspuns complex la necesitatea protejării diversității biologice și garantării dreptului fundamental al omului la un mediu sigur și sănătos.

Deși Directiva 92/43/CEE nu este direct obligatorie pentru Republica Moldova în prezent, ea reprezintă un pilon esențial al angajamentelor asumate în cadrul procesului de aderare la Uniunea Europeană, fiind una dintre directivele care trebuie transpuse și implementate în legislația națională până la momentul aderării, estimat pentru 2030. Obligațiile pozitive ale statului, conform acestei directive, includ adoptarea unor măsuri proactive pentru identificarea și protejarea siturilor de importanță comunitară, realizarea evaluărilor de impact asupra biodiversității și asigurarea participării publicului în procesele decizionale legate de mediu. Aceste obligații sunt esențiale pentru alinierea Republicii Moldova la acquis-ul comunitar, în special în cadrul Capitolului 27 (Mediu), și pentru consolidarea capacității instituționale de a răspunde provocărilor legate de conservarea biodiversității.

Adoptarea Directivei 92/43/CEE a fost rezultatul unui proces istoric îndelungat, marcat de o conștientizare progresivă a problemelor ecologice, de influențe internaționale și de transformări juridice și politice în cadrul Comunității Economice Europene (CEE), ulterior Uniunea Europeană. În timp ce Directiva Păsări (2009/147/CE²⁸⁸, care codifică Directiva 79/409/CEE²⁸⁹) a reprezentat

²⁸⁸ *Directiva 2009/147/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30 noiembrie 2009 privind conservarea păsărilor sălbatice (Versiune codificată)*

²⁸⁹ *Directiva Consiliului din 2 aprilie 1979 privind conservarea păsărilor sălbatice (nu mai este în vigoare).*

un prim pas către protecția faunei sălbatice, Directiva Habitatare a extins și consolidat acest cadru, devenind piatra de temelie a strategiei UE pentru conservarea biodiversității.

Această evoluție nu a fost însă un proces izolat, ci a reflectat o schimbare treptată în prioritățile politice și juridice ale Comunității Europene, determinate de o conștientizare tot mai mare a necesității de a proteja mediul și biodiversitatea. Pe măsură ce problemele ecologice au început să capete amploare la nivel global, în special în anii 1960 și 1970, Comunitatea Economică Europeană a fost nevoită să își adapteze cadrul juridic pentru a răspunde acestor provocări emergente. Astfel, deși protecția mediului nu era o prioritate explicită la momentul înființării CEE, arhitectura juridică oferită de Tratatul de la Roma (1957)²⁹⁰, a oferit premisele extinderii treptate a competențelor comunitare, facilitând ulterior adoptarea unor politici ecologice mai ambițioase. Într-adevăr, Tratatul de la Roma era axat în principal pe integrarea economică, iar concepte precum „biodiversitate” sau „conservarea habitatelor” erau absente din discursul politic al acelei perioade. Absența unor prevederi explicite privind protecția mediului reflecta nivelul încă incipient al conștiinței ecologice la nivel comunitar, în condițiile în care prioritățile erau orientate cu precădere către dezvoltarea pieței comune și cooperarea economică. Cu toate acestea, flexibilitatea normativă oferită de art. 100 și art. 235 din Tratatul de la Roma a permis extinderea graduală a competențelor comunitare în domenii noi, inclusiv cel al protecției mediului, pregătind astfel terenul pentru elaborarea și implementarea ulterioară a unor politici ecologice coerente și ambițioase.

Pe fondul intensificării impactului poluării industriale și al degradării mediului în anii 1960, preocupările ecologice au început să capete contur. În acest climat politic și economic tot mai sensibil, Comunitatea Europeană a inițiat elaborarea unei politici de mediu. Un moment decisiv a fost Conferința de la Stockholm din 1972²⁹¹, care a plasat mediul pe agenda internațională și a pus bazele înființării primului *Program de Acțiune pentru Mediu al Comunității Europene*²⁹², un document care a reprezentat o piatră de temelie în politica de mediu comunitară. Acest program a stabilit un set de principii fundamentale pentru protecția mediului, precum prevenirea poluării și gestionarea durabilă a resurselor naturale, și a definit obiectivele politice în acest domeniu. Deși nu includea reglementări directe pentru conservarea biodiversității, programul a marcat o schimbare strategică prin recunoașterea mediului ca domeniu de importanță comunitară. A fost semnalul unei schimbări fundamentale în politica comunitară, în care mediu și dezvoltarea

²⁹⁰ Tratatul de înființare a Comunității Economice Europene semnat la Roma 25 martie 1957. <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/ro/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-rome>

²⁹¹ Conferința Națiunilor Unite privind mediul uman s-a desfășurat la Stockholm, Suedia, în perioada 5-16 iunie 1972.

²⁹² https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_1973_112_R_0001_01;

sustenabilă au început să fie recunoscute ca domenii de importanță strategică. Elli Louka, în lucrarea *Conflicting Integration: The Environmental Law of the European Union*, statua că deși schematic în forma sa inițială, „programul a oferit un cadru discursiv care a conturat obiectivele pe termen lung ale Comunității Europene, acesta a semnalat o tranziție către o abordare mai integrată, în care protecția mediului și dezvoltarea sustenabilă au fost recunoscute ca priorități strategice, pregătind astfel terenul pentru legislații mai specifice.”²⁹³

Acest context internațional favorabil a fost consolidat în 1979 prin adoptarea Convenției de la Berna²⁹⁴, semnată sub egida Consiliului Europei. Această Convenție a avut ca scop conservarea speciilor sălbatice și a habitatelor lor, cu un accent special pe speciile amenințate, promovând cooperarea între statele europene. Prin stabilirea unor liste de specii protejate și susținerea creării rețelei *Emerald*, un sistem de zone protejate în Europa, Convenția de la Berna a jucat un rol esențial în protecția biodiversității. Ea a influențat direct dezvoltarea Directivei Păsări și, ulterior, a Directivei Habitate, oferind un model pentru conservarea integrată a habitatelor și speciilor la nivel european. Tot, în anul 1979, Uniunea Europeană a făcut un pas decisiv prin adoptarea Directivei 79/409/CEE, cunoscută ca *Directiva Păsări*²⁹⁵. Aceasta a fost prima reglementare majoră a Comunității în domeniul protecției faunei, vizând conservarea speciilor de păsări sălbatice, în special a celor pe cale de dispariție, și protejarea habitatelor lor naturale. Directiva a introdus conceptul de zone de protecție specială, obligând statele membre să implementeze măsuri de conservare. Prin recunoașterea importanței habitatelor în conservarea speciilor, Directiva Păsări a reprezentat un precursor al Directivei Habitate, stabilind un cadru legislativ care a fost ulterior extins pentru a include o gamă mai largă de specii și habitate. De asemenea, în această perioadă, Uniunea Europeană a început să construiască un cadru mai larg pentru protecția mediului, cu accent pe prevenirea poluării și promovarea unui management durabil al resurselor naturale. În acest context, la începutul anilor 1980, Comisia Europeană și-a intensificat eforturile de a crea o politică de mediu integrată și coerentă, iar protecția biodiversității a început să capete o importanță din ce în ce mai mare.

În 1987, Uniunea Europeană a adoptat al 4-lea *Program de Acțiune în Domeniul Mediului (1987-1992)*²⁹⁶, un document crucial care a marcat un salt în abordarea ecologică a Comunității

²⁹³ Louka, Elli. *Conflicting Integration: The Environmental Law of the European Union*. Belgia: Intersentia, 2004, pag. 98;

²⁹⁴ Convenția privind conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa (Convenția de la Berna), în vigoare pentru Republica Moldova din 1 septembrie 1994. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117931&lang=ro

²⁹⁵ Directiva 2009/147/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30 noiembrie 2009 privind conservarea păsărilor sălbatice (Versiune codificată)

²⁹⁶ Programele de acțiune pentru mediu multianuale stabilesc viitoarele propuneri legislative și obiective pentru politica de mediu a UE. În mai 2022, a intrat în vigoare [cel de-al optulea PAM](#) ca agendă comună a UE convenită pe

Europene. Acesta a fost primul program care a subliniat în mod clar și consistent nevoia de a conserva biodiversitatea naturală ale Uniunii Europene. Mai mult decât atât, Programul a adus în prim-plan o abordare preventivă în protecția mediului, care implica integrarea cerințelor de mediu în toate domeniile economice și politice ale Uniunii Europene. Această abordare integrată a fost un precursor al adoptării unei legislații mai precise, care să reglementeze în mod concret protecția habitatelor și a speciilor. Programul a recunoscut importanța protejării habitatelor naturale pentru menținerea unui mediu neprimejdios și pentru conservarea diversității biologice.

În ciuda progreselor făcute în domeniul protecției mediului în perioada anilor 60-90, conceptele de „biodiversitate” și „protecția habitatelor naturale” nu făceau încă parte din tratatele fundamentale ale CEE. Abia în anul 1992, odată cu semnarea *Tratatului de la Maastricht*²⁹⁷, protecția mediului a fost inclusă în mod explicit în tratatele fundamentale ale Uniunii Europene, având ca punct de plecare articolul 130r. Acest articol a consolidat protecția mediului ca un obiectiv esențial al Uniunii Europene, subliniind importanța integrării aspectelor de mediu în politicile economice, sociale și industriale ale Uniunii. Tratatul a pus astfel bazele unei strategii coerente și integrate, care a permis dezvoltarea unui cadru juridic mai detaliat pentru protecția biodiversității. În lucrarea *Understanding and Assessing the Maastricht Treaty*, autorii Thomas Christiansen, Simon Duke și Emil Kirchner subliniază că: „*Tratatul de la Maastricht, cunoscut oficial ca Tratatul privind Uniunea Europeană, a fost marcat de o ratificare dificilă în mai multe state membre. Dificultățile întâmpinate în procesul de ratificare reflectă complexitatea și controversile generate de schimbările semnificative aduse de tratat, care au afectat profund structura și funcționarea Uniunii Europene.*”²⁹⁸

Totuși, este necesar de menționat că conceptul de „biodiversitate” a căpătat o recunoaștere globală odată cu semnarea Convenției privind Diversitatea Biologică (CBD) la Summit-ul Pământului de la Rio de Janeiro, în iunie 1992²⁹⁹. Convenția privind Diversitatea Biologică este primul acord global cuprinzător care abordează toate aspectele diversității biologice: resursele genetice, speciile și ecosistemele. Conservarea diversității biologice, utilizarea durabilă a componentelor diversității biologice și împărțirea echitabilă și justă a beneficiilor rezultate din

cale juridică pentru politica de mediu până la sfârșitul anului 2030. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/71/politica-de-mediu-principii-generale-si-cadrul-de-baza>

²⁹⁷ La intrarea în vigoare a Tratatului privind Uniunea Europeană, Comunitatea Economică Europeană a devenit Comunitatea Europeană (CE). <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/ro/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty>

²⁹⁸ *Understanding and Assessing the Maastricht Treaty* Thomas Christiansen, Simon Duke & Emil Kirchner *Journal of European Integration*, volume 34, issue 7 (November 2012) pag. 685 -698

²⁹⁹ Ministerul Afacerilor Externe. Convenția nr. 102/1992 privind diversitatea biologică. Publicată la data de 1 ianuarie 1999 în *Tratate Internaționale* Nr. 9 art. 102

utilizarea resurselor genetice sunt printre obiectivele Convenției. Convenția abordează biodiversitatea principalelor tipuri de habitate de pe glob, cum ar fi pădurile, terenurile agricole, zonele aride și semi-aride, oceanele și zonele de coastă, apele interioare, munții și insulele. Sunt tratate și alte aspecte transversale, cum ar fi ariile protejate, accesul și împărțirea beneficiilor, sau stimulentele. Aceasta a definit biodiversitatea ca „*variabilitatea organismelor vii din toate sursele, inclusiv terestre, marine și alte ecosisteme acvatice și complexe ecologice din care acestea fac parte*”³⁰⁰. Această convenție a oferit un cadru internațional cuprinzător, ce a influențat în mod decisiv politicile de mediu ale Uniunii Europene, impunând obiective clare privind conservarea habitatelor, utilizarea durabilă a resurselor biologice și distribuirea echitabilă a beneficiilor rezultate din utilizarea resurselor genetice. Așa cum observă Carlos Ignacio González Arruti în lucrarea „*The Precautionary Principle and the Protection of Biological Diversity*”, CBD pornește de la un: *concept larg al biodiversității, care poate fi clasificat în trei niveluri: „primul nivel este diversitatea ecosistemelor, al doilea este diversitatea între specii, cunoscută și sub denumirea de diversitate specifică, iar al treilea nivel este diversitatea în cadrul speciilor, cunoscută și ca diversitate genetică”*. Autorul adaugă că: „*Convenția nu oferă un concept propriu al diversității ecosistemice, dar aceasta a fost definită de unii autori ca varietatea habitatelor, a comunităților biotice și a proceselor ecologice din biosferă, precum și diversitatea în interiorul ecosistemelor propriu-zise.*”³⁰¹ După cum subliniază Langlet și Mahmoudi, în lucrarea *EU Environmental Law and Policy*, „*CBD a atras atenția asupra ritmului alarmant al dispariției speciilor, comparabil cu extincțiile masive din istoria geologică. Prin furnizarea unui cadru internațional cuprinzător, convenția a influențat decisiv politicile de mediu ale Uniunii Europene, oferind un impuls pentru adoptarea Directivei Habitate.*”³⁰²

În contextul evoluțiilor legislative și al influențelor juridice și internaționale din acea perioadă, pe 21 mai 1992, a fost adoptată *Directiva 92/43/CEE, cunoscută sub denumirea de Directiva Habitate*, ca un răspuns concret și necesar la provocările protecției habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică de interes european. Unul dintre obiectivele esențiale ale acestei Directive a fost crearea rețelei Natura 2000, un sistem ecologic paneuropean, destinat să protejeze zonele de importanță europeană din punct de vedere ecologic. Natura 2000, care cuprinde aproximativ 18% din teritoriul Uniunii Europene, reprezintă cel mai extins și mai ambițios sistem de protecție a biodiversității din lume. Această rețea integrează o diversitate de habitate protejate-

³⁰⁰ Convenția privind diversitatea biologică (*Rio de Janeiro, 5 iunie 1992*). Ratificat la 23.06.1993

³⁰¹ Carlos Ignacio González Arruti. *The Precautionary Principle and the Protection of Biological Diversity*. *American Journal of Applied Scientific Research*. Vol. 8, No. 1, 2022, pp. 1-10. doi: 10.11648/j.ajasr.20220801.11

³⁰² Langlet, David., Mahmoudi, Said. *EU Environmental Law and Policy*. Regatul Unit: Oxford University Press, 2016, pag. 349;

de la zone de protecție a păsărilor și păduri, până la mlaștini și regiuni costiere, având ca scop asigurarea unei protecții durabile pentru ecosistemele naturale și speciile dependente de acestea, fără a compromite principiile dezvoltării durabile.

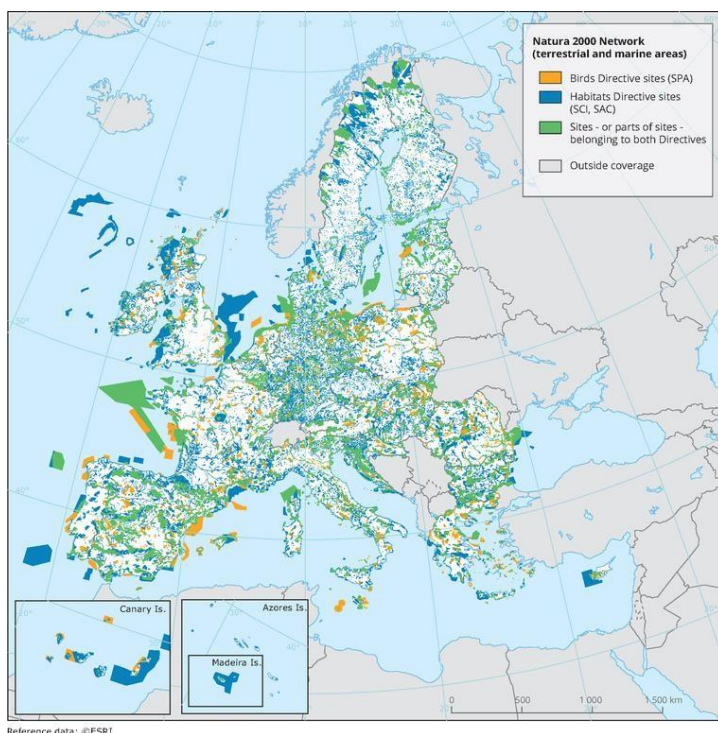

Figura nr.1: Siturile Natura 2000 (versiunea 2018) pentru cele 28 de state membre ale Uniunii Europene

Sursa: Agenția Europeană de Mediu <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/natura-2000-network-terrestrial-and>

Pentru Republica Moldova, care a obținut statutul de stat candidat la aderarea la Uniunea Europeană, rețeaua Natura 2000 are o relevanță strategică majoră. Aceasta constituie un pilon fundamental al acquis-ului comunitar în domeniul mediului, reglementat prin Capitolul 27 – Mediu. În prezent, Republica Moldova, în calitate de stat non-membru al Uniunii Europene, participă la Rețeaua Emerald, instituită sub egida Convenției de la Berna privind conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa. Rețeaua Emerald servește drept echivalent al rețelei Natura 2000 pentru țările din afara Uniunii Europene.

În contextul procesului de aderare la Uniunea Europeană, Republica Moldova are obligația de a realiza tranziția de la Rețeaua Emerald la Rețeaua Natura 2000 — un proces complex, care presupune desemnarea siturilor Natura 2000 în conformitate cu cerințele Directivei Habitate (92/43/CEE) și ale Directivei Păsări (2009/147/CE), precum și implementarea unor mecanisme eficiente de protecție și management al acestora.

Această tranziție implică o identificare și o clasificare riguroasă a zonelor cu valoare ecologică ridicată. Totodată, procesul necesită elaborarea și aplicarea planurilor de management destinate asigurării protecției pe termen lung a ecosistemelor vizate, în concordanță cu principiile

precauției și dezvoltării durabile. Implementarea rețelei Natura 2000 în Republica Moldova impune o abordare integrată, care să valorifice expertiza științifică, să consolideze capacitatea instituțională și să stimuleze participarea publică. Scopul final este atingerea conformității cu standardele Uniunii Europene și gestionarea eficientă a presiunilor antropice, precum agricultura intensivă, defrișările sau poluarea.

Prin această tranziție, Republica Moldova nu doar îndeplinește cerințele Capitolului 27 al acquis-ului comunitar, ci contribuie și la consolidarea rezilienței ecologice și a sustenabilității socio-economice. În acest sens, cercetarea și înțelegerea aprofundată a mecanismelor care guvernează rețeaua Natura 2000 devin esențiale pentru pregătirea țării în vederea aderării, oferind un cadru strategic pentru armonizarea legislativă și instituțională și pentru promovarea unei dezvoltări echilibrate, care să îmbine exigențele de protecție a mediului cu nevoile socio-economice naționale.

Așa cum am fost menționat și în contextul capitolului precedent, un pilon esențial al Directivei Habitate îl constituie integrarea principiului precauției, un concept fundamental al legislației de mediu europene. Acest principiu, care ghidează evaluarea impactului activităților economice sau al documentelor de planificare asupra biodiversității și, în mod secundar, asupra sănătății umane, vizează prevenirea daunelor grave sau ireversibile, chiar în absența unor dovezi științifice exhaustive. Directiva operaționalizează acest principiu prin mecanisme precum evaluarea adecvată, reglementată de art. 6 alin. (3) și (4). Înainte de a pătrunde în analiza detaliată a mecanismului de evaluare adecvată (*appropriate assessment*) în temeiul prevederilor art. 6 alin. (3) și (4) din Directiva Habitate, se impune o privire de ansamblu asupra arhitecturii și rațiunilor acesteia, precum și o explorare critică a modului în care acest articol articulează protecția biodiversității cu exigențele dezvoltării economice și sociale. O astfel de contextualizare este indispensabilă pentru a înțelege nu doar litera normei, ci și spiritul său, precum și tensiunile structurale care îi traversează aplicarea practică.

Directiva Habitate a fost concepută ca un instrument-cadru pentru realizarea rețelei ecologice Natura 2000, având ca obiectiv declarat „menținerea sau restabilirea stării de conservare favorabile a habitatelor naturale și a speciilor de interes comunitar”. Aceasta cuprinde 24 de articole, însă art. 6 este considerat a fi unul dintre cele mai importante, deoarece stabilește legătura dintre utilizarea terenurilor și conservarea acestora. Astfel, art. 6 constituie nucleul normativ al regimului de protecție a siturilor Natura 2000, reprezentând un mecanism juridic unic în peisajul dreptului internațional al mediului. Prin articularea unui echilibru între conservarea biodiversității și nevoile socio-economice, acest articol impune statelor membre obligații precise, integrate într-

un cadru coerent, orientat spre menținerea stării favorabile de conservare a habitatelor și speciilor de interes comunitar.

Structura Directivei reflectă această viziune: capitolul I („Definiții”) stabilește conceptele-cheie; capitolul II („Conservarea habitatelor naturale și a habitatelor speciilor”, art. 3–11) instituie mecanismele de desemnare, conservare și management; iar capitolul I II („Protecția speciilor”, art. 12–16) detaliază măsurile pentru protecția directă a speciilor. În acest cadru, art. 6 deține o poziție centrală: el configurează regimul juridic aplicabil siturilor Natura 2000, reglementând simultan măsurile proactive de conservare, obligațiile de prevenție și procedurile de evaluare și autorizare a planurilor sau proiectelor cu potențial impact asupra acestor situri.

În contrast cu instrumentele juridice internaționale care se limitează adesea la principii generale, art. 6 combină obligații proactive de conservare (art. 6 alin. (1) și alin. (2)) cu mecanisme reactive de evaluare a potențialului impact asupra habitatelor și obiectelor de conservare, precum și de derogare (art. 6 alin. (3) și alin. (4)), reflectând principiul precauției consacrat în dreptul Uniunii Europene. Cu toate acestea, aplicarea sa concretă a generat numeroase dificultăți, mai ales în contextul în care activitățile economice sau recreative desfășurate în siturile Natura 2000 au fost percepute ca fiind potențial restricționate, ceea ce a condus, în unele state membre, la opoziții locale semnificative și chiar la blocaje administrative în desemnarea listelor naționale. Astfel, art. 6 devine nu doar un cadru juridic complex, ci și un teren al tensiunii continue dintre imperativele conservării și presiunile dezvoltării.³⁰³ Reflectând asupra acestei duble finalități, observăm că directiva nu optează pentru o protecție absolută, ci pentru un model integrativ, în care conservarea și dezvoltarea coexistă într-un echilibru normativ.³⁰⁴

Din perspectiva doctrinei, art. 6 a suscitat multiple critici, în special în ceea ce privește ambiguitatea unor concepte esențiale precum „deteriorare semnificativă” sau „integritatea sitului”, termeni care nu beneficiază de o definiție clară în textul directivei³⁰⁵. În această direcție, Davies subliniază că: *„deși termenul „semnificativ” nu este definit expres, statele membre trebuie să aibă în vedere obiectivul fundamental al directivei, acela de a „contribui la asigurarea biodiversității prin conservarea habitatelor naturale și a faunei și florei sălbatice”*. Conform autorului, *„o perturbare poate fi considerată „semnificativă” dacă are potențialul de a afecta negativ starea de conservare favorabilă a unei specii sau a unui habitat”*. În plus, autorul consideră că: *„nu este*

³⁰³ Krämer, Ludwig, and Christopher Badger. *KräMer's EU Environmental Law. Ninth Edition*, Hart, 2024, p. 205.

³⁰⁴ Verschuuren, J.M. / *Effectiveness of Nature Protection Legislation in the EU and the US : The Birds and Habitats Directive and the Endangered Species Act. Yearbook of European Environmental Law (Vol. 3)*. editor/ H. Somsen ; T.F.M. Etty ; J. Scott ; L. Krämer. Oxford : Oxford University Press, 2003. pp. 305 -328.

³⁰⁵ Krämer, Ludwig, and Christopher Badger. *KräMer's EU Environmental Law. Ninth Edition*, Hart, 2024, p. 201.

necesar ca perturbarea să fie dovedită cu certitudine, ci doar să existe o probabilitate rezonabilă ca aceasta să se producă, în acord cu principiul precauției.”³⁰⁶

Cu toate acestea, Davies evidențiază în continuare lipsa de claritate a art. 6 alin. (3), în special în ceea ce privește sfera de aplicare a obligațiilor sale: „*Ce tipuri de planuri sau proiecte sunt vizate? Este de presupus că prevederea se referă la planuri ori proiecte care nu privesc gestionarea conservării sitului în sine, ci alte intervenții precum schemele de transport, planurile de dezvoltare urbană sau strategiile de gestionare a deșeurilor.*”³⁰⁷ De Sadeleer aprofundează această problemă, subliniind că: „*impactul semnificativ trebuie interpretat obiectiv, ținând cont de caracteristicile ecologice și de condițiile de mediu ale fiecărui sit protejat.*”³⁰⁸ Astfel, orice activitate care compromite obiectivele de conservare aplicabile unei arii este prezumată a avea un efect semnificativ. Autorul furnizează și un exemplu în acest sens: „*pierderea a doar 100 de metri pătrați de pajiști calcaroase poate avea efecte substanțiale asupra unui sit de mici dimensiuni care adăpostește specii rare de orhidee, în timp ce o pierdere similară într-un sit extins, cum este o zonă de stepă, nu va genera neapărat un impact comparabil.*”³⁰⁹

Având în vedere că regimul evaluării impactului se aplică planurilor și proiectelor „susceptibile” de a afecta un sit, De Sadeleer atrage atenția că: „*în spiritul principiului precauției, persoana responsabilă de realizarea evaluării trebuie să identifice inclusiv efectele potențiale incerte.*”³¹⁰ În plus, art. 6 alin.(3) prevede expres obligativitatea luării în considerare a efectelor cumulative, chiar și atunci când impacturile individuale par neglijabile.

Această interpretare confirmă caracterul profund preventiv al art. 6 alin.(3), care nu impune dovada unei deteriorări efective, ci doar existența unei probabilități rezonabile ca obiectivele de conservare ale sitului să fie afectate. În mod corelativ, această abordare atrage un standard înalt de diligență științifică și administrativă în procesul decizional, în special în contextul presiunilor constante exercitate de proiecte de infrastructură, agricultură intensivă sau dezvoltare urbană asupra rețelei Natura 2000.

³⁰⁶ Davies, Peter G.G. *European Union Environmental Law: An Introduction to Key Selected Issues*. Regatul Unit: Taylor & Francis, 2017, p.144-145.

³⁰⁷ Davies, Peter G.G. *European Union Environmental Law: An Introduction to Key Selected Issues*. Regatul Unit: Taylor & Francis, 2017, p.144-145.

³⁰⁸ de Sadeleer, Nicolas Michel, *Habitats Conservation in EC Law: From Nature Sanctuaries to Ecological Networks* (July 14, 2005). *Yearbook of European Environmental Law*, 2005, Vol. 5, Pp. 215-252., SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2293564> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2293564>

³⁰⁹ de Sadeleer, Nicolas Michel, *Habitats Conservation in EC Law: From Nature Sanctuaries to Ecological Networks* (July 14, 2005). *Yearbook of European Environmental Law*, 2005, Vol. 5, Pp. 215-252., SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2293564> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2293564>

³¹⁰ de Sadeleer, Nicolas Michel, *Habitats Conservation in EC Law: From Nature Sanctuaries to Ecological Networks* (July 14, 2005). *Yearbook of European Environmental Law*, 2005, Vol. 5, Pp. 215-252., SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2293564> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2293564>

Dintr-o perspectivă critică, considerăm că această marjă de apreciere, deși justificabilă din perspectiva nevoii de adaptabilitate la realitățile naționale, riscă să submineze coerența regimului de protecție, transformându-l într-un mecanism dependent de contextul administrativ și politic al fiecărui stat membru. Această lipsă de claritate conceptuală și metodologică constituie, în viziunea noastră, un risc major de aplicare neuniformă și de diluare a protecției în practică, în special în acele state în care capacitatea instituțională este limitată sau angajamentul politic față de conservarea biodiversității este inconsistent.

Un aspect fundamental rezidă în faptul că art. 6 contribuie în mod direct la transpunerea principiului integrării politicilor de mediu în celelalte politici sectoriale ale Uniunii Europene, așa cum este consacrat de art. 11 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE)³¹¹. Astfel, obligația de a evalua planurile și proiectele care pot afecta siturile Natura 2000 (art. 6 alin.(3)) și posibilitatea unei derogări controlate (art. 6 alin.(4)) devin instrumente juridice prin care se realizează echilibrul dintre conservarea biodiversității și imperativele dezvoltării economice și sociale.

Apreciem că valoarea adăugată esențială a acestui mecanism constă în transformarea protecției biodiversității dintr-o temă sectorială într-o constrângere transversală, aplicabilă tuturor planurilor și proiectelor cu potențial impact asupra patrimoniului natural european. Cu toate acestea, trebuie subliniat că, în absența unor criterii clare și armonizate pentru evaluarea „integrității sitului” sau pentru definirea „măsurilor compensatorii adecvate” (art. 6 alin.(4)), există riscul ca întregul mecanism să se transforme într-o simplă formalitate administrativă, lipsită de conținut ecologic real. În această lumină, considerăm că adevărata provocare nu rezidă în existența posibilității de derogare, ci în calitatea și rigoarea procesului decizional aferent, care trebuie să fie fundamentat pe date științifice actualizate, expertiză ecologică solidă și un grad ridicat de transparență instituțională.

3.2 Elementele definitorii ale mecanismului de evaluare adecvată

Articolul 6 al Directivei Habitate reprezintă atât coloana vertebrală a regimului Natura 2000, cât și punctul de tensiune dintre protecție și dezvoltare. Prevederile alin. (3) al art. 6 din Directiva Habitate reprezintă nucleul preventiv al regimului de protecție conferit rețelei Natura 2000 – evaluarea adecvată, pentru orice plan sau proiect cu potențial impact asupra unui sit protejat. Această dispoziție se distinge atât prin formularea sa generală, cât și prin rolul pe care îl joacă în asigurarea aplicării efective a principiului precauției, consacrat de art. 191 TFUE. Textul alin. (3)

³¹¹ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF

al art. 6 prevede următoarele: „Orice plan sau proiect care nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului, dar care ar putea afecta în mod semnificativ situl, per se sau în combinație cu alte planuri sau proiecte, trebuie supus unei evaluări adecvate a efectelor potențiale asupra sitului, în funcție de obiectivele de conservare ale acestuia din urmă. În funcție de concluziile evaluării respective și în conformitate cu dispozițiile alineatului (4), autoritățile naționale competente aprobă planul sau proiectul doar după ce au constatat că nu are efecte negative asupra integrității sitului respectiv și, după caz, după ce au consultat opinia publică”

Eficiența mecanismului de evaluare adecvată nu depinde exclusiv de calitatea normei juridice, ci mai ales de voința statelor membre de a o aplica cu rigoare și de capacitatea instituțională de a integra știința ecologică în procesul decizional. În absența acestei voințe și capacități, art. 6 riscă să rămână un cadru normativ ambițios doar în teorie, insuficient însă pentru atingerea obiectivului de „*stare favorabilă de conservare*” la scara Uniunii Europene.

În acest context, o examinare aprofundată a prevederilor alin. (3) și (4) ale art. 6 devine nu doar oportună, ci imperativă, pentru a înțelege modul concret în care Directiva Habitate transpune principiul precauției în mecanisme operaționale de evaluare și autorizare a intervențiilor susceptibile de a afecta integritatea ecologică a siturilor Natura 2000. O asemenea analiză permite nu doar cartografierea arhitecturii tehnico-juridice a mecanismului de evaluare adecvată, ci și identificarea limitelor structurale, a eventualelor lacune metodologice, precum și a consecințelor practice ce decurg din aplicarea sau, după caz, din neaplicarea riguroasă a acestor prevederi. În plus, ea permite o reflecție critică asupra funcției acestui mecanism în garantarea unui cadru de mediu sigur, stabil și durabil.

Pentru a realiza această explorare, vom începe printr-o analiză detaliată a alin. (3) al art. 6, care constituie fundamentul evaluării adecvate, urmând ca în continuare să abordăm dispozițiile alin. (4), care reglementează regimul derogatoriu aplicabil în circumstanțe excepționale. Această abordare etapizată va permite nu doar evidențierea relației dintre „*normativitatea de principiu*” și excepțiile admise, ci și aprecierea gradului de eficacitate a acestui ansamblu procedural în raport cu imperativele conservării biodiversității în Uniunea Europeană. Astfel, în preambulul analizei, este relevant de subliniat că alin. (3) al art. 6 din Directiva Habitate instituie un standard procedural ridicat de diligență ecologică. Acesta presupune că deciziile de autorizare trebuie să fie fundamentate exclusiv pe certitudinea rezonabilă că intervenția propusă nu va aduce atingere obiectivelor de conservare ale sitului Natura 2000 vizat. În acest sens, evaluarea adecvată cuprinde mai multe componente esențiale: delimitarea domeniului de aplicare, printr-o interpretare extensivă a noțiunilor de „plan” și „proiect”; excepțiile circumscrise strict activităților necesare gestionării corespunzătoare a sitului; analiza potențialelor efecte semnificative, în acord cu

principiul precauției; evaluarea efectelor cumulative și transfrontaliere; precum și asigurarea protecției integrității sitului, care constituie o condiție sine qua non pentru emiterea actului de autorizare.

Spre deosebire de alte mecanisme de evaluare de mediu (ex.: evaluarea impactului asupra mediului), art. 6 alin. (3) nu limitează aplicabilitatea doar la anumite tipuri de intervenții (ex. proiecte de infrastructură majoră), ci se referă la „orice plan sau proiect”, indiferent de dimensiune, natură sau sector. Singura excludere expresă privește activitățile *care au o legătură directă cu sau sunt necesare pentru gestionarea sitului*. Din perspectiva domeniului de aplicare, alin. (3) surprinde prin deschiderea semantică și prin refuzul de a limita evaluarea doar la anumite categorii de proiecte de infrastructură sau lucrări majore. Termenii „orice plan sau proiect” au fost în mod constant interpretați extensiv atât în doctrină, cât și în jurisprudența CJUE, tocmai pentru a asigura o protecție efectivă a biodiversității și pentru a preveni eludarea obligațiilor de evaluare prin fragmentarea sau minimalizarea intervențiilor. În lipsa unei definiții exprese a termenilor „plan” și „proiect” în cuprinsul Directivei, doctrina și jurisprudența au subliniat necesitatea unei interpretări conforme cu principiile generale ale dreptului Uniunii. Astfel, de Sadeleer susține în lucrarea *Habitats Conservation in EC Law: From Nature Sanctuaries to Ecological Networks*, că: „noțiunea de „plan” trebuie interpretată în mod larg, atât datorită formulării art. 6 alin.(3), care se referă la „orice plan sau proiect”, cât și în considerarea obiectivelor de conservare care stau la baza desemnării ariilor speciale de conservare. În consecință, doar acele planuri și proiecte care ar putea avea un efect semnificativ asupra sitului trebuie supuse procedurii de evaluare.”³¹²

Această interpretare extensivă este confirmată și de *Notificarea Comisiei C(2018) 7621 final*, emisă la 21 noiembrie 2018, care fundamentează o abordare largă a termenilor „plan” și „proiect” prin două argumente principale:

- Directiva nu limitează în mod expres aplicabilitatea articolului la anumite categorii de planuri sau proiecte, criteriul esențial fiind susceptibilitatea acestora de a avea un *efect semnificativ* asupra unui sit Natura 2000.
- O interpretare restrictivă a acestor termeni ar reduce considerabil posibilitatea de a aplica în mod eficient prevederile alin. (2) al aceluiași articol, care impune obligația de evitare a deteriorării habitatelor naturale și a perturbării speciilor, contribuind astfel la diminuarea protecției acordate obiectivelor de conservare.³¹³

³¹² de Sadeleer, Nicolas Michel, *Habitats Conservation in EC Law: From Nature Sanctuaries to Ecological Networks* (July 14, 2005). *Yearbook of European Environmental Law*, 2005, Vol. 5, Pp. 215 -252., SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2293564> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2293564>

³¹³ *Notificare a Comisiei C(2018) 7621 final*, Bruxelles, 21.11.2018. http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm

Totodată, definierea largă a noțiunii de „proiect” este întărită, prin analogie, și de Directiva 2011/92/UE privind evaluarea efectelor anumitor proiecte asupra mediului, care cuprinde atât „executarea lucrărilor de construcție sau a altor instalații sau scheme”, cât și „alte intervenții în mediul natural și peisaj, inclusiv extracția resurselor minerale”. Astfel, nu doar construcțiile sau lucrările fizice pot declanșa obligația de evaluare, ci și modificări de utilizare a terenurilor, intensificarea practicilor agricole sau extracția resurselor care pot afecta direct sau indirect obiectivele de conservare ale unui sit.

Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene a aprofundat și consolidat această interpretare, jucând un rol esențial în clarificarea și concretizarea noțiunilor de „plan” și „proiect” din art. 6 alin. (3) al Directivei Habitate, contribuind decisiv la configurarea unui regim juridic solid, coerent și eficient de protecție preventivă a siturilor Natura 2000. Un prim reper fundamental în această evoluție îl constituie cauza *Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee și Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels împotriva Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (C-127/02)*³¹⁴. În această speță, Curtea a fost chemată să se pronunțe asupra aplicabilității art. 6 alin. (3) în cazul unor activități periodice de recoltare a midiilor din bancurile naturale aflate într-un sit protejat. Deși aceste activități se desfășurau de mai mulți ani și beneficiau anual de o nouă autorizație, Curtea a subliniat cu claritate că fiecare solicitare de autorizare constituie un proiect distinct, care trebuie evaluat în mod individual în raport cu impactul potențial asupra sitului, ținând cont de datele științifice actualizate privind starea de conservare. Această concluzie reflectă în mod direct principiul precauției consacrat de dreptul Uniunii și confirmă că simpla repetare istorică a unei activități nu poate crea, prin ea însăși, o prezumție de compatibilitate ecologică.

Curtea a mers mai departe și a clarificat că activitățile recurente, chiar dacă au fost practicate istoric în același loc, nu sunt în mod automat exceptate de la obligația de evaluare adecvată. Evaluarea trebuie să fie realizată la momentul fiecărei noi autorizații, astfel încât să reflecte eventualele modificări intervenite în condițiile de mediu, starea habitatelor și presiunile cumulative care pot rezulta dintr-o serie de intervenții aparent minore. În esență, această abordare are o valoare esențială în prevenirea degradării treptate, dar ireversibile, a siturilor Natura 2000, răspunzând nevoii de a păstra actualitatea și relevanța științifică a analizelor ecologice în raport cu dinamica naturală și presiunile antropice.

³¹⁴ C-127/02, *Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee and Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels v. Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij* [2004] ECR I-7405.

Un alt reper esențial îl reprezintă cauza *Stadt Papenburg împotriva Bundesrepublik Deutschland (C-226/08)*³¹⁵, în care Curtea a fost solicitată să stabilească dacă lucrările periodice de întreținere a canalelor navigabile din estuare pot fi considerate „proiecte” în sensul articolului 6 alineatul (3). În paragrafele 50–51 ale hotărârii, Curtea a subliniat că astfel de lucrări trebuie supuse unei evaluări a implicațiilor asupra sitului protejat, în măsura în care nu sunt necesare pentru gestionarea și conservarea acestuia, ci urmăresc alte scopuri – precum navigația sau menținerea infrastructurii. În mod relevant, Curtea a introdus aici o nuanță importantă, menită să asigure atât eficiența, cât și proporționalitatea aplicării procedurii de evaluare: atunci când, prin natura lor, prin regularitatea execuției sau prin condițiile specifice, lucrările respective constituie o operațiune unitară concepută pentru menținerea caracteristicilor infrastructurii (cum ar fi adâncimea canalului de navigație prin dragare periodică), acestea pot fi considerate un singur proiect în sensul directivei. Această interpretare are o funcție dublă: pe de o parte, previne suprapunerea inutilă de proceduri administrative și fragmentarea evaluărilor, care ar putea duce la ineficiență birocratică; pe de altă parte, împiedică eludarea obligației de evaluare prin împărțirea artificială a lucrărilor în intervenții aparent minore, care luate împreună pot genera efecte cumulate semnificative asupra biodiversității.

Tot în aceeași ordine de idei, în cauzele reunite *Comisia împotriva Italiei (C-98/03)*³¹⁶ și *Comisia împotriva Irlandei (C-418/04)*³¹⁷, Curtea a consolidat filosofia preventivă a Directivei Habitate, reafirmând că dimensiunea unui proiect nu poate constitui un criteriu decisiv pentru stabilirea obligației de evaluare. Paragraful 244 al hotărârii precizează limpede că indiferent dacă proiectul este de mari dimensiuni sau minor, elementul determinant este existența unui potențial efect semnificativ asupra obiectivelor de conservare ale sitului protejat. În consecință, chiar și proiecte aparent mici, dar care pot afecta negativ speciile sau habitatele vizate de măsurile de conservare, declanșează obligația de evaluare adecvată. Această interpretare este coerentă cu logica preventivă și precaută a directivei, care nu poate admite exceptarea automată a proiectelor mici doar în temeiul dimensiunii lor, tocmai pentru că și acestea pot contribui, prin efecte directe sau cumulative, la degradarea valorilor naturale protejate.

Analizând în ansamblu aceste hotărâri, observăm că jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene a conturat o interpretare dinamică și substanțială a noțiunii de „proiect”, în deplină concordanță cu obiectivul preventiv al Directivei Habitate. Curtea a refuzat o viziune

³¹⁵ C-226/08, *Stadt Papenburg v. Bundesrepublik Deutschland* [2009] ECR I-6631.

³¹⁶ C-98/03, *Commission v. Republic of Italy* [2006] ECR I-29.

³¹⁷ C-418/04, *Commission v. Ireland* [2006] ECR I-13169.

formalistă, restrictivă, care ar fi limitat aplicabilitatea art. 6 alin. (3) doar la proiectele noi, de mari dimensiuni sau la acelea care prezintă cu certitudine efecte negative.

În ceea ce privește noțiunea de „plan”, aceasta este interpretată în mod similar într-un sens larg și adaptativ, conform unei interpretări consolidate și bine stabilite atât în practica Comisiei Europene, cât și în jurisprudența constantă a Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE). Termenul „plan”, prevăzut la art. 6 alin. (3) din Directiva Habitate, trebuie înțeles ca acoperind o gamă largă de acte de planificare și reglementare, fără a se limita strict la formele juridice sau etichetele administrative atribuite acestora. Această interpretare extensivă urmărește asigurarea protecției preventive și efective a siturilor Natura 2000, prevenind orice efect semnificativ negativ asupra integrității lor.

Un punct de reper util pentru delimitarea sferei de aplicare a noțiunii de „plan” îl reprezintă, prin analogie, Directiva 2001/42/CE privind evaluarea efectelor anumitor planuri și programe asupra mediului (Directiva ESM). Potrivit art. 2 lit. (a) din această directivă, noțiunea cuprinde „planuri și programe, inclusiv cele cofinanțate de Comunitatea Europeană, precum și orice modificări ale acestora, care sunt supuse pregătirii și/sau adoptării de către o autoritate la nivel național, regional sau local, sau care sunt pregătite de o autoritate pentru a fi adoptate printr-o procedură legislativă, și care sunt cerute prin dispoziții legislative, de reglementare sau administrative.” Astfel, accentul se pune pe capacitatea acestor acte de a orienta sau influența activități umane cu potențial impact asupra mediului, indiferent de forma lor juridică.

Jurisprudența CJUE a întărit această viziune teleologică și extensivă, prin hotărâri precum *Inter-Environnement Bruxelles (C-567/10)*³¹⁸, unde Curtea a subliniat că definițiile din Directiva ESM trebuie interpretate extensiv pentru a asigura nivelul ridicat de protecție a mediului impus de dreptul Uniunii Europene. Această abordare corespunde atât principiului precauției, cât și scopului general de prevenire a degradării ireversibile a mediului.

În aplicarea art. 6 alin. (3) din Directiva Habitate, planurile care privesc utilizarea terenurilor și planurile sectoriale joacă un rol central, întrucât pot genera efecte directe sau indirecte asupra siturilor Natura 2000. Astfel, unele planuri pot avea efecte juridice directe asupra regimului terenurilor, cum sunt planurile urbanistice generale sau de detaliu, care prevăd destinații sau interdicții clare, în timp ce altele au o influență indirectă, stabilind cadrul pentru elaborarea unor planuri mai detaliate sau pentru autorizarea unor proiecte viitoare. Oricare ar fi natura lor, aceste planuri intră sub incidența alin. (3) dacă pot avea efecte semnificative asupra unui sit Natura 2000. Această interpretare a fost confirmată în cauza *Comisia împotriva Regatului Unit (C-*

³¹⁸ C-567/10, *Inter-Environnement Bruxelles ASBL and Others* [2012] ECR I-0000.

6/04)³¹⁹, unde Curtea a subliniat că, deși planurile de utilizare a terenurilor nu autorizează în mod direct proiecte concrete, ele influențează decisiv deciziile de dezvoltare ulterioare și trebuie supuse, prin urmare, evaluării adecvate a implicațiilor asupra siturilor protejate.

Este importantă și distincția realizată între planurile cu efecte juridice concrete sau cele care creează cadrul pentru autorizări și documentele cu caracter pur declarativ sau programatic, care exprimă intenții fără a genera efecte juridice directe. Astfel, în cauza *Comisia împotriva Italiei (C-179/06)*³²⁰, Curtea a stabilit că acordurile de program care nu conțin măsuri concrete cu efect direct asupra siturilor Natura 2000 nu sunt încadrate ca „planuri” în sensul alin. (3), excepție făcând situațiile în care acestea conțin dispoziții cu efecte directe probabile.

Totodată, jurisprudența recunoaște că evaluarea la nivel de plan nu înlătură necesitatea unei evaluări suplimentare pentru proiectele specifice ce decurg din acel plan, atunci când informațiile tehnice precise devin disponibile. Astfel, regimul de protecție instituit de Directiva Habitate este unul gradual și cumulativ, consolidând principiul precauției și prevenției printr-un proces decizional fundamentat pe o analiză științifică actualizată și detaliată.

Reflectând asupra acestei arhitecturi normative și jurisprudențiale, putem observa că exigențele alin. (3) răspund unei nevoi reale de protecție a biodiversității în fața presiunilor antropice tot mai intense și diversificate. Ele se bazează pe o filozofie a prudenței și pe recunoașterea caracterului ireversibil al pierderii habitatelor și speciilor, chiar dacă această filozofie presupune costuri suplimentare și o diligență sporită pentru dezvoltatori și autorități. Din perspectiva noastră, provocarea majoră constă în aplicarea consecventă și neformală a acestor prevederi, pentru a evita atât evaluările superficiale, cât și transformarea procedurii într-o simplă etapă birocratică lipsită de substanță. În definitiv, sensul profund al alin. (3) nu este de a bloca dezvoltarea, ci de a o orienta în limitele compatibile cu menținerea pe termen lung a valorilor naturale care definesc identitatea rețelei Natura 2000.

Un alt element central al Directivei Habitate îl reprezintă obligația ca planurile și proiectele *care nu sunt direct legate de sau necesare pentru* gestionarea unui sit Natura 2000 să fie supuse unei evaluări adecvate a impactului potențial asupra integrității acestuia. Această dispoziție reflectă echilibrul subtil pe care Directiva Habitate îl instituie între prerogativele statelor membre în materie de planificare și dezvoltare teritorială și imperativul conservării biodiversității, ca obiectiv fundamental al Uniunii Europene.

³¹⁹ C-6/04, *Commission v. United Kingdom* [2005] ECR I-9017.

³²⁰ C-179/06, *Commission v. Italy* [2007] ECR I-8131.

În lumina prevederilor art. 6, conceptul de „gestionare” a siturilor Natura 2000 trebuie interpretat strict, în raport cu obiectivele de conservare enunțate la alin. (1). Astfel, doar activitățile care contribuie în mod direct și incontestabil la îndeplinirea acestor obiective pot fi exceptate de la obligația realizării unei evaluări adecvate. Această delimitare conceptuală este importantă în prevenirea utilizării abuzive a excepțiilor, care ar putea compromite protecția efectivă a habitatelor și speciilor de interes comunitar.

Un aspect demn de atenție este flexibilitatea acordată statelor membre prin reglementările art. 6 alin. (1), care permite elaborarea planurilor de management fie ca instrumente autonome, dedicate exclusiv conservării, fie ca elemente integrate în cadre mai largi de planificare teritorială sau sectorială. Această abordare recunoaște complexitatea planificării teritoriale, în care conservarea biodiversității trebuie conciliată cu imperative socio-economice. Cu toate acestea, chiar și în cazul planurilor „mixte”, care combină măsuri de conservare cu alte obiective, doar componentele strict necesare conservării pot fi scutite de evaluarea adecvată.

Reglementarea impune evaluarea adecvată a oricărui plan sau proiect care „nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului”, dar care „ar putea afecta în mod semnificativ” integritatea acestuia, fie izolat, fie în combinație cu alte planuri sau proiecte. Numai după finalizarea acestei evaluări și numai în absența oricăror efecte negative asupra integrității sitului, autoritățile competente pot autoriza planul sau proiectul respectiv. Exigența unui asemenea control este dublată de obligația consultării publice, reflectând astfel o viziune participativă asupra deciziilor de mediu.

Din perspectivă critică, trebuie observat că pragul ridicat de diligență impus de art. 6 alin. (3) răstoarnă logica clasică a planificării teritoriale: protecția biodiversității nu mai este un element subordonat, ci o condiție *sine qua non* pentru orice intervenție antropică. În consecință, sarcina probei revine inițiatorului proiectului, care trebuie să furnizeze dovezi științifice concludente privind inexistența unor efecte negative semnificative.

Expresia „care nu este direct legat sau necesar pentru...” funcționează ca un filtru conceptual, prevenind exceptarea automată a activităților care, deși incluse în planuri cu elemente de conservare, pot genera efecte adverse asupra sitului. Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene consolidează această interpretare. De exemplu, în cauza *Comisia împotriva Olandei (C-241/08, paragraful 55)*, s-a stabilit că simpla aliniere formală a unui plan sau proiect la obiectivele de conservare ale unui sit Natura 2000 nu elimină automat necesitatea unei evaluări adecvate. Această decizie subliniază importanța analizei efectelor concrete, dincolo de intențiile declarate ale planului sau proiectului. În plus, este imperativ ca analiza să ia în considerare și efectele cumulative sau transfrontaliere.

Evaluarea efectelor semnificative este, în esență, un exercițiu de aplicare a principiului precauției: nu se cere dovada certitudinii prejudiciului, ci doar o probabilitate rezonabilă, fundamentată științific. Acest standard are rolul de a preveni degradarea progresivă a biodiversității, rezultată adesea din efecte minore, dar cumulative, ignorate în analiza proiect cu proiect. Este important de menționat că impactul unui plan sau proiect nu se rezumă doar la efectele directe, imediate și ușor de cuantificat, ci include și efectele indirecte și cumulative. Se pornește de la premisa, confirmată de jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, că degradarea biodiversității rezultă adesea din acumularea unor efecte aparent minore care, privite în ansamblu, pot afecta semnificativ integritatea unui sit Natura 2000. Prin urmare, identificarea tipurilor de efecte considerate „semnificative” devine o sarcină cu implicații juridice, tehnice și etice importante.

În viziunea noastră, analiza acestor efecte ar trebui să fie prioritară în orice etapă de planificare, să se bazeze pe date obiective și să fie fundamentată științific, astfel încât să poată rezista examinării critice a experților și să asigure transparența deciziei. Limitarea libertății de decizie în evaluarea adecvată subliniază că stabilirea faptelor care stau la baza unei acțiuni este strict reglementată, spre deosebire de alte tipuri de evaluări, deoarece, fără o analiză riguroasă bazată pe dovezi, nu se poate determina clar impactul unui proiect asupra unui sit protejat.³²¹

Determinarea probabilității ca un proiect să aibă efecte semnificative asupra unui sit Natura 2000 este suficientă pentru a declanșa obligația de realizare a unei evaluări adecvate, nefiind necesară demonstrarea certitudinii efectelor. Această abordare a fost consacrată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene în cauza *Waddenzee (C-127/02)*³²², care a plasat în centrul regimului juridic principiul precauției: în condiții de incertitudine științifică, decizia trebuie să încline spre protecția patrimoniului natural. Este relevant faptul că simpla îndoială rezonabilă cu privire la absența efectelor semnificative impune efectuarea evaluării, stabilind un standard riguros care transferă sarcina demonstrației asupra inițiatorului proiectului.

Această exigență a generat în practică discuții referitoare la gradul de detaliu necesar și modul de argumentare a probabilității efectelor. În lucrarea „European Environmental Law”, autorii constată că „hotărârea *Waddenzee* a abordat și a rezolvat circularitatea inerentă cerinței privind evaluarea adecvată. Conform art. 6(3) din Directiva Habitatare, o evaluare adecvată este necesară doar dacă un plan sau proiect este susceptibil să aibă un efect semnificativ. Totuși, probabilitatea unui efect semnificativ poate deveni evidentă doar odată ce evaluarea a fost

³²¹ Andrew L. R. Jackson, *Nature Law and Policy in Europe* (Abingdon, UK: Taylor & Francis, 2023)

³²² C-127/02, *Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee și Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels împotriva Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Hotărâre din 7 septembrie 2004.*

realizată. Prin urmare, efectuarea unei evaluări adecvate este condiționată de existența chiar a dovezilor pe care acest mecanism este menit să le producă.”³²³ Considerăm însă că interpretarea Curții reflectă o concepție profund ecologică: buna funcționare a rețelei Natura 2000 presupune că niciun proiect nu poate fi exclus de la evaluare în baza unor estimări incomplete sau optimiste. Este o recunoaștere lucidă a limitelor cunoașterii științifice și, totodată, o reafirmare a responsabilității autorităților de a preveni degradarea habitatelor înainte ca aceasta să fie ireversibilă.

O chestiune deosebit de relevantă este tratamentul măsurilor de atenuare în etapa preliminară a selecției proiectelor. În cauza „*People Over Wind (C-323/17)*”³²⁴, Curtea a stabilit că aceste măsuri, chiar dacă sunt capabile să reducă impacturile negative, nu pot fi luate în considerare atunci când se decide dacă este necesară evaluarea adecvată. Din perspectiva noastră, această soluție are o importanță practică majoră, pentru că împiedică o interpretare prea permisivă, în care măsurile propuse ar putea justifica omiterea evaluării aprofundate. Ea corespunde spiritului Directivei Habitate, întrucât garantează că riscurile sunt identificate complet și obiectiv înainte de a analiza eficacitatea eventualelor măsuri de atenuare.

Un aspect critic frecvent discutat în doctrină este caracterul obiectiv al noțiunii de „*efect semnificativ*”. Evaluarea trebuie să fie fundamentată pe date științifice, pe obiectivele de conservare ale sitului și pe documente precum Formularul de Date Standard și planurile de management. Sensibilitatea diferitelor specii și habitate variază, astfel încât ceea ce poate fi considerat semnificativ pentru un sit poate fi irelevant pentru altul. Prin urmare, analiza trebuie să fie contextualizată, ținând cont de magnitudinea, durata, natura, probabilitatea și caracterul cumulativ al efectelor, astfel încât protecția să nu fie redusă la un exercițiu formal.

Reflectând asupra cadrului normativ și a jurisprudenței relevante, se conturează o abordare de protecție care acordă prioritate conservării biodiversității în fața incertitudinii și a presiunilor de dezvoltare. Articolul 6 alin. (3) din Directiva Habitate nu trebuie privit exclusiv ca o constrângere procedurală, ci mai ales ca un instrument de responsabilizare, care obligă autoritățile și inițiatorii proiectelor la o analiză riguroasă, integrată și transparentă a efectelor, într-o logică de prevenție și conservare pe termen lung.

Exigența evaluării cumulative răspunde realității că degradarea ecosistemelor nu este produsul unui singur proiect, ci rezultatul unui efect agregat al mai multor intervenții aparent

³²³ Kingston, Suzanne., Heyvaert, Veerle., Čavoški, Aleksandra. *European Environmental Law*. India: Cambridge University Press, 2017, p.437.

³²⁴ C-323/17, *People Over Wind*. Hotărâre din 12 aprilie 2018.

benigne. Curtea a subliniat, în cauzele „*Comisia împotriva Republicii Elene (C-418/04)*”³²⁵ și „*Comisia împotriva Irlandei (C-392/96)*”³²⁶, că ignorarea efectelor cumulative compromite scopul Directivei, putând conduce la autorizarea unor proiecte care, considerate izolat, par inofensive. Din această perspectivă, obligația evaluării cumulative devine un instrument indispensabil pentru a reflecta complexitatea presiunilor ecologice asupra habitatelor și speciilor protejate.

De asemenea, interpretarea dată de CJUE în cauza „*Comisia împotriva Germaniei (C-142/16)*”³²⁷ extinde obligația de evaluare și asupra proiectelor situate în afara limitelor geografice ale sitului Natura 2000, atunci când acestea pot avea efecte indirecte, dar cu impact asupra elementelor esențiale pentru conservarea sitului. Această abordare subliniază caracterul funcțional și ecologic al protecției prevăzute de Directivă, recunoscând interdependențele dintre ecosisteme care nu respectă frontierele administrative.

Evaluarea cumulativă reprezintă una dintre cele mai complexe componente ale procesului de evaluare adecvată, deoarece datele privind alte planuri sau proiecte sunt adesea incomplete sau dificil de obținut. De exemplu, efectele cumulative pot proveni din proiecte complet diferite de cel analizat, cum ar fi activități agricole, industriale sau de infrastructură, care, împreună, amplifică presiunea asupra habitatelor și speciilor protejate. Mai mult, în multe situri Natura 2000, a căror stare de conservare nu era optimă la momentul desemnării, este esențial să se ia în considerare așa-numita „încărcătură preexistentă”. Aceasta include efectele activităților din trecut sau în curs, precum agricultura regulată sau fertilizarea, care nu necesită autorizații specifice, dar care contribuie la degradarea treptată a sitului. În acest context, Curtea a clarificat, în „*Comisia împotriva Germaniei (C-142/16)*”, că obligația de evaluare se extinde și asupra proiectelor situate în afara limitelor geografice ale unui sit Natura 2000, dacă acestea pot genera efecte indirecte semnificative asupra elementelor esențiale pentru conservarea sitului. Această interpretare subliniază caracterul funcțional și ecologic al protecției prevăzute de directivă, recunoscând interdependențele dintre ecosisteme care transcend frontierele administrative.

Cu toate acestea, abordările statelor membre ale Uniunii Europene în ceea ce privește evaluarea cumulativă variază, iar până în prezent nu a fost dezvoltată o metodologie universal acceptată care să fie recomandată la nivelul Uniunii Europene. Lipsa unui cadru metodologic unitar și dificultatea de a accesa date relevante complică aplicarea coerentă a acestei cerințe. În practică, evaluarea cumulativă necesită o analiză detaliată a tuturor factorilor care contribuie la presiunile ecologice, inclusiv activități care nu sunt supuse autorizării, dar care pot afecta structura

³²⁵ C-418/04, *Comisia împotriva Irlandei. Hotărâre din 13 decembrie 2007.*

³²⁶ C-392/96, *Comisia împotriva Irlandei. Hotărâre din 21 septembrie 1999.*

³²⁷ C-142/16, *Comisia împotriva Germaniei. Hotărâre din 26 aprilie 2017.*

ecologică, funcțiile și procesele ce susțin obiectivele de conservare ale sitului. De exemplu, în cazul siturilor cu pajiști umede, fertilizarea continuă din agricultură poate altera treptat compoziția speciilor, reducând capacitatea sitului de a susține biodiversitatea pentru care a fost desemnat.

Termenul „integritatea sitului” reprezintă unul dintre conceptele esențiale prevăzute de Directiva Habitate, dar rămâne în continuare insuficient definit în mod clar în literatura de specialitate. Deși apare în mod explicit doar în textul directivei, acest termen nu are o consacrare anterioară în domeniul ecologiei sau al științelor conservării, fapt care a determinat o serie de dificultăți practice și interpretative în implementarea sa la nivelul Uniunii Europene.

Din perspectiva Comisiei Europene și a documentelor de orientare, integritatea sitului este înțeleasă ca fiind capacitatea sitului de a-și menține structura ecologică și funcțiile ecologice în raport cu obiectivele de conservare care au stat la baza desemnării sale și anume, tipurile de habitate și speciile de interes comunitar. În acest sens, structura ecologică cuprinde totalitatea elementelor biotice și abiotice caracteristice sitului, în timp ce funcțiile ecologice desemnează procesele dinamice și relațiile complexe care susțin existența, viabilitatea și reproducerea acestor obiective pe termen lung.

Curtea de Justiție a Uniunii Europene a oferit clarificări esențiale prin cazuri relevante, cum ar fi „*Sweetman împotriva An Bord Pleanála (C-258/11)*”³²⁸, care a stabilit că un plan sau proiect care nu este direct legat de gestionarea unui sit afectează negativ integritatea acestuia dacă împiedică prezervarea durabilă a caracteristicilor constitutive legate de obiectivele de conservare, cum ar fi un habitat prioritar. În acest caz, dezvoltarea unui drum în Irlanda a fost considerată a compromite integritatea unui sit Natura 2000 prin pierderea permanentă a unui habitat de pajiști calcaroase, chiar dacă suprafața afectată era relativ mică, subliniind că orice impact semnificativ asupra unui obiectiv de conservare compromite integritatea sitului. Această interpretare se aplică atât habitatelor prioritare, cât și celor non-prioritare sau habitatelor speciilor.

Această interpretare subliniază că afectarea a chiar și unui singur obiectiv de conservare compromite integritatea sitului, principiu aplicabil atât habitatelor prioritare, cât și celor non-prioritare sau habitatelor speciilor. Conform art. 6 alin. (3), autorizarea unui plan sau proiect este permisă doar dacă se poate exclude, pe baza celor mai bune date științifice disponibile, orice impact negativ semnificativ asupra integrității sitului. În caz contrar, dacă există o probabilitate reală ca un habitat sau o specie desemnată să fie afectată negativ, integritatea este considerată

³²⁸ C-258/11, *Sweetman împotriva An Bord Pleanála*. Hotărâre din 11 aprilie 2013.

compromisă, iar aprobarea devine posibilă doar în condițiile stricte ale art. 6 alin. (4), care cer absența alternativelor, motive imperative de interes public major și măsuri compensatorii adecvate.

Cu toate acestea, în practică, această definiție „cvasi-științifică” rămâne insuficientă pentru a oferi un cadru metodologic riguros și unitar. Astfel, evaluarea integrității sitului devine un exercițiu care este dependent de interpretarea experților și de disponibilitatea datelor științifice relevante. Este importantă să remarcăm că, în lipsa unor praguri sau indicatori cuantificabili clar stabiliți, decizia privind afectarea integrității rămâne, inevitabil, într-o zonă de apreciere profesională, ceea ce poate conduce la concluzii divergente în contexte similare.

Din punct de vedere juridic și procedural, se impune ca planurile sau proiectele să fie autorizate doar dacă, pe baza celor mai bune date științifice disponibile, se poate exclude în mod rezonabil existența unui impact negativ asupra integrității sitului. Concret, aceasta înseamnă că, dacă există o probabilitate reală ca măcar unul dintre obiectivele de conservare ale sitului, fie o specie, fie un tip de habitat să fie afectat negativ, atunci integritatea sitului este considerată compromisă. Într-o astfel de situație, proiectul sau planul nu poate fi aprobat, cu excepția cazului în care sunt îndeplinite condițiile stricte prevăzute de art. 6 alin. (4) din Directiva Habitate.

O perspectivă inovatoare asupra integrității sitului integrează conceptul de „servicii ecosistemice” furnizate de siturile Natura 2000, cum ar fi reglarea climei, purificarea apei sau polenizarea. În acest sens, integritatea nu se limitează la conservarea speciilor și habitatelor, ci include și menținerea beneficiilor ecologice și socio-economice pe care aceste situri le oferă comunităților locale. De exemplu, un sit cu pajiști umede care susțin specii protejate poate contribui la stocarea carbonului, iar afectarea sa ar compromite nu doar obiectivele de conservare, ci și aceste servicii. Această abordare, susținută de cercetări recente, propune includerea serviciilor ecosistemice în evaluările adecvate, pentru a reflecta valoarea multidimensională a siturilor.

În mod practic, evaluarea adecvată trebuie să fie structurată astfel încât să identifice, pe de o parte, siturile Natura 2000 care ar putea fi influențate de proiect sau plan și pe de altă parte, să analizeze separat fiecare obiectiv de conservare din cadrul acestora. Doar în urma acestei analize detaliate poate fi formulată o concluzie argumentată privind probabilitatea producerii unui impact negativ asupra integrității sitului.

Prin urmare, „integritatea sitului” nu trebuie privită doar din punct de vedere conceptual, ci mai degrabă din punct de vedere practic, ca expresie a capacității ecosistemelor de a-și menține structura și funcțiile ecologice care susțin obiectivele de conservare pentru care situl a fost desemnat. În evaluarea adecvată, acest concept devine un instrument fundamental de protejare a valorii ecologice și de prevenire a degradării ireversibile a patrimoniului natural european.

3.3 Derogări și măsuri compensatorii în cadrul articolului 6 (4) al Directivei Habitate

În contextul protecției biodiversității și al gestionării siturilor Natura 2000, este esențial să se mențină echilibrul dintre dezvoltare și conservare. Conform reglementărilor Directivei Habitate, în situațiile în care impactul asupra siturilor Natura 2000 este negativ și nu există alternative rezonabile, autoritățile naționale pot autoriza planuri sau proiecte, chiar dacă acestea au un potențial impact asupra siturilor, cu condiția respectării unor măsuri compensatorii stricte. Aceste măsuri trebuie să asigure că, în ciuda impactului inevitabil, coerența generală a rețelei Natura 2000 este păstrată, iar funcțiile ecologice esențiale sunt conservate. În plus, statul membru are obligația de a informa Comisia Europeană despre implementarea acestor măsuri.

Articolul 6 alin. (4) al Directivei Habitate prevede că, dacă în ciuda unui rezultat negativ al evaluării efectelor asupra sitului și în lipsa unei soluții alternative, planul sau proiectul trebuie realizat din motive de interes public major, inclusiv din rațiuni de ordin social sau economic, statul membru ia toate măsurile compensatorii necesare pentru a proteja coerența globală a sistemului Natura 2000. Statul membru informează Comisia cu privire la măsurile compensatorii adoptate. În cazul în care situl găzduiește un tip de habitat natural prioritar și/sau o specie prioritară, singurele considerente care pot fi invocate sunt cele legate de sănătatea sau siguranța publică, de anumite consecințe benefice de importanță majoră pentru mediu sau, ca urmare a avizului Comisiei, de alte motive de interes major.

Reflectând asupra acestei abordări, se observă că sporirea flexibilității în cazuri excepționale trebuie să fie foarte bine delimitată și fundamentată pentru a evita compromisuri în obiectivul fundamental de conservare. Astfel, excepțiile nu trebuie interpretate ca o permisiune generalizată, ci ca o măsură de ultimă instanță, aplicabilă doar în situații corect documentate, unde nu există alternative viabile și motivele de interes public major sunt clar demonstrate.

Un caz emblematic în acest sens este „*C-239/04 Comissão Europeia c. República Portuguesa (2006)*”, referitor la construcția unui baraj în Valea Côa, unde CJUE a clarificat condițiile derogărilor conform art. 6 alin. (4), afirmând că „interesul public major trebuie demonstrat prin motive imperative, iar măsurile compensatorii trebuie să asigure coerența rețelei Natura 2000, fiind proporționale și bazate pe studii ecologice precise” (par. 34-39)³²⁹. Această decizie subliniază rolul Curții în echilibrarea intereselor economice cu cele de conservare, oferind

³²⁹ Judgment of the Court (Second Chamber) of 26 October 2006. *Commission of the European Communities v Portuguese Republic. Failure of a Member State to fulfil obligations - Directive 92/43/EEC - Conservation of natural habitats and of wild fauna and flora - Article 6(4) - Castro Verde special protection area - Lack of alternative solutions. Case C-239/04.* <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-239/04>

o perspectivă conceptuală asupra derogărilor ca excepții stricte, condiționate de raționamente etice, contribuind la o înțelegere mai profundă a dreptului la un mediu neprimejdios ca drept colectiv.

Pe de altă parte, în cazul în care situl găzduiește habitat prioritar sau specie prioritară, justificarea unei derogări se limitează doar la considerente de sănătate publică, siguranță sau beneficii pentru mediu. Aceasta evidențiază un principiu fundamental: protecția biodiversității are prioritate absolută, iar orice derogare trebuie să fie absolut justificată, echilibrând interesele sociale sau economice cu obiectivele de conservare.

Potrivit analizei realizate de Acosta, Romero Yasmin în lucrarea „*Paragraph 6(4) of the Habitats Directive and the Precautionary Principle: The European Commission – Friend or foe?*”, evaluarea prevăzută la alin. (4) al art. 6 din Directiva Habitate se întemeiază pe respectarea cumulativă a unor cerințe stricte: „1) alineatul este aplicabil doar în cazul unei evaluări negative a efectelor unui proiect asupra unui sit; 2) nu pot exista soluții alternative; 3) proiectul trebuie realizat în pofida efectelor negative, dintr-un motiv imperios de interes public major; 4) statul Membru trebuie să ia măsuri compensatorii pentru a proteja coeziunea rețelei Natura 2000; 5) dacă situl găzduiește un habitat sau o specie prioritară, interesul economic și social poate fi acceptat doar în urma unui aviz al Comisiei.”³³⁰

Prin urmare, prevederile art. 6 alin. (4) permite autorizarea planurilor sau proiectelor care afectează integritatea unui sit doar atunci când nu există alternative viabile și când motivele invocate, fie ele sociale, economice sau legate de sănătatea umană, siguranța publică ori beneficiile majore pentru mediu, sunt de o importanță covârșitoare. Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) subliniază că această derogare nu este un act automat, ci un proces deliberativ, condiționat de o evaluare riguroasă a impactului asupra sitului, conform art. 6 alin. (3). Această analiză prealabilă, care trebuie să identifice cu precizie efectele negative asupra obiectivelor de conservare, nu este doar o cerință procedurală, ci un act de responsabilitate etică, menit să asigure că orice decizie de autorizare este fundamentată pe dovezi științifice și juridice solide. În absența unei astfel de evaluări, aplicarea derogării este lipsită de legitimitatea necesară pentru a justifica sacrificiul biodiversității.

Pentru a contura în mod riguros aplicarea și limitele regimului derogatoriu instituit de Directiva Habitate, este necesară o examinare atentă a jurisprudenței relevante a Curții de Justiție a Uniunii Europene. Prin deciziile sale, Curtea a clarificat exigențele procedurale și materiale care

³³⁰ Acosta, Romero Yasmin. "Paragraph 6(4) of the Habitats Directive and the Precautionary Principle : The European Commission – Friend or foe?" Thesis, Uppsala universitet, Juridiska institutionen, 2020. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-417172>.

condiționează acordarea derogărilor, reafirmând rolul central al evaluării impactului asupra mediului și al principiului precauției.

Un exemplu ilustrativ în acest sens îl constituie cauza „C-209/02 (*Comisia c. Austria*)”³³¹, care a contribuit la definirea standardelor stricte privind fundamentarea și justificarea proiectelor ce pot afecta integritatea siturilor Natura 2000. Astfel, Curtea a analizat autorizarea unui proiect de infrastructură care afecta un sit Natura 2000 din Austria, fără o evaluare adecvată a impactului. Proiectul implica construirea unei autostrăzi care traversa un sit protejat, iar autoritățile austriece nu au realizat o analiză detaliată a efectelor negative asupra speciilor și habitatelor protejate. Curtea a stabilit că Articolul 6 alin. (3) impune o evaluare prealabilă obligatorie, iar lipsa acesteia face ca orice derogare conform art. 6 alin.(4) să fie neconformă cu Directiva. Mai mult, Curtea a subliniat că autoritățile trebuie să demonstreze absența alternativelor viabile printr-o analiză exhaustivă, care să includă trasee alternative sau modificări ale proiectului. În acest caz, Austria a fost sancționată pentru că nu a respectat această cerință, consolidând principiul precauției și responsabilitatea statelor membre de a fundamenta deciziile pe dovezi obiective.

În mod similar, cauza „C-304/05 (*Comisia c. Italia*)”³³² a abordat autorizarea unui proiect de dezvoltare turistică în Italia, care afecta un sit Natura 2000 ce găzduia specii prioritare. Italia a fost criticată pentru că nu a implementat măsuri compensatorii adecvate și pentru că evaluarea impactului a fost insuficientă. Curtea a clarificat că măsurile compensatorii trebuie să fie specifice, proporționale și capabile să restaureze funcțiile ecologice afectate. De exemplu, pierderea unui habitat de reproducere pentru o specie de păsări protejate nu poate fi compensată prin măsuri generice, cum ar fi plantarea de arbori în altă zonă, ci necesită crearea unui habitat echivalent, care să susțină aceleași funcții ecologice. Curtea a subliniat că măsurile compensatorii trebuie să fie integrate în strategia mai largă de conservare a rețelei Natura 2000, respectând principiul coerenței ecologice. Italia a fost obligată să revizuiască măsurile și să asigure conformitatea cu Directiva.

Cauza „C-399/14 (*Comisia c. Germania*)”³³³ a implicat autorizarea unui proiect de exploatare a cărbunelui care afecta un sit Natura 2000 din Germania. Curtea a reafirmat că explorarea alternativelor este o cerință obligatorie și că autoritățile trebuie să analizeze toate soluțiile fezabile, inclusiv reducerea amplitudinii proiectului sau relocarea acestuia. Germania a fost criticată pentru că a prioritarizat considerentele economice, cum ar fi costurile reduse ale exploatării,

³³¹ **C-209/02, Comisia Europeană vs. Austria** [2004]. Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Hotărâre din 29 ianuarie 2004. Disponibil la: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-209/02>.

³³² **C-304/05, Comisia Europeană vs. Italia** [2007]. Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Hotărâre din 20 septembrie 2007. Disponibil la: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-304/05>.

³³³ **C-399/14, Comisia Europeană vs. Germania** [2016]. Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Hotărâre din 21 ianuarie 2016. Disponibil la: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-399/14>.

în detrimentul conservării biodiversității. Curtea a clarificat că rațiunile economice nu pot prevala automat asupra obiectivelor de conservare, mai ales în cazul siturilor cu specii sau habitate prioritare. În plus, Curtea a subliniat că măsurile compensatorii trebuie să fie implementate înainte ca impactul să devină ireversibil, pentru a preveni pierderile ecologice pe termen lung.

În cauza „*C-241/08 (Comisia c. Franța)*”³³⁴, Curtea a examinat autorizarea unui proiect de dezvoltare urbană care afecta un sit Natura 2000 din Franța. Proiectul implica construirea unui complex comercial, iar autoritățile franceze nu au demonstrat absența alternativelor și nu au implementat măsuri compensatorii eficiente. Curtea a clarificat că aplicarea derogărilor conform art. 6 alin. (4) este o obligație strictă, care impune o interpretare restrictivă. Franța a fost sancționată pentru că nu a respectat cerințele Directivei, iar Curtea a subliniat importanța monitorizării continue a măsurilor compensatorii, bazată pe indicatori clari, pentru a asigura eficacitatea acestora. Acest caz a consolidat ideea că derogările trebuie să fie o ultimă soluție, aplicabilă doar atunci când toate celelalte opțiuni au fost epuizate.

În cauza „*C-182/10 (Solvay c. Regiunea Valonă)*”³³⁵, Curtea a analizat conceptul de „interes public major” în contextul unui proiect industrial care afecta un sit Natura 2000 din Belgia. Proiectul viza extinderea unei fabrici chimice, iar autoritățile au invocat beneficii economice și crearea de locuri de muncă drept motive de interes public major. Curtea a clarificat că aceste motive trebuie să fie de o importanță covârșitoare și să servească un scop public autentic. Interesele private, cum ar fi profitul unei companii, nu sunt suficiente pentru a justifica o derogare. Curtea a recunoscut că anumite proiecte, precum cele legate de aprovizionarea cu apă potabilă (așa cum s-a stabilit în *C-43/10*)³³⁶, pot constitui motive valide, dar a subliniat că acestea trebuie să fie susținute de dovezi solide și să respecte principiul proporționalității.

Cauza „*C-441/03 (Comisia c. Olanda)*”³³⁷ a consolidat cerința explorării exhaustive a alternativelor. Olanda a autorizat un proiect de extindere a unui port care afecta un sit Natura 2000, fără a demonstra că nu există soluții alternative mai puțin dăunătoare. Curtea a subliniat că autoritățile trebuie să analizeze toate opțiunile fezabile, inclusiv renunțarea la proiect, înainte de a aplica o derogare. Alegerea unei soluții din rațiuni de cost a fost considerată inacceptabilă,

³³⁴ *C-241/08, Comisia Europeană vs. Franța* [2010]. Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Hotărâre din 4 martie 2010. Disponibil la: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-241/08>.

³³⁵ *C-182/10, Solvay și alții vs. Regiunea Valonă* [2012]. Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Hotărâre din 16 februarie 2012. Disponibil la: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-182/10>.

³³⁶ *C-43/10, Nomarchiaki Aftodioikisi Aitolokarnanias și alții* [2012]. Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Hotărâre din 11 septembrie 2012. Disponibil la: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-43/10>.

³³⁷ *C-441/03, Comisia Europeană vs. Olanda* [2005]. Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Hotărâre din 14 aprilie 2005. Disponibil la: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-441/03>.

deoarece subordonează valoarea biodiversității unei logici utilitariste. Acest caz a întărit ideea că protecția biodiversității primează asupra intereselor economice contingente.

În fine, cauza „C-43/10 (*Nomarchiaki Aftodioikisi Aitoloakarnanias și alții*)” a analizat un proiect de deviere a unui râu în Grecia, care afecta un sit Natura 2000. Curtea a recunoscut că aprovizionarea cu apă potabilă poate constitui un motiv de interes public major, dar a subliniat că autoritățile trebuie să demonstreze absența alternativelor și să implementeze măsuri compensatorii adecvate. În acest caz, situl găzduia specii prioritare, iar Curtea a clarificat că, în astfel de situații, avizul Comisiei Europene este obligatoriu pentru alte motive de interes public major, consolidând rolul Comisiei ca mecanism de control.

Procesul de autorizare presupune o secvență clară, în care autoritățile trebuie să demonstreze că alternativa aleasă este cea mai puțin dăunătoare, că motivele de interes public major sunt incontestabile și că măsurile compensatorii adoptate vor restaura coerența ecologică a rețelei Natura 2000.³³⁸ Jurisprudența subliniază că această abordare nu este o simplă opțiune, ci o obligație strictă, care impune o interpretare restrictivă a derogărilor. În cazurile în care un sit găzduiește habitate sau specii prioritare, cerințele devin și mai exigente: doar motive legate de sănătatea umană, siguranța publică sau beneficiile majore pentru mediu pot justifica intervenția, iar în alte cazuri este necesară opinia Comisiei Europene, care evaluează balanța dintre impactul ecologic și necesitatea proiectului. Această cerință reflectă o ierarhie a valorilor, în care unicitatea biodiversității prioritare primează asupra intereselor contingente.

Explorarea alternativelor reprezintă un moment de introspecție juridică și morală. Autoritățile trebuie să examineze toate soluțiile fezabile, de la trasee sau locații alternative la modificări de scară sau metodologie, fără a acorda prioritate considerentelor economice. Această cerință, confirmată de Curte, nu este doar o formalitate, ci o invitație la reconsiderarea necesității reale a proiectului, inclusiv a opțiunii de a renunța la acesta. Absența alternativelor trebuie demonstrată cu rigoare, pentru că a opta pentru o soluție doar din rațiuni de cost echivalează cu o subordonare a valorii naturii unei logici utilitariste reductive.

Conceptul de „interes public major” ridică, la rândul său, întrebări profunde. Directiva nu îl definește explicit, dar jurisprudența clarifică faptul că acesta trebuie să fie public și de o importanță covârșitoare, capabil să contrabalanseze obiectivele de conservare. Sănătatea umană, siguranța publică și beneficiile majore pentru mediu sunt considerate motive prioritare, dar alte

³³⁸ Comisia Europeană. (2007). *Ghid privind Articolul 6 al Directivei Habitate: Gestionarea siturilor Natura 2000 – Dispozițiile Articolului 6 din Directiva Habitate 92/43/CEE*. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații Oficiale al Comunităților Europene. Disponibil la: https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/guidance_art6_en.pdf

interese sociale sau economice pot fi invocate doar dacă servesc un scop public autentic. Această ambiguitate normativă invită la o reflecție asupra limitelor progresului: ce interese sunt suficient de „majore” pentru a justifica sacrificiul biodiversității, și ce preț suntem dispuși să plătim pentru dezvoltarea pe termen scurt?

Măsurile compensatorii, ca instrument de echilibrare a intereselor de protecție a naturii și dezvoltare economică, transcend simpla corecție tehnică, devenind un act de restituire morală. Spre deosebire de măsurile de atenuare, care încearcă să reducă impactul în cadrul art. 6 alin. (3), compensarea intervine ca o soluție de ultimă instanță, menită să contracareze efectele reziduale negative și să restaureze coerența ecologică a rețelei Natura 2000. Măsurile de compensare nu pot avea natura unor simple plăți financiare, întrucât acestea nu asigură reparația efectivă a prejudiciului ecologic produs. În conformitate cu principiul „restitutio in integrum” aplicat în materia protecției mediului, intervențiile trebuie să fie de ordin ecologic, vizând în mod direct refacerea habitatelor deteriorate și conservarea speciilor afectate. Astfel, caracterul adecvat al măsurilor se apreciază nu prin valoarea pecuniară a compensației, ci prin capacitatea acestora de a restabili echilibrul ecologic și de a asigura continuitatea funcțiilor ecosistemice. De exemplu, pierderea unei zone de odihnă pentru păsări migratoare necesită crearea unui habitat similar, integrat în traseul migrator, pentru a asigura continuitatea funcțiilor ecologice. Compensarea trebuie să fie suplimentară față de obligațiile obișnuite de conservare și să fie implementată, în principiu, înainte ca situl să fie afectat ireversibil. În cazurile în care restaurarea unui ecosistem, cum ar fi o pădure, necesită decenii, supra-compensarea devine esențială pentru a acoperi pierderile interimare.³³⁹

Coerența ecologică, așa cum este definită în art.3 alin. (1), nu se limitează la conservarea cantitativă a speciilor și habitatelor, ci implică menținerea unei armonii care transcende granițele fizice ale unui sit. Compensarea trebuie să restaureze funcțiile ecologice (hrana, odihna, reproducerea) și să asigure contribuția sitului la rețeaua mai largă. Aceasta presupune o abordare de ansamblu, în care fiecare sit este un nod într-un țesut viu, iar perturbarea unui nod cere o reabilitate atentă a întregului. Locația măsurilor compensatorii trebuie aleasă astfel încât să maximizeze această contribuție, preferabil în aceeași regiune biogeografică sau traseu migrator, fără a compromite integritatea altor situri.

³³⁹ Comisia Europeană. (2018). Ghid privind gestionarea rețelei Natura 2000: Asigurarea coerenței rețelei prin măsuri compensatorii conform Articolului 6(4) al Directivei Habitate. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene. Disponibil la: https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/comp_measures_guidance.pdf

Proiectarea măsurilor compensatorii necesită o fundamentare științifică riguroasă, care să integreze condițiile specifice ale sitului (sol, umiditate, expunere) și să anticipeze provocările restaurării. Eficacitatea acestor măsuri depinde de monitorizarea continuă, bazată pe indicatori clari, și de capacitatea de a ajusta strategiile în funcție de rezultate. Amploarea compensării trebuie să depășească, de regulă, un raport de 1:1, recunoscând că pierderile ecologice au reverberații complexe. Calendarul implementării trebuie sincronizat cu proiectul, pentru a preveni discontinuitățile ecologice, iar durabilitatea pe termen lung trebuie susținută de cadre legale și financiare solide, care să includă protecția temporară a siturilor și mecanisme de aplicare obligatorii.

Conform principiului „poluatorul plătește”, costurile compensării revin inițiatorului proiectului, reflectând o responsabilitate morală față de impactul acțiunilor umane. Autoritățile naționale au obligația de a informa Comisia Europeană despre măsurile adoptate, utilizând un formular standard care permite evaluarea conformității cu Directiva. Acest dialog nu este doar o formalitate, ci un act de transparență, care asigură că rețeaua Natura 2000 rămâne un sistem coerent, capabil să susțină biodiversitatea pe termen lung.

În cazurile siturilor cu habitate sau specii prioritare, derogările sunt supuse unor constrângeri suplimentare. Doar motive legate de sănătatea umană, siguranța publică sau beneficiile majore pentru mediu pot justifica intervenția, iar în alte cazuri este necesară opinia Comisiei, care examinează balanța dintre impact și necesitate. Această cerință subliniază importanța prioritară a biodiversității, considerată un pilon al patrimoniului natural european. Opinia Comisiei, deși nu are un termen fix, este un mecanism de echilibru, care garantează că derogările respectă spiritul Directivei.

Analiza aprofundată a limbajului normativ arată că procedura de autorizare a proiectelor afectând siturile Natura 2000 trebuie să urmeze o secvență clară, respectând o întreagă filieră de evaluare, de la studierea impactului potențial conform art.6 alin. (3), până la aplicarea, dacă este cazul, a derogărilor conform art. 6 alin. (4). În acest sens, Curtea Europeană a reiterat, în diverse hotărâri, că „cunoașterea impactului asupra sitului” reprezintă o etapă prealabilă indispensabilă pentru orice derogare, aceasta fiind o condiție sine qua non pentru fundamentarea deciziilor de autorizare.

Aplicarea art.6 alin. (4) nu este automată, ci depinde de evaluarea autorităților, care trebuie să determine dacă planul sau proiectul provoacă sau nu efecte negative asupra sitului. În cazul unor efecte negative sau al incertitudinilor, derogarea nu trebuie autorizată. În situații în care derogarea este totuși aprobată, trebuie demonstrate, pe bază științifică și legală, că alternativa aleasă este cea mai puțin dăunătoare și că motivele de interes public major justifică impactul asupra

sitului. Prin urmare, din perspectivă practică, măsurile compensatorii devin instrumente de echilibrare între nevoia de dezvoltare și obiectivele de conservare. Acestea trebuie să fie gândite ca fiind complementare măsurilor de reducere și atenuare, fiind aplicate doar în extreme, când impactul nu poate fi evitat sau redus în întregime. În plus, acestea trebuie să asigure o „coerență generală” a rețelei Natura 2000, adică să contribuie la menținerea sau restabilirea funcțiilor ecologice ale habitatelor și speciilor vizate, indiferent de distanța fizică față de situl afectat, cu condiția ca această coerență să nu fie compromisă. O reflecție importantă este legată de importanța unei planificări riguroase și coordonate a măsurilor compensatorii, care trebuie să includă evaluarea fezabilității, selecția terenurilor, stabilirea unui calendar realist și monitorizarea continuă a eficacității. Acest mecanism asigură nu doar compensarea impactului imediat, ci și contribuie la sustenabilitatea și integritatea pe termen lung a configurației rețelei Natura 2000.

3.4 Concluzii la Capitolul 3

Analiza aprofundată a evoluției și configurării juridice a mecanismului de evaluare adecvată, consacrat prin Directiva Habitate (92/43/CEE), evidențiază rolul esențial al acestuia în dreptul Uniunii Europene, ca instrument central pentru conservarea biodiversității și gestionarea durabilă a patrimoniului natural european. Se constată că, instituit prin dispozițiile art. 6 alin. (3) și (4) din Directivă, mecanismul reflectă o abordare normativă complexă, concepută ca răspuns la necesitatea concilierii obiectivelor de protecție a mediului cu imperativele dezvoltării socio-economice, într-un context istoric marcat de necesitatea conștientizării progresive a importanței biodiversității.

Evoluția sa juridică, influențată de instrumente internaționale precum Convenția de la Berna (1979) și Convenția privind Diversitatea Biologică (1992), ilustrează tranziția de la lipsa competențelor explicite în materie de mediu la consacrarea protecției mediului ca obiectiv fundamental al Uniunii Europene. Se observă că această traiectorie juridico-politică reflectă adaptarea cadrului normativ european la provocările ecologice globale, consolidând poziția centrală a biodiversității în politicile comunitare.

Mecanismul de evaluare adecvată operationalizează principiul precauției, consacrat de art. 191 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, impunând o analiză riguroasă a impactului oricărui plan sau proiect susceptibil de a afecta siturile Natura 2000. Din contextul cercetării realizate se constată că se impune demonstrarea absenței efectelor negative nu prin certitudine, ci prin lipsa unei probabilități rezonabile a prejudiciului, ceea ce constituie un standard preventiv ce reconfigurează responsabilitățile în procesul decizional. În această manieră, sarcina probei este transferată asupra inițiatorilor, ceea ce contribuie la consolidarea protecției preventive a biodiversității și la asigurarea compatibilității intervențiilor antropice cu obiectivele de

conservare ale siturilor protejate. Se poate afirma, astfel, că Directiva Habitate nu doar reglementează protecția biodiversității, ci și redefinește paradigma planificării teritoriale, condiționând autorizarea activităților de respectarea integrității ecologice a rețelei Natura 2000.

Din conținutul, acestui compartiment concluzionăm că jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene a avut un rol esențial în clarificarea și consolidarea aplicării mecanismului, oferind interpretări care au eliminat ambiguitățile normative și au asigurat o aplicare efectivă a directivei. Hotărâri emblematică, precum „*Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee* (C-127/02)”, au stabilit că evaluarea adecvată este obligatorie chiar și pentru activități recurente, în prezența unui risc rezonabil de impact semnificativ³⁴⁰. În cauza „*Sweetman* (C-258/11)”, s-a reținut că afectarea chiar și a unui singur obiectiv de conservare poate compromite integritatea sitului, interzicând autorizarea în absența certitudinii lipsei efectelor negative³⁴¹.

Regimul derogatoriu prevăzut la art. 6 alin. (4) reflectă efortul de a echilibra protecția biodiversității cu necesitățile dezvoltării. Se permite autorizarea planurilor sau proiectelor cu impact negativ doar în circumstanțe excepționale, justificate de motive imperative de interes public major, în lipsa alternativelor viabile și condiționat de aplicarea unor măsuri compensatorii adecvate. Aceste măsuri, întemeiate pe principiul „poluatorul plătește”, trebuie să fie specifice, proporționale și capabile să restaureze funcțiile ecologice afectate, asigurând coerența rețelei Natura 2000. Prin jurisprudența aferentă spețelor „*Solvay* (C-182/10)” și „*Comisia vs. Austria* (C-209/02)”, s-a întărit caracterul restrictiv al derogărilor, reiterându-se că motivele economice nu pot prevala automat asupra obiectivelor de conservare. În cazul siturilor care includ habitate sau specii prioritare, doar rațiunile legate de sănătatea umană, siguranța publică sau beneficiile majore pentru mediu pot justifica derogarea, sub rezerva avizului Comisiei Europene. Se observă, astfel, că această abordare consacră o ierarhie a valorilor în care biodiversitatea ocupă un loc prioritar, iar derogările rămân soluții de ultimă instanță, supuse unui control riguros.

În același timp, se constată că aplicarea practică a mecanismului întâmpină dificultăți, generate de ambiguitatea unor concepte-cheie, precum „integritatea sitului” sau „efect

³⁴⁰ Judgment of the Court (Grand Chamber) of 7 September 2004. Reference for a preliminary ruling: *Raad van State - Netherlands. Directive 92/43/EEC - Conservation of natural habitats and of wild flora and fauna - Concept of "plan" or "project" - Assessment of the implications of certain plans or projects for the protected site. Case C-127/02.* <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-127/02>

³⁴¹ Judgment of the Court (Third Chamber), 11 April 2013. *Peter Sweetman and Others v An Bord Pleanála. Request for a preliminary ruling from the Supreme Court (Ireland). Environment — Directive 92/43/EEC — Article 6 — Conservation of natural habitats — Special areas of conservation — Assessment of the implications for a protected site of a plan or project — Criteria to be applied when assessing the likelihood that such a plan or project will adversely affect the integrity of the site concerned — Lough Corrib site — N6 Galway City Outer Bypass road scheme. Case C-258/11.* <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-258/11>

semnificativ”. Lipsa unor definiții normative clare lasă o marjă considerabilă de apreciere statelor membre, generând discrepanțe în implementare, influențate de capacitatea administrativă și angajamentul politic național.

În plus, se remarcă absența unor reglementări unitare și obligatorii privind evaluarea efectelor cumulative și transfrontaliere, ceea ce complică analiza presiunilor agregate asupra siturilor Natura 2000, în special în contextul unei „încărcături preexistente” generate de activități precum agricultura intensivă sau urbanizarea. Aceste curențe normative și metodologice creează riscul ca mecanismul evaluării adecvate să fie redus la o simplă formalitate administrativă, care, în absența unor exigențe clare și a unei capacități instituționale consolidate, nu generează efecte ecologice substanțiale. Acest pericol este cu atât mai pronunțat în contextul statelor candidate, precum Republica Moldova, unde resursele tehnice, expertiza de specialitate și alinierea la standardele europene sunt încă în curs de dezvoltare, ceea ce poate compromite funcția preventivă și protectoare a acestui instrument. În consecință realizarea unui studiu generalizator în cadrul teoriei generale a dreptului, clarifică multiple aspecte și facilitează procesul de aliniere la standarde europene atât din punct de vedere teoretic, cât și aplicativ.

Totodată, se consideră că mecanismul de evaluare adecvată contribuie esențial la aplicarea principiului integrării mediului în toate politicile sectoriale, conform art. 11 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, impunând internalizarea dimensiunii ecologice în toate etapele planificării teritoriale și strategice. Prin această abordare într-o perspectivă fundamentală a Teoriei generale a dreptului se accentuează caracterul transversal al problemei supuse cercetării, se reconfigurează cadrul dezvoltării durabile, iar protecția biodiversității devine o condiție fundamentală în vederea asigurării dreptului la un mediu neprimejdios.

În ansamblu, se poate aprecia că arhitectura juridică a mecanismului reflectă un echilibru între rigoare normativă și flexibilitate contextuală. Totuși, eficiența sa depinde, în mod esențial, de angajamentul statelor membre, inclusiv al celor asociate, precum Republica Moldova, de a depăși barierele instituționale și de a adopta practici armonizate.

4. FUNDAMENTAREA TEORETICĂ, LEGISLATIVĂ ȘI APLICATIVĂ A MECANISMULUI DE EVALUARE A BIODIVERSITĂȚII LA NIVEL NAȚIONAL

4.1 Integrearea semantică și funcțională a mecanismului de evaluare adecvată în legislația Republicii Moldova

Pentru a înțelege pe deplin valoarea mecanismului de evaluare adecvată (*appropriate assessment*) în contextul asigurării dreptului omului la un mediu neprimejdios la nivel național, este necesar să supunem analizei premisele care au influențat apariția și reglementarea acestuia în cadrul normativ intern. În acest context, este pertinent să revenim la începuturile acestui demers, marcate de semnarea, în anul 2014, a Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană³⁴². Acest Acord a impus obligativitatea Republicii Moldova de a transpune Directiva Consiliului 92/43/EEC din 21 mai 1992 cu privire la conservarea habitatelor naturale și a florei și faunei sălbatice³⁴³, inclusiv modificările aduse prin Directivele 97/62/EC³⁴⁴ și 2006/105/EC³⁴⁵, precum și prin Regulamentul (CE) nr. 1882/2003³⁴⁶.

Printre obligațiile stipulate se număra adoptarea legislației naționale corespunzătoare și desemnarea autorităților competente, în special, armonizarea articolelor 4, 6, 11, 12 și 22 fiind de o importanță fundamentală pentru asigurarea aplicării unitare a normelor. Dintre acestea, articolul 6 capătă o relevanță deosebită, având în vedere că prevede, la alin. (3), mecanismul de evaluare a biodiversității (*evaluare adecvată*). Această reglementare constituie un pilon esențial în eforturile de conservare a biodiversității, oferind cadrul necesar pentru evaluarea impactului activităților umane asupra ecosistemelor și asigurând astfel protecția și gestionarea durabilă a resurselor naturale.

Prima încercare de a transpune mecanismul de evaluare a biodiversității prevăzut în art. 6 alin. (3) din Directiva Habitate a fost realizată prin intermediul Legii nr. 162/2017³⁴⁷, care a adus modificări și completări unor acte legislative, în special Legii nr. 94/2007 cu privire la rețeaua

³⁴² *Lege nr. 112/2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 185-199, art. 442, 18.07.2014.*

³⁴³ *Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică (publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 206 din 22 iulie 1992), așa cum a fost modificată prin Directiva 2013/17/UE din 13 mai 2013.*

³⁴⁴³⁴⁴ *Directiva 97/62/CE a Consiliului din 27 octombrie 1997 de adaptare la progresul tehnic și științific a Directivei 92/43/CEE privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică.*

³⁴⁵ *Directiva 2006/105/CE a Consiliului din 20 noiembrie 2006 de adaptare a Directivelor 73/239/CEE, 74/557/CEE și 2002/83/CE în domeniul mediului, ca urmare a aderării Bulgariei și a României.*

³⁴⁶ *Regulamentul (CE) nr. 1882/2003 al Parlamentului European și al Consiliului din 29 septembrie 2003 de adaptare la Decizia 1999/468/CE a Consiliului a dispozițiilor privind comitetele care asistă Comisia în exercitarea competențelor de executare prevăzute de actele care fac obiectul procedurii menționate la articolul 251 din Tratatul CE.*

³⁴⁷ *Lege nr. 162/2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 352-355, art. 588, 29.09.2017.*

ecologică³⁴⁸. Astfel, în anul 2017, Legea nr. 94/2007 cu privire la rețeaua ecologică a fost completată cu articolul 10¹, care include alin. (4) cu următorul cuprins: „*Orice plan sau proiect care nu are o legătură directă ori nu este necesar pentru managementul zonei de interes special pentru conservare, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria, separat sau în combinație cu alte planuri ori proiecte, este supus unei evaluări adecvate privind efectele potențiale asupra zonei de interes special pentru conservare, având în vedere obiectivele de conservare a acesteia.*”³⁴⁹ La prima vedere, această reglementare a reprezentat un pas important spre armonizarea legislației naționale cu cerințele europene, introducând pentru prima dată conceptul de „evaluare adecvată” în contextul protecției biodiversității.

În contextul reglementărilor din 2017, se observă faptul că mecanismul cunoscut în cadrul Directivei Habitare sub denumirea de „*appropriate assessment*” a fost, pentru prima dată, transpus în legislația națională sub denumirea de „evaluare adecvată”. Acest demers a constituit un moment esențial în promovarea protecției biodiversității, având în vedere că reglementarea a stabilit în mod clar obligația de a efectua evaluarea impactului potențial al proiectelor asupra zonelor de interes special pentru conservare. Scopul legiuitorului a fost de a încuraja o abordare proactivă în gestionarea și conservarea habitatelor naturale, prin stabilirea unui cadru normat iv care să faciliteze un echilibru între dezvoltarea economică și protecția mediului.

Prin implementarea acestui mecanism, autoritățile ar fi fost în măsură să analizeze și să prevină potențialele daune de mediu, asigurând astfel nu doar conservarea speciilor și habitatelor, ci și sănătatea ecosistemelor pe termen lung. Cu toate acestea, aplicabilitatea efectivă a acestei reglementări a fost limitată, iar implementarea sa practică s-a dovedit imposibilă, în ciuda intenției de a crea un cadru eficient de protecție a siturilor Emerald. Cauza principală a acestei situații poate fi atribuită lipsei unui cadru normativ adecvat și detaliat, esențial pentru punerea în aplicare eficientă a mecanismului de evaluare a impactului asupra biodiversității. În contextul transpunerii Directivei Habitare în legislația națională, Legea nr. 162/2017 a oferit un cadru teoretic, dar nu a reușit să asigure specificitatea necesară pentru implementarea concretă a prevederilor referitoare la evaluarea adecvată. În absența unor norme clare și a unor proceduri bine reglementate, nu au fost stabilite cu precizie modalitățile de realizare a evaluării sau pașii necesari pentru integrarea acestui mecanism în procesul de autorizare a proiectelor. Astfel, deși intențiile legiuitorului au fost clare în sensul protejării biodiversității și al prevenției unui impact negativ asupra acesteia,

³⁴⁸ Legea nr.94/2007 cu privire la rețeaua ecologică. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 90–93, art.395.

³⁴⁹ Legea nr.94/2007 cu privire la rețeaua ecologică. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 90–93, art.395, așa cum a fost modificată prin [LP162 din 20.07.17](#), [MO352-355/29.09.17 art.588](#); în vigoare 29.09.17.

eficiența acestora a fost limitată de lipsa unui cadru normativ operativ. Un alt factor care a marcat realizarea efectivă a fost absența unei clarități cu privire la autoritățile responsabile pentru implementarea și supravegherea procesului de evaluare adecvată. Fără un mecanism instituțional clar, care să desemneze responsabilitățile și să asigure o coordonare eficientă între instituțiile implicate, aplicarea prevederilor legale a devenit imposibilă. De asemenea, faptul că reglementările nu au clarificat modul în care evaluările ar trebui realizate în practică, în special în ceea ce privește criteriile de selecție a proiectelor și impactul lor cumulativ, a condus la o implementare inexistentă. În aceste condiții, legislația a rămas, în esență, un set de norme declarative, fără un mecanism concret de aplicare, care să asigure o protecție reală a biodiversității. Prin urmare, considerăm că chiar dacă cadrul normativ teoretic ar fi oferit posibilitatea prevenirii efectelor adverse asupra ecosistemelor printr-o evaluare adecvată a proiectelor, absența unor reglementări detaliate cu privire la modalitățile de implementare a acestuia a condus la imposibilitatea aplicării eficiente a măsurilor respective. Astfel, măsurile de protecție a biodiversității prevăzute în legislație nu au fost însoțite de instrumentele necesare pentru a le pune în practică, iar efectele dorite au rămas neconcretizate.

Această situație subliniază o problemă structurală majoră în procesul de transpunere și implementare a legislației europene la nivel național. Chiar dacă cadrul teoretic este solid, eficiența acestuia depinde în mare măsură de claritatea și detalierea procedurilor și de capacitatea instituțională de a le pune în aplicare. În cazul de față, deficiențele în reglementarea procedurilor specifice și în alocarea responsabilităților au dus la stagnarea procesului de protecție a biodiversității, cu implicații negative pentru conservarea habitatelor naturale și a speciilor protejate.

În consecință, cele identificate vin să susțină din multiple planuri relevanța acestei cercetări, care oferă claritate cu privire la aspecte ce nu doar definesc caracterul complex al problematicii dreptului la un mediu neprimejdios, dar prezintă o abordare integrată și oferă reperele practice de creștere a eficienței mecanismelor existente la nivel european și aplicabile contextului național.

Lacunele legislative existente la acel moment au generat, în mod inevitabil, necesitatea stringentă de elaborare a unui cadru normativ clar, coerent și funcțional, menit să susțină implementarea efectivă a mecanismului de evaluare adecvată a proiectelor și planurilor din perspectiva impactului acestora asupra biodiversității și mediului. Fără un astfel de cadru, nu ar fi fost posibilă realizarea unei protecții substanțiale a siturilor de importanță specială și a biodiversității în ansamblu. Crearea unor norme specifice, alături de stabilirea unor proceduri operaționale bine definite, reprezintă, de fapt, condiția esențială pentru implementarea corectă și

eficientă a acestui mecanism. Un astfel de cadru legislativ nu doar că ar fi consolidat respectarea reglementărilor existente, dar ar fi contribuit și la integrarea obiectivelor de conservare a biodiversității în procesul de planificare și dezvoltare durabilă a proiectelor, ceea ce ar fi asigurat un echilibru necesar între dezvoltarea economică și protecția mediului.

În vederea asigurării funcționalității mecanismului de evaluare adecvată (appropriat e assessment), Ministerul Mediului a inițiat, în ianuarie 2021, constituirea unui grup de lucru compus din experți juriști, atât naționali, cât și internaționali. Acest grup a fost mandatat să revizuiască și să propună modificări esențiale în cadrul normativ existent referitor la evaluarea de mediu, având în vedere necesitatea alinierii reglementărilor naționale la standardele și bunele practici internaționale. Obiectivul principal al acestui grup de lucru a fost, pe de o parte, dezvoltarea și consolidarea evaluării impactului asupra mediului (EIM) și a evaluării strategice de mediu (ESM), iar pe de altă parte, integrarea unui mecanism de evaluare adecvată în reglementările deja aplicabile, astfel încât să se poată asigura coerența și eficiența procesului de evaluare a impactului asupra biodiversității în toate etapele de planificare și implementare a proiectelor.

Acest demers a urmărit să creeze un sistem legislativ coerent și integrat, capabil să răspundă provocărilor actuale din domeniul protecției mediului și conservării biodiversității, având în vedere contextul dinamic al dezvoltării economice și al schimbărilor ecologice globale. Prin actualizarea reglementărilor și prin stabilirea unui cadru normativ mai riguros, s-a dorit asigurarea unei evaluări riguroase și fundamentate a efectelor potențiale ale proiectelor și planurilor asupra mediului, în scopul prevenirii sau minimizării impactului negativ asupra acestuia. Astfel, aceste modificări au avut scopul de a consolida cadrul legislativ existent, oferind autorităților și actorilor relevanți un set clar de instrumente pentru aplicarea principiilor de conservare a biodiversității, iar prin aceasta, promovând un management durabil și responsabil al resurselor naturale pe termen lung.

În acest context, se impune sublinierea importanței unei evaluări adecvate, care să fie nu doar un instrument tehnic, dar și un instrument strategic esențial în integrarea preocupărilor legate de conservare și protecția mediului în procesele decizionale, cu scopul de a preveni degradarea biodiversității și de a asigura sustenabilitatea pe termen lung a ecosistemelor naturale. Eforturile grupului de lucru au culminat cu adoptarea Legii nr. 226 din 30 septembrie 2022³⁵⁰, care a introdus modificări substanțiale în Legea nr. 94/2007 cu privire rețeaua ecologică³⁵¹, Legea nr. 86/2014

³⁵⁰ *Lege nr. 226/2022 privind modificarea unor acte normative. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 326-333, art. 626, 21.10.2022.*

³⁵¹ *Legea nr.94/2007 cu privire la rețeaua ecologică. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 90–93, art.395.*

privind evaluarea impactului asupra mediului³⁵² și Legea nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu³⁵³. Amendamentele legislative s-au înscris într-un demers complex de aliniere a legislației naționale la standardele europene și internaționale în domeniul protecției mediului și al conservării biodiversității, având drept scop consolidarea mecanismelor de evaluare, având un impact semnificativ asupra modului în care activitățile planificate și documentele de politici și planificare sunt reglementate, asigurând integrarea mai eficientă a principiilor de protecție de mediu în procesul decizional.

Noile reglementări urmăresc în principal sporirea eficienței și aplicabilității mecanismelor de protecție a biodiversității, introducând clarificări exhaustive privind evaluarea potențialului impact generat de activități planificate și documente de politici și planificare asupra rețelei ecologice Emerald (echivalentul rețelei Natura 2000 pentru statele non-UE). Printre elementele fundamentale ale noilor reglementări se numără:

a) modificarea art. 10¹ din Legea nr. 94/2007, care a fost abrogat și înlocuit cu un nou articol, Articolul- 12⁶, ce reglementează evaluarea impactului noilor activități și facilități pe teritoriul rețelei Emerald, stipulând următoarele: „ (1) *Orice document de politici și planificare, precum și modificările aduse unor astfel de documente care, fie individual, fie în combinație, pot avea un impact semnificativ asupra siturilor Emerald și care nu au o legătură directă cu gestionarea obiectivelor de conservare a siturilor Emerald sau nu sunt necesare pentru gestionarea respectivă sunt supuse evaluării biodiversității, în conformitate cu prevederile Legii nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu.*

(2) *Orice activitate planificată, fie individual, fie în combinație cu alte activități, care poate avea un impact semnificativ asupra siturilor Emerald și care nu are o legătură directă cu gestionarea obiectivelor de conservare a siturilor Emerald sau nu este necesară pentru gestionarea respectivă este supusă evaluării biodiversității, în conformitate cu prevederile Legii nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului. ”*

b) modificările aduse Legilor nr. 86/2014 și nr. 11/2017, care au adus clarificări esențiale privind implementarea mecanismului de evaluare a biodiversității. Aceste reglementări au clarificat în mod semnificativ implementarea mecanismului de evaluare a biodiversității, stabilind proceduri operaționale precise și criterii riguroase pentru integrarea eficientă a evaluării biodiversității în procesul de planificare și autorizare a activităților planificate , precum și aprobare

³⁵² *Lege nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 414-417, art. 716, 08.11.2023.*

³⁵³ *Lege nr. 11 din 02.03.2017 privind evaluarea strategică de mediu. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 109-118, art. 155, 07.04.2017.*

a documentelor de politici și planificare. Aceste ajustări legislative au avut drept scop consolidarea nu doar a protecției biodiversității, dar și facilitarea și gestionarea mai responsabilă a resurselor naturale, susținând în același timp dezvoltarea unui model de dezvoltare durabilă. Astfel, s-a pus temelia unei abordări echilibrate între necesitățile economice și respectul față de mediul înconjurător, contribuind la integrarea obiectivelor de conservare ecologică în procesul decizional și la protejarea ecosistemelor în fața riscurilor de degradare.

Un aspect notabil al noilor reglementări îl reprezintă înlocuirea sintagmei „*evaluare adecvată*” cu termenul „*evaluare a biodiversității*”. Această modificare a fost determinată de intenția legiuitorului de a conferi mecanismului de evaluare a impactului asupra siturilor protejate din cadrul rețelei Emerald o semnificație mai clară și mai explicită, evitând în același timp utilizarea termenului „*adecvată*”, care ar putea induce în mod eronat ideea existenței unei „*evaluări inadecvate*”.

Prin urmare, constatăm că noțiunea de evaluare a biodiversității apare acum în trei acte normative:

1. În Legea nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului, unde desemnează analiza efectelor activităților planificate asupra siturilor Emerald.

2. În Legea nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu, unde se referă la analiza impactului implementării documentelor de politici și planificare asupra siturilor Emerald, având un rol esențial în asigurarea protecției ecosistemelor în cadrul proceselor decizionale strategice.

3. În Legea nr. 94/2007 cu privire la rețeaua ecologică³⁵⁴, unde evaluarea biodiversității este definită ca analiza potențialului impact semnificativ al documentelor de politici și planificare și al activităților planificate asupra siturilor Emerald.

La o primă vedere, repetarea aceleiași noțiuni în acte normative distincte ar putea părea redundantă. Totuși, această abordare legislativă este justificată prin necesitatea alinierii la cerințele directivelor europene. De exemplu, art. 2 alin. (3) din Directiva privind evaluarea impactului asupra mediului (EIM) prevede că: „*pentru proiectele care necesită evaluare în conformitate atât cu această directivă, cât și cu Directiva 92/43/CEE³⁵⁵, statele membre au obligația de a institui proceduri coordonate și/sau comune care să asigure respectarea cerințelor legislației Uniunii Europene.*”³⁵⁶

³⁵⁴ Legea nr.94/2007 cu privire la rețeaua ecologică. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 90–93, art.395.

³⁵⁵ Directiva 92/43/CEE din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică. Jurnalul Oficial al Comunităților Europene, L206, pp. 7–50.

³⁵⁶ Directiva 2014/52/UE din 16 aprilie 2014 de modificare a Directivei 2011/92/UE privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L124.

Totuși, există riscul unei confuzii terminologice, deoarece potrivit Legii nr. 86/2014, biodiversitatea este deja reglementată și evaluată în mod distinct în cadrul procedurii generale de evaluare a impactului asupra mediului. Conform art. 4 al Legii nr. 86/2014 – domeniul de aplicare a evaluării impactului asupra mediului: „*Evaluarea impactului asupra mediului trebuie să scoată în evidență, să descrie și să evalueze, în mod corespunzător, în fiecare caz în parte, impactul semnificativ direct și indirect al activității planificate asupra următorilor factori: a) populație și sănătate umană; b) biodiversitate, acordând o atenție specială speciilor și habitatelor protejate în temeiul Legii regnului animal nr. 439/1995, al Legii regnului vegetal nr. 239/2007, al Legii nr. 94/2007 cu privire la rețeaua ecologică și al convențiilor internaționale la care Republica Moldova este parte; c) terenuri, sol, apă, aer și climă; d) bunuri materiale, patrimoniu cultural și peisaj; e) interacțiunea dintre factorii menționați.*”³⁵⁷

Astfel, biodiversitatea este deja evaluată ca factor de mediu distinct, în cadrul evaluării generale a impactului asupra mediului. În schimb, mecanismul prevăzut de art. 6 alin. (3) din Directiva Habitate (și implementat național pentru siturile Emerald) are un scop mai restrâns și specific: protejarea integrității siturilor Natura 2000 (respectiv Emerald) și a obiectivelor de conservare ale acestora. Prin urmare, utilizarea aceleași denumiri: „*evaluarea biodiversității*”, atât pentru evaluarea generală a biodiversității (în cadrul evaluării impactului asupra mediului), cât și pentru evaluarea specifică privind siturile protejate riscă: să creeze confuzie între două proceduri diferite; să inducă în eroare autoritățile competente, consultanții de mediu și operatorii economici; să atenueze claritatea obiectivului principal al mecanismului inspirat din Directiva Habitate, care vizează protejarea siturilor de importanță comunitară.

După cum subliniază Krämer în lucrarea sa „*EU Environmental Law*”, „*flexibilitatea oferită statelor membre în transpunerea directivelor europene permite adaptarea la contexte naționale, dar poate genera și incoerențe în aplicare*”.³⁵⁸ Această observație este valabilă și pentru modul în care diferite țări europene denumesc și implementează mecanismele de evaluare în temeiul art. 6(3). Fairbrass și Jordan în „*Multi-level Governance and Environmental Policy*”, evidențiază la rândul lor că: „*implementarea politicilor de mediu ale UE este un proces dinamic, influențat de interacțiunea dintre nivelurile european, național și local*”.³⁵⁹ Astfel, o terminologie

³⁵⁷ *Lege nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 414-417, art. 716, 08.11.2023.*

³⁵⁸ Krämer, L. (2011). *EU Environmental Law. Sweet & Maxwell, p. 145;*

³⁵⁹ Fairbrass, Jenny, și Andrew Jordan. 2004. „*Multi-level Governance and Environmental Policy*.” În *Environmental Policy in the European Union: Actors, Institutions and Processes*, editat de Andrew Jordan, 147–164. Londra: Earthscan.

clară și diferențiată devine un instrument necesar pentru menținerea coerenței și previzibilității în aplicarea cadrului juridic.

Pentru a înțelege implicațiile modificării terminologice din Republica Moldova, unde termenul „evaluare adecvată” a fost înlocuit cu „evaluare a biodiversității”, se impune o analiză comparativă a modului în care statele membre ale Uniunii Europene au transpus Directiva Habitate în propriile sisteme juridice și administrative. În pofida diversității terminologice și instituționale, aceste state au reușit să mențină o claritate conceptuală esențială pentru aplicarea coerentă a normelor europene, evitând confuziile ce pot apărea în procesul de implementare. Astfel, se poate observa un echilibru între adaptarea la specificul național și respectarea cerințelor unitare ale dreptului Uniunii, ceea ce oferă repere valoroase pentru consolidarea cadrului normativ național.

Franța utilizează expresia „*Évaluation des incidences Natura 2000*”, integrată în Codul Mediului (art. L414-4 și R414-19)³⁶⁰, o denumire care reflectă în mod clar orientarea evaluării către impactul asupra siturilor Natura 2000 și evită interferențele cu alte proceduri de evaluare de mediu. În Germania, Legea Federală pentru Protecția Naturii (Bundesnaturschutzgesetz – BNatSchG, §34) consacră termenul „Verträglichkeitsprüfung” („verificarea compatibilității”), accentuând obiectivul esențial al mecanismului – asigurarea compatibilității proiectelor cu obiectivele de conservare ale siturilor Natura 2000.³⁶¹ În Spania, Legea nr. 42/2007 privind patrimoniul natural și biodiversitatea (art. 46) utilizează termenul „*Evaluación de repercusiones sobre la Red Natura 2000*”.³⁶² Deși evaluarea este integrată într-un cadru mai larg de evaluare a impactului asupra mediului, se menține o referință clară la rețeaua Natura 2000, ceea ce permite identificarea distinctă a acestui instrument juridic. Italia, prin Decretul Prezidențial nr. 357/1997 (art. 5), utilizează denumirea „*Valutazione di incidenza*”. Acest termen subliniază necesitatea evaluării efectului direct asupra siturilor protejate, într-o manieră adaptabilă diversității ecologice a teritoriului italian.³⁶³ România a păstrat fidelitatea față de terminologia directivei, folosind expresia „*evaluare adecvată*”, consacrată în Ordonanța de Urgență nr. 57/2007 (art. 28 alin. 4).³⁶⁴ Această opțiune semnalează explicit scopul procedural al mecanismului fiind protejarea siturilor

³⁶⁰ Code de l'Environnement, art. L414-4 și R414-19. Legifrance. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006074220/LEGISCTA000006159253?init=true&page=1&query=Code+de+l%27Environnement&searchField=ALL&tab_selection=all&anchor=LEGISCTA000006159253#LEGISCTA000006159253

³⁶¹ Bundesnaturschutzgesetz (BNatSchG), §34. Bundesgesetzblatt. <https://www.gesetze-im-internet.de>.

³⁶² Ley 42/2007, de 13 de diciembre, del Patrimonio Natural y de la Biodiversidad, art. 46. Boletín Oficial del Estado. <https://www.boe.es/eli/es/l/2007/12/13/42/con>

³⁶³ Decreto del Presidente della Repubblica n. 357/1997, art. 5. Gazzetta Ufficiale. <https://www.gazzettaufficiale.it>.

³⁶⁴ Ordonanța de Urgență nr. 57/2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/83289>

Natura 2000 și contribuie la o interpretare uniformă în concordanță cu jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene.

În acest context, se evidențiază că alegerea unei terminologii naționale echivalente nu este un simplu exercițiu de traducere, ci o decizie de politică juridică, cu implicații directe asupra clarității, coerenței și eficienței aplicării normelor europene. Astfel, opțiunea Republicii Moldova de a utiliza sintagma „evaluare a biodiversității” implică riscul de a dilua specificitatea juridică a mecanismului consacrat de art. 6 alin. (3) și (4) din Directiva Habitate, întrucât aceasta poate fi interpretată ca o evaluare de ordin general, fără trimitere explicită la rețeaua Natura 2000 sau la cerințele specifice ale evaluării adecvate.

Analiza comparativă evidențiază o potențială necesitate de a reconsidera această opțiune terminologică în vederea asigurării unei alinieri semantice și funcționale la acquis-ul comunitar. Totuși, trebuie de subliniat că o eventuală modificare imediată a denumirii „evaluare a biodiversității” implică și riscuri considerabile. În prezent, capacitatea instituțională de implementare și monitorizare a mecanismelor de protecție a mediului în Republica Moldova este limitată, iar procesul de ajustare a cadrului normativ și metodologic necesită resurse, expertiză și timp.

Intervenția rapidă asupra terminologiei, fără o etapă prealabilă de clarificare conceptuală, instruire a specialiștilor și consolidare a capacităților instituționale, ar putea accentua confuzia în rândul tuturor actorilor implicați: autorități competente, consultanți de mediu, dezvoltatori și chiar publicul interesat. Această confuzie riscă să compromită însăși eficiența mecanismului, transformând o inițiativă de clarificare într-o sursă suplimentară de incertitudine juridică și practică. Mai mult, schimbarea denumirii trebuie să fie însoțită obligatoriu de elaborarea unor ghiduri metodologice clare, actualizarea procedurilor interne și instruirea personalului responsabil. În lipsa acestor măsuri de acompaniament, simpla reformulare terminologică riscă să rămână doar o măsură formală, fără impact real asupra calității procesului de evaluare și a protecției efective a siturilor de importanță comunitară. Prin urmare, deși rațiunea pentru o delimitare terminologică mai clară este solidă și susținută de bunele practici europene, orice intervenție legislativă ar trebui să fie planificată gradual, într-o manieră participativă și coordonată, pentru a evita efectele adverse asupra coerenței și predictibilității regimului juridic de protecție a mediului.

4.2 Conservarea biodiversității în Republica Moldova: principii, etape procedurale și rolul subiecților în implementarea mecanismului de evaluare a biodiversității în cadrul rețelei Emerald

Conservarea biodiversității în Republica Moldova se conturează ca un domeniu de interes juridic și strategic de importanță fundamentală, plasat la confluența angajamentelor internaționale

asumate prin Convenția de la Berna și a necesității de protejare a unui patrimoniu ecologic caracterizat printr-o diversitate excepțională, însă profund vulnerabil. Acest patrimoniu este supus unor presiuni antropice considerabile, precum agricultura extensivă și fragmentarea habitatelor, care afectează grav integritatea ecologică a teritoriului național.

În acest context, rețeaua Emerald, concepută ca extensie a rețelei Natura 2000 în statele non-membre ale Uniunii Europene, constituie un instrument juridic și operațional esențial pentru protecția habitatelor și a speciilor de interes comunitar, în conformitate cu prevederile Convenției privind conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa (Berna, 1979). Rețeaua Natura 2000, instituită prin Directiva Habitate 92/43/CEE și Directiva Păsări 2009/147/CE, reprezintă cel mai vast sistem coordonat de conservare a biodiversității din Europa, incluzând peste 25.000 de situri în cele 27 de state membre și protejând aproximativ 18,6% din suprafața terestră a Uniunii Europene, ceea ce corespunde unei suprafețe de peste 4,13 milioane km².³⁶⁵ Extinderea rețelei Natura 2000, de la circa 1.000 de situri în anul 1993 la 6.800 în 2023, precum și creșterea suprafeței ariilor naturale protejate de la 5.000 km² la 10.800 km², reflectă angajamentul constant al Uniunii Europene față de conservarea biodiversității.

În Republica Moldova, rețeaua Emerald, implementată în conformitate cu cerințele Convenției de la Berna și reglementată prin Legea nr. 94/2007³⁶⁶, cuprinde 61 de situri desemnate ca zone speciale de conservare, potrivit anexei nr. 5 a legii, aliniindu-se astfel obiectivelor stabilite în Strategia Europeană pentru Biodiversitate 2030.³⁶⁷

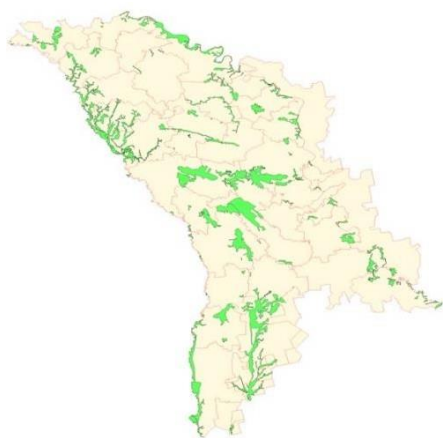

Figura nr.2: Republica Moldova. Siturile Emerald 2024

Sursa: Agenția de Mediu

³⁶⁵ <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/natura-2000-barometer>;

³⁶⁶ Legea nr.94/2007 cu privire la rețeaua ecologică. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 90–93, art.395.

³⁶⁷ Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor Strategia UE privind biodiversitatea pentru 2030 Readucerea naturii în viețile noastre. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A52020DC0380>

Principiile fundamentale ale conservării biodiversității în cadrul rețelei Emerald configurează un cadru conceptual integrat, care armonizează dimensiunile juridice, ecologice și socio-economice, având la bază instrumente internaționale și europene, precum Directivele Habitate și Directiva Păsări, Convenția de la Berna și ghidurile aferente elaborate de Comisia Europeană și Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii. Aceste principii vizează protejarea și gestionarea durabilă a biodiversității, asigurând funcționalitatea ecosistemelor și reziliența acestora în fața presiunilor antropice și a schimbărilor de mediu.

- *Menținerea integrității ecologice și a funcțiilor ecosistemice*

Integritatea ecologică reprezintă pilonul central al conservării biodiversității în rețeaua Emerald, vizând menținerea structurii, funcțiilor și proceselor ecologice esențiale ale ecosistemelor, astfel încât să susțină habitatele și speciile prioritare enumerate în anexele Directivei Habitate și a Directivei Păsări. Spre deosebire de abordările tradiționale care se concentrează pe conservarea izolată a resurselor biologice, acest principiu promovează o viziune sistemică, recunoscând rolul proceselor ecologice, precum ciclurile hidrologice, dinamica solului sau interacțiunile trofice, în susținerea biodiversității. Implementarea acestui principiu presupune delimitarea și protejarea siturilor cu valoare ecologică ridicată, restaurarea habitatelor degradate și monitorizarea continuă a stării de conservare. Cu toate acestea, aplicarea sa se confruntă cu provocări precum capacitatea limitată de monitorizare a proceselor ecologice complexe și lipsa datelor actualizate.

- *Reducerea impactului antropic prin practici sustenabile*

Reducerea impactului antropic asupra biodiversității reprezintă un principiu fundamental al rețelei Emerald, având drept obiectiv diminuarea efectelor negative generate de activitățile umane prin promovarea unor practici sustenabile și prin restaurarea ecosistemelor afectate. Acest principiu se fundamentează pe Strategia Europeană pentru Biodiversitate 2030, care recomandă măsuri precum utilizarea benzilor de protecție vegetală pentru prevenirea eroziunii solului și pentru susținerea diversității biologice, precum și pe prevederile Directivei Habitate (art. 6, alin. 2), ce impun prevenirea deteriorării habitatelor din cadrul siturilor protejate.³⁶⁸ În același sens, raportul „*Global Biodiversity Outlook 5*”, publicată de Convenția ONU privind diversitatea biologică, evidențiază necesitatea consolidării cadrului juridic destinat gestionării activităților antropice, inclusiv a agriculturii intensive, urbanizării și exploatării resurselor naturale.³⁶⁹

³⁶⁸ Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor Strategia UE privind biodiversitatea pentru 2030 Reducerea naturii în viețile noastre. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A52020DC0380>

³⁶⁹ Perspectiva globală asupra biodiversității 5 (GBO-5), publicată de Convenția ONU privind diversitatea biologică. <https://www.cbd.int/gbo5>

Implementarea acestui principiu presupune adoptarea practicilor agricole ecologice, derularea programelor de reîmpădurire, renaturalizarea cursurilor de apă și reglementarea strictă a proiectelor de infrastructură în vecinătatea siturilor protejate. Printre principalele provocări se numără rezistența la schimbare manifestată de sectoarele economice dependente de exploatarea intensivă a resurselor, costurile considerabile ale măsurilor de restaurare, precum și necesitatea armonizării reglementărilor între statele participante la rețeaua Emerald, pentru a asigura coerența aplicării practicilor sustenabile.

O provocare aparte o reprezintă gestionarea terenurilor private din interiorul sau din vecinătatea siturilor protejate. Fără mecanisme de stimulare, precum acorduri voluntare sau compensații financiare, implementarea reală a măsurilor de conservare rămâne dificilă, riscând să genereze rezistență din partea proprietarilor de terenuri și să alimenteze conflictul dintre interesele de conservare și cele economice. În acest context, experiențele din alte state arată că succesul conservării nu poate fi obținut exclusiv prin constrângeri legale, ci presupune construirea unui parteneriat autentic între stat, comunități locale și sectorul privat.

- *Integrarea conservării biodiversității în dezvoltarea socio-economică*

Integrarea conservării biodiversității în strategiile de dezvoltare socio-economică reprezintă un principiu cheie al rețelei Emerald, urmărind armonizarea protecției mediului cu creșterea economică durabilă. Strategia Europeană pentru Biodiversitate 2030 promovează valorificarea patrimoniului natural prin activități precum ecoturismul, care generează beneficii economice fără a compromite integritatea ecosistemelor.³⁷⁰ Implementarea acestui principiu presupune dezvoltarea infrastructurii pentru ecoturism, crearea de parteneriate public-privat e pentru finanțarea conservării și integrarea obiectivelor de biodiversitate în planurile sectoriale de dezvoltare. Provocările includ lipsa infrastructurii adecvate pentru promovarea activităților durabile, riscul supraexploatării resurselor sub pretextul dezvoltării economice.

- *Asigurarea conectivității ecologice*

Asigurarea conectivității ecologice reprezintă un pilon fundamental al conservării biodiversității, având ca scop consolidarea rețelelor funcționale de habitate care facilitează dispersia speciilor și reduc efectele fragmentării habitatelor. Strategia Europeană pentru Biodiversitate 2030 recomandă implementarea coridoarelor ecologice în rețele precum Natura

³⁷⁰ Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor Strategia UE privind biodiversitatea pentru 2030 Readucerea naturii în viețile noastre. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A52020DC0380> .

2000 și Emerald, pentru a permite migrarea speciilor și menținerea diversității genetice.³⁷¹ Implementarea presupune identificarea și protejarea coridoarelor ecologice, restaurarea habitatelor fragmentate și integrarea conectivității în planificarea utilizării terenurilor. Provocările includ fragmentarea cauzată de infrastructura liniară (ex. drumuri, căi ferate), lipsa coordonării transfrontaliere și costurile asociate cu restaurarea și menținerea coridoarelor ecologice.

- *Consolidarea rezilienței ecosistemelor*

Consolidarea rezilienței ecosistemelor reprezintă un principiu strategic al rețelei Emerald, având drept obiectiv adaptarea ecosistemelor la provocările externe, în special schimbările climatice, prin crearea de refugii ecologice și instituirea unui sistem de monitorizare continuă. Ghidul Comisiei Europene pentru adaptarea la schimbările climatice în siturile Natura 2000, recomandă dezvoltarea refugiilor ecologice pentru protejarea speciilor vulnerabile, precum și utilizarea modelelor predictive pentru anticiparea impactului schimbărilor climatice.³⁷² Implementarea implică stabilirea unor zone protejate ca refugii, monitorizarea indicatorilor ecologici și aplicarea strategiilor adaptive de management. Provocările includ complexitatea anticipării impactului schimbărilor climatice, resursele limitate pentru monitorizarea pe termen lung și necesitatea coordonării între actorii implicați în gestionarea siturilor Emerald.

Conservarea biodiversității în siturile din rețeaua Emerald depinde de aplicarea riguroasă a principiilor fundamentale, precum menținerea integrității ecologice, reducerea impactului antropic, integrarea conservării în dezvoltarea socio-economică, asigurarea conectivității ecologice și consolidarea rezilienței ecosistemelor. Aceste principii, deși bine fundamentate teoretic, necesită instrumente operaționale precise și coerente pentru a fi transpuse în acțiuni concrete, adaptate specificului ecologic și socio-economic al fiecărui sit.

Planurile de management constituie baza juridică și tehnică a conservării biodiversității, oferind un cadru structurat pentru traducerea obiectivelor teoretice în măsuri concrete, cu impact direct asupra stării de conservare a habitatelor și speciilor. În Republica Moldova, însă, doar 3 dintre cele 61 de situri din rețeaua Emerald dispun de planuri de management aprobate, conform prevederilor Legii nr. 94/2007. Această realitate evidențiază o discrepanță profundă între cerințele legale și aplicarea lor practică, ceea ce ridică întrebări esențiale privind capacitatea instituțională

³⁷¹ *Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor Strategia UE privind biodiversitatea pentru 2030 Readucerea naturii în viețile noastre.* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A52020DC0380> .

³⁷² *Ghidul Comisiei Europene pentru adaptarea la schimbările climatice în siturile Natura 2000. Publicații ale Uniunii Europene, 2013, pp. 18–22.* <https://ec.europa.eu/environment/nature/climatechange/pdf/Guidance%20document.pdf>

de a asigura o gestionare eficientă și coerentă a biodiversității în absența acestor instrumente indispensabile.

Conform Legii nr. 94/2007, art. 12⁴, Ministerul Mediului este responsabil pentru elaborarea și aprobarea planurilor de management în termen de zece ani de la constituirea rețelei Emerald, urmând *Ghidul pentru elaborarea planurilor de management* aprobat prin ordin ministerial. Aceste planuri pot viza un singur sit sau grupuri de situri cu caracteristici ecologice similare sau apropiate geografic, facilitând o gestionare integrată. În cazurile în care siturile Emerald se suprapun cu alte arii protejate sau cu fondul forestier, managementul este aliniat la reglementările existente. Planurile de management includ informații obligatorii, precum: o descriere detaliată a teritoriului, cu inventare ale habitatelor și speciilor din anexele nr. 1-4 al Legii nr. 94/2007; obiective de conservare adaptate contextului economic, social și cultural; evaluarea măsurilor necesare; strategii de gestionare; planuri de acțiune cu resurse, termene și rezultate așteptate; indicatori de progres; monitorizarea stării de conservare; și materiale cartografice. Aceste elemente asigură transpunerea principiilor teoretice în acțiuni adaptate specificului fiecărui sit, consolidând baza operațională a conservării.³⁷³

Un aspect central al planurilor de management este definirea obiectivelor de conservare. În opinia autorilor Punga I. și Iordanov R. „*Obiectivele de conservare variază în funcție de caracteristicile specifice ale habitatelor și speciilor de floră și faună. Aceste obiective sunt concepute pentru a asigura menținerea și conservarea Ebiodiversității într-o stare sănătoasă și sustenabilă pe termen lung.*”³⁷⁴ Se disting două tipuri de obiective: obiective de conservare și obiective de regenerare. Obiectivele de conservare vizează păstrarea stării actuale a unui habitat sau a unei specii. De exemplu, pentru un habitat de stepă de 25.430 ha, cu o stare de conservare „C” (nefavorabilă, dar stabilă), un obiectiv de conservare ar putea fi: „păstrarea suprafeței de 25.430 ha și a stării de conservare C pentru următorii 20 de ani, prin limitarea conversiei terenurilor agricole și monitorizarea continuă a vegetației stepice”. În acest caz, o pierdere de 0,15 ha (0,59%) cauzată de un proiect de infrastructură, precum o linie electrică, ar putea fi considerată nesemnificativă, dacă funcțiile ecologice ale habitatului nu sunt afectate. În schimb, obiectivele de regenerare urmăresc extinderea suprafeței sau ameliorarea stării de conservare. Pentru același habitat, un obiectiv de regenerare ar putea fi: „creșterea suprafeței habitatului cu 300 ha în

³⁷³ *Legea nr.94/2007 cu privire la rețeaua ecologică . Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 90 –93, art.395.*

³⁷⁴ PUNGA, Irina, IORDANOV, Iordanca-Rodica. *Obiective de conservare și evaluarea biodiversității: piloni ai protecției naturii în Republica Moldova. In: Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice, 7 -8 noiembrie 2024, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, SJE, pp. 137-143. ISBN 978-9975-62-798-6.*

următorii 25 de ani, prin reconversia terenurilor agricole adiacente, și atingerea stării de conservare B, prin restaurarea vegetației native”. Aici, o pierdere de 0,15 ha ar fi semnificativă, deoarece contravine obiectivului de extindere, reducând suprafața cu 0,59% în loc să contribuie la creșterea cu 1,18%. Aceste exemple demonstrează cum obiectivele de conservare influențează evaluarea impactului, stabilind praguri stricte pentru activitățile planificate.

În contextul transpunerii Directivei Habitate în Republica Moldova, evaluarea biodiversității reprezintă instrumentul juridic și tehnic prin care se determină dacă o activitate planificată sau un document strategic poate afecta un sit Emerald. Procesul, detaliat în *Ghidul privind evaluarea biodiversității*³⁷⁵, începe cu o etapă preliminară, cunoscută drept *screening*, care analizează probabilitatea unui impact semnificativ asupra siturilor Emerald. Această etapă determină dacă este necesară o evaluare completă, luând în considerare dacă activitatea sau documentul strategic este direct legat de gestionarea sitului sau dacă există riscul unui impact negativ, inclusiv efectele cumulative ale altor inițiative existente sau aprobate. Singurele activități exceptate de la evaluare sunt cele prevăzute în planurile de management, aplicabile doar pentru cele trei situri din Republica Moldova care dispun de astfel de documente. Această exceptare se bazează pe premisa că activitățile specificate în planurile de management sunt concepute pentru a respecta obiectivele de conservare ale siturilor respective, fiind considerate compatibile cu protecția biodiversității. De exemplu, activități precum monitorizarea speciilor, gestionarea durabilă a pădurilor sau restaurarea habitatelor, prevăzute în planurile de management ale celor trei situri, sunt exceptate, deoarece sunt aliniate la obiectivele de menținere sau îmbunătățire a stării de conservare. Totuși, având în vedere că doar trei din cele 61 de situri Emerald au planuri de management aprobate, aplicabilitatea acestei exceptări este extrem de limitată. Pentru celelalte 58 de situri, lipsa planurilor de management înseamnă că nicio activitate nu poate fi exceptată, toate fiind supuse procesului de screening și, dacă este cazul, unei evaluări complete. Această situație subliniază dependența critică a procesului de evaluare de existența planurilor de management, care definesc obiectivele de conservare și oferă un cadru de referință pentru determinarea compatibilității activităților. Absența acestor planuri creează un vid normativ, forțând autoritățile să se bazeze pe date generale sau incomplete, ceea ce compromite rigoarea științifică și juridică a screening-ului.

Cu toate acestea, considerăm că în contextul național, unde dreptul la un mediu neprimejdios este consacrat constituțional în art. 37³⁷⁶, jurisprudența CJUE oferă un instrument conceptual pentru consolidarea mecanismului de evaluare a biodiversității, evidențiind

³⁷⁵ *Ghidul privind evaluarea biodiversității aprobat Ordinul ministrului mediului nr 105 din 18 iunie 2024.*

³⁷⁶ *Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.*

interdependența dintre biodiversitate și servicii ecosistemice esențiale pentru sănătatea umană, securitatea alimentară și calitatea vieții. De exemplu, în cazul „C-127/02 *Waddenvereniging și Vogelbeschermingsvereniging*”, Curtea a subliniat în parag. 57 că „*evaluarea adecvată trebuie să fie bazată pe cele mai bune cunoștințe științifice disponibile, iar în absența certitudinii că proiectul nu va afecta negativ integritatea sitului, autorizarea trebuie refuzată*”³⁷⁷, oferind un cadru teoretic pentru prevenirea riscurilor ecologice și o reflecție analitică asupra modului în care statele candidate pot adapta aceste standarde la realitățile locale, evitând deficiențe instituționale precum lipsa planurilor de management pentru siturile Emerald.

Etapă preliminară de screening este urmată de un proces structurat în nouă etape, fiecare cu implicații juridice și practice semnificative, detaliate mai jos pentru a reflecta complexitatea procesului.

1. Determinarea domeniului de aplicare al studiului de evaluare a biodiversității

Această etapă stabilește fundamentul analitic al evaluării, definind obiectivele studiului, limitele geografice și tematice, precum și activitățile sau documentele strategice susceptibile de a afecta siturile Emerald. De exemplu, un proiect de construcție a unei autostrăzi necesită o analiză detaliată a impactului direct, cum ar fi reducerea suprafeței de habitat, și indirect, precum fragmentarea peisajului ecologic sau modificarea regimului hidrologic. Definirea domeniului implică identificarea habitatelor și speciilor prioritare din siturile potențial afectate, precum și stabilirea parametrilor de evaluare, cum ar fi tipurile de impact (fizic, chimic, biologic) și durata acestuia (temporar sau permanent). Provocările acestei etape includ lipsa datelor ecologice actualizate și comprehensive, care complică stabilirea unui domeniu de aplicare riguros, precum și capacitatea limitată a autorităților de mediu de a coordona procesul de colectare a informațiilor.

2. Colectarea datelor privind activitatea planificată sau documentul strategic și potențialul impact semnificativ

Această etapă presupune o analiză exhaustivă a efectelor individuale și cumulative generate de activitatea sau documentul supus evaluării, în contextul altor inițiative existente sau aprobate. De exemplu, un plan urbanistic care prevede extinderea unei zone rezidențiale poate genera efecte cumulative prin combinarea cu un proiect de infrastructură energetică, ducând la fragmentarea habitatelor, poluare fonică, luminoasă sau chimică și modificări ale microclimatului. Procesul implică documentarea caracteristicilor proiectului sau documentului, cum ar fi amplasamentul,

³⁷⁷ *Judgment of the Court (Grand Chamber) of 7 September 2004. Reference for a preliminary ruling: Raad van State - Netherlands. Directive 92/43/EEC - Conservation of natural habitats and of wild flora and fauna - Concept of "plan" or "project" - Assessment of the implications of certain plans or projects for the protected site. Case C-127/02. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-127/02>*

dimensiunea, durata implementării și activitățile asociate, precum și evaluarea efectelor asupra componentelor ecologice ale siturilor Emerald. Lipsa unei baze de date centralizate care să documenteze proiectele și documentele strategice, împreună cu colaborarea fragmentată dintre autorități, experți ecologi și dezvoltatori, subminează fundamentul științific al acestei etape.

3. *Suprapunerea suprafețelor de manifestare a efectelor cu harta siturilor Emerald*

Această etapă utilizează materiale cartografice pentru a identifica siturile Emerald aflate în raza de impact a activității sau documentului strategic, luând în considerare atât efectele directe, cât și cele indirecte, precum modificările hidrologice pe termen lung sau poluarea. Procesul presupune suprapunerea zonelor afectate cu hărțile siturilor protejate, utilizând sisteme de informații geografice (GIS) pentru a delimita cu precizie zonele de influență. De exemplu, un document strategic pentru dezvoltarea infrastructurii energetice în bazinul râului Prut necesită o analiză cartografică pentru a identifica siturile vulnerabile. Hărțile disponibile sunt adesea incomplete sau depășite, ceea ce compromite acuratețea analizei și evidențiază necesitatea unei baze de date geospațiale comprehensive.

4. *Identificarea siturilor Emerald potențial afectate*

Bazându-se pe suprapunerea cartografică, această etapă determină care situri Emerald sunt susceptibile de a fi afectate, luând în considerare proximitatea geografică și obiectivele de conservare specifice fiecărui sit. Procesul implică o analiză detaliată a caracteristicilor ecologice ale siturilor, cum ar fi tipurile de habitate și speciile prioritare, în raport cu natura și amploarea impactului anticipat. Absența planurilor de management pentru 59 din cele 61 de situri Emerald complică această etapă, deoarece obiectivele de conservare nu sunt clar definite, reducând rigoarea științifică a analizei și crescând riscul deciziilor arbitrare.

5. *Colectarea datelor, cercetarea pe teren și activitățile necesare în interiorul și în jurul siturilor Emerald*

Această etapă presupune realizarea de studii de teren pentru a confirma prezența habitatelor și speciilor prioritare și pentru a evalua starea lor de conservare. Cercetarea pe teren include inventarierea speciilor, cartografierea habitatelor și evaluarea parametrilor ecologici, cum ar fi structura vegetației sau calitatea solului. Procesul necesită protocoale standardizate și o coordonare eficientă între instituțiile responsabile, dar lipsa acestora reduce capacitatea de a fundamenta deciziile pe date științifice. De exemplu, un proiect de extindere urbană în apropierea regiunii Codrilor necesită studii de teren detaliate pentru a evalua impactul asupra speciilor protejate, dar absența datelor de referință complică procesul.

6. *Efectuarea evaluării impactului asupra obiectivelor de conservare*

Această etapă analizează efectele activității sau documentului strategic asupra obiectivelor de conservare, care pot viza menținerea sau îmbunătățirea stării habitatelor și speciilor. În siturile cu obiective de menținere, o pierdere minoră de suprafață poate fi tolerată, în funcție de context, dar în cele cu obiective de îmbunătățire, orice impact negativ este considerat semnificativ. Procesul implică compararea efectelor anticipate cu obiectivele specifice ale sitului, dar lipsa planurilor de management subminează această etapă, deoarece obiectivele nu sunt clar definite. De exemplu, un document strategic care intensifică activitățile agricole în vecinătatea unui sit Emerald poate compromite obiectivele de conservare, dar evaluarea rămâne speculativă în absența unor repere clare.

7. *Elaborarea studiului de evaluare a biodiversității*

Studiul de evaluare, realizat de experți acreditați, sintetizează datele colectate și analizele efectuate în etapele anterioare. Documentul include o descriere a activității sau documentului strategic, o evaluare a impactului asupra siturilor Emerald, propuneri de măsuri de evitare sau reducere a impactului și, dacă este cazul, măsuri compensatorii. Calitatea studiului depinde de completitudinea și acuratețea datelor disponibile, de capacitatea și expertiza experților implicați în procesul de elaborare a studiului și de accesibilitatea datelor de referință. Verificarea completitudinii studiului și decizia privind acceptabilitatea acestuia sunt esențiale, dar lipsa unui proces standardizat de validare reprezintă un obstacol major.

8. *Emiterea concluziei privind evaluarea biodiversității*

Autoritatea de mediu emite o decizie finală, care poate aproba activitatea sau documentul strategic, cu sau fără condiții, sau poate recomanda refuzul. Deciziile pot include măsuri compensatorii, cum ar fi crearea de habitate artificiale sau restaurarea zonelor afectate. De exemplu, un proiect de infrastructură în regiunea Prutului poate impune crearea unui coridor ecologic ca măsură compensatorie, dar monitorizarea implementării acestor măsuri este adesea insuficientă, ridicând întrebări privind eficacitatea lor și conformitatea cu obiectivele de conservare.

9. *Efectuarea unei analize post-proiect privind eficacitatea măsurilor compensatorii*

Această etapă finală verifică dacă măsurile compensatorii au atins obiectivele propuse, cum ar fi restaurarea funcționalității ecologice a unui habitat afectat. Procesul implică monitorizarea pe termen lung a zonelor restaurate și evaluarea parametrilor ecologici, dar lipsa resurselor financiare și a capacității instituționale limitează implementarea, compromițând responsabilitatea juridică și operațională a dezvoltatorilor.

Din perspectivă juridică, evaluarea biodiversității, inspirată din *appropriate assessment* al Directivei Habitate, este menită să protejeze siturile Emerald, dar aplicarea sa în Moldova este

afectată de lacune normative și operaționale. Absența planurilor de management creează un vid juridic, obiectivele de conservare fiind esențiale pentru evaluarea impactului. Reflectând asupra acestor aspecte, interdependența dintre planurile de management și evaluarea biodiversității devine evidentă. Fără obiective clare, evaluările riguroase sunt imposibile, iar lipsa unui cadru juridic detaliat pentru măsurile compensatorii și interesul public major erodează responsabilitatea. Pentru a alinia cadrul juridic național la standardele europene, este necesară accelerarea elaborării planurilor de management, consolidarea capacității instituționale și asigurarea unui proces de evaluare transparent și riguros, care să garanteze conservarea biodiversității în siturile Emerald.

4.3 Integrarea evaluării biodiversității în cadrul evaluării impactului asupra mediului: perspective teoretice și aplicații practice

Evaluarea biodiversității, reglementată prin art. 6 alin. (3) al Directivei Habitate (92/43/CEE), și Evaluarea impactului asupra mediului (EIM), instituită prin Directiva 2011/92/UE³⁷⁸, modificată prin Directiva 2014/52/UE³⁷⁹, formează un cadru juridic complex și interconectat, menit să asigure protecția mediului și conservarea biodiversității. Aceste mecanisme, deși distincte în obiectivele și procedurile lor, sunt profund complementare, convergând spre un scop comun: gestionarea responsabilă a interacțiunii dintre activitățile umane și ecosisteme. Directiva Habitate impune o evaluare corespunzătoare a planurilor și proiectelor care pot afecta siturile Natura 2000, rețeaua europeană de arii protejate create pentru conservarea speciilor și habitatelor de interes comunitar. Această evaluare este detaliată și specifică, concentrându-se pe menținerea integrității ecologice a siturilor protejate. În contrast, Directiva EIM adoptă o abordare mai cuprinzătoare, evaluând impactul proiectelor asupra mediului în ansamblu, incluzând factori precum calitatea aerului, solului, apelor, biodiversitatea și sănătatea umană. Complementaritatea acestor directive reflectă o încercare de a aborda impactul activităților umane din perspective multiple, dar convergente, recunoscând complexitatea ecosistemelor și necesitatea unei abordări integrate.

Un aspect esențial al acestei complementarități este reglementat de art. 2 alin. (3) al Directivei EIM, care prevede că: „Pentru proiectele în cazul cărora obligația de a efectua evaluări ale efectelor asupra mediului decurge simultan din prezenta directivă și din Directiva 92/43/CEE a Consiliului și/sau din Directiva 2009/147/CE a Parlamentului European și a

³⁷⁸ Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului.” Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 26, 28 ianuarie 2012.

³⁷⁹ Directiva 2014/52/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 aprilie 2014 de modificare a Directivei 2011/92/UE privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului.” Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 124, 25 aprilie 2014.

Consiliului, statele membre se asigură, după caz, că sunt prevăzute proceduri coordonate și/sau comune care îndeplinesc cerințele respectivelor dispoziții juridice din dreptul Uniunii. ”³⁸⁰ Termenul „se asigură” din primul paragraf al art. 2 alin. (3) impune o obligație clară statelor membre de a organiza astfel de proceduri, subliniind caracterul imperativ al coordonării. În schimb, al doilea paragraf al aceluiași articol utilizează verbul „pot”, indicând o opțiune pentru statele membre de a alege între proceduri coordonate, comune sau o combinație a acestora, în funcție de specificul proiectului. Termenul „după caz” clarifică faptul că relevanța acestor proceduri depinde de contextul specific al proiectului: dacă acesta necesită evaluări în temeiul ambelor directive, procedura coordonată sau comună devine obligatorie, cu excepția cazurilor în care nu este relevantă. Decizia privind relevanța revine statului membru, ceea ce introduce o anumită flexibilitate, dar și responsabilitatea de a evalua corect necesitatea aplicării acestor proceduri. Această structură normativă reflectă un echilibru între rigoare și adaptabilitate, permițând statelor membre să personalizeze abordarea, dar impunând respectarea obiectivelor de mediu.

Comunicarea Comisiei (2021/C 437/01)³⁸¹ subliniază importanța integrării și coordonării cerințelor de evaluare prevăzute de diverse acte legislative ale Uniunii Europene, inclusiv Directiva Habitate, Directiva EIM, Directiva privind evaluarea strategică de mediu (ESM) și Directiva-cadru privind apa (DCA). Scopul acestei coordonării este de a preveni duplicarea evaluărilor, de a reduce redundanțele și de a spori eficiența procedurilor de autorizare. Directiva EIM introduce mecanisme de simplificare prin articolul 2 alin. (3), care permit statelor membre să adopte proceduri comune sau coordonate. Scopul simplificării este de a crea o abordare cuprinzătoare și flexibilă, care să permită adaptarea evaluărilor la specificul fiecărui proiect, fără a compromite obiectivele de mediu. Procedura comună implică o singură evaluare integrată a impactului asupra mediului, care îndeplinește cerințele mai multor directive, reducând astfel necesitatea evaluărilor multiple pentru un proiect. Aceasta asigură conformitatea cu acquis-ul comunitar, minimizând suprapunerile și optimizând timpul necesar autorizării. Procedura coordonată, pe de altă parte, desemnează o autoritate responsabilă pentru gestionarea diverselor evaluări, oferind un punct unic de contact care facilitează claritatea și coerența procesului. Acest

³⁸⁰

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:02011L0092-20140515>

³⁸¹ Comisia Europeană. „Evaluarea planurilor și proiectelor în raport cu siturile Natura 2000: Orientări metodologice privind dispozițiile articolului 6 alineatele (3) și (4) din Directiva 92/43/CEE privind habitatele.” Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, C 437/01, 28 octombrie 2021.

organism administrativ joacă un rol central în coordonarea evaluărilor, asigurând că acestea se desfășoară fără probleme și că inițiatorii proiectelor primesc îndrumare pe parcursul procedurii.

O analiză mai detaliată a scopului și metodelor de simplificare relevă multiple dimensiuni ale acestui proces. Scopul principal al simplificării este de a optimiza procedurile de evaluare, reducând povara administrativă asupra inițiatorilor de proiecte și autorităților, fără a sacrifica rigoarea științifică sau obiectivele de protecție a mediului. Procedura comună, prin realizarea unei singure evaluări integrate, permite o abordare sistemică, care combină cerințele Directivei EIM, ale Directivei Habitate și, după caz, ale altor acte legislative, precum Directiva privind păsările sau Directiva-cadru privind apa. Aceasta nu doar că economisește timp și resurse, dar facilitează și o înțelegere mai coerentă a impactului unui proiect asupra mediului, evitând fragmentarea analizei. De exemplu, un proiect care afectează un sit Natura 2000 poate necesita atât o evaluare corespunzătoare conform Directivei Habitate, cât și o evaluare a impactului asupra apelor sau solului conform Directivei EIM. O evaluare unică, integrată, poate consolida aceste analize într-un singur raport de mediu, care să acopere toate aspectele relevante, reducând riscul omisiunilor, dar ridică și provocarea asigurării unei analize suficient de detaliate pentru fiecare directivă, fără a compromite specificitatea cerințelor.

Procedura coordonată, în schimb, păstrează evaluările separate, dar le organizează sub supravegherea unei autorități desemnate, care asigură coerența și sinergia între ele. Aceasta metodă este utilă în special în cazul proiectelor complexe, unde implicarea mai multor autorități sau domenii de expertiză este inevitabilă. Avantajul constă în claritatea oferită inițiatorilor de proiecte, care interacționează cu un singur punct de contact, reducând confuzia și întârzierile. Cu toate acestea, succesul procedurii coordonate depinde de capacitatea autorității de a gestiona eficient procesul, ceea ce poate fi problematic în statele membre cu resurse administrative limitate.

Documentul de orientare al Comisiei privind simplificarea evaluărilor de mediu realizate în temeiul art. 2 alin. (3) din Directiva privind evaluarea impactului asupra mediului subliniază importanța stabilirii domeniului de aplicare al evaluărilor de la bun început, pentru a identifica factorii de mediu relevanți și pentru a evita analizele inutile.³⁸² Această planificare timpurie sporește predictibilitatea și stabilitatea reglementării, reducând riscul de contestații sau întârzieri.

Este necesar de menționat că din punct de vedere practic, simplificarea aduce beneficii semnificative, dar implică și riscuri. Pe de o parte, reducerea duplicării evaluărilor economisește

³⁸² Comisia Europeană. „Comunicarea Comisiei – Document de orientare al Comisiei privind simplificarea evaluărilor de mediu realizate în temeiul articolului 2 alineatul (3) din Directiva privind evaluarea impactului asupra mediului (Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2014/52/UE).” Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, C 273/01, 27 iulie 2016.

timp și resurse, permițând autorităților să se concentreze pe aspectele esențiale ale protecției mediului. Pe de altă parte, există pericolul ca o evaluare integrată să nu surprindă în mod adecvat specificitatea cerințelor fiecărei directive. De exemplu, evaluarea adecvată a Directivei Habitate necesită o analiză detaliată a impactului asupra integrității ecologice a siturilor Natura 2000, care poate fi mai complexă decât evaluarea generală a impactului asupra mediului din Directiva EIM. În absența unei expertize adecvate, simplificarea ar putea duce la o abordare superficială, compromițând obiectivele de mediu. În plus, flexibilitatea acordată statelor membre prin termenul „după caz” și verbul „pot” din Directiva EIM poate crea inconsistențe în implementare, în funcție de capacitatea administrativă și prioritățile naționale. În statele cu resurse limitate, aceste provocări pot fi amplificate, ridicând întrebarea dacă simplificarea servește cu adevărat intereselor mediului sau doar eficienței administrative.

Din punct de vedere conceptual, mecanismele de simplificare reflectă o încercare de a media tensiunea dintre eficiența tehnocratică și responsabilitatea etică față de natură. Într-o lume dominată de presiuni economice și termeni, simplificarea poate fi văzută ca o expresie a utilitarismului, care prioritizează rezultatele imediate. Totuși, principiul precauției, încorporat în directivele europene, îndeamnă la o abordare prudentă, recunoscând complexitatea ecosistemelor și riscurile asociate intervențiilor umane. Din perspectiva inovațiilor tehnologice, prin tehnologizarea modernă s-a realizat o reducere a naturii la o „rezervă de resurse”, pierzând din vedere valoarea sa intrinsecă. Simplificarea, dacă nu este gestionată cu rigurozitate, ar putea perpetua această tendință, reducând evaluările de mediu la formalități administrative, în detrimentul protecției efective a biodiversității. Pe de altă parte, o abordare bine implementată poate restabili echilibrul, permițând o protecție eficientă a mediului fără a împiedica dezvoltarea sustenabilă.

În contextul Republicii Moldova, legislația națională, prin Legea nr. 86/2014 și Legea nr. 94/2007 cu privire la rețeaua ecologică³⁸³, transpune principiile europene, adaptându-le la specificul local al siturilor Emerald, echivalentul regional al rețelei Natura 2000. Conform acestor legi, orice activitate planificată care poate avea un impact semnificativ asupra siturilor Emerald, fie individual, fie în combinație cu alte activități, este supusă evaluării biodiversității, cu excepția cazurilor în care activitatea este direct legată de sau necesară pentru gestionarea acestor situri.

De evidențiat faptul că evaluarea biodiversității, în spiritul Directivei Habitate, are un domeniu de aplicare mai larg decât cel al evaluării impactului asupra mediului, cuprinzând nu doar activitățile enumerate în anexele Legii nr. 86/2014, ci și orice altă activitate care nu poate exclude

³⁸³ *Legea nr.94/2007 cu privire la rețeaua ecologică. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 90–93, art.395.*

cu certitudine un impact negativ asupra siturilor Emerald. Prin urmare, în cazul activităților prevăzute în anexa nr. 1 și 2 la Legea nr. 86/2014, evaluarea biodiversității este realizată integrat, în cadrul procedurii de evaluare a impactului asupra mediului, asigurând astfel respectarea concomitentă a cerințelor ambelor procese. În schimb, pentru acele activități care nu sunt enumerate în anexe, dar care pot avea un impact semnificativ asupra siturilor Emerald, evaluarea biodiversității se desfășoară independent, fără a fi însoțită de o evaluare completă a impactului asupra mediului.

Această arhitectură procedurală reflectă o preocupare aprofundată pentru protecția ecosistemelor vulnerabile, cu un accent deosebit pe rețeaua Emerald, considerată omologa regională a siturilor Natura 2000. Din perspectivă aplicativă, însă, integrarea evaluării biodiversității în cadrul evaluării impactului asupra mediului ridică întrebări complexe privind modul în care cele două procese se armonizează, astfel încât să se evite suprapunerile birocratice și să se asigure, în același timp, o evaluare coerentă, riguroasă și eficientă. O analiză atentă a etapelor procedurale ale evaluării impactului asupra mediului, definite de Legea nr. 86/2014, permite o înțelegere mai clară a modului în care evaluarea biodiversității este încorporată și a provocărilor practice pe care acest proces le implică.

Procesul de evaluare a impactului asupra mediului, conform art. 2 al Legii nr. 86/2014, include mai multe etape procedurale: elaborarea programului de realizare a evaluării impactului asupra mediului; elaborarea raportului de evaluare a impactului asupra mediului de către inițiatorul activității planificate; desfășurarea consultărilor publice cu autoritățile administrației publice centrale și locale interesate și cu publicul interesat, la nivel local, național și în context transfrontalier, după caz, examinarea de către Agenția de Mediu și Comisia tehnică a informațiilor prezentate în raportul privind evaluarea impactului asupra mediului, a oricăror altor informații furnizate suplimentar de către inițiator, precum și a informațiilor recepționate în urma desfășurării consultărilor publice prevăzute; emiterea de către Agenția de Mediu a deciziei motivate cu privire la acordul de mediu; includerea deciziei privind acordul de mediu și a acordului de mediu, în cazul emiterii acestuia, în aprobarea de dezvoltare a activității planificate.

10. Determinarea necesității evaluării biodiversității:

În cazul activităților planificate prevăzute la anexa nr. 2 al legii nr. 86/2014, toate aceste etape sunt precedate de etapa de evaluare prealabilă, care joacă un rol esențial în determinarea necesității evaluării impactului asupra mediului și a evaluării biodiversității. Această etapă inițială, detaliată în „*Ghidul cu privire la executarea procedurii privind evaluarea impactului asupra*

mediului”³⁸⁴, are scopul de a identifica și estima impactul potențial al unei activități planificate asupra mediului, inclusiv asupra siturilor Emerald. Inițiatorul activității furnizează informații detaliate, cum ar fi descrierea activității, coordonatele geografice ale amplasamentului, distanța față de siturile Emerald, precum și estimări privind impactul asupra speciilor și habitatelor de interes comunitar. Aceste informații permit Agenției de Mediu să determine dacă este necesară o evaluare a biodiversității, fie în cadrul evaluării impactului asupra mediului, pentru activitățile din anexele legii, fie ca proces distinct pentru alte activități cu impact potențial semnificativ asupra siturilor Emerald.

Această abordare este în deplin acord cu recomandările formulate în Comunicarea Comisiei (2021/C 437/01), „*Evaluarea planurilor și proiectelor în raport cu siturile Natura 2000 Orientări metodologice privind dispozițiile articolului 6 alineatele (3) și (4) din Directiva 92/43/CEE privind habitatele*”, care stipulează că : „*evaluarea în temeiul art. 6 alin. (3) al Directivei Habitatare, ar trebui realizată preferabil cât mai devreme în procesul decizional pentru a evita costurile inutile asociate unei proceduri de evaluare a impactului asupra mediului care ar deveni oricum imposibil de finalizat dacă impactul negativ asupra sitului nu poate fi evitat*”³⁸⁵. Din această perspectivă, etapa de evaluare prealabilă capătă o funcție dublă: ea acționează atât ca filtru tehnic, identificând necesitatea unei evaluări detaliate, cât și ca mecanism de stabilire a nivelului la care evaluarea biodiversității trebuie realizată – național sau transfrontalier.

În cazul activităților din afara anexelor, dar care pot afecta siturile Emerald, evaluarea biodiversității devine un proces autonom, ceea ce evidențiază flexibilitatea cadrului legal, dar și complexitatea aplicării acestuia. Această etapă are o funcție decisivă, deoarece permite filtrarea activităților planificate pe baza datelor furnizate de inițiator: descrierea amplasamentului în raport cu siturile Emerald, caracteristicile speciilor și habitatelor de interes comunitar potențial afectate, precum și o primă estimare a impactului posibil. În acest moment, Agenția de Mediu nu doar că evaluează datele, ci realizează o analiză de oportunitate și necesitate a unei evaluări detaliate a biodiversității. Din perspectiva analizei critice, aici se evidențiază importanța calității informațiilor prezentate inițial de inițiator: un deficit de date sau o descriere sumară poate influența negativ caracterul exhaustiv al deciziei privind necesitatea evaluării biodiversității, cu riscul de a subestima impactul real.

³⁸⁴ Ghid cu privire la executarea procedurii privind evaluarea impactului asupra mediului aprobat prin Ordinul Ministrului Mediului nr. 53 din 23.04.2025

³⁸⁵ Comunicare a Comisiei Evaluarea planurilor și proiectelor în raport cu siturile Natura 2000 Orientări metodologice privind dispozițiile articolului 6 alineatele (3) și (4) din Directiva 92/43/CEE privind habitatele 2021/C 437/01 [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52021XC1028\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52021XC1028(02))

Totodată, o analiză critică a cadrului normativ național relevă anumite incoerențe care pot afecta calitatea și rigoarea procesului de evaluare prealabilă. În particular, art. 10¹⁰, alin. (3) din Legea nr. 86/2014 impune Agenției de Mediu să țină cont, încă din etapa de screening, de „obiectivele de protecție ale siturilor Emerald, în special integritatea și coerența respectivelor situri și impactul potențial al activității planificate cumulativ cu alte activități existente, în implementare sau propuse pentru implementare în perimetrul sau vecinătatea siturilor Emerald”. Această cerință contravine în parte filosofiei art. 6 alin. (3) din Directiva Habitate, care stabilește, în faza inițială, doar obligația de a evalua probabilitatea unui impact semnificativ, fără a intra în detalii referitoare la integritate sau coerență. Introducerea prematură a acestor concepte în screening poate complica procedura, putând conduce fie la o supraestimare a riscurilor, fie la o subevaluare a efectelor reale, în funcție de interpretarea subiectivă a datelor disponibile.

Prin urmare, considerăm că dispozițiile art. 10¹⁰, alin. (3) din Legea nr. 86/2014 ar necesita o revizuire atentă, astfel încât etapa de evaluare prealabilă să fie limitată, conform Directivei Habitate, la verificarea existenței unei probabilități rezonabile a unui impact semnificativ, fără a impune analiza detaliată a integrității sau coerenței siturilor Emerald în această fază incipientă.

Reflectând asupra acestor aspecte, se poate observa că legislația națională urmărește să echilibreze exigențele științifice cu nevoia de aplicabilitate practică. Totuși, această încercare de echilibru poate genera ambiguități și dificultăți în aplicare, mai ales în lipsa unor criterii clare și uniforme aplicabile pentru definirea „impactului semnificativ”. În consecință, calitatea informațiilor prezentate inițial de inițiator, precum și coerența cadrului procedural devin factori determinanți pentru eficiența reală a evaluării biodiversității în procesul de luare a deciziilor.

11. Definirea domeniului evaluării biodiversității:

Odată stabilită necesitatea evaluării biodiversității, următoarea etapă de integrare este elaborarea programului de realizare a evaluării impactului asupra mediului, care include explicit cerințele specifice biodiversității. Acest program, elaborat de Agenția de Mediu, definește gradul de detaliere al informațiilor necesare în raportul evaluării impactului asupra mediului și identifică impactul potențial semnificativ, inclusiv asupra speciilor și habitatelor din siturile Emerald. Pentru activitățile care necesită evaluarea biodiversității, programul stabilește domeniul de aplicare al studiului, luând în considerare caracteristicile specifice ale siturilor, metodologiile aplicabile și analiza detaliată a impactului asupra biodiversității. Valabilitatea programului, limitată la doi ani, subliniază importanța actualității datelor, dar poate genera și presiuni administrative, mai ales pentru proiectele complexe.

12. Elaborarea raportului privind evaluarea impactului asupra mediului:

Un moment central al procedurii de evaluare de mediu îl constituie elaborarea raportului privind evaluarea impactului asupra mediului de către inițiator. Această etapă are o importanță deosebită, întrucât marchează integrarea evaluării biodiversității în cadrul procesului general de evaluare a impactului. În mod concret, raportul are rolul de a identifica, descrie și evalua impactul direct și indirect al activității propuse asupra unei game extinse de factori de mediu: populația și sănătatea umană, biodiversitatea, terenurile, solul, apa, aerul, clima, bunurile materiale, patrimoniul cultural, peisajul, precum și interacțiunea dintre acești factori.

În cazul activităților planificate prevăzute în anexele nr. 1 și nr. 2, pentru care s-a stabilit necesitatea efectuării evaluării biodiversității, raportul trebuie să includă un capitol dedicat studiului de biodiversitate, elaborat în conformitate cu Ghidul aprobat prin Ordinul nr. 105/2024. Acest capitol are menirea de a analiza detaliat impactul activității asupra speciilor și habitatelor protejate, respectând atât cerințele legislației naționale, cât și obligațiile asumate prin convențiile internaționale în domeniu.

Totuși, analiza critică a cadrului normativ relevă unele deficiențe conceptuale care afectează structura și conținutul raportului. Spre exemplu, prevederile anexei nr. 8 a Legii nr. 86/2014, care reglementează structura studiului de evaluare a biodiversității, conțin referiri eronate la „starea de conservare a speciilor și habitatelor siturilor Emerald”. Această formulare contravine dispozițiilor art. 1 din Directiva Habitate, care definește starea de conservare la nivel național, și nu la nivelul fiecărui sit individual. În plus, anexa introduce termeni nedefiniți în legislația națională, precum „integritatea sitului”, care nu figurează în Legea nr. 94/2007, generând astfel confuzie terminologică și potențială incertitudine juridică.

Pe lângă claritatea conceptuală, calitatea raportului depinde în mod semnificativ de competența echipei de experți și de accesul acestora la date actualizate și relevante. Această realitate evidențiază importanța existenței unor standarde metodologice unitare, care să asigure un nivel consistent al analizei. În sprijinul profesionalizării procesului, art. 10² alin. (3) din Legea nr. 86/2014 stabilește că persoanele fizice sau grupurile implicate în elaborarea raportului trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele condiții: a) studii superioare în domenii relevante (științe ale mediului, inginerie, tehnologie de mediu, drept, economie etc.), completate cu studii de calificare în evaluarea de mediu; b) cel puțin trei ani de experiență profesională, de cercetare sau consultanță, inclusiv competențe practice în domeniu; c) lipsa antecedentelor penale pentru fals în declarații. Această reglementare promovează în mod evident o abordare interdisciplinară și încurajează profesionalismul, ambele fiind condiții esențiale pentru realizarea unei evaluări de impact eficiente, în special asupra biodiversității. Cu toate acestea, dintr-o perspectivă critică, trebuie observat că aceste cerințe pot restrânge considerabil numărul de experți calificați, mai ales în

regiuni cu resurse umane limitate în domeniu. De asemenea, lipsa unor mecanisme clare și riguroase de verificare a competențelor practice poate compromite calitatea analizei, cu atât mai mult în cazul siturilor Emerald, unde complexitatea ecologică reclamă un nivel avansat de expertiză.

Chestiunea certificării obligatorii a experților implicați în elaborarea rapoartelor (EB, ESM, EIM) a fost analizată în profunzime în monografia „Asigurarea dreptului omului la un mediu neprimejdios prin prisma mecanismelor de evaluare de mediu”³⁸⁶. Experiența internațională oferă perspective valoroase în acest sens. De exemplu, în Cehia, certificarea obligatorie a experților pentru evaluarea biodiversității, reglementată prin legislație, impune condiții stricte, precum deținerea unei diplome în biologie sau ecologie și susținerea unui examen riguros de ecologie, zoologie, botanică și legislație. Acest sistem a contribuit la profesionalizarea procesului și la creșterea calității rapoartelor, dar limitează numărul de experți disponibili, ceea ce poate fi problematic în regiuni cu resurse umane reduse. În contrast, Polonia a experimentat diverse abordări: inițial, în anii 1980, experții erau desemnați de autorități, ceea ce s-a dovedit ineficient și vulnerabil la corupție; ulterior, între 1990-2000, s-a introdus un sistem de acreditare care a generat sarcini administrative excesive și nu a garantat calitatea dorită. În 2000, Polonia a abandonat acreditarea obligatorie, optând pentru cerințe legislative privind educația și experiența, combinate cu obligația semnării rapoartelor pe propria răspundere, transferând astfel responsabilitatea către inițiatori. În contextul național, unde Legea nr. 86/2014 și Legea nr. 11/2017 impune deja criteriile de calificare, introducerea certificării obligatorii ar putea consolida calitatea rapoartelor, dar ar risca să restricționeze piața experților.

Prin urmare, elaborarea raportelor reprezintă nu doar o etapă tehnică, ci și una care depinde de coerența cadrului normativ, de calitatea metodologică și de disponibilitatea resurselor umane specializate, factori care, împreună, pot determina eficiența reală a protecției biodiversității în procesul de planificare.³⁸⁷

³⁸⁶ PUNGA, Irina, IORDANOV, Iordanca-Rodica. *Asigurarea dreptului omului la un mediu neprimejdios prin prisma mecanismelor de evaluare de mediu. În monografia colectivă: Conjuncția instituțional –individual în asigurarea eficienței guvernării și protecției drepturilor omului / coordonator: Rodica Ciobanu; Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, Universitatea de Stat din Moldova. – Chișinău : Cartea Juridică, 2023 (Lexon-Prim). – 355, [1] p. : fig., tab. <https://infoinvent.md/assets/files/inf/2.C.11.pdf>*

³⁸⁷ PUNGA, Irina, IORDANOV, Iordanca-Rodica. *Asigurarea dreptului omului la un mediu neprimejdios prin prisma mecanismelor de evaluare de mediu. În monografia colectivă: Conjuncția instituțional –individual în asigurarea eficienței guvernării și protecției drepturilor omului / coordonator: Rodica Ciobanu ; Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, Universitatea de Stat din Moldova. – Chișinău : Cartea Juridică, 2023 (Lexon-Prim). – 355, [1] p. : fig., tab.*

13. Consultarea și participarea publicului:

Etapa de consultare publică, reglementată în Legea nr. 86/2014, joacă un rol esențial în asigurarea calității și transparenței evaluării impactului asupra mediului inclusiv a evaluării biodiversității, în cazul în care aceasta este realizată în cadrul evaluării impactului asupra mediului, asigurând transparența și implicarea publicului interesat în evaluarea rezultatelor raportului privind evaluarea impactului asupra mediului, inclusiv a capitolului dedicat biodiversității. Conform Legii nr. 86/2014, această etapă implică informarea publicului, colectarea comentariilor și propunerilor și organizarea dezbaterilor publice, coordonate de Agenția de Mediu în colaborare cu inițiatorul și autoritățile administrației publice locale. Raportul privind evaluarea impactului asupra mediului, care cuprinde inclusiv un capitol dedicat studiului de biodiversitate, este pus la dispoziția publicului prin publicarea pe pagina web oficială a Agenției de Mediu și la sediile autorităților administrației publice locale, iar un anunț este publicat în ziare locale sau naționale, detaliind modalitățile de acces la raport, termenele pentru comentarii (30 de zile, extensibile cu 20 de zile pentru activități complexe) și informații despre dezbaterile publice. Această etapă nu este doar un exercițiu procedural, ci reprezintă un mecanism esențial pentru identificarea și corectarea eventualelor omisiuni din evaluările de impact asupra mediului, în special în ceea ce privește biodiversitatea. Această etapă nu reprezintă doar o formalitate procedurală, ci un mecanism esențial pentru validarea și îmbunătățirea evaluărilor de impact, în special în ceea ce privește protecția biodiversității, contribuind la identificarea riscurilor asupra siturilor de interes comunitar, cum ar fi siturile Emerald sau Natura 2000.

În practică, consultarea publică a avut un rol decisiv în semnalarea riscurilor reale asupra biodiversității. De exemplu, în cazul *Proiectului Canalului Bystroe* (Canalul de Navigație Profundă Dunăre-Marea Neagră), sesizat de România împotriva Ucrainei în 2004 sub Convenția Espoo, comunitățile locale și ONG-urile din România au evidențiat impacte semnificative asupra biodiversității acvatice din Delta Dunării, un sit Emerald și Natura 2000, protejat și ca Rezervație a Biosferei UNESCO. Aceste semnalări au inclus efecte adverse asupra speciilor protejate, precum sturionii și păsările migratoare, cauzate de dragarea brațului Bystroe. *Comitetul de Implementare al Convenției Espoo* (decizia EIA/IC/S/1) a constatat că Ucraina nu a respectat obligațiile privind consultarea publică transfrontalieră, inclusiv prin: lipsa notificării timpurii a României, accesul limitat la documentația EIM în limba română, termene insuficiente pentru comentarii și lipsa unor consultări publice adecvate. Aceste deficiențe au condus la recomandări ferme pentru revizuirea procedurilor EIM, extinderea consultărilor transfrontaliere și suspendarea lucrărilor suplimentare până la conformarea cu Convenția Espoo. Ulterior, consultările publice organizate în 2008-2009 la Vylkove (Ucraina) și Tulcea (România) au contribuit la elaborarea unui EIM revizuit și la

semnarea unui acord bilateral România-Ucraina în 2022, care a consolidat cooperarea pentru protecția Deltei Dunării.³⁸⁸

Un alt exemplu semnificativ de încălcare a dreptului la informare în cadrul procesului de evaluare a impactului asupra mediului, aflat sub incidența Convenției de la Aarhus, este cazul ACCC/C/2009/38 împotriva Regatului Unit, referitor la proiectul Aberdeen Western Peripheral Route (AWPR), o autostradă cu o lungime de 46 km, situată în jurul orașului Aberdeen, Scoția. Plângerea a fost înaintată la data de 7 mai 2009 de către organizația Road Sense și a vizat nerespectarea dispozițiilor Convenției, în special în ceea ce privește accesul publicului la informațiile de mediu și participarea efectivă a acestuia în procesul de evaluare a impactului asupra mediului. Proiectul în cauză prezenta potențiale efecte negative asupra unor specii protejate și asupra zonei River Dee, desemnată ca arie specială de conservare. Comunicantul a semnalat o serie de deficiențe semnificative, precum: furnizarea de rapoarte incomplete sau inexacte, omisiunea transmiterii datelor privind speciile protejate (midia de apă dulce, vidra, somonul), lipsa transparenței în ceea ce privește accesul la datele brute, precum și organizarea deficitară a consultărilor publice, caracterizate prin întârziere, acces limitat și caracter restrictiv. Aceste aspecte s-au manifestat de-a lungul unui proces decizional desfășurat pe o perioadă de peste un deceniu. În anul 2011, Comitetul de Conformitate al Convenției de la Aarhus a constatat neconformitatea Regatului Unit cu prevederile convenției, reținând în special încălcarea articolului 4 alin. (1), întrucât autoritățile competente nu au furnizat în mod complet și în timp util informațiile relevante, inclusiv cele referitoare la alternativele posibile ale proiectului.³⁸⁹

Aceste exemple subliniază rolul crucial al consultării publice în identificarea și mitigarea impactelor asupra biodiversității în contextual evaluărilor de mediu, evidențiind necesitatea unor proceduri transparente și incluzive. În acest sens, reglementările și orientările actuale, cum ar fi cele emise de Comisia Europeană (2021/C 437/01)³⁹⁰, consolidează importanța participării publicului în procesele de evaluare a impactului asupra mediului, punând accent pe integrarea observațiilor comunităților pentru o protecție mai eficientă a siturilor Natura 2000 și Emerald.

Este important de menționat că comentariile publicului, consemnate într-un tabel de sinteză și transmise Comisiei tehnice, pot influența decizia finală, consolidând protecția biodiversității. De exemplu, observațiile privind distrugerea unui habitat din apropierea unui sit Emerald pot

³⁸⁸ Cazul EIA/IC/S/1 Ukraine. Danube-Black Sea Deep-Water Navigation Canal in the Ukrainian Sector of the Danube Delta (the 'Bystroe Canal Project'). <https://unece.org/environmental-policy/environmental-assessment/eia/ics1-ukraine>

³⁸⁹ ACCC/C/2009/38 United Kingdom. https://unece.org/env/pp/cc/accc.c.2009.38_united-kingdom.

³⁹⁰ Comisia Europeană. „Evaluarea planurilor și proiectelor în raport cu siturile Natura 2000: Orientări metodologice privind dispozițiile articolului 6 alineatele (3) și (4) din Directiva 92/43/CEE privind habitatele.” Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, C 437/01, 28 octombrie 2021.

determina solicitarea de studii suplimentare. Totuși, eficiența consultărilor depinde de gradul de implicare al publicului interesat, care poate fi limitat de lipsa educației ecologice sau de accesul redus la informații, în special în zonele rurale.

14. Evaluarea calității raportului privind evaluarea impactului asupra mediului și integrarea biodiversității:

Etapă de evaluare a calității raportului privind evaluarea impactului asupra mediului, este realizată de Agenția de Mediu și Comisia tehnică, conform „*Ghidului de evaluare a calității raportului privind evaluarea impactului asupra mediului.*”³⁹¹ Această etapă verifică conformitatea raportului cu programul privind evaluarea impactului asupra mediului și cerințele legale, acordând o atenție specială capitolului dedicat biodiversității pentru activitățile pentru care s-a decis asupra necesității efectuării evaluării biodiversității. Comisia tehnică emite o opinie motivată, care poate solicita completări dacă studiul de biodiversitate este incomplet, de exemplu, dacă nu analizează adecvat impactul asupra unei specii protejate sau omite interacțiunile cu alte activități din zonă. Agenția de Mediu emite un aviz care detaliază neconformitățile și recomandă măsuri, cum ar fi studii suplimentare pentru a evalua impactul asupra siturilor Emerald. Din perspectiva biodiversității, această etapă este crucială, deoarece garantează rigurozitatea analizei impactului asupra speciilor și habitatelor. Totuși, calitatea evaluării depinde de foarte mult de disponibilitatea datelor ecologice actualizate. Lipsa bazelor de date comprehensive sau a experților specializați în biodiversitate poate duce la evaluări superficiale, ceea ce evidențiază necesitatea consolidării capacității instituționale.

15. Luarea deciziei privind acordul de mediu și rolul biodiversității:

Etapă de luare a deciziei privind acordul de mediu, reprezintă punctul culminant al integrării evaluării biodiversității. Agenția de Mediu emite decizia în termen de 30 de zile (care poate fi extins cu maxim 15 zile) de la primirea opiniei Comisiei tehnice, luând în considerare comentariile publicului, rezultatele dezbaterilor publice, opinia Comisiei tehnice și rezultatele evaluării biodiversității. Acordul de mediu este emis doar dacă evaluarea impactului asupra mediului și evaluarea biodiversității nu identifică un impact negativ semnificativ asupra siturilor Emerald sau dacă acesta poate fi prevenit, minimizat sau compensat conform art. 10¹¹ alin. (2) al Legii nr. 86/2014. În caz contrar, acordul de mediu este refuzat. Conform *Comunicării Comisiei (2021/C437/01) „Evaluarea planurilor și proiectelor în raport cu siturile Natura 2000 Orientări metodologice privind dispozițiile articolului 6 alineatele (3) și (4) din Directiva 92/43/CEE*

³⁹¹ *Ghidul de evaluare a calității raportului privind evaluarea impactului asupra mediului*, aprobat prin ordinul ministrului mediului nr. 150/2024.

*privind habitatele*³⁹², evaluarea biodiversității (*appropriate assessment*) se concentrează pe protecția siturilor Natura 2000, și anume a zonelor cu o valoare ridicată a biodiversității, de importanță europeană, și, prin urmare, necesită teste mai riguroase. Concluziile sale sunt obligatorii în sensul că stabilesc dacă un proiect poate fi autorizat sau nu (autoritățile competente pot autoriza planul sau proiectul *numai după ce au constatat că acesta nu va afecta negativ integritatea sitului*). Pe de altă parte, rezultatele evaluării impactului asupra mediului *sunt luate în considerare* în procedura de autorizare a proiectului de dezvoltare. Prin urmare, evaluarea biodiversității joacă un rol decisiv, deoarece un impact semnificativ asupra siturilor Emerald poate justifica refuzul acordului de mediu și neaprobarea spre dezvoltare a activității planificate.

16. *Emiterea acordului de mediu și cerințele privind evaluarea biodiversității:*

Acordul de mediu include măsuri obligatorii pentru prevenirea, minimizarea sau compensarea impactului asupra mediului, cu cerințe specifice pentru biodiversitate, cum ar fi protecția speciilor și habitatelor din siturile Emerald. Valabilitatea acordului de 4 ani (extensibil cu un an) impune implementarea rapidă a proiectului, dar poate fi restrictivă pentru activități care necesită monitorizare pe termen lung a biodiversității. De exemplu, o activitate planificată care implică protecția unei specii rare poate întâmpina dificultăți în respectarea acestui termen. Din perspectiva critică, includerea cerințelor specifice pentru biodiversitate este un punct forte, dar lipsa monitorizării post-proiect poate limita eficacitatea măsurilor. De asemenea, procesul de compensare pentru impactul asupra biodiversității rămâne insuficient reglementat, ceea ce poate duce la soluții inadecvate, cum ar fi compensarea unui habitat unic printr-unul de valoare ecologică inferioară. Reflectând asupra acestui aspect, este necesară o reglementare mai clară a compensărilor și un mecanism de monitorizare post-proiect pentru a asigura protecția efectivă a biodiversității.

4.4 Integrarea evaluării biodiversității în cadrul evaluării strategice de mediu

În contextul promovării unei dezvoltări sustenabile, echilibrate și responsabile, capabile să răspundă provocărilor complexe ale secolului XXI, integrarea considerentelor ecologice și de mediu în procesul de planificare strategică devine un imperativ esențial. Aceasta se realizează printr-un cadru reglementar bazat pe norme fundamentale europene, care definesc și reglementează modul în care factorii de mediu trebuie integrați în elaborarea și implementarea planurilor și programelor strategice, astfel încât dezvoltarea economică și socială să nu pericliteze echilibrul ecologic global. În acest context, evaluarea strategică de mediu, reglementată prin

³⁹² Comisia Europeană. „Evaluarea planurilor și proiectelor în raport cu siturile Natura 2000: Orientări metodologice privind dispozițiile articolului 6 alineatele (3) și (4) din Directiva 92/43/CEE privind habitatele.” Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, C 437/01, 28 octombrie 2021.

Directiva 2001/42/CE, constituie un instrument fundamental prin care Uniunea Europeană asigură respectarea principiilor de precauție și prevenire, având ca obiectiv identificarea și prevenirea efectelor semnificative asupra mediului încă din fazele incipiente ale procesului de planificare strategică. Prin intermediul evaluării strategice de mediu, se impune o evaluare detaliată și cuprinzătoare a potențialelor efecte de mediu ale planurilor și programelor, iar acest proces de evaluare se consideră o practică fundamentală pentru a asigura că viitoarele decizii strategice nu vor afecta ireparabil integritatea ecologică a mediului.

În conformitate cu prevederile art. 3 alin. (2) lit. (b) din Directiva 2001/42/CE, orice plan sau program va fi supus unui proces de evaluare de mediu, în cazul în care se apreciază că acesta ar putea produce potențiale efecte semnificative asupra unui sit Natura 2000, în concordanță cu cerințele Directivei Habitate. Astfel, Directiva impune ca orice plan de dezvoltare susceptibil de a afecta un astfel de sit protejat să fie supus unei analize riguroase, având ca obiectiv asigurarea că nu vor fi prejudiciate biodiversitatea sau integritatea habitatelor naturale esențiale pentru conservarea echilibrelor ecologice, atât la nivel regional, cât și global. Această reglementare este aliniată cu principiile gestionării responsabile și durabile a resurselor naturale, având în vedere că efectele de lungă durată asupra mediului pot afecta substanțial ecosistemele și, implicit, bunăstarea umană. În temeiul art. 6 alin. (3) din Directiva Habitate, orice plan sau program care ar putea produce efecte semnificative asupra unui sit Natura 2000 trebuie să parcurgă o procedură detaliată, destinată identificării, evaluării și reducerii riscurilor ecologice.

În cadrul procesului de transpunere a normativelor europene în legislația națională, Directiva 2001/42/CE privind evaluarea strategică a mediului a fost integrată în dreptul Republicii Moldova prin Legea nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu. Acest act normativ național reflectă, cu acuratețe, cerințele impuse de Uniunea Europeană, stabilind un cadru legal pentru reglementarea evaluării strategice a mediului, aplicabil în cazul documentelor de politici și planificare (planurilor și programelor) care pot genera efecte semnificative asupra mediului și asupra sănătății publice.

În esență, Legea nr. 11/2017 extinde domeniul de aplicare al evaluării strategice de mediu, reglementând atât politici, planuri și programe din diverse domenii de interes public și economic, cât și activitățile care pot interfera cu echilibrul ecologic al teritoriilor și al resurselor naturale. În acest context, art. 3 al legii definește clar domeniul de aplicare al evaluării strategice, stabilind că aceasta se impune pentru documentele de politici și planificare ce pot determina efecte semnificative asupra mediului. Astfel, legea reglementează documentele ce se referă la domenii variate, de la agricultura și silvicultura, la energie, infrastructură și urbanism, având un impact direct asupra gestionării resurselor naturale și dezvoltării teritoriale.

Este esențial de subliniat că, în conformitate cu art. 3 alin. (1) lit. a), evaluarea strategică de mediu devine obligatorie pentru documentele de politici și planificare care stabilesc cadrul pentru aprobarea dezvoltării activităților prevăzute în Legea nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului, inclusiv planurile de utilizare a terenurilor și dezvoltarea infrastructurii. Acest cadru normativ răspunde unui imperativ al legislației europene, care impune ca orice plan sau program susceptibil de a afecta semnificativ un sit Natura 2000 să fie supus unei analize prealabile detaliate, astfel încât să se asigure protecția patrimoniului natural și a biodiversității. Legea națională preia, astfel, conceptul de „evaluare prealabilă”, introdus de Directiva 2001/42/CE, aplicabil pentru a analiza efectele indirecte și cumulative ale planurilor și programelor asupra mediului.

În aceeași logică, art. 3 alin. (1) lit. b) din Legea nr. 11/2017 prevede că documentele de politici și planificare care pot influența siturile Emerald, reglementate de Legea nr. 94/2007 cu privire la rețeaua ecologică, sunt, de asemenea, supuse evaluării strategice de mediu. În acest context, noțiunea de „situri Emerald” este esențială, fiind recunoscută la nivel european ca parte din rețeaua ecologică paneuropeană, destinată protecției speciilor și habitatelor naturale de importanță europeană. Astfel, Legea nr. 11/2017 reflectă angajamentele Republicii Moldova față de protecția biodiversității și gestionarea sustenabilă a resurselor naturale, iar evaluarea impactului planurilor asupra siturilor Emerald devine o practică esențială pentru conservarea acestora.

Un aspect notabil al legislației naționale este că aceasta prevede excepții pentru anumite tipuri de documente de politici și planificare. Conform art. 3 alin. (2), documentele care vizează utilizarea unor suprafețe mici sau modificări minore pot fi exceptate de la obligația evaluării strategice, dar doar în cazul în care autoritatea competentă, printr-o evaluare prealabilă, constată că aceste modificări nu vor produce efecte semnificative asupra mediului. Această abordare reflectă un principiu al legislației de mediu, care presupune aplicarea unui principiu de proporționalitate, în funcție de dimensiunea și natura impactului activităților planificate.

Înceea ce privește art. 3 alin. (3), reglementările naționale prevăd o procedură suplimentară pentru documentele de politici și planificare ce reglementează activități pentru care este necesar un act permisiv în temeiul Legii nr. 160/2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător.³⁹³ Aceste documente vor parcurge o evaluare prealabilă pentru a stabili dacă activitățile planificate pot determina efecte semnificative asupra mediului, inclusiv asupra sănătății populației, și dacă acestea necesită o evaluare strategică de mediu. Astfel, în funcție de impactul

³⁹³ Legea nr. 160/2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr. 170-175 art. 494

potențial al activităților, autoritățile competente pot solicita o evaluare detaliată a acestora. De asemenea, Legea nr. 11/2017 introduce excepții clare pentru documentele care vizează domenii precum apărarea națională sau situațiile excepționale, care sunt scutite de la procedura evaluării strategice de mediu, în conformitate cu art. 3 alin. (4). De asemenea, documentele din domeniul financiar sau bugetar nu fac obiectul acestei reglementări, având în vedere natura lor și impactul mult mai restrâns asupra mediului și sănătății populației.

Evaluarea biodiversității reprezintă un instrument esențial pentru reconcilierea imperativelor dezvoltării socio-economice cu necesitatea conservării patrimoniului natural, având un rol central în fundamentarea planificării strategice și în asigurarea sustenabilității pe termen lung. În Republica Moldova, acest proces este reglementat printr-un cadru normativ complex, dar nu lipsit de ambiguități, configurat în principal prin Legea nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu și Legea nr. 94/2007 cu privire la rețeaua ecologică³⁹⁴.

În cazul activităților planificate, evaluarea biodiversității poate fi realizată fie în cadrul procedurii de evaluare a impactului asupra mediului, atunci când acestea sunt incluse în anexele Legii nr. 86/2014, fie în mod independent, dacă nu intră sub incidența acestor anexe. În schimb, pentru documentele de politici și planificare, evaluarea biodiversității este indisolubil legată de procedura evaluării strategice de mediu, fiind imposibilă realizarea acesteia în mod autonom. Astfel, evaluarea biodiversității se desfășoară pe întreg parcursul evaluării strategice de mediu, începând cu determinarea domeniului de aplicare și continuând până la monitorizarea impactului post-implementare.

Legea nr. 11/2017 stabilește etapele procedurale specifice ale evaluării strategice de mediu, care includ: determinarea domeniului de aplicare, elaborarea și analiza raportului de evaluare strategică de mediu, integrarea aspectelor de mediu în conținutul documentelor, emiterea avizului de mediu, aprobarea documentului de politici și planificare și, ulterior, monitorizarea efectelor asupra mediului. Evaluarea biodiversității este integrată cu precădere în situațiile în care respectivele documente pot genera efecte semnificative asupra siturilor Emerald, parte a rețelei ecologice europene. Cu toate acestea, spre deosebire de reglementările detaliate și mai clare prevăzute pentru activitățile planificate prin Legea nr. 86/2014, evaluarea biodiversității aferentă documentelor de politici și planificare nu beneficiază de aceeași rigoare și claritate normativă. Această discrepanță ridică semne de întrebare privind coerența, eficiența și aplicabilitatea uniformă a cerințelor legale în practică.

³⁹⁴ *Legea nr.94/2007 cu privire la rețeaua ecologică. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 90–93, art.395.*

În continuare, ne propunem să aprofundăm analiza întregului spectru al problematicii integrării evaluării biodiversității în procesele de planificare strategică, subliniind provocările existente, lacunele legislative și perspectivele de îmbunătățire.

17. Evaluarea prealabilă – determinarea necesității evaluării strategice de mediu și a evaluării biodiversității

Procesul evaluării strategice de mediu debutează cu etapa esențială a evaluării prealabile, reglementată de art. 5 alin. (2) din Legea nr. 11/2017. Această etapă are rolul de a stabili, în mod fundamentat, dacă un document de politici și planificare necesită evaluare strategică de mediu și, implicit, evaluarea biodiversității. În acest sens, inițiatorul documentului de politici și planificare furnizează informații privind posibilele efecte semnificative asupra mediului, inclusiv asupra sănătății populației, natura modificărilor propuse și caracteristicile teritoriului afectat, precum delimitarea zonei de impact și principalele probleme de mediu identificate. Ulterior, autoritatea competentă analizează aceste date, consultă autoritățile publice interesate și publicul, conform art. 5 alin. (2³), și emite o decizie motivată în termen de 20 de zile lucrătoare.

Această etapă este crucială pentru orientarea întregului proces, însă prezintă lacune normative importante. Legea nr. 11/2017 nu prevede explicit obligația inițiatorului de a furniza informații detaliate despre impactul asupra siturilor Emerald, care sunt esențiale pentru determinarea necesității evaluării biodiversității. De exemplu, art. 5 alin. (2) nu menționează expres necesitatea descrierii efectelor asupra acestor situri, ceea ce poate duce la evaluări superficiale și la luare unor decizii nepotrivite. Această omisiune crește riscul ca autoritatea competentă să ignore necesitatea evaluării biodiversității în cazuri cu impact potențial semnificativ, compromițând protecția siturilor Emerald. Mai mult, decizia motivată, conform art. 5 alin. (3¹), nu clarifică dacă necesitatea evaluării biodiversității trebuie consemnată explicit, ceea ce amplifică ambiguitatea.

Reflectând asupra acestui aspect, se observă o contradicție: evaluarea strategică de mediu urmărește integrarea aspectelor de evaluare a biodiversității, dar lipsa cerințelor exprese privind evaluarea biodiversității subminează acest obiectiv. O reglementare mai riguroasă, care să oblige inițiatorii să includă date specifice despre siturile Emerald și să impună autorității competente consemnarea necesității evaluării biodiversității în decizia motivată, ar spori transparența. De exemplu, Legea nr. 11/2017 ar putea stipula că decizia motivată trebuie să includă constatări privind necesitatea evaluării biodiversității în context național sau transfrontalier, aliniind astfel legislația cu Directiva 92/43/CEE. Absența unor asemenea prevederi creează un vid normativ care poate limita eficiența implementării evaluării biodiversității.

Mai mult, dacă analizăm art. 5 alin. (3¹) observăm că decizia privind evaluarea prealabilă nu include nicio mențiune despre necesitatea realizării evaluării biodiversității, făcând referire doar la evaluarea strategică de mediu. Astfel, o decizie care ar introduce în mod explicit necesitatea evaluării biodiversității ar depăși limitele prevăzute de lege, ceea ce evidențiază încă o dată nevoia de clarificare legislativă.

18. *Determinarea domeniului de aplicare a raportului evaluării strategice de mediu și a studiului de evaluare a biodiversității*

Dacă autoritatea competentă de mediu stabilește în cadrul procedurii de evaluare prealabilă necesitatea evaluării strategice de mediu și a evaluării biodiversității, următoarea etapă, reglementată de art. 7 al Legii nr. 11/2017, implică determinarea domeniului de aplicare a raportului evaluării strategice de mediu, care include și studiul de evaluare a biodiversității. Această etapă are rolul de a stabili gradul de detaliere al informațiilor necesare, identificarea siturilor Emerald potențial afectate, metodologiile aplicabile (precum observațiile pe teren) și relația documentului de politici și planificare cu gestionarea acestor situri. Autoritatea competentă analizează informațiile furnizate de inițiator, datele disponibile despre siturile Emerald și decide dacă documentul are o legătură directă cu gestionarea unui sit Emerald sau dacă există probabilitatea unor efecte negative, individuale sau cumulative, asupra obiectivelor de conservare a sitului Emerald.

Această etapă este esențială pentru a defini cadrul analizei, însă se confruntă cu dificultăți specifice naturii generale a documentelor de politici și planificare. Spre deosebire de activitățile planificate, care oferă specificații tehnice detaliate (cum ar fi emisiile sau modificările în utilizarea terenurilor), documentele de politici și planificare au adesea un nivel ridicat de abstractizare, ceea ce complică estimarea precisă a efectelor. De exemplu, o politică de dezvoltare a infrastructurii rutiere poate indica trasee generale, dar fără date despre poluarea fonică, luminoasă sau fragmentarea habitatelor, ceea ce poate duce la supraestimarea sau subestimarea impactului.

Observații similare pot fi făcute și cu privire la documentele de politici și planificare care, potrivit legii, nu se supun evaluării prealabile, fiind considerate din start ca având potențial impact semnificativ asupra mediului și sănătății umane. Aceste documente intră direct în etapa de determinare a domeniului de aplicare a raportului privind evaluarea strategică de mediu, în conformitate cu art. 7. Ele sunt enumerate la art. 3 alin. (1), care include, printre altele, și documente de politici și planificare cu potențiale efecte asupra obiectivelor de conservare ale siturilor Emerald. Cu toate acestea, nu există nicio reglementare clară care să prevadă că, în această etapă, autoritatea competentă ar trebui să stabilească în mod explicit și domeniul de aplicare al

studiului de evaluare a biodiversității, care, potrivit art. 8, constituie parte integrantă a raportului privind evaluarea strategică de mediu.

Mai mult, există o incoerență instituțională semnificativă. Art. 3² lit. i) prevede că Ministerul Mediului „coordonează procedura de evaluare a biodiversității, dacă este cazul”, însă art. 33 nu atribuie nicio responsabilitate în acest sens Agenției de Mediu, deși aceasta este desemnată ca autoritate competentă pentru documentele de politici și planificare locale, conform art. 2. Această diviziune neclară a responsabilităților generează riscuri de ineficiență și confuzie procedurală, în special în contextul capacităților administrative limitate ale Republicii Moldova.

19. Elaborarea raportului evaluării strategice de mediu și a studiului de evaluare a biodiversității

Elaborarea raportului evaluării strategice de mediu, care include studiul de evaluare a biodiversității, reprezintă o etapă complexă, în care inițiatorul, prin intermediul unei echipe de experți specializați (botaniști, zoologi, ecologi), analizează posibilele efecte ale documentului de politici și planificare asupra siturilor Emerald. Studiul de evaluare a biodiversității, ca parte integrantă a raportului, vizează efectele directe, indirecte și cumulative, bazându-se pe date publice, cercetări pe teren și formularul tip al siturilor Emerald.

Pentru a asigura obiectivitatea, experții implicați trebuie să fie independenți, confirmând lipsa conflictelor de interese printr-o declarație de imparțialitate anexată studiului, ceea ce sporește credibilitatea procesului. Coordonatorul principal al echipei are responsabilitatea organizării activității și formulării unor concluzii clare privind impactul asupra obiectivelor de conservare. Aceste cerințe privind independența și calificarea experților sunt prevăzute în ghidurile UE și în ghidurile naționale, însă nu sunt reglementate în mod expres în legislația națională. Legea nr. 11/2017 nu stabilește cerințe specifice de calificare pentru experții care întocmesc studiul de evaluare a biodiversității; există doar cerințe generale pentru experții implicați în elaborarea raportului privind evaluarea strategică de mediu, potrivit art. 8. Totuși, specificul studiului de evaluare a biodiversității impune implicarea unor experți cu pregătire de specialitate, având în vedere că domeniul de aplicare al studiului este mult mai particularizat decât cel al raportului general privind evaluarea strategică de mediu.

Provocarea majoră în această etapă constă în nivelul redus de detaliere al documentelor de politici și planificare, care îngreunează estimarea cantitativă a efectelor. De exemplu, o strategie de intensificare a agriculturii poate presupune utilizarea mai intensă a pesticidelor, dar lipsa datelor tehnice precise face dificilă evaluarea impactului asupra apelor subterane sau habitatelor învecinate. Cercetările pe teren devin esențiale, mai ales pentru documentele cu arie de aplicare extinsă, însă calendarul lor poate întârzia procesul. Spre exemplu, specii precum plantele vernale,

care înfloresc doar primăvara, sau păsările migratoare, care necesită monitorizare pe termen lung, pot prelungi durata evaluării cu luni sau chiar ani. Această constrângere subliniază importanța unei planificări proactive din partea inițiatorilor, care trebuie să anticipeze astfel de cerințe.

Critica principală vizează lipsa unor termene legale stricte pentru realizarea cercetărilor pe teren, ceea ce poate conduce la evaluări incomplete. De exemplu, dacă procedura de evaluare strategică de mediu începe vara, observațiile necesare pentru plantele vernale vor putea fi efectuate abia în primăvara următoare, prelungind considerabil procesul. Acest lucru sugerează necesitatea introducerii unor obligații clare pentru inițiatori de a planifica în timp util cercetările pe teren, eventual prin stabilirea unor termene limită în legislație. De asemenea, utilizarea sistemelor de informații geografice (GIS) pentru a suprapune zonele de impact cu siturile Emerald este indispensabilă, dar lipsa accesului la date actualizate limitează eficiența acestei metode.

20. *Analiza calității raportului evaluării strategice de mediu și a studiului de evaluare a biodiversității*

Această etapă implică verificarea calității raportului evaluării strategice de mediu și a studiului de evaluare a biodiversității ca parte a acestuia, pentru a asigura conformitatea cu cerințele legale. Autoritatea competentă și Comitetul de experți examinează metodologia utilizată, acuratețea datelor și validitatea concluziilor privind efectele asupra siturilor Emerald, luând în considerare avizele autorităților responsabile de ariile naturale protejate și siturile Emerald. Această etapă aplică principiul precauției, conform căruia orice incertitudine privind impactul semnificativ impune măsuri suplimentare.

Un obstacol important în desfășurarea eficientă a acestui proces îl reprezintă lipsa unor criterii metodologice clare pentru evaluarea calității studiilor de biodiversitate. În lipsa unor standarde bine definite, pot apărea decizii neuniforme, care pot compromite obiectivele de conservare. De exemplu, un studiu care omite să analizeze efectele indirecte, precum impactul generat de iluminarea unei autostrăzi asupra speciilor sensibile, poate conduce la aprobarea unor documente de politici și planificare cu efecte negative semnificative asupra coloniilor de lilieci sau a păsărilor migratoare.

Această analiză subliniază necesitatea introducerii unor standarde riguroase de evaluare, care să includă liste de control detaliate și să asigure analiza tuturor tipurilor de efecte: directe, indirecte și cumulative. Totodată, este esențial ca autoritatea competentă să verifice în mod explicit dacă studiul respectă obiectivele de conservare ale siturilor Emerald, care pot viza conservarea stării actuale sau, acolo unde este posibil, îmbunătățirea acesteia prin extinderea suprafețelor sau ameliorarea stării de conservare a habitatelor și speciilor protejate. În absența unor astfel de standarde clare și cuprinzătoare, există riscul aprobării unor documente strategice care pot avea

consecințe negative semnificative asupra biodiversității și, implicit, asupra integrității rețelei Emerald.

21. *Integrarea aspectelor de mediu în documentele de politici și planificare*

Această etapă are un rol esențial în asigurarea caracterului sustenabil al politicilor și planurilor elaborate, prin ajustarea conținutului lor astfel încât să includă măsuri concrete de evitare, reducere sau atenuare a impactului asupra mediului, cu accent deosebit pe protecția biodiversității. În situația în care studiul de evaluare a biodiversității identifică efecte negative semnificative asupra ariilor naturale protejate din rețeaua Emerald, inițiatorul documentului de politici și planificare are obligația de a revizui propunerile inițiale.

Această revizuire poate presupune modificarea anumitor obiective sau activități propuse, ajustarea amplasamentelor sau includerea unor măsuri suplimentare menite să reducă sau să elimine impactul potențial asupra habitatelor și speciilor protejate. Astfel, integrarea aspectelor de mediu devine nu doar o cerință procedurală, ci un instrument fundamental pentru asigurarea coerenței între obiectivele de dezvoltare socio-economică și cele de conservare a patrimoniului natural.

22. *Emiterea avizului de mediu*

Avizul de mediu, emis de autoritatea competentă, reprezintă etapa finală a procesului de evaluare strategică de mediu, având rolul de a integra concluziile studiului privind impactul asupra biodiversității și de a stabili dacă documentul de politici și planificare poate fi aprobat. Conform prevederilor art. 10 din Legea nr. 11/2017, acest proces presupune și desfășurarea unei consultări publice, care are potențialul de a influența decizia finală.

Avizul de mediu precizează în mod explicit dacă documentul evaluat generează efecte negative semnificative asupra siturilor din rețeaua Emerald și, dacă este cazul, stabilește condiții de aprobare, precum măsuri compensatorii sau cerința de revizuire a anumitor prevederi. În situațiile în care nu pot fi identificate soluții alternative sau nu este demonstrat caracterul de interes public major al proiectului ori politicii respective, autoritatea competentă are obligația de a respinge documentul.

Consultarea publicului constituie un pilon fundamental al acestui proces, contribuind la transparență și la creșterea legitimității deciziilor adoptate. Cu toate acestea, impactul consultării publice este adesea limitat din cauza accesului dificil la informații relevante și a insuficienței mijloacelor de comunicare eficientă cu cetățenii. De exemplu, publicarea deciziei motivate pe pagina web a autorității competente reprezintă un pas necesar, dar insuficient în absența unor platforme accesibile, interactive și a unor campanii active de informare care să încurajeze participarea reală a publicului.

23. *Aprobarea documentelor de politici și planificare și monitorizarea impactului*

După emiterea avizului de mediu, documentul de politici și planificare poate fi aprobat, cu condiția respectării măsurilor stabilite pentru evitarea, reducerea sau compensarea impactului asupra mediului. Conform prevederilor articolului 31 din Legea nr. 11/2017, procesul este completat de etapa de monitorizare post-implementare, care are ca scop evaluarea efectelor reale generate de aplicarea documentului, atât asupra mediului în ansamblu, cât și asupra sănătății populației și a siturilor din rețeaua Emerald.

Monitorizarea constituie un instrument esențial pentru a verifica respectarea obligațiilor asumate și pentru a asigura coerența dintre implementarea măsurilor și obiectivele de conservare a biodiversității. Cu toate acestea, eficiența acestei etape este adesea compromisă de lipsa resurselor adecvate, a capacității instituționale și, în special, a unor metodologii clare și uniforme. De exemplu, în absența unor indicatori specifici și cuantificabili — precum evoluția stării populațiilor de specii protejate sau modificările suprafețelor habitatelor afectate — autoritățile competente întâmpină dificultăți în a evalua cu precizie efectele pe termen lung.

Analiza critică a acestei etape evidențiază necesitatea consolidării cadrului metodologic de monitorizare, prin elaborarea și implementarea unor indicatori relevanți, măsurabili și ușor de interpretat. De asemenea, este importantă instituirea unui sistem de raportare periodică, care să permită identificarea rapidă a eventualelor abateri și adoptarea măsurilor corective corespunzătoare. Numai astfel se poate asigura că măsurile prevăzute în avizul de mediu contribuie efectiv la protejarea biodiversității și la atingerea obiectivelor de conservare stabilite pentru siturile Emerald.

Provocări practice în aplicarea mecanismului de evaluare a biodiversității pentru documente de politici și planificare:

Aplicarea mecanismului de evaluare a biodiversității în procesul elaborării documentelor de politici și planificare reprezintă un instrument esențial pentru asigurarea dezvoltării durabile și protecția ecosistemelor vulnerabile. Totuși, în practică, acest mecanism se confruntă cu multiple provocări care afectează eficiența și acuratețea evaluărilor. Printre principalele dificultăți se numără:

24. *Limitările generate de lipsa detaliilor*

Un obstacol major în evaluarea efectelor asupra biodiversității în cadrul documentelor de politici și planificare îl constituie nivelul redus de detaliere caracteristic acestor instrumente strategice. De exemplu, o politică publică ce vizează extinderea capacităților hidroenergetice poate include intenția construirii unui baraj nou, dar fără a furniza date tehnice precise, precum volumul de apă reținut, suprafața lacului de acumulare sau modificările anticipate în dinamica hidrologică

a râului. Absența acestor informații concrete îngreunează considerabil estimarea impactului potențial asupra siturilor Emerald, în special în lipsa unor investigații realizate direct pe teren. În asemenea circumstanțe, experții se văd nevoiți să recurgă la surse de date publice și la aplicarea principiului precauției, ceea ce poate conduce fie la supraestimarea, fie la subestimarea efectelor reale. Supraestimarea poate duce la restricții inutile asupra dezvoltării, în timp ce subestimarea poate compromite conservarea speciilor și habitatelor protejate.

25. *Complexitatea analizării efectelor cumulative și indirecte*

Identificarea și analiza efectelor cumulative și indirecte reprezintă un element esențial al evaluării biodiversității. Documentele de politici și planificare pot genera efecte care nu devin vizibile imediat, cum ar fi poluarea fonică, luminoasă sau fragmentarea habitatelor provocată de proiecte complementare. De exemplu, modernizarea unei căi ferate situate în proximitatea unei arii protejate poate determina o creștere a traficului feroviar, afectând speciile sensibile la zgomot și vibrații, chiar dacă traseul modernizat nu intersectează direct aria protejată. O evaluare riguroasă a acestor efecte presupune o abordare integrată, care să ia în considerare nu doar documentul analizat, ci și activitățile economice deja existente sau planificate în regiune. În lipsa unor registre publice complete și ușor accesibile privind proiectele și investițiile din teritoriu, realizarea unei astfel de analize devine dificilă și presupune un efort semnificativ din partea experților pentru identificarea tuturor factorilor relevanți.

26. *Rolul esențial al cercetărilor realizate pe teren*

Cercetările de teren reprezintă o componentă indispensabilă în procesul de evaluare a impactului asupra biodiversității, în special în cazul documentelor de politici și planificare care vizează intervenții de amploare. Aceste cercetări permit identificarea prezenței reale a speciilor protejate, a habitatelor vulnerabile și a particularităților ecologice locale care nu pot fi surprinse în mod adecvat doar prin analiza documentară. Cu toate acestea, realizarea acestor investigații implică constrângeri temporale și logistice. Anumite specii de plante cu înflorire sezonieră sau specii migratoare pot fi monitorizate doar în perioade bine delimitate ale anului, ceea ce poate prelunge considerabil durata evaluării. Este esențial ca inițiatorii documentelor de politici și planificare să anticipeze aceste dificultăți și să planifice corespunzător, astfel încât lipsa datelor de teren să nu afecteze calitatea și fundamentarea științifică a evaluării.

27. *Identificarea soluțiilor alternative și măsurilor compensatorii*

În situațiile în care evaluarea biodiversității evidențiază efecte negative semnificative asupra siturilor Emerald, inițiatorii documentelor de politici și planificare au responsabilitatea de a identifica soluții alternative care să reducă sau să înlăture aceste efecte. Atunci când implementarea unor soluții alternative nu este posibilă, trebuie invocate argumente solide legate

de interesul public major, iar evaluarea trebuie completată prin propunerea unor măsuri compensatorii, cum ar fi crearea sau restaurarea unor habitate echivalente ecologic. Totuși, elaborarea și implementarea acestor măsuri compensatorii pot fi afectate de caracterul general și prospectiv al documentelor de politici și planificare, care nu includ suficiente detalii despre efectele concrete asupra biodiversității. În plus, identificarea unor terenuri adecvate pentru măsuri compensatorii și clarificarea regimului juridic sau a drepturilor de folosință pot genera provocări administrative și financiare suplimentare.

28. *Limitările măsurilor compensatorii în documentele de politici și planificare*

Art. 8⁵, alin. 4, din Legea nr. 94/2007, reflectă deficiențele stipulând: „*Dacă evaluarea biodiversității constată că un document de politici și planificare poate avea un impact negativ semnificativ asupra siturilor Emerald și nu există soluții alternative, iar documentul de politici și planificare trebuie aprobat din motive imperative de interes public major, inclusiv din rațiuni sociale sau economice, autoritatea competentă de mediu va permite implementarea unui astfel de document de politici și planificare, cu stabilirea măsurilor compensatorii necesare pentru a proteja coerența și buna funcționare a rețelei Emerald*”. Totuși, această prevedere omite includerea expresă a clauzei decizionale prevăzute la art. 6 alin. (3) din Directiva Habitate, care impune o decizie explicită de aprobare sau respingere, fundamentată pe evaluarea implicațiilor asupra sitului. De asemenea, transpunerea nu este completă în raport cu art. 6 alin. (4) din aceeași directivă, întrucât lipsește posibilitatea invocării „altor motive imperative de interes public major” cu avizul Comisiei Europene.

Pe lângă aceste lacune de transpunere, considerăm că măsurile compensatorii propuse în cazul documentelor de politici și planificare au un caracter în mare parte speculativ. Aceasta se datorează faptului că impactul real al unui astfel de document nu poate fi estimat cu acuratețe în etapa de elaborare, când nivelul de detaliere este inevitabil redus. În acest context, o soluție optimă ar fi excluderea explicită a elementelor potențial generatoare de efecte adverse din documentele de planificare, măsură ce ar trebui prevăzută în mod clar în Legea nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu.

Mai mult, măsurile compensatorii, precum crearea unor noi habitate sau a unor populații suplimentare de specii pentru a contrabalansa distrugerea unui sit Emerald cauzată de anumite prevederi ale unui document de politici și planificare, sunt adesea formulate sub forma unor enunțuri narative lipsite de caracter obligatoriu. Inițiatorul documentului nu poate garanta implementarea efectivă a acestor măsuri, întrucât ele depind de factori externi, precum disponibilitatea resurselor financiare, obținerea autorizațiilor administrative necesare sau identificarea unor terenuri corespunzătoare. Această lipsă de certitudine compromite însăși

rațiunea măsurilor compensatorii, care presupune aplicarea lor efectivă și verificabilă. Spre exemplu, simpla includere a unei propuneri de creare a unui habitat compensatoriu, fără un plan detaliat de implementare, finanțare și monitorizare, riscă să rămână la stadiul de intenție declarativă.

În plus, identificarea unor măsuri compensatorii care să fie relevante și eficiente din punct de vedere ecologic presupune cunoașterea detaliată a efectelor probabile ale fiecărui element din document asupra siturilor Emerald și a obiectivelor lor de conservare. În practică, însă, documentele de politici și planificare sunt redactate la un nivel general, ceea ce face dificilă cuantificarea precisă a potențialelor efecte negative. În lipsa unei astfel de evaluări detaliate, devine practic imposibil de stabilit ce măsuri compensatorii ar fi necesare și suficiente pentru a asigura o compensare funcțională.

Nu în ultimul rând, implementarea concretă a măsurilor compensatorii este condiționată de identificarea unor terenuri ecologic adecvate, care să permită atingerea efectelor de compensare dorite. Chiar și în situația în care astfel de terenuri ar putea fi identificate, inițiatorii documentelor de politici și planificare de regulă nu dețin drepturi de proprietate sau de folosință asupra acestora. Fără aceste drepturi sau fără sprijinul unor mecanisme administrative clare, aceștia nu pot garanta implementarea măsurilor propuse, nici nu au autoritatea legală de a decide amplasarea lor. Această constrângere de natură juridică și administrativă limitează în mod considerabil fezabilitatea măsurilor compensatorii, subliniind vulnerabilitățile guvernantei de mediu la nivel subnațional.

- *Conceptul de interes major a publicului*

Conceptul de interes public major, invocat în cazurile în care măsurile compensatorii sunt necesare, este insuficient definit în legislația Republicii Moldova, ceea ce creează ambiguități în aplicarea sa. Conform articolului 14 din Legea nr. 11/2017, măsurile compensatorii sunt o „ultimă soluție” și trebuie justificate prin considerente imperative de interes public major. Cu toate acestea, lipsa unor criterii clare pentru definirea acestui concept poate duce la interpretări subiective, riscând aprobarea unor documente de politici și planificare cu impact semnificativ asupra biodiversității fără o justificare adecvată. De exemplu, o politică de dezvoltare industrială poate fi considerată de interes public major din perspectiva creării locurilor de muncă, dar fără o analiză detaliată a impactului asupra siturilor Emerald, această justificare poate fi insuficientă.

4.5 Concluzii la Capitolul 4

În urma analizei aprofundate a cadrului normativ și aplicativ privind evaluarea biodiversității în Republica Moldova, se conturează o imagine complexă a unui mecanism aflat la intersecția dintre ambițiile de armonizare cu acquis-ul comunitar și constrângerile structurale ale capacității administrative și științifice naționale. Acest mecanism, întemeiat pe prevederile

Directivei Habitate (92/43/CEE), constituie un pilon fundamental al eforturilor de armonizare a legislației naționale cu acquis-ul comunitar, având drept obiectiv echilibrarea imperativelor dezvoltării socio-economice cu necesitatea conservării patrimoniului natural. Prin transpunerea cerințelor europene, în special prin Legea nr. 94/2007, Legea nr. 86/2014 și Legea nr. 11/2017, a fost instituit un cadru juridic menit să protejeze siturile Emerald, echivalentul regional al rețelei Natura 2000, în conformitate cu angajamentele asumate de Republica Moldova pe plan internațional. Deși cadrul legislativ național a evoluat considerabil în ultimele două decenii, în special prin armonizarea treptată cu acquis-ul comunitar, realitatea aplicării practice dezvăluie obstacole persistente ce compromit finalitatea măsurilor de protecție a patrimoniului natural și asigurarea dreptului omului la un mediu neprimejdios.

Constatăm că eficacitatea mecanismului de evaluare a biodiversității depinde într-o măsură considerabilă de claritatea normelor, soliditatea fundamentului științific și capacitatea instituțională de implementare, elemente care, în prezent, prezintă deficiențe ce reclamă o atenție sporită. Transpunerea Directivei Habitate (92/43/CEE), alături de integrarea acesteia în mecanismele de evaluare a impactului asupra mediului și de evaluare strategică de mediu, reflectă, la nivel formal, o aliniere consistentă la standardele europene. Evoluția legislativă, în special prin modificările introduse după 2022, demonstrează o trecere de la o abordare predominant declarativă la una mai structurată procedural. Cu toate acestea, analiza relevă că această evoluție normativă nu a fost însoțită de o consolidare proporțională a fundamentului științific și instituțional, ceea ce generează o discrepanță semnificativă între exigențele normative și realitatea aplicării.

Una dintre vulnerabilitățile structurale majore ale mecanismului constă în absența planurilor de management pentru marea majoritate a siturilor Emerald, situație care subminează atât coerența juridică a evaluărilor, cât și capacitatea acestora de a se întemeia pe obiective de conservare clare și verificabile. În lipsa acestor instrumente esențiale, evaluarea efectelor proiectelor asupra integrității siturilor se realizează adesea pe baze incomplete sau speculative, ceea ce contravine principiului precauției consacrat în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și slăbește capacitatea statului de a preveni degradarea ireversibilă a ecosistemelor.

Această discrepanță este amplificată de limitele resurselor financiare și umane, precum și de fragilitatea infrastructurii științifice de monitorizare. Evaluarea efectelor cumulative, actualizarea datelor ecologice și implementarea măsurilor compensatorii presupun o capacitate instituțională solidă, care în prezent se dovedește insuficient dezvoltată. Astfel, mecanismul de evaluare riscă să devină o formalitate birocratică, mai degrabă decât un instrument autentic de protecție a biodiversității.

De asemenea, abordarea terminologică actuală contribuie la confuzie conceptuală și aplicativă. Înlocuirea sintagmei „evaluare adecvată” cu „evaluare a biodiversității” în cadrul legislativ național a vizat clarificarea semantică, însă a creat, în mod paradoxal, riscuri de ambiguitate conceptuală. Astfel, utilizarea termenului „evaluare a biodiversității” atât pentru analiza specifică a siturilor Emerald, cât și pentru evaluarea generală în cadrul procedurii de evaluare a impactului asupra mediului conduce la suprapuneri semantice, cu potențial de ambiguitate în interpretare și aplicare. Experiențele statelor membre ale Uniunii Europene, precum Franța, Germania și România, arată că o terminologie distinctă, însoțită de ghiduri metodologice detaliate, facilitează aplicarea consecventă a normelor și sporește predictibilitatea decizională. În contextul în care claritatea terminologică reprezintă o condiție sine qua non pentru eficiența procedurală, menținerea acestei imprecizii poate fragiliza întregul mecanism de protecție. În acest sens, revizuirea terminologică și elaborarea unor documente metodologice cuprinzătoare devin măsuri esențiale pentru creșterea eficienței mecanismului de evaluare în Republica Moldova.

Integrarea evaluării biodiversității în procesele de evaluare a impactului asupra mediului și evaluare strategică de mediu denotă o abordare aliniată cu spiritul și litera Directivelor UE. Această integrare contribuie la optimizarea procesului decizional și la reducerea redundanțelor administrative. Cu toate acestea, analiza critică relevă discrepanțe normative, cum ar fi utilizarea prematură a conceptelor de „integritate” și „coerență” în etapa de screening, care contravin metodologic etapizării prevăzute de Directiva Habitate. Pe plan practic, mecanismul de evaluare se confruntă cu dificultăți semnificative, incluzând deficitul de date ecologice actualizate, complexitatea evaluării efectelor cumulative și absența unor reglementări clare privind măsurile compensatorii. Aceste deficiențe, asociate cu o capacitate instituțională limitată, evidențiază nevoia stringentă de consolidare a infrastructurii de monitorizare, precum și de formare continuă a specialiștilor implicați. Pe fond, mecanismul actual de evaluare reflectă tensiunea constantă dintre imperativele dezvoltării socio-economice și responsabilitatea etică față de protecția naturii. Lipsa planurilor de management și a unei baze științifice consolidate sporește riscul ca deciziile de autorizare a proiectelor să fie influențate mai degrabă de considerente economice imediate, în detrimentul conservării pe termen lung. Această vulnerabilitate este accentuată de caracterul adesea fragmentat al cadrului legislativ și de lipsa unor ghiduri metodologice detaliate, care să standardizeze evaluarea efectelor cumulative și măsurile compensatorii.

Din perspectiva asigurării transparenței decizionale, cadrul normativ oferă prevederi clare privind consultarea și informarea cetățenilor, însă în practică, eficiența acestora este limitată de accesul redus la informații relevante și de lipsa unor platforme interactive de dialog. Sporirea transparenței, inclusiv prin dezvoltarea de platforme digitale interactive și promovarea educației

ecologice, ar putea amplifica implicarea societății civile și, implicit, ar consolida legitimitatea deciziilor administrative. Dintr-o perspectivă mai largă, mecanismul de evaluare a biodiversității reflectă tensiunea structurală dintre imperativele eficienței administrative și responsabilitatea etică față de conservarea naturii. În acest context, principiul precauției, consacrat în Directivele Europene, impune o abordare prudentă, care să recunoască valoarea intrinsecă a biodiversității și complexitatea ecosistemelor naturale.

Din perspectiva teoriei generale a dreptului, deficiențele identificate reflectă o problemă mai profundă de coerență sistemică și de funcționalitate a normelor juridice. Fragmentarea legislativă, ambiguitatea terminologică și lipsa efectelor juridice clare ale evaluărilor pot fi interpretate ca manifestări ale unei insuficiente sistematizări normative. Aplicarea principiilor proporționalității și precauției, într-o logică teleologică orientată spre protecția mediului ca valoare constituțională și europeană, ar putea oferi un cadru conceptual apt să reconcilieze tensiunea dintre dezvoltarea socio-economică și conservarea biodiversității, fără a sacrifica exigențele de protecție.

Reflectând asupra acestor constatări, devine evident că lacunele identificate în legislația națională sunt expresia unor provocări structurale comune statelor candidate la UE. Capacitatea administrativă limitată, resursele financiare insuficiente și interpretările eronate ale legislației Europene constituie obstacole majore în calea unei transpuneri eficiente.

În ansamblu, evaluarea biodiversității în Republica Moldova se confruntă cu provocări structurale care transcend simpla ajustare legislativă. Este nevoie de o abordare coerentă și pragmatică, care să combine clarificarea terminologică, întărirea bazei științifice, consolidarea capacității instituționale și implicarea activă a tuturor actorilor relevanți. Numai astfel mecanismul de evaluare poate depăși condiția formală și poate deveni un instrument veritabil de protejare a biodiversității, în consonanță cu principiul precauției și cu valorile europene ale conservării naturii. Această transformare presupune nu doar modificări juridice, ci și investiții strategice în resurse umane, infrastructură de monitorizare și educație ecologică, pentru a traduce normele legale în acțiuni concrete și efective de protejare a patrimoniului natural.

În acest cadru, necesitatea fundamentării științifice a reglementărilor capătă o semnificație centrală. Dacă fragmentarea normativă și ambiguitatea terminologică afectează coerența sistemului, absența unei ancorări solide în datele științifice actualizate compromite însăși raționalitatea intervenției juridice. În materia biodiversității, unde deciziile se sprijină pe evaluări ecologice complexe și pe prognoze privind efecte cumulative sau sinergice, norma juridică nu poate funcționa adecvat fără o integrare explicită a cunoașterii științifice în mecanismul său de elaborare și aplicare.

Prin urmare, consolidarea bazei științifice trebuie să depășească nivelul declarativ și să se reflecte în instituirea unor standarde metodologice clare pentru evaluările de impact, în actualizarea periodică a listelor și criteriilor relevante, precum și în crearea unor mecanisme instituționalizate de cooperare între autorități, comunitatea academică și experții independenți. O reglementare fundamentată științific sporește nu doar calitatea deciziei administrative, ci și legitimitatea acesteia, facilitând un control jurisdicțional mai riguros al respectării principiilor proporționalității și precauției.

Totodată, se impune conturarea unor direcții de cercetare ulterioare care să susțină evoluția cadrului normativ. În acest sens, ar fi utilă realizarea unor studii privind impactul proiectelor asupra ecosistemelor, analiza comparativă a bunelor practici din statele membre ale Uniunii Europene și investigarea relației dintre standardul probei științifice și marja de apreciere a autorităților administrative.

Astfel, considerăm că transformarea mecanismului de evaluare a biodiversității într-un instrument efectiv de protecție nu presupune doar ajustări legislative punctuale, ci o reconfigurare conceptuală și instituțională bazată pe rigoare științifică, coerență normativă și responsabilitate administrativă.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Dreptul fundamental la un mediu neprimejdios, recunoscut ca un pilon esențial al demnității umane și al sustenabilității societății, constituie nucleul prezentei cercetări, servind ca premisă fundamentală pentru explorarea mecanismelor juridice care îl protejează, inclusiv evaluarea biodiversității ca instrument preventiv împotriva degradării ecosistemelor. În urma unei analize aprofundate a interdependenței dintre dreptul fundamental la un mediu neprimejdios și mecanismul de evaluare a biodiversității, în contextul armonizării cadrului juridic național al Republicii Moldova cu standardele Uniunii Europene, cercetarea a elucidat noțiunea, rolul și principiile acestui mecanism, abordând atât dimensiunea teoretică, cât și cea practică. Scopul lucrării, constând în fundamentarea teoretico-practică a mecanismului de evaluare a biodiversității, a fost realizat prin verificarea ipotezei de cercetare, care susține că aplicarea coerentă și integrată a acestui mecanism, în sinergie cu evaluarea impactului asupra mediului și evaluarea strategică de mediu, contribuie semnificativ la asigurarea dreptului fundamental la un mediu neprimejdios. Analiza a identificat deficiențele legislative, instituționale și practice care limitează eficiența mecanismului, propunând soluții concrete pentru optimizarea aplicării sale. Concluziile generale, reflectând rezultatele științifice obținute, sunt urmate de recomandări argumentate pentru consolidarea mecanismului și alinierea la standardele europene.

Dreptul la un mediu neprimejdios impune o abordare de ansamblu în fundamentarea mecanismelor de evaluare, unde biodiversitatea este văzută ca un drept inalienabil ce susține sănătatea publică și echitatea socială, cerând integrarea principiilor preventive în toate cadrele normative. Prin recunoașterea acestui drept ca prioritate absolută, mecanismul de evaluare devine un vehicul pentru justiție ambientală, asigurând că activitățile umane nu compromit resursele esențiale pentru supraviețuire. Analiza doctrinară și normativă, detaliată în Capitolul 1 al cercetării, subliniază că mecanismul de evaluare a biodiversității reprezintă un instrument juridic și științific esențial, fundamentat pe principiul precauției, consacrat atât în cadrul legislativ internațional cât și național. Acest principiu impune adoptarea de măsuri preventive atunci când există incertitudini științifice privind impactul activităților economice asupra biodiversității, în special asupra siturilor din rețeaua Emerald, care în Republica Moldova includ 61 de situri. Mecanismul are rolul de a preveni și diminua efectele adverse ale activităților economice și ale documentelor de politici și planificare asupra biodiversității, contribuind la conservarea integrității ecologice a acestor situri. Cercetarea clarifică natura hibridă a mecanismului, care integrează elemente juridice (reglementări din Legea nr. 94/2007 privind rețeaua ecologică, Legea nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu și Legea nr. 86/2014 privind evaluarea impactului

asupra mediului) și științifice (date ecologice și metodologii de evaluare bazate pe inventare biologice).

Dreptul la un mediu neprimejdios subliniază necesitatea unei analize sistematice care să compenseze lacunele existente, poziționând biodiversitatea ca un element de valoare publică protejată de lege, unde orice deficiență juridică reprezintă o amenințare directă la adresa securității ecologice și umane. Acest drept cere o compensare activă a absenței studiilor autonome, integrând perspective internaționale pentru a fortifica protecția mediului ca obligație etică și legală. În Republica Moldova, lipsa unei analize juridice sistematice a mecanismului de evaluare a biodiversității ca fenomen autonom a constituit o lacună semnificativă, compensată de prezenta cercetare. Inspirându-ne din contribuțiile lui D.R. Boyd³⁹⁵, care subliniază că dreptul la un mediu neprimejdios este un drept fundamental, interconectat cu sănătatea, demnitatea și bunăstarea umană, și din lucrările lui Knox, J. H. și Morgera E..³⁹⁶ care analizează interdependența dintre biodiversitate și drepturile omului, am fundamentat rolul mecanismului de evaluare a biodiversității ca pilon pentru garantarea acestui drept. Mecanismul permite identificarea riscurilor ecologice, evaluarea impactului asupra speciilor și habitatelor protejate și implementarea măsurilor de conservare, contribuind astfel la protejarea ecosistemelor esențiale pentru sănătatea umană și stabilitatea mediului.

Dreptul la un mediu neprimejdios evidențiază faptul că orice lacună în evaluarea mediului poate constitui o încălcare potențială a drepturilor fundamentale, ceea ce impune identificarea unor soluții care să prioritizeze prevenirea riscurilor asupra biodiversității. În continuare, sunt prezentate principalele constatări ale cercetării:

Ambiguitățile termenului „evaluarea biodiversității” și impactul neclarității terminologice asupra procesului decizional în contextul legislației naționale. Dreptul la un mediu neprimejdios presupune o definiție clară a mecanismelor de evaluare, unde orice ambiguitate terminologică poate submina protecția ecosistemelor esențiale, solicitând aliniere normativă pentru a garanta claritatea și eficiența în apărarea sănătății publice. Acest drept subliniază importanța conformității cu standardele europene, poziționând clarificarea conceptuală ca o obligație pentru prevenirea degradării mediului care afectează direct demnitatea umană. În legislația națională, termenul „evaluare a biodiversității” este utilizat în sensul termenului „evaluarea adecvată” prevăzută de Directiva Habitate. Directiva Habitate definește „evaluarea

³⁹⁵ David R. Boyd, *The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment Vancouver: UBC Press, 2012.*

³⁹⁶ Knox, John H., Morgera Elisa. *Human Rights and the Environment: The Interdependence of Human Rights and a Healthy Environment in the Context of National Legislation on Natural Resources. Italia: FAO, 2022. p.64.ISBN 978-92-5-136097-2.*

adecvată” ca o procedură specifică pentru analiza impactului asupra siturilor Natura 2000/Emerald, bazată pe cele mai bune cunoștințe științifice disponibile. Înlocuirea acestui termen cu „evaluarea biodiversității” creează suprapuneri semantice cu evaluarea generală din EIM, reducând claritatea procesului decizional. Prin urmare, este necesară o clarificare normativă pentru a asigura conformitatea cu acquis-ul comunitar și pentru a consolida fundamentarea teoretică a mecanismului.

Interconexiunea dintre dreptul la un mediu neprimejdios și mecanismul de evaluare a biodiversității. Dreptul la un mediu neprimejdios este strâns legat de mecanismul de evaluare a biodiversității, care devine un garant al serviciilor ecosistemice vitale pentru sănătatea umană, cerând o interconexiune normativă care să prevină degradarea ce amenință securitatea alimentară și calitatea vieții. Acest drept impune o analiză profundă a interdependențelor, poziționând biodiversitatea ca un drept derivat ce susține echilibrul ecologic și justiția intergenerațională. Capitolul 2 al cercetării demonstrează că mecanismul de evaluare a biodiversității este indispensabil pentru garantarea dreptului fundamental la un mediu neprimejdios, consacrat în Constituția Republicii Moldova (art. 37)³⁹⁷ și în documentele internaționale, precum Declarația de la Stockholm (1972) și Rezoluția ONU 76/300 (2022)³⁹⁸. Biodiversitatea furnizează servicii ecosistemice esențiale, precum polenizarea, reglarea climei, purificarea apelor și conservarea fertilității solului, care sunt direct legate de sănătatea umană, securitatea alimentară și calitatea vieții. Degradarea biodiversității, cauzată de activități economice necontrolate, amenință aceste servicii, punând în pericol dreptul la un mediu neprimejdios.

Dreptul la un mediu neprimejdios subliniază rolul preventiv al mecanismului de evaluare, unde aplicarea principiului precauției devine esențială pentru reducerea riscurilor care ar putea afecta integritatea ecologică și, implicit, sănătatea umană. Acest drept cere consolidarea instituțională pentru a depăși deficiențele, asigurând că biodiversitatea este protejată ca un drept fundamental ce susține stabilitatea societală. Mecanismul de evaluare a biodiversității, prin aplicarea principiului precauției, permite identificarea și gestionarea impactului activităților economice asupra siturilor Emerald, contribuind la conservarea integrității ecologice și la reducerea riscurilor pentru sănătatea umană.

Integrarea evaluării biodiversității în evaluarea impactului asupra mediului (EIM) și evaluarea strategică de mediu (ESM)- expresie a dreptului la un mediu neprimejdios.

³⁹⁷ *Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994* Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1

³⁹⁸ *Resolution adopted by the General Assembly on 28 July 2022. The human right to a clean, healthy and sustainable environment (Resolution A/RES/76/300).* <https://docs.un.org/en/A/RES/76/300>

Dreptul la un mediu neprimejdios promovează integrarea evaluării biodiversității în mecanisme mai complexe de evaluare de mediu, reducând redundanțele și optimizând deciziile pentru a preveni impacturile care ar periclita ecosistemele esențiale sănătății umane. Acest drept impune o abordare strategică care să prioritizeze protecția mediului față de presiunile economice, asigurând sustenabilitatea pe termen lung. Capitolul 4 evidențiază că integrarea evaluării biodiversității în evaluarea impactului asupra mediului reglementat de Legea nr. 86/2014 și evaluarea strategică de mediu reglementat de Legea nr. 11/2017, este o abordare strategică pentru reducerea redundanțelor administrative și optimizarea procesului decizional. Legea nr. 86/2014 prevede că, evaluarea biodiversității poate fi aplicată atât în cadrul mecanismului de evaluare a impactului asupra mediului cât și în afara acestuia, fiind aplicată activităților economice cu impact potențial asupra siturilor Emerald. Procesul include etape clare, precum evaluarea prealabilă, determinarea domeniului de aplicare a studiului privind evaluarea biodiversității, dar cuprinde și multe inconsistențe în ceea ce privește temeiurile derogării, măsurile compensatorii și modalitatea de consultare a publicului. Totuși, lipsa datelor ecologice actualizate și a ghidurilor metodologice detaliate limitează acuratețea acestor evaluări. De exemplu, bazele de date privind speciile și habitatele din siturile Emerald sunt adesea incomplete sau învechite, ceea ce duce la subestimarea impacturilor. De asemenea, absența unor metodologii standardizate pentru evaluarea cumulativă a impacturilor poate genera incertitudini. Alte provocări includ capacitatea limitată a autorităților, lipsa experților specializați și presiunile economice care prioritizează dezvoltarea rapidă față de protecția mediului.

Dreptul la un mediu neprimejdios este direct afectat de deficiențele în reglementarea evaluării strategice de mediu, unde insuficiența evaluării biodiversității reprezintă o amenințare la adresa serviciilor ecosistemice, cerând revizuirii normative pentru a asigura o protecție riguroasă și aliniată cu drepturile omului. Acest drept impune armonizarea procedurilor pentru a preveni subestimarea efectelor, transformând mecanismul de evaluare strategică de mediu într-un garant al sustenabilității umane. În contrast, în cadrul legislativ ce vizează mecanismul de evaluare strategică de mediu, evaluarea biodiversității este insuficient reglementată. Legea nr. 11/2017 prevede integrarea biodiversității în analiza documentelor de politici și planificare, dar nu specifică etapele procedurale sau cerințele metodologice. Această lacună normativă, generează aplicarea neuniformă a mecanismului, cu riscul subestimării efectelor asupra biodiversității. De exemplu, utilizarea prematură a conceptelor de „integritate” și „coerență” în etapa de screening, fără o fundamentare științifică solidă, contravine abordării Directivei Habitats, care impune o analiză riguroasă bazată pe obiectivele de conservare ale siturilor. Pentru a remedia această deficiență,

este necesară revizuirea Legii nr. 11/2017 pentru a include prevederi explicite privind etapele evaluării biodiversității în ESM și armonizarea procedurilor cu EIM.

Principiile precauției și transparenței ca piloni ai dreptului la un mediu neprimejdios .

Dreptul la un mediu neprimejdios integrează principiile precauției și transparenței ca fundamente etice, cerând o reglementare clară care să asigure sustenabilitatea ecosistemelor și încrederea publică în procesele decizionale. Acest drept subliniază necesitatea ghidurilor detaliate pentru a preveni limitările aplicării, poziționând principiile ca piloni ai justiției ambientale. Interpretarea reglementărilor juridice naționale și internaționale relevă că principiul precauției constituie fundamentul mecanismului de evaluare a biodiversității, fiind completat de principiile transparenței, responsabilității și participării publice. Aceste principii, analizate mai devreme, sunt deduse din cadrul normativ al Directivei Habitare și din legislația națională, deși nu sunt formulate explicit. Mecanismul evaluării biodiversității funcționează ca un principiu-cheie al protecției mediului, integrând cerințe juridice și etice pentru asigurarea sustenabilității ecosistemelor. Cu toate acestea, lipsa unor prevederi explicite în cadrul legislativ național privind transparența și participarea publică limitează aplicarea efectivă a acestor principii, reducând încrederea cetățenilor în procesul decizional. Caracterul deductibil al acestor principii, evidențiat prin analiza cumulativă a reglementărilor, subliniază necesitatea unei reglementări mai clare și a unor ghiduri metodologice detaliate.

Dreptul la un mediu neprimejdios și necesitatea standardelor profesionale pentru experții de mediu. Dreptul la un mediu neprimejdios impune standarde ridicate pentru experții implicați în evaluarea biodiversității, întrucât lipsa unor calificări uniforme reprezintă o breșă majoră în protecția ecosistemelor. Acest fapt reclamă instituirea unor cerințe obligatorii care să garanteze credibilitatea și acuratețea evaluărilor ce susțin sănătatea umană și sustenabilitatea. În spiritul bunelor practici europene, este necesară uniformizarea competențelor profesionale, pentru ca deciziile administrative și politice să se bazeze pe expertiză solidă.

Calitatea studiilor de evaluare a biodiversității este influențată direct de profesionalismul subiecților implicați: autoritățile publice (Ministerul Mediului, Agenția de Mediu), inițiatorii activităților planificate și ai documentelor de politici și planificare, publicul interesat prin procesul de consultare, precum și experții de mediu. Totuși, cadrul normativ actual prezintă o lacună semnificativă în ceea ce privește reglementarea calificării profesionale a experților. Absența unor criterii clare privind nivelul de educație, experiența și acreditarea profesională creează riscul ca analizele să fie realizate superficial, cu erori metodologice, ceea ce poate conduce la subestimarea impacturilor asupra ecosistemelor și, implicit, la adoptarea unor decizii inadecvate.

Pentru a reduce aceste vulnerabilități, se impune instituirea unor standarde minime obligatorii pentru recunoașterea și atestarea experților de mediu. Acestea ar putea include cerințe academice în domenii relevante, precum ecologia, științele mediului sau conservarea biodiversității, experiență demonstrată în aplicarea metodologiilor de evaluare și certificări profesionale acreditate. Modele de bune practici există deja la nivel european: în mai multe state membre ale Uniunii Europene, accesul la profesia de expert de mediu este condiționat de înregistrarea în registre naționale sau de deținerea unor acreditări oficiale, mecanisme care contribuie la uniformizarea competențelor și la consolidarea încrederii publice în rezultatele procesului de evaluare.

Deficiențe instituționale și obstacole sistemice în realizarea dreptului la un mediu neprimejdios prin mecanismul de evaluare a biodiversității. Dreptul la un mediu neprimejdios configurează obstacolele întâmpinate în aplicarea mecanismului de evaluare a biodiversității drept amenințări directe la adresa integrității ecosistemelor, reclamând intervenții normative și instituționale apte să prevină efectele cumulative susceptibile de a compromite echilibrul ecologic și sănătatea comunităților. Acest drept reclamă o analiză practică riguroasă, în care consolidarea capacității instituționale se conturează ca element central al garantării protecției mediului în calitate de drept fundamental. Rezultatele cercetării evidențiază un set de dificultăți structurale în implementarea mecanismului de evaluare a biodiversității. În primul rând, insuficiența detaliilor din documentele de politici și planificare îngreunează identificarea și estimarea efectelor directe, indirecte și cumulative asupra biodiversității. Planurile de dezvoltare urbană și infrastructură, de exemplu, omit frecvent informații esențiale privind siturile Emerald afectate, ceea ce limitează precizia evaluărilor. În al doilea rând, lipsa planurilor de management pentru 58 din cele 61 de situri Emerald constituie o deficiență majoră, care subminează fundamentarea științifică a procesului evaluativ și constrânge autoritățile să recurgă la baze de date incomplete sau învechite. În al treilea rând, limitările de capacitate instituțională manifestate prin insuficiența resurselor financiare, a personalului de specialitate și a infrastructurii adecvate de monitorizare reduc semnificativ eficiența mecanismului și implicit, capacitatea statului de a realiza obiectivele de conservare asumate la nivel național și european.

Lacunele cadrului juridic privind controlul și monitorizarea post-implementare a activităților și documentelor de politici și planificare cu impact asupra biodiversității . Cercetarea evidențiază o lacună semnificativă în reglementarea controlului și monitorizării impactului generat de activitățile economice și/sau documentele de politici și planificare asupra biodiversității, la etapa de post implementare a acestora. Legea nr. 94/2007 și Legea nr. 11/2017 nu definesc clar procedurile de control, iar monitorizarea post-implementare, prevăzută în art. 15

din Legea nr. 11/2017, este compromisă de lipsa prevederilor privind monitorizarea indicatorilor specifici (ex. starea speciilor, suprafața habitatelor) și a resurselor adecvate în cazul în care documentul de politici și planificare este supus și evaluării biodiversității. Distincția dintre „evaluare” (analiză prealabilă a impactului) și „monitorizare” (verificare continuă a conformității) este insuficient clarificată în legislația națională, ceea ce afectează coerența procesului.

Totodată, este necesar de menționat faptul că, absența unui sistem centralizat de monitorizare împiedică autoritățile competente de mediu să identifice abaterile de la măsurile de conservare sau să evalueze eficacitatea acestora. Mai mult ca atât, lipsa infrastructurii de monitorizare, cum ar fi stațiile de observare sau bazele de date ecologice, limitează capacitatea de a verifica impactul real al proiectelor și planurilor. Aceasta este o problemă critică, deoarece monitorizarea post-implementare este esențială pentru a asigura că măsurile de evitare sau reducere a impactului sunt respectate. Pentru a remedia această deficiență, este necesară completarea legislației cu proceduri clare de control și monitorizare, susținute de indicatori specifici și resurse adecvate.

Măsurile compensatorii ca ultimă soluție în garantarea dreptului la un mediu neprimejdios. Dreptul la un mediu neprimejdios circumscrie măsurile compensatorii ca instrumente de ultimă instanță, a căror utilizare trebuie strict condiționată de criterii clare pentru a preveni abuzurile și a asigura conformitatea cu standardele Uniunii Europene. Din această perspectivă, compensarea nu poate fi percepută ca o alternativă facilă la conservare, ci ca un mecanism etic destinat să protejeze integritatea ecosistemelor esențiale sănătății umane și să mențină sustenabilitatea pe termen lung. În consecință, cadrul normativ reclamă revizuire legislative care să introducă proceduri și mecanisme de verificare riguroasă, capabile să minimizeze pierderile ecologice. Măsurile compensatorii, reglementate de art. 8⁵ alin. (4) din Legea nr. 11/2017, reprezintă o „ultimă soluție” în cazul documentelor de politici și planificare cu impact semnificativ asupra siturilor Emerald. Acestea sunt concepute pentru a compensa pierderile ecologice inevitabile, dar aplicarea lor este limitată de mai multe deficiențe. În primul rând, caracterul speculativ al măsurilor, datorat lipsei detaliilor în documentele strategice, reduce eficiența ecologică. De exemplu, planurile de compensare nu specifică adesea locațiile exacte sau speciile vizate, ceea ce face dificilă implementarea efectivă. În al doilea rând, lipsa criteriilor clare pentru definirea „interesului public major” generează riscuri de aplicare arbitrară, permițând justificarea proiectelor cu impact negativ fără o fundamentare solidă. În al treilea rând, transpunerea incompletă a art. 6 alin. (4) din Directiva Habitate, care omite posibilitatea invocării „altor motive imperative” cu avizul Comisiei Europene, limitează conformitatea cu standardele UE. În practica europeană, măsurile compensatorii sunt strict reglementate și însoțite de planuri

detaliat de implementare, monitorizare și finanțare. În Republica Moldova, absența acestor mecanisme reduce fezabilitatea și eficiența măsurilor compensatorii, necesitând revizuirea legislației pentru a include cerințe clare și mecanisme de verificare.

Dreptul la un mediu neprimejdios și exigențele transparenței și participării publice. Dreptul la un mediu neprimejdios consacră transparența și participarea publică drept componente democratice fundamentale, esențiale pentru legitimitatea proceselor decizionale care vizează protecția sănătății ambientale. Acest drept reclamă dezvoltarea unor platforme accesibile și interactive care să faciliteze implicarea societății în luarea deciziilor, consolidând echitatea și responsabilitatea instituțională. Totodată, educația ecologică joacă un rol central în stimularea implicării civice, transformând cetățenii din simpli observatori în actori activi ai protecției mediului. Deși cadrul legislativ național cuprinde prevederi privind consultarea publică în procesele de evaluare de mediu, eficiența consultărilor este limitată de accesul dificil la informații și de lipsa platformelor interactive. Subcapitolul 4.4 evidențiază că publicul interesat și organizațiile neguvernamentale au acces limitat la rapoartele de evaluare și la deciziile autorităților, în special din cauza imperfecțiunii registrelor online, ceea ce reduce transparența și implicarea publică. În plus, lipsa campaniilor de educație ecologică privind mecanismele de sesizare a încălcărilor de mediu descurajează participarea activă a societății civile. Sporirea transparenței și a implicării cetățenilor ar consolida încrederea în instituțiile publice și ar contribui la legitimitatea deciziilor, fiind un element esențial pentru realizarea dreptului la un mediu neprimejdios.

În lumina concluziilor expuse, **propunem următoarele recomandări** argumentate, menite să remedieze deficiențele identificate și să optimizeze mecanismul de evaluare a biodiversității, asigurând o armonizare efectivă cu standardele europene:

Clarificarea terminologică și normativă pentru realizarea efectivă a dreptului fundamental la un mediu neprimejdios. Se recomandă revizuirea legislației naționale, în special Legea nr. 94/2007, Legea nr. 86/2014 și Legea nr. 11/2017, pentru a substitui termenul „evaluării biodiversității”, aliniindu-se fidel Directivei Habitare. Această modificare ar elimina ambiguitățile conceptuale și ar clarifica etapele procedurale, reducând riscul interpretărilor eronate. Totodată, se sugerează elaborarea unui glosar oficial de termeni, sub egida Ministerului Mediului, care să definească precis concepte precum „efecte cumulative”, „integritate ecologică” și „interes public major”, inspirându-se din jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene. Această măsură ar spori predictibilitatea normativă și ar facilita aplicarea uniformă a mecanismului în practică. Această măsură ar spori predictibilitatea normativă și ar facilita aplicarea uniformă a mecanismului

în practică, contribuind în mod direct la realizarea efectivă a dreptului fundamental al fiecărei persoane la un mediu neprimejdios.

Consolidarea fundamentului juridic științific și instituțional pentru protecția mediului. Se propune accelerarea elaborării și implementării planurilor de management pentru toate cele 61 de situri Emerald, conform art. 12⁴ din Legea nr. 94/2007, cu alocarea prioritara de resurse bugetare și implicarea experților independenți. Această inițiativă ar remedia lacuna datelor ecologice învechite, oferind o bază științifică solidă pentru evaluări. În plus, se recomandă crearea unui registru național digital GIS pentru date ecologice, actualizat anual și accesibil autorităților și publicului, pentru a facilita analiza efectelor indirecte și cumulative. Pentru a spori capacitatea instituțională, se sugerează programe de formare continuă pentru funcționarii din Ministerul Mediului și Agenția de Mediu, susținute de fonduri europene, și investiții în infrastructura de monitorizare, adresând astfel deficiențele resurselor umane și financiare. Prin aceste măsuri, se creează un cadru robust pentru gestionarea durabilă a biodiversității, garantând dreptul fundamental la un mediu neprimejdios. Aceasta asigură nu doar protecția ecosistemelor, ci și sănătatea comunităților care depind de ele, promovând o abordare echitabilă și responsabilă față de resursele naturale pentru generațiile prezente și viitoare.

Armonizarea evaluării biodiversității cu mecanismele EIM și ESM - o condiție pentru decizii responsabile și un mediu neprimejdios. Se recomandă amendamente la Legea nr. 11/2017 și Legea nr.86/2014 pentru a integra explicit etapele evaluării biodiversității în ESM, inclusiv cerințe metodologice detaliate și sinergii clare cu EIM. Aceasta ar elimina discrepanțele normative actuale și ar asigura o aplicare coerentă a mecanismului pentru documentele de politici și planificare. Se propune, de asemenea, elaborarea ghidurilor metodologice naționale, aliniate cu bunele practici europene, care să specifice criteriile pentru evaluarea efectelor cumulative și măsurile compensatorii, reducând riscul evaluărilor superficiale. Prin această armonizare legislativă și metodologică, se consolidează protecția biodiversității, respectând dreptul la un mediu neprimejdios. Acest demers contribuie la prevenirea degradării ecosistemelor, asigurând că deciziile de dezvoltare sunt luate cu responsabilitate și cu un impact minim asupra naturii, în beneficiul sănătății publice și al echilibrului ecologic.

Consolidarea principiului precauției și a măsurilor compensatorii ca temelie a dreptului la un mediu neprimejdios. Se sugerează completarea art. 8⁵ din Legea nr. 11/2017 cu prevederi detaliate privind măsurile compensatorii, inclusiv cerințe de planificare, finanțare și monitorizare post-implementare, transpunând integral art. 6 alin. (4) din Directiva Habitare. Aceasta ar include posibilitatea invocării „altor motive imperative de interes public major” doar cu avizul Comisiei Europene, prevenind abuzurile. Totodată, se recomandă extinderea principiului

precauției la toate etapele evaluării, cu obligații proactive pentru inițiatori de a anticipa cercetări de teren sezoniere și de a furniza date detaliate, adresând caracterul speculativ al măsurilor actuale. Aceste măsuri fortifică dreptul la un mediu neprimejdios prin asigurarea că activitățile economice și proiectele de dezvoltare sunt implementate cu grijă maximă pentru conservarea biodiversității. Astfel, se reduce riscul de daune ireversibile asupra mediului, protejând habitatele naturale și sănătatea comunităților, în conformitate cu angajamentele internaționale și valorile etice ale sustenabilității.

Sporirea transparenței și participării publice în sprijinul dreptului la un mediu neprimejdios. Se propune dezvoltarea platformelor online interactive pentru consultări publice, cu termene extinse și campanii de informare ecologică, pentru a implica societatea civilă și a crește legitimitatea deciziilor. Se recomandă, de asemenea, instituirea unui sistem independent de post-monitorizare a activităților economice și documentelor de politici și planificare, consolidând încrederea publică și responsabilitatea instituțiilor. Aceste inițiative promovează dreptul la un mediu neprimejdios prin implicarea comunităților în procesele decizionale, asigurând că vocile cetățenilor sunt auzite și că impactul asupra mediului este monitorizat riguros. Prin transparență și participare, se creează o punte între autorități și societate, garantând protecția mediului ca un bun comun esențial pentru calitatea vieții și bunăstarea tuturor.

Promovarea abordării interdisciplinare și educaționale pentru cultivarea responsabilității față de un mediu neprimejdios. Se sugerează integrarea educației ecologice și mecanismelor de evaluare de mediu în programele universitare, pentru a forma specialiști capabili să abordeze interdependența dintre drept, ecologie și societate. Aceasta ar remedia lacuna conștiinței juridice și ecologice, contribuind la o guvernare sustenabilă. Prin educarea noilor generații de profesioniști, se creează premisele pentru o societate mai conștientă de importanța biodiversității, consolidând dreptul la un mediu neprimejdios. Această abordare interdisciplinară nu doar că formează experți bine pregătiți, ci și cultivă o responsabilitate colectivă față de mediu, asigurând că protecția naturii devine o prioritate integrată în toate aspectele vieții sociale și economice.

În concluzie, implementarea acestor recomandări ar transforma mecanismul de evaluare a biodiversității într-un instrument eficient pentru protecția mediului, accelerând integrarea europeană a Republicii Moldova și afirmând angajamentul etic față de generațiile viitoare. Considerăm că prin promovarea unui cadru științific, transparent și participativ, se garantează dreptul la un mediu neprimejdios, oferind cetățenilor o țară mai verde, mai sănătoasă și mai sustenabilă, în care biodiversitatea și bunăstarea umană sunt protejate în mod echilibrat și responsabil.

BIBLIOGRAFIE

Surse în limba română:

1. ARAMĂ, Elena, JECEV, Ion. Protecția mediului sau dezvoltarea economică – o falsă dilemă? În: Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE, 12 mai 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Editura „Lexon-Prim”, 2023, Editia 1, pp. 8-22. ISBN 978-9975-3418-3-7.
2. BELECCIU, Liliana, BELECCIU, Ștefan. Necesitatea reglementării serviciului public de salubritate printr-o lege specială. In: State, security and human rights: in digital era, 12-13 decembrie 2024, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2025, pp. 444-453. ISBN 978-9975-3418-7-5;
3. BELECCIU, Liliana. Aspecte legale privind contractarea serviciului public de canalizare. In: Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE, 12 mai 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Editura „Lexon-Prim”, 2023, Editia 1, pp. 216-322. ISBN 978-9975-3418-3-7;
4. BELECCIU, Liliana. Asigurarea dreptului la apă: provocări pentru Republica Moldova. In: Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice , Ed. Editia II-a, 8 decembrie 2022, Chișinău. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare” al MAI, 2022, Ediția II-a, pp. 148-154. ISBN (pdf) 978-9975-135-66-5;
5. CIOBANU, Rodica; PUNGA, Irina. Accesul la justiție - instrument de asigurare a dreptului la un mediu sănătos. Experiența europeană. In: Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE. Chișinău: Editura „Lexon-Prim”, 2023, pp. 23-36. ISBN 978-9975-3418-3-7.
6. CRASNABAEV, A. Carențe privind determinarea conținutului dreptului fundamental al omului la un mediu înconjurător sănătos. Administrarea Publică, nr. 2(82), 2014, pp. 155-163. ISSN 1813-8489.
7. CRASNABAEV, A. Dreptul la un mediu înconjurător sănătos: determinări conceptuale. In: Teoria și practica administrării publice. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2013, pp. 301-304. ISBN 978-9975-4241-5-8.
8. CRASNABAEV, A. Protecția dreptului fundamental al omului la un mediu înconjurător sănătos. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015. 160 p.
9. CRASNOBAEV, Adrian, GORIUC, Silvia. Îndatorirea fundamentală de a proteja mediul înconjurător sănătos. In: Studii Juridice Universitare, 2014, nr. 2014(1-2), pp. 304-310. ISSN 1857-4122.

10. CRIJICICOVSCHI, Aliona, PÂNTEA, Andrei. Principiul egalității – un concept contestat. In: Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului în contextul valorilor europene, Ed. 1, 27 ianuarie 2022, Chisinau. Chișinău: Tipografia „Adrilang” SRL, 2022, pp. 16-26. ISBN 978-9975-3423-8-4.
11. ERHAN, Ianuș. Asigurarea dreptului la un mediu sănătos prin prisma competențelor polițienești. In: Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE, 12 mai 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Editura „Lexon-Prim”, 2023, Editia 1, pp. 99-112. ISBN 978-9975-3418-3-7.
12. GRAMA, Dumitru, VLAICU, Vlad. Evoluția drepturilor, libertăților și îndatoririlor omului din domeniul mediului. In: Revista Națională de Drept, 2007, nr. 5(80), pp. 34-37. ISSN 1811-0770.
13. GUCEAC, Ion și Valeria GOJAN. Constituționalizarea dreptului la apă potabilă de calitate. În: Survivanța tradiției constituționale în tiparele constituționalismului european: materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională dedicată aniversării a 30 de ani de la adoptarea Constituției RM. Chișinău: Editura USM, 2025, pp. 114–127. ISBN 978-9975-62-864-8 (PDF). Disponibil: <https://doi.org/10.59295/stctce2025.10>
14. GUCEAC, Ion. Constituționalizarea dreptului fundamental la un mediu sănătos – condiție sine-qua-non a societății ecologic inoffensive. In: Realități și perspective ale învățământului juridic național: Culegerea comunicărilor, 1-2 octombrie 2019, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2019, Vol.1, pp. 20-29. ISBN 978-9975-149-80-8;
15. GUCEAC, Ion, URUSU, Victor. Etapele formării legislației ecologice în Republica Moldova: aspecte istorice. In: Revista Națională de Drept, 2007, nr. 7(82), pp. 24-26. ISSN 1811-0770;
16. GUCEAC, Ion, URUSU, Victor. Standardele internaționale și normativele calității mediului ambiant în practica legislației ecologice a Republicii Moldova. In: Revista Națională de Drept, 2007, nr. 9(84), pp. 16-18. ISSN 1811-0770.
17. GUCEAC, I. Omul, societatea, statul. Categoriile constituționale perene. București: Editura Universul Juridic, 2017, 220 p. 978-606-39-0030-3.
18. IANCU, Gh. Drepturile fundamentale și protecția mediului. București: Regia Autonomă Monitorul Oficial, 1998. 256 p.
19. IORDANOV, Iordanca-Rodica; ROȘCA, Valentin. Protecția mediului înconjurător și schimbările climatice. O ecuație pentru reconceptualizarea dreptului la un mediu sănătos în dreptul internațional. In: Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE. Chișinău: Editura „Lexon-Prim”, 2023, pp. 51-60. ISBN 978-9975-3418-3-7.

20. MOCANU, Veronica. Relaționarea tehnologiilor cu cadrul de asigurare a dreptului la un mediu sănătos. In: Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice, 9-10 noiembrie 2023, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2023, SJE, pp. 192-201. ISBN 978-9975-62-693-4.
21. NEGRU, Boris. Probleme fundamentale ale principiilor dreptului. In: Administrarea Publică, 2013, nr. 4(80), pp. 43-54. ISSN 1813-8489.
22. PUNGA, Irina; IORDANOV, R. Asigurarea dreptului omului la un mediu neprimejdios prin prisma realizării mecanismelor de evaluare de mediu. In: Conjunția instituțional-individual în asigurarea eficienței guvernării și protecției drepturilor omului. Chișinău, 2023, pp. 342-346. ISBN 978-9975-163-84-2.
23. PUNGA, Irina; IORDANOV, Iordanca-Rodica. Obiective de conservare și evaluarea biodiversității: piloni ai protecției naturii în Republica Moldova. In: Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice și economice. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, pp. 137-143. ISBN 978-9975-62-798-6.
24. PUNGA, Irina, IORDANOV, Iordanca-Rodica. Tranziția institutului de răspundere juridică pentru daunele cauzate mediului de la sistemul național la sistem bazat pe abordările directivelor europene. In: Realități și perspective ale învățământului juridic național: Culegerea comunicărilor, 3-4 octombrie 2024, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2025, pp. 45-55. ISBN (pdf) 978-9975-62-938-6.
25. PUNGA, Irina, IORDANOV, Iordanca-Rodica. Dreptul la satisfacție echitabilă în lumina convenției europene a drepturilor omului: analiza reglementărilor amiabile și declarațiilor unilaterale. In: Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine, Ed. 10, 19-20 septembrie 2024, Chișinău. Iași-Chișinău-Lviv: 2024, Ediția 10, pp. 435-441. ISSN 2558 – 894X.
26. PREDESCU, I., & SAFTA, M. (2010). Principiul securității juridice, fundament al statului de drept. Repere jurisprudențiale. [Judecător la Curtea Constituțională și magistrat-asistent șef]. <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2021/01/predescu.pdf>.
27. SION, I. Ecologie și drept internațional, cooperare și strategie internațională în domeniul mediului înconjurător. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1990. 190 p.
28. TROFIMOV, Igor, DIACONU, Luminița. Determinarea cadrului raporturilor juridice de protecție a mediului prin prisma instrumentelor de reglementare utilizate în dreptul mediului. In: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM: științe juridice, 2024, nr. 19, pp. 98-106. ISSN 1857-0976. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13933141>.

29. UDREA, Florian. Managementul Riscurilor de Mediu. Centrul Național de Pregătire în Managementul Medical al Dezastrelor. ISBN 9786068222684.
30. VLAICU, V. Probleme ale protecției mediului în procesul realizării unor drepturi și obligații constituționale. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2007. 68 p.
31. VLAICU, V. Dreptul la ocrotirea sănătății într-un mediu sănătos. In: Revista Națională de Drept, 2009, nr. 10-12(109), pp. 62-63. ISSN 1811-0770.
32. VLAICU, V. Dreptul la viață, la integritate fizică și psihică într-un mediu sănătos. In: Revista Națională de Drept, 2008, nr. 2(89), pp. 85-88. ISSN 1811-0770.
33. ZAMFIR, P. Evaluarea impactului asupra mediului – ca instrument juridic de promovare a intereselor în context transfrontalier: problema bazinului râului Nistru. In: Revista Națională de Drept, 2019, nr. 7-9(225-227), pp. 34-42. ISSN 1811-0770. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3593067>.
34. Comunicarea Comisiei privind principiul precauției. COM(2000) 1 final. Bruxelles, 2 februarie 2000. [online] [citată 08.07.2023]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A52000DC0001>.
35. Constituția Republicii Moldova. Adoptată la 29 iulie 1994. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1, 1994.
36. Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în probleme de mediu. Aarhus, 1998. [online] [citată 20.01.2023]. Disponibil: <https://unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>.
37. Convenția privind Diversitatea Biologică. Rio de Janeiro, 5 iunie 1992. Ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 102/1992. Publicată în Tratatate Internaționale, nr. 9, art. 102, 1 ianuarie 1999. [online] [citată 25.02.2025]. Disponibil: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>.
38. Convenția privind protecția și utilizarea cursurilor de apă transfrontaliere și a lacurilor internaționale. Helsinki, 1992. Ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 66/1992. Publicată în Tratatate Internaționale, nr. 7, art. 66, 1 ianuarie 1999.
39. Convenția privind vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa (convenția de la Berna). Berna, 1979. În vigoare pentru Republica Moldova din 1 septembrie 1994. [online] [citată 16.12.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117931&lang=ro.
40. Convenția privind evaluarea impactului asupra mediului înconjurător în context transfrontier (Espoo, 25 februarie 1991), ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 1546/1993 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1993, nr. 006).
41. Convenția nr. 102/1992 privind diversitatea biologică. Publicată în Tratatate Internaționale, nr. 9, art. 102, 1 ianuarie 1999.

42. Convenția de la Bamako privind interzicerea importului în Africa și controlul mișcării transfrontaliere și gestiunii deșeurilor periculoase în Africa. Bamako, 1991. [online] [citată 12.07.2024]. Disponibil: https://au.int/sites/default/files/treaties/7774-treaty-0015_-_bamako_convention_on_hazardous_wastes_e.pdf.
43. Convenția de la Minamata privind Mercurul. Kumamoto, 2013. Ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 51/2017.
44. Convenția de la Stockholm privind poluanții organici persistenți. Stockholm, 2001. Ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 40/2004.
45. Direcția Parlamentului European și a Consiliului 92/43/CEE din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 206, 22 iulie 1992, pp. 7-50.
46. Direcția Parlamentului European și a Consiliului 2009/147/CE din 30 noiembrie 2009 privind conservarea păsărilor sălbatice (versiune codificată). Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 20, 26 ianuarie 2010, pp. 7-25.
47. Direcția Parlamentului European și a Consiliului 2011/92/UE din 13 decembrie 2011 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 26, 28 ianuarie 2012, pp. 1-21.
48. Direcția Parlamentului European și a Consiliului 2014/52/UE din 16 aprilie 2014 de modificare a Directivei 2011/92/UE privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 124, 25 aprilie 2014, pp. 1-18.
49. Direcția Parlamentului European și a Consiliului din 2 aprilie 1979 privind conservarea păsărilor sălbatice (nu mai este în vigoare).
50. Document de orientare al Comisiei privind simplificarea evaluărilor de mediu realizate în temeiul articolului 2 alineatul (3) din Directiva privind evaluarea impactului asupra mediului (Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2014/52/UE). Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, C 273/01, 27 iulie 2016.
51. Evaluarea planurilor și proiectelor în raport cu siturile Natura 2000: Orientări metodologice privind dispozițiile articolului 6 alineatele (3) și (4) din Directiva 92/43/CEE privind habitatele. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, C 437/01, 28 octombrie 2021. [online] [citată 03.09.2023]. Disponibil: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52021XC1028\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52021XC1028(02)).
52. Ghid cu privire la executarea procedurii privind evaluarea impactului asupra mediului. Aprobă prin Ordinul nr. 53 din 23.04.2025.
53. Ghid de evaluare a calității raportului privind evaluarea impactului asupra mediului. Aprobă prin Ordinul nr. 150/2024.

- 54.** Ghid privind Articolul 6 al Directivei Habitate: Gestionarea siturilor Natura 2000 – Dispozițiile Articolului 6 din Directiva Habitate 92/43/CEE. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații Oficiale al Comunităților Europene, 2007. [online] [citat 21.06.2023]. Disponibil: https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/guidance_art6_en.pdf.
- 55.** Ghid privind gestionarea rețelei Natura 2000: Asigurarea coerenței rețelei prin măsuri compensatorii conform Articolului 6(4) al Directivei Habitate. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2018. [online] [citat 02.08.2024]. Disponibil: https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/comp_measures_guidance.pdf.
- 56.** Ghidul privind adaptarea la schimbările climatice în siturile Natura 2000. Luxemburg: Publicații ale Uniunii Europene, 2013. pp. 18–22. [online] [citat 05.12.2024]. Disponibil: <https://ec.europa.eu/environment/nature/climatechange/pdf/Guidance%20document.pdf>.
- 57.** Ghidul privind evaluarea biodiversității. Aprobat prin Ordinul nr. 105 din 18 iunie 2024.
- 58.** Hotărârea nr. 404/1995 pentru ratificarea Convenției-cadru a Organizației Națiunilor Unite cu privire la schimbarea climei. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 23, art. 239, 1995.
- 59.** Legea nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 109-118, art. 155, 07.04.2017.
- 60.** Legea nr. 40/2004 pentru ratificarea Convenției de la Stockholm privind poluanții organici persistenți. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 39, art. 228, 05.03.2004.
- 61.** Legea nr. 51/2017 pentru ratificarea Convenției de la Minamata cu privire la mercur. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 149-154, art. 242, 12.05.2017.
- 62.** Legea nr. 78/2017 pentru ratificarea Acordului de la Paris. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 162-170, art. 282, 26.05.2017.
- 63.** Legea nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 414-417, art. 716, 08.11.2023.
- 64.** Legea nr. 94/2007 cu privire la rețeaua ecologică. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 90-93, art. 395, 2007.
- 65.** Legea nr. 112/2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 185-199, art. 442, 18.07.2014.
- 66.** Legea nr. 117/2016 pentru ratificarea Protocolului de la Nagoya privind accesul la resursele genetice. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 193-203, art. 417, 08.07.2016.
- 67.** Legea nr. 1381/2002 pentru ratificarea Protocolului de la Cartagena privind biosecuritatea. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 149, art. 1154, 07.11.2002.

68. Legea nr. 160/2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 170-175, art. 494, 2011.
69. Legea nr. 162/2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 352-355, art. 588, 29.09.2017.
70. Legea nr. 178/2023 pentru aderarea Republicii Moldova la Amendamentul la Protocolul de la Montreal privind substanțele ce distrug stratul de ozon. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 237-239, art. 422, 13.07.2023.
71. Legea nr. 226/2022 privind modificarea unor acte normative. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 326-333, art. 626, 21.10.2022.
72. Legea nr. 389/2004 pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția de la Rotterdam. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 233-236, art. 1003, 17.12.2004.
73. Metodologia de armonizare a legislației în Republica Moldova. Chișinău: Tipografia Centrală, 2010. 80 p.
74. Protocolul de la Cartagena privind Biosecuritatea la Convenția privind Diversitatea Biologică. Cartagena, 2000. Ratificat de Republica Moldova prin Legea nr. 1381/2002.
75. Protocolul de la Kyoto la Convenția-Cadru a Organizației Națiunilor Unite privind Schimbările Climatice. Kyoto, 1997.
76. Protocolul de la Montreal privind substanțele se distrug stratul de ozon. Montreal, 1987. [online] [citată 09.03.2025]. Disponibil: <https://ozone.unep.org/treaties/1987-montreal-protocol-substances-deplete-ozone-layer>.
77. Protocolul de la Nagoya privind accesul la resursele genetice. Nagoya, 2010. Ratificat de Republica Moldova prin Legea nr. 117/2016.
78. Protocolul de la Rotterdam privind procedura de consimțământ prealabil în cunoștință de cauză. Rotterdam, 1998. Ratificat de Republica Moldova prin Legea nr. 389/2004.
79. Strategia UE privind biodiversitatea pentru 2030: Readucerea naturii în viețile noastre. Bruxelles, 2020. [online] [citată 02.06.2025]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A52020DC0380>.
80. SLUSARENCO, Svetlana. Asigurarea respectării și monitorizarea la nivel local a dreptului la un mediu sănătos. In: Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE, 12 mai 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Editura „Lexon-Prim”, 2023, Editia 1, pp. 158-166. ISBN 978-9975-3418-3-7.
81. Tratatul de înființare a Comunității Economice Europene. Roma, 25 martie 1957. [online] [citată 15.05.2024]. Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/ro/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-rome>.

82. Tratatul privind Uniunea Europeană. Maastricht, 1992. [online] [citat 19.02.2024]. Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/ro/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty>.

83. Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene. OJ C 306, 17.12.2007. In force 1 December 2009. [online] [citat 14.01.2024]. Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/5/tratatul-de-la-lisabona>.

84. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Versiune Consolidată. [online] [citat 01.07.2025]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF.

Surse în limba rusă:

85. LAEVSKAIA, E.V. Protecția dreptului la un mediu favorabil: probleme de teorie și practică. Minsk: StroiMediaProekt, 2015. 386 p. ISBN 978-985-7091-83-6. (Notă: Titlul pare tradus, dar originalul este în rusă pe baza contextului și editurii.)

86. MUHAMEDOVA, È.È. Lichnoe neimushchestvennoe pravo na blagopriyatnuyu okruzhayushchuyu sredu. Uchenye zapiski Krymskogo federal'nogo universiteta imeni V.I. Vernadskogo. Yuridicheskie nauki, vol. 6 (72), nr. 3, 2020, pp. 90-97. ISSN 2413-1733. DOI: 10.37279/2413-1733-2020-6-3-90-97.

Surse în limba engleză:

87. ACOSTA, Romero Yasmin. Paragraph 6(4) of the Habitats Directive and the Precautionary Principle: The European Commission – Friend or Foe? Uppsala: Uppsala universitet, Juridiska institutionen, 2020. 54 p. (Thesis). [online] [citat 21.02.2023]. Disponibil: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-417172>.

88. AQUINO, Valéria Emília de; LOUREIRO, Claudia; et al. (eds.), Climate Litigation in a Changing World: A Comparative Analysis of Similarities, Challenges and Pathways, Springer, 2026. ISBN:9783032055309.

89. BACKES, Chris W.; VERSCHUUREN, Jonathan M. The Precautionary Principle in International, European, and Dutch Wildlife Law. Colorado Journal of International Environmental Law and Policy, vol. 9, 1998, pp. 43-70.

90. BOISSON DE CHAZOURNES, L. The Precautionary Principle. In: Precaution from Rio to Johannesburg. Geneva: International Environment House, 2002, pp. 13-25.

91. BORN, C.; CLIQUET, A.; SCHOUKENS, H.; MISONNE, D.; VAN HOORICK, G. The Habitats Directive in its EU Environmental Law Context: European Nature's Best Hope? Oxon: Routledge, 2015. 807 p. ISBN 978-1-138-01958-4.

- 92.** BOYD, David R. *The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment*. Vancouver: UBC Press, 2012. 468 p. ISBN 978-0-7748-2162-9 (PDF); ISBN 978-0-7748-2163-6 (EPUB).
- 93.** BOYD, David R. *The Rights of Nature: A Legal Revolution That Could Save the World*. Toronto: ECW Press, 2017. 280 p. ISBN 978-1-77090-966-3.
- 94.** BOYLE, Alan. *Human Rights or Environmental Rights? A Reassessment*. *Fordham Environmental Law Review*, vol. 18, nr. 3, 2006, pp. 471-511. [online] [citat 25.02.2024]. Disponibil: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1634&context=elr>.
- 95.** BRILL. *Precautionary Rights and Duties of States*. By Arie Trouwborst. Leiden: Brill, 2006.
- 96.** BURDON, Peter. *Earth Jurisprudence: Private Property and the Environment*. London: Routledge, 2014. 188 p. ISBN 978-0-415-63317-8.
- 97.** BURDON, Peter D. *The Rights of Nature: Reconsidered*. *Australian Humanities Review*, nr. 49, 2010, pp. 69-89. ISSN 1325-8338. [online] [citat 08.06.2025]. Disponibil: <https://ssrn.com/abstract=1709015>.
- 98.** BRAUN, Mats. *Europeanization of Environmental Policy in the New Europe: Beyond Conditionality*. Regatul Unit: Taylor & Francis, 2016, p.37.
- 99.** CARSON, Rachel. *Silent Spring*. Boston: Houghton Mifflin, 2002. 378 p. ISBN 978-0-618-24906-0 (original 1962).
- 100.** CEDEÑO BONILLA, Marianela; BURHENNE-GUILMIN, Françoise. *Environmental Law in Developing Countries: Selected Issues*. Gland: IUCN, 2004. 152 p. ISBN 2-8317-0821-4.
- 101.** CHRISTIANSEN, Thomas; DUKE, Simon; KIRCHNER, Emil. *Understanding and Assessing the Maastricht Treaty*. *Journal of European Integration*, vol. 34, nr. 7, 2012, pp. 685-698.
- 102.** COONEY, R. *The Precautionary Principle in Biodiversity Conservation and Natural Resource Management: An Issues Paper for Policy-Makers, Researchers and Practitioners*. Gland: IUCN, 2004. xi + 51 p. ISBN 2-8317-0810-9.
- 103.** COHEN, A. & Zlotogorski, D., 2021. *Proportionality in international humanitarian law: Consequences, precautions, and procedures*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 9780197556726.
- 104.** CROSS, Frank B. *Paradoxical Perils of the Precautionary Principle*. *Washington & Lee Law Review*, vol. 53, nr. 3, 1996, pp. 851-928.
- 105.** DAVIES, Peter G.G. *European Union Environmental Law: An Introduction to Key Selected Issues*. London: Taylor & Francis, 2017. 328 p. ISBN 978-0-7546-3955-8.

- 106.** DE SADELEER, Nicolas. *Environmental Principles: From Political Slogans to Legal Rules*. Oxford: Oxford University Press, 2020. 540 p. ISBN 978-0-19-884435-8.
- 107.** DE SADELEER, Nicolas. *Habitats Conservation in EC Law: From Nature Sanctuaries to Ecological Networks*. *Yearbook of European Environmental Law*, vol. 5, 2005, pp. 215-252. [online] [citat 01.04.2024]. Disponibil: <https://ssrn.com/abstract=2293564>.
- 108.** DE SADELEER, Nicolas. *Implementing the Precautionary Principle: Approaches from the Nordic Countries, EU and USA*. London: Taylor & Francis, 2012. 432 p. ISBN 978-1-136-56322-5.
- 109.** DE SADELEER, Nicolas. *The Precautionary Principle and International Law: The Challenge of Implementation*. Dordrecht: Springer Netherlands, 1996. 274 p. ISBN 90-411-0143-8.
- 110.** DÍAZ, S. et al. *Summary for Policymakers of the Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. Bonn: IPBES, 2019. 56 p. [online] [citat 22.12.2023]. Disponibil: <https://www.ipbes.net/global-assessment>.
- 111.** DRESNER, Simon. *The Principles of Sustainability*. Regatul Unit: Earthscan, 2008, p.33.
- 112.** DUPUY, Pierre-Marie; VIÑUALES, Jorge E. *International Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. 497 p. ISBN 978-1-107-04124-0.
- 113.** DUVIC-Paoli, Leslie-Anne. *The Prevention Principle in International Environmental Law*. India: Cambridge University Press, 2018, p.265.
- 114.** DZAH, Godwin Eli Kwadzo. *Sustainable Development, International Law, and a Turn to African Legal Cosmologies*. Statele Unite ale Americii: Cambridge University Press, 2024. ISBN:9781009354035.
- 115.** FISHER, Elizabeth; LANGE, Bettina; SCOTFORD, Eloise. *Environmental Law: Text, Cases, and Materials*. Oxford: Oxford University Press, 2019. 813 p. ISBN 978-0-19-881107-7.
- 116.** FRENCH, Duncan. "International Guidelines and Principles." În *Conventions, Treaties and Other Responses to Global Issues*, Vol. I, editat de Gabriela Kutting. Oxford: EOLSS Publishers/UNESCO, 2009.
- 117.** FREESTONE, D.; HEY, E. *The Precautionary Principle and International Law: The Challenge of Implementation*. The Hague: Kluwer Law International, 1996. 294 p. ISBN 90-411-0143-8.
- 118.** GINES, Julie K. *Climate Management Issues: Economics, Sociology, and Politics*. Boca Raton, FL: Taylor & Francis, 2011. 436 pages. ISBN: 9781439861066.

- 119.** GONZÁLEZ ARRUTI, Carlos Ignacio. The Precautionary Principle and the Protection of Biological Diversity. *American Journal of Applied Scientific Research*, vol. 8, nr. 1, 2022, pp. 1-10. ISSN 2575-0402. DOI: 10.11648/j.ajasr.20220801.11.
- 120.** IORDANOV, Iordanca-Rodica. Administrative law and human rights in the times of populism and democratic decay – reflections in the context of central and Eastern Europe. In: *State, security and human rights: in digital era*, 8-9 decembrie 2022, Chişinău. Chişinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universităţii de Stat din Moldova, 2023, Vol.1, pp. 60-71. ISBN 978-9975-62-530-2.
- 121.** HECTOR, Andy, FOREST Isbell, and Michel Loreau, eds. *The Ecological and Societal Consequences of Biodiversity Loss*. London: Wiley, 2022. 384 pp. ISBN 9781789450729.
- 122.** HIGASHI, Masahiko, Simon A. Levin, and Takuya Abe, eds. *Biodiversity: An Ecological Perspective*. New York: Springer New York, 2012. 294 pp. ISBN 9781461219064.
- 123.** HUGHES, Isaac, ed. *Biodiversity, Ecology and Conservation*. New York: Callisto Reference, n.d. 248 pp. ISBN 9781632399366.
- 124.** JACKSON, Andrew L. R. *Nature Law and Policy in Europe*. Abingdon: Taylor & Francis, 2023. 260 p. ISBN 978-0-367-27997-4.
- 125.** JONAS, Hans. *The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age*. Chicago: University of Chicago Press, 1984. 263 p. ISBN 0-226-40697-0.
- 126.** JORDAN, Andrew; ADELLE, Camilla. *Environmental Policy in the EU: Actors, Institutions and Processes*. London: Routledge, 2012. 424 p. ISBN 978-1-84971-469-3.
- 127.** JORDAN Daci, 2010. "Legal Principles, Legal Values and Legal Norms: are they the same or different?," *Academicus International Scientific Journal*, Entrepreneurship Training Center Albania, issue 2, pages 109-115, July.
- 128.** KINGSTON, Suzanne; HEYVAERT, Veerle; ČAVOŠKI, Aleksandra. *European Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 562 p. ISBN 978-1-107-01470-1.
- 129.** KISS, Alexandre Charles; SHELTON, Dinah. *Guide to International Environmental Law*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2007. 313 p. ISBN 978-90-04-15881-8.
- 130.** KNOX, John H. *Human Rights and the Environment: The Interdependence of Human Rights and a Healthy Environment in the Context of National Legislation on Natural Resources*. Rome: FAO, 2022. 64 p. ISBN 978-92-5-136097-2.
- 131.** KNOX, John H. *Human Rights, Environmental Protection, and the Sustainable Development Goals*. *Washington International Law Journal*, vol. 24, nr. 3, 2015, pp. 517-536. ISSN 0884-1756. [online] [citat 25.02.2024]. Disponibil: <https://ssrn.com/abstract=2660392>.

- 132.** KNOX, John H. Human Rights, Environmental Protection, and the Sustainable Development Goals. *Washington International Law Journal*, vol. 24, nr. 3, 2015, pp. 517-536. [online] [citat 10.02.2024]. Disponibil: <https://ssrn.com/abstract=2660392>.
- 133.** KNOX, John H. Report of the Special Rapporteur on the Issue of Human Rights Obligations Relating to the Enjoyment of a Safe, Clean, Healthy and Sustainable Environment. A/HRC/34/49. Geneva: UN Human Rights Council, 2017. 20 p. [online] [citat 10.02.2024]. Disponibil: <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc3449-report-special-rapporteur-issue-human-rights-obligations-relating>.
- 134.** KRÄMER, Ludwig. *EU Environmental Law*. London: Sweet & Maxwell, 2011. 145 p. ISBN 978-0-414-04852-2.
- 135.** KRÄMER, Ludwig; BADGER, Christopher. *Krämer's EU Environmental Law*. 9th ed. Oxford: Hart Publishing, 2024. 600 p. ISBN 978-1-5099-6907-4.
- 136.** KRIEBEL, David et al. The Precautionary Principle in Environmental Science. *Environmental Health Perspectives*, vol. 109, nr. 9, 2001, pp. 871-876. ISSN 0091-6765. DOI: 10.1289/ehp.01109871.
- 137.** LARSSON, Marie-Louise. *The Law of Environmental Damage: Liability and Reparation*. Tårile de Jos: Springer Netherlands, 1999, p.90.
- 138.** LANGLET, David; MAHMOUDI, Said. *EU Environmental Law and Policy*. Oxford: Oxford University Press, 2016. 349 p. ISBN 978-0-19-875392-6.
- 139.** LEIB, Linda Hajjar. *Human Rights and the Environment: Philosophical, Theoretical, and Legal Perspectives*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2011. 182 p. ISBN 978-90-04-18864-8.
- 140.** LIV Feijen. *The Evolution of Humanitarian Protection in European Law and Practice*. India: Cambridge University Press, 2021. ISBN:9781108483483.
- 141.** LOUKA, Elli. *Conflicting Integration: The Environmental Law of the European Union*. Antwerp: Intersentia, 2004. 322 p. ISBN 978-90-5095-419-8.
- 142.** MILLER, Daniel C.; SCALES, Ivan R.; MASCIA, Michael B. (eds.). *Conservation Social Science: Understanding People, Conserving Biodiversity*. London: Wiley, 2023. 384 p. ISBN 978-1-4443-3757-0.
- 143.** MÖCKEL, S. Natura 2000 Appropriate Assessment and Derogation Procedure – Legal Requirements in the Light of European and German Case-Law. *Nature Conservation*, nr. 23, 2017, pp. 1-29. ISSN 1314-3301. DOI: 10.3897/natureconservation.23.13599.
- 144.** NAEEM, Shahid, ed. *Biodiversity, Ecosystem Functioning, and Human Wellbeing: An Ecological and Economic Perspective*. Oxford: OUP Oxford, 2009, 368 p. ISBN: 9780199547951.

- 145.** NOLLKAEMPER, A. The Precautionary Principle in International Environmental Law: What's New under the Sun? *Marine Pollution Bulletin*, vol. 22, nr. 3, 1992, pp. 107-110. ISSN 0025-326X.
- 146.** O'DONNELL, Erin. *Legal Rights for Rivers: Competition, Collaboration and Water Governance*. London: Routledge, 2018. 202 p. ISBN 978-1-138-60449-0.
- 147.** PICKETT, Steward T. A.; OSTFELD, Richard S.; SHACHAK, Moshe; LIKENS, Gene E. (eds.). *The Ecological Basis of Conservation: Heterogeneity, Ecosystems, and Biodiversity*. Dordrecht: Springer, 2012. 466 p. ISBN 978-1-4615-6003-6.
- 148.** POORHASHEMI, Abbas. Droit international de l'environnement: Opportunités et défis. *CIFILE Journal of International Law*, vol. 5, nr. 11, 2025, pp. 49-78. ISSN 2563-5093. [online] [citat 26.09.2023]. Disponibil: https://www.cifilejournal.com/article_206516.html.
- 149.** PEEL, Jacqueline. *The Precautionary Principle in Practice: Environmental Decision-making and Scientific Uncertainty*. Austria: Federation Press, 2005, p.152.
- 150.** PINESCHI, Laura (ed.). *Cultural heritage, sustainable development, and human rights: Towards an integrated approach*. Abingdon, Oxon; New York: Routledge, 2023. ISBN:9781003811992.
- 151.** ROCKSTRÖM, J. et al. Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity. *Ecology and Society*, vol. 14, nr. 2, 2009, art. 32. [online] [citat 17.12.2023]. Disponibil: <http://www.ecologyandsociety.org/vol14/iss2/art32/>.
- 152.** REZEVSKA, Daiga. *General Principles of Law: Natural Rights, Legal Methods and System Principles*. Nijhoff Law Specials, vol. 110. Leiden/Boston: Brill | Nijhoff, 2024, 176 p. ISBN 978-90-04-69051-6; ISBN 900-469-051-4, p.176.
- 153.** SANDS, Philippe. *Principles of International Environmental Law*. 4th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. 1032 p. ISBN 978-1-108-42995-5.
- 154.** SCRUTON, Roger. Animal Rights. Analysis. *Claves de Pensamiento Contemporáneo*, vol. 21, nr. 3, 2018, pp. 1-13. ISSN 2386-3994. DOI: 10.5281/zenodo.2558706. [online] [citat 02.02.2023]. Disponibil: <https://hal.science/hal-02163073/document>.
- 155.** SHELTON, Dinah. Human Rights and the Environment: What Specific Environmental Rights Have Been Recognized. *Denver Journal of International Law & Policy*, vol. 35, nr. 1, 2006, pp. 129-171.
- 156.** SHELTON, Dinah. Human Rights, Environmental Rights, and the Right to Environment. *Stanford Journal of International Law*, vol. 28, 1991, pp. 103-138.
- 157.** SOUTER, D. et al. *Status of Coral Reefs of the World: 2020 Report*. Global Coral Reef Monitoring Network (GCRMN) and International Coral Reef Initiative (ICRI), 2021. DOI:

- 10.59387/WOTJ9184. [online] [citat 02.05.2024]. Disponibil: https://gcrmn.net/wp-content/uploads/2023/04/GCRMN_Souter_et_al_2021_Status_of_Coral_Reefs_of_the_World_2020_V1.pdf.
- 158.** SPALDING, M.D.; RAVILIOUS, C.; GREEN, E.P. World Atlas of Coral Reefs. Berkeley: University of California Press, 2001. 424 p. ISBN 0-520-23255-0. [online] [citat 27.02.2025]. Disponibil: <https://planetearththisbluedotblog.wordpress.com/wp-content/uploads/2019/05/worldatlasofcora01spal.pdf>.
- 159.** STOIAN, A., & Drăghici, T. (2015). The Principle of Legality, Principle of Public Law. International Conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION, 21(2). <https://doi.org/10.1515/kbo-2015-0087>.
- 160.** STONE, Christopher D. Should Trees Have Standing? – Toward Legal Rights for Natural Objects. Southern California Law Review, vol. 45, 1972, pp. 450-501. [online] [citat 07.05.2024]. Disponibil: <https://iseethics.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/stone-christopher-d-should-trees-have-standing.pdf>.
- 161.** TROFIMOV, Igor, DIACONU, Luminita, GUGULAN, Evghenia. Climate change and its effect on abiotic components of the ecosystem. In: Cogito, 2025, vol. 17, pp. 155-167. ISSN 2068-6706.;
- 162.** TROFIMOV, Igor, GUGULAN, Evghenia, DIACONU, Luminita. Legal and procedural framework for wildlife damage compensation in the Republic of Moldova – Challenges and Mechanisms. In: Studia Prawnicze KUL, 2025, vol. 4, pp. 37-54. ISSN 1897-7146. DOI: <https://doi.org/10.31743/sp18344>;
- 163.** TROFIMOV, Igor, DIACONU, Luminita. Environmental Control As The Main Instrument For Ensuring Environmental Protection. In: Balkan and Near Eastern Congress Series on Economics, Business and Management, Ed. 21, 16-17 martie 2024, Plovdiv. Plovdiv: University of agribusiness and rural development, 2024, Ediția 21, pp. 167-171. ISBN 978-9989-695-77-3.
- 164.** VERSCHUUREN, J.M. Effectiveness of Nature Protection Legislation in the EU and the US: The Birds and Habitats Directive and the Endangered Species Act. In: Yearbook of European Environmental Law, vol. 3, 2003, pp. 305-328.
- 165.** WIENER, Jonathan B. Precaution in a Multi-Risk World. In: Human and Ecological Risk Assessment: Theory and Practice, 2002, pp. 1509-1531.
- 166.** WILSON, Edward O. The Diversity of Life. Cambridge: Harvard University Press, 1992. 424 p. ISBN 978-0-674-93046-9.

- 167.** WORLD ECONOMIC FORUM. The Global Risks Report 2020. Geneva: World Economic Forum, 2020. 102 p. (Pages 44-60 relevant). [online] [citat 07.04.2023]. Disponibil: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf.
- 168.** WORLD HEALTH ORGANIZATION. Antimicrobial Resistance: Global Report on Surveillance. Geneva: WHO, 2014. 256 p. ISBN 978-92-4-156474-8. [online] [citat 08.12.2023]. Disponibil: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564748>.
- 169.** ZANDER, Joakim. The Application of the Precautionary Principle in Practice: Comparative Dimensions. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 408 p. ISBN 978-0-521-76970-9.
- 170.** Action Programme on the Environment. OJ C 112, 1973. [online] [citat 21.05.2025]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_1973_112_R_0001_01.
- 171.** Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă. New York: ONU, 2015.
- 172.** Agenda 21. Rio de Janeiro, 1992. [online] [citat 31.12.2024]. Disponibil: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>.
- 173.** Cadrul Global pentru Biodiversitate Kunming-Montreal (GBF). Decizia 15/4 adoptată de Conferința Părților la Convenția privind Diversitatea Biologică. Montreal: CBD, 2022. [online] [citat 21.03.2025]. Disponibil: <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-15/cop-15-dec-04-en.pdf>.
- 174.** Declarația Conferinței Națiunilor Unite asupra Mediului Uman. In: Raportul Conferinței Națiunilor Unite asupra Mediului Uman, Stockholm, 5-16 iunie 1972. New York: Națiunile Unite, 1973. A/CONF.48/14/Rev.1. [online] [citat 11.05.2025]. Disponibil: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/29567>.
- 175.** Declarația de la Rio privind mediul și dezvoltarea. Rio de Janeiro, 1992. [online] [citat 24.10.2023]. Disponibil: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf.
- 176.** Declarația Mondială privind Natura (World Charter for Nature). A/RES/37/7, 1982. [online] [citat 25.12.2024]. Disponibil: <https://ejc.orfaleacenter.ucsb.edu/wp-content/uploads/2018/03/1982.-UN-World-Charter-for-Nature-1982.pdf>.
- 177.** Environmental Action Programmes. [online] [citat 19.04.2024]. Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/71/politica-de-mediu-principii-generale-si-cadrul-de-baza>.
- 178.** Intergovernmental science-policy platform on biodiversity and ecosystem services (IPBES). Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services. Bonn: IPBES, 2019. 1148 p. ISBN 978-3-947851-20-1. [online] [citat 29.04.2024]. Disponibil: <https://www.ipbes.net/global-assessment>.

179. Human Right to a Clean, Healthy and Sustainable Environment. Resolution A/RES/76/300. New York: General Assembly, 2022. [online] [citat 27.02.2024]. Disponibil: <https://docs.un.org/en/A/RES/76/300>.

180. Moldova's EU Accession Timeline. [online] [citat 22.01.2024]. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/moldova/>.

181. Natura 2000 Barometer. European Environment Agency. [online] [citat 15.08.2024]. Disponibil: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/natura-2000-barometer>.

182. Recommendation C(90)164 on Integrated Pollution Prevention and Control. Paris: OCDE, 1991. [online] [citat 13.12.2024]. Disponibil: <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/39/39.en.pdf>.

183. Right to a Clean, Healthy and Sustainable Environment. Resolution A/HRC/RES/48/13. Geneva: Human Rights Council, 2021. [online] [citat 03.08.2023]. Disponibil: <https://docs.un.org/en/A/HRC/RES/48/13>.

Jurisprudența CtEDO:

184. Fadeyeva c. Rusiei. Cererea nr. 55723/00. Strasbourg, 2005.

185. Hamer c. Belgiei. Cererea nr. 21861/03. Strasbourg, 2007.

186. López Ostra c. Spaniei. Cererea nr. 16798/90. Strasbourg, 1994. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94317>.

187. Öneriyıldız c. Turciei. Cererea nr. 48939/99. Strasbourg, 2004.

188. Pine Valley Developments Ltd și alții c. Irlanda. Cererea nr. 12742/87. Strasbourg, 1991.

189. Taşkın și alții c. Turciei. Cererea nr. 46117/99. Strasbourg, 2004.

190. Tătar c. Romania. Cererea nr. 67021/01. Strasbourg, 2009.

191. Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și alții c. Elveției. Cererea nr. 53600/23. Strasbourg, 2024.

Jurisprudența CJUE:

192. Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland e.V. v Bundesrepublik Deutschland. Case C-461/13. Luxembourg, 2015. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-461/13>.

193. Caretta Caretta in Kyparissia Bay. Case C-103/00. Luxembourg, 2002.

194. Commission v Austria. Case C-209/02. Luxembourg, 2004. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-209/02>.

195. Commission v France. Case C-241/08. Luxembourg, 2010. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-241/08>.

- 196.** Commission v Germany. Case C-57/89 (Leybucht dikes). Luxembourg, 1991. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61989CJ0057>.
- 197.** Commission v Germany. Case C-142/16. Luxembourg, 2017. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-142/17>.
- 198.** Commission v Ireland. Case C-392/96. Luxembourg, 1999. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-392/17>.
- 199.** Commission v Ireland. Case C-418/04. Luxembourg, 2007. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-418/04>.
- 200.** Commission v Italy. Case C-98/03. Luxembourg, 2006. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-98/03>.
- 201.** Commission v Italy. Case C-304/05. Luxembourg, 2007. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-304/05>.
- 202.** Commission v Italy. Case C-179/06. Luxembourg, 2007. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-179/06>.
- 203.** Commission v Poland (Białowieża Forest). Case C-441/17. Luxembourg, 2018. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62017CJ0441>.
- 204.** Commission v Portugal. Case C-239/04. Luxembourg, 2006. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-239/04>.
- 205.** Commission v Spain. Case C-404/09. Luxembourg, 2011. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:62009CJ0404>.
- 206.** Commission v United Kingdom. Case C-6/04. Luxembourg, 2005. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-6/04>.
- 207.** Commission v United Kingdom. Case C-441/03. Luxembourg, 2005. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-441/03>.
- 208.** Commission v Germany. Case C-399/14. Luxembourg, 2016. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-399/14>.
- 209.** Commission of the European Communities v Kingdom of the Netherlands Case C-441/03, 2005. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-441/03>.
- 210.** Inter-Environnement Bruxelles ASBL and Others. Case C-567/10. Luxembourg, 2012. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-567/10>.

- 211.** Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee and Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels v Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Case C-127/02. Luxembourg, 2004. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-127/02>.
- 212.** National Farmers' Union. Case C-157/96. Luxembourg, 1998. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-157/96>.
- 213.** Nomarchiaki Aftodioikisi Aitoloakarnanias and Others. Case C-43/10. Luxembourg, 2012. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-43/10>.
- 214.** People Over Wind. Case C-323/17. Luxembourg, 2018. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-323/17>.
- 215.** Solvay and Others v Région Wallonne. Case C-182/10. Luxembourg, 2012. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-182/10>.
- 216.** Stadt Papenburg v Bundesrepublik Deutschland. Case C-226/08. Luxembourg, 2009. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-226/08>.
- 217.** Sweetman and Others v An Bord Pleanála. Case C-258/11. Luxembourg, 2013. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-258/11>.
- 218.** T.C. Briels and Others v Minister van Infrastructuur en Milieu. Case C-521/12. Luxembourg, 2014. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-521/12>.
- 219.** CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A COLOMBIEI. Atrato River Case. T-622/16. Bogotá, 2016. [online] [citat 15.08.2025]. Disponibil: <http://www.corteconstitucional.gov.co/relatoria/2016/t-622-16.htm>.
- Altă Jurisprudența internațională:**
- 220.** Cazul EIA/IC/S/1 Ukraine. Danube-Black Sea Deep-Water Navigation Canal in the Ukrainian Sector of the Danube Delta (the 'Bystroe Canal Project'). <https://unece.org/environmental-policy/environmental-assessment/eiaics1-ukraine>.
- 221.** ACCC/C/2009/38 United Kingdom. [https://unece.org/env/pp/cc/accc.c.2009.38_unit ed - kingdom](https://unece.org/env/pp/cc/accc.c.2009.38_unit%20ed%20-kingdom).

Anexa 1 Proiect de lege pentru modificarea unor acte normative

(Legea nr. 1515/1993 privind protecția mediului înconjurător, Legea nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu și Legea nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului)

Art. I. – Legea nr. 1515/1993 privind protecția mediului înconjurător (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1993, nr. 10, art. 283), cu modificările ulterioare, se modifică după cum urmează:

1. La articolul 3, litera d), primele 3 liniițe vor avea următorul cuprins:

„– se supun procedurii de evaluare a impactului asupra mediului și/sau, după caz, evaluării biodiversității activitățile planificate prevăzute în anexele nr. 1 și nr. 2 la Legea nr.86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului care nu au o legătură directă cu sau nu sunt necesare pentru gestionarea sitului Emerald, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria, *per se* sau în combinație cu alte documente de politici și planificare sau activități planificate;

– se supun procedurii de evaluare a biodiversității activitățile planificate ce nu cad sub incidența anexelor nr. 1 și nr. 2 la Legea nr.86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului și care nu au o legătură directă cu sau nu sunt necesare pentru gestionarea sitului Emerald, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria, *per se* sau în combinație cu alte documente de politici și planificare sau activități planificate;

-se supun procedurii de evaluare strategică de mediu și, după caz, evaluării biodiversității, documentele de politici și planificare cu posibile efecte semnificative asupra mediului, inclusiv asupra sănătății populației, precum și documentele care nu au o legătură directă cu sau nu sunt necesare pentru gestionarea sitului Emerald, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria, *per se* sau în combinație cu alte documente de politici și planificare sau activități planificate, în conformitate cu Legea nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu; ”.

2. Articolul 24 va avea următorul cuprins:

„(1) Orice activitate planificată care nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului Emerald, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria, *per se* sau în combinație cu alte activități planificate sau documente de politici și planificare, trebuie supusă evaluării biodiversității a efectelor potențiale asupra sitului Emerald, în funcție de obiectivele de conservare ale acestuia din urmă, în conformitate cu Legea nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului.

(2) Orice document de politici și planificare care nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului Emerald, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria, *per se* sau în combinație cu alte activități planificate sau documente de politici și planificare, trebuie supusă evaluării biodiversității a efectelor potențiale asupra sitului Emerald, în funcție de

obiectivele de conservare ale acestuia din urmă, în conformitate cu Legea nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu.

(3) În funcție de concluziile evaluării biodiversității și în conformitate cu dispozițiile alin. (4), autoritățile competente aprobă spre dezvoltare activitatea planificată sau documentul de politici și planificare doar după ce au constatat că nu are efecte negative asupra integrității sitului Emerald respectiv și, după caz, după ce au consultat opinia publică.

(4) Dacă, în pofida unui rezultat negativ al evaluării biodiversității a efectelor asupra sitului Emerald și în lipsa unei soluții alternative, activitatea planificată sau documentul de politici și planificare trebuie realizat, cu toate acestea, din motive cruciale de interes public major, inclusiv din rațiuni de ordin social sau economic, autoritățile competente iau toate măsurile compensatorii necesare pentru a proteja coerența globală a rețelei ecologice Emerald. În cazul în care situl respectiv adăpostește un tip de habitat natural prioritar și/sau o specie prioritară, singurele considerente care pot fi invocate sunt cele legate de sănătatea sau siguranța publică, de anumite consecințe benefice de importanță majoră pentru mediu sau, ca urmare a avizului Comisiei, de alte motive cruciale de interes public major.

(5) Ministerul Mediului informează Comisia Europeană cu privire la măsurile compensatorii adoptate în temeiul alin. (4).”

3. Articolul 25 se completează cu articolul 25¹, cu următorul cuprins:

„Art.25¹.

(1) Experții de mediu implicați în procesele de evaluare a impactului asupra mediului, evaluare strategică de mediu și evaluare a biodiversității trebuie să fie certificați prin atestare de către Comisie de Atestare, înființată în cadrul Ministerului Mediului sau a unei asociații profesionale acreditate.

(2) Criteriile de atestare pentru persoanele fizice includ: studii superioare în domenii relevante (ecologie, biologie, inginerie de mediu), experiență profesională minimă de 3 ani în evaluări similare, absolvirea cursurilor de formare continuă, trecerea unui examen teoretic și practic organizat de Comisia de Atestare și absența conflictelor de interese. Pentru persoanele juridice, atestarea se acordă pe baza echipei de experți certificați individual și a experienței instituționale de minim 5 ani.

(3) Procedura de certificare implică depunerea unei cereri la Comisia de Atestare, însoțită de documente doveditoare (CV, diplome, portofoliu), evaluarea dosarului în termen de 30 de zile și emiterea unui certificat valabil 5 ani, publicat în registrul național gestionat de Agenția de Mediu.”

(4) Certificatul de atestare poate fi reînnoit la cerere, cu dovada formării continue (minim 40 de ore/an), și poate fi suspendat sau anulat pentru erori grave, conflicte de interese sau falsuri, conform procedurilor stabilite de Guvern. ”

Art. II. – Legea nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 414–417, art. 716), cu modificările ulterioare, se modifică după cum urmează:

1. La articolul 2, după noțiunea „ *inițiator* ” se introduce două noțiuni noi cu următorul cuprins:

„ *Obiecte de conservare ale siturilor Emerald* : tipurile de habitate naturale și speciile de faună și floră sălbatică pentru care siturile sunt desemnate și îndeplinesc una din următoarele cerințe:

- 1) sunt în pericol de dispariție în aria lor naturală;
- 2) au o arie naturală redusă ca urmare a regresiei lor sau datorită restricției lor intrinsece;
- 3) reprezintă exemple remarcabile de caracteristici tipice ale uneia sau mai multor regiuni biogeografice pentru habitate; respectiv, speciile care sunt: periclitare (cu excepția celor cu arie marginală); sau vulnerabile; sau rare; sau endemice și necesită atenție specială datorită habitatului lor sau impactului exploatării.

Obiective de conservare ale siturilor Emerald: starea țintă pe termen lung a fiecărui obiect de conservare (habitat sau specie) într-un sit, definită ca suma influențelor care acționează asupra habitatului natural și speciilor sale tipice (pentru habitate) sau asupra speciei respective (pentru specii), care pot afecta distribuția naturală pe termen lung, structura, funcțiile și supraviețuirea. Statutul de conservare este considerat „favorabil” atunci când:

1) pentru un habitat natural: aria sa naturală și zonele acoperite sunt stabile sau în creștere; structura și funcțiile specifice necesare pentru conservarea sa pe termen lung există și sunt probabil să continue în viitorul previzibil și statutul de conservare al speciilor sale tipice este favorabil.

2) pentru o specie: datele privind dinamica populației indică conservarea sa pe termen lung ca componentă viabilă a habitatelor naturale; aria naturală nu este redusă și nu este probabil să fie redusă în viitorul previzibil; există un habitat suficient de mare pentru a conserva populațiile pe termen lung. Aceste obiective implică o serie de măsuri pentru conservarea sau restaurarea la un statut favorabil, asigurând conservarea biodiversității în siturile desemnate.”

1. Articolul 10⁸ se completează cu alin. (3), cu următorul cuprins:

„(3) Evaluarea biodiversității nu se efectuează pentru activitățile planificate care au o legătură directă cu sau sunt necesare pentru gestionarea sitului Emerald. ”

2. La articolul 10⁹ alin. (2) după textul: „nr.1 sau nr.2”, se completează cu textul „care nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului Emerald, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria, *per se* sau în combinație cu alte activități planificate sau documente de politici și planificare”.

3. La articolul 10¹⁰:

alineatul (3) va avea următorul cuprins:

„ (3) În termen de 15 zile lucrătoare de la data recepționării cererii, Agenția de Mediu, având în vedere obiectivele de conservare ale siturilor Emerald, precum și probabilitatea unui impact potențial al activității planificate – individual sau cumulativ cu alte activități existente, în curs de implementare ori propuse în perimetrul sau în vecinătatea acestor situri – adoptă una dintre următoarele decizii:

- a) activitatea planificată se supune evaluării biodiversității;
- b) efectuarea evaluării biodiversității nu este necesară;
- c) în situația în care probabilitatea unor astfel de efecte nu poate fi exclusă, se consideră că aceasta există, iar efectuarea evaluării biodiversității devine obligatorie.”

alineatul (6) va avea următorul cuprins:

„ (6) Agenția de Mediu, în termen de 15 zile lucrătoare de la luarea deciziei conform alin. (3) lit. a), determină domeniul de aplicare a studiului de evaluare a biodiversității, care ia în considerare informațiile actuale accesibile și probabilitatea efectelor activității planificate, în special axându-se pe:

a) identificarea tuturor siturilor Emerald care pot fi afectate de activitatea planificată, ținând cont de efectele probabile ale acesteia și de obiectivele de conservare ale siturilor Emerald respective;

b) durata minimă a muncii de teren necesară pentru stabilirea efectelor activității planificate asupra siturilor respective;

c) minimul de analize necesare, ținând cont de caracteristicile specifice ale siturilor Emerald care ar putea fi afectate. ”

4. Articolul 10¹¹ :

alineatul (1) se completează cu textul „implicând experți de mediu certificați conform prevederilor art. 25¹ din Legea nr. 15151/1993 privind protecția mediului. ”

alin. (4) va avea următorul cuprins:

„ (4) Dacă, în pofida unui rezultat negativ al evaluării biodiversității a efectelor asupra sitului Emerald și în lipsa unei soluții alternative, activitatea planificată sau documentul de politici și planificare trebuie realizat, cu toate acestea, din motive cruciale de interes public major, inclusiv

din rațiuni de ordin social sau economic, autoritățile competente iau toate măsurile compensatorii necesare pentru a proteja coerența globală a rețelei ecologice Emerald. În cazul în care situl respectiv adăpostește un tip de habitat natural prioritar și/sau o specie prioritară, singurele considerente care pot fi invocate sunt cele legate de sănătatea sau siguranța publică, de anumite consecințe benefice de importanță majoră pentru mediu sau, ca urmare a avizului Comisiei, de alte motive cruciale de interes public major.”

5. La anexa nr. 8:

La alineatul 1):

lit e) se exclude;

la lit. h) cuvântul ”integritatea” se substituie cu cuvintele ”obiectivele de conservare a” alineatul 2) și 3) vor avea următorul cuprins:

„ (2) Siturile Emerald care ar putea fi afectate de implementarea activității planificate trebuie evaluate în funcție de următoarele aspecte:

a) obiectivele de conservare ale siturilor Emerald, stabilite prin planurile de management sau alte documente relevante, ca bază pentru evaluarea biodiversității;

b) lista obiectelor de conservare ale siturilor Emerald (habitate naturale și/sau specii pentru a căror protecție au fost desemnate siturile, conform Legii nr. 94/2007 privind rețeaua ecologică);

c) date privind prezența, localizarea, populația și ecologia habitatelor naturale și/sau speciilor vizate de obiectivele de conservare ale siturilor Emerald, în perimetrul activității planificate sau în zonele care ar putea fi afectate de aceasta;

d) starea de conservare a habitatelor naturale și speciilor vizate, evaluată la nivel național, conform Legii nr. 94/2007;

e) date privind structura și dinamica populațiilor speciilor și habitatelor afectate (evaluarea numerică a populației sau a suprafeței habitatului în cadrul siturilor Emerald, procentul estimativ al populației sau habitatului afectat de implementarea activității planificate, capacitatea habitatului de a asigura conservarea pe termen lung a speciilor și habitatelor);

f) descrierea funcțiilor ecologice ale habitatelor și speciilor vizate și a relației acestora cu alte arii naturale protejate de interes comunitar din rețeaua ecologică;

g) alte informații relevante privind conservarea siturilor Emerald.

(3) Analiza impactului potențial al activității planificate, realizată în următoarea ordine:

a) evaluarea impactului semnificativ al activității planificate, separat, asupra habitatelor naturale și/sau speciilor pentru a căror protecție au fost desemnate siturile Emerald;

b) evaluarea impactului semnificativ cumulativ al activității planificate, în combinație cu alte activități existente, propuse sau aprobate, asupra habitatelor naturale și/sau speciilor pentru a căror protecție au fost desemnate siturile Emerald. ”

alineatul 4) se exclude.

Art. III. - Legea nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 109–118, art. 155), cu modificările ulterioare, se modifică după cum urmează:

2. după cuvântul „procedurii” de completat cu textul „privind evaluarea biodiversității, inclusiv”

3. la articolul 2, definiția „raport privind evaluarea strategică de mediu” se completează cu următorul text: „În cazul în care evaluarea strategică include și evaluarea biodiversității, raportul privind evaluarea strategică de mediu integrează studiul privind evaluarea biodiversității.”

4. La articolul 4, litera b), după cuvântul „mediu”, se completează cu textul: „și după caz, a evaluării biodiversității”, iar după textul „lit. j). ” se completează cu textul: „și certificați conform prevederilor art. 25¹ din Legea nr. 15151/1993 privind protecția mediului. ”

5. Articolul 5

Titlul articolului va fi completat cu cuvintele „și a evaluării biodiversității”;

La alineatul (1), după cuvântul „asupra” se completează cu cuvintele „obiectivelor de conservare a siturilor Emerald și ”;

alineatul (2) se completează cu textul: „c) date privind prezența, localizarea, populația și ecologia habitatelor naturale și/sau speciilor vizate de obiectivele de conservare ale siturilor Emerald, în perimetrul activității planificate sau în zonele care ar putea fi afectate de aceasta; ” ;

la alineatul (3¹), după cuvântul „mediu” se completează cu cuvintele „și a evaluării biodiversității”;

alineatul (2) se completează cu textul: „În cazul în care se decide asupra necesității efectuării evaluării biodiversității, raportul privind evaluarea strategică de mediu, cuprinde studiul privind evaluarea biodiversității. ”;

Articolul se completează cu alineatul (6) cu următorul cuprins: „În cazul în care autoritatea competentă determină necesitatea de efectuare a evaluării biodiversității, se efectuează în mod obligatoriu și evaluarea strategică de mediu.”.

6. Articolul 7 alineatul (5¹), va avea următorul text: „f) a stabili dacă există sau nu o probabilitate a apariției unor efecte semnificative ale implementării documentului de politici și

planificare asupra siturilor Emerald sau asupra altor zone de conservare de importanță locală, națională ori internațională;”

7. La articolul 8:

la alineatul (1), cuvintele „inclusiv asupra sănătății populației” se substituie cu textul „asupra sănătății populației, inclusive asupra obiectivelor de conservare a siturilor Emerald și ”;

alineatul (4) se completează cu litera d) cu următorul cuprins: „d) dețin certificat conform prevederilor art. 25¹ din Legea nr. 15151/1993 privind protecția mediului. ”

8. La articolul 8⁵:

Alineatul (4) va avea următorul cuprins: „ (4) În situația în care evaluarea biodiversității indică faptul că un document de politici și planificare poate genera un impact negativ semnificativ asupra siturilor Emerald, iar soluții alternative nu există, aprobarea acestuia de către autoritatea competentă pentru protecția mediului este permisă numai dacă documentul răspunde unor considerente imperative de interes public major, inclusiv de natură socială sau economică, cu respectarea următoarelor condiții:

a) în cazul în care măsurile compensatorii nu pot fi garantate la nivelul documentului, autoritatea competentă solicită eliminarea elementelor specifice care determină impactul negativ semnificativ; documentul astfel modificat poate fi aprobat doar dacă nu afectează coerența și funcționarea rețelei Emerald;

b) în situația în care eliminarea elementelor prevăzute la alin. a) nu este fezabilă, autoritatea competentă poate propune măsuri compensatorii clar definite și realizabile, care să asigure conservarea coerenței rețelei Emerald, în concordanță cu obiectivele de conservare ale siturilor afectate; ”

Articolul se completează cu alineatul (5) cu următorul cuprins:

„ (5) Pentru documentele de politici și planificare considerate implicit de interes public, procedura de evaluare prevăzută la alin. (3) nu se suspendă pentru inițierea unei noi proceduri potrivit prevederilor alin. (4), cu excepția cazurilor în care impactul negativ semnificativ nu poate fi evitat sau compensat. ”

**DECLARAȚIA
PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII**

Subsemnata, Punga Irina, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

„13” mai 2026

Punga Irina

CURRICULUM VITAE

Nume și Prenume: PUNGA Irina

Cetățenie: Republica Moldova

Studii:

2010–2014 – Studii de licență. Universitatea de Stat din Republica Moldova, Facultatea de Drept, specializarea Drept.

2014–2016 – Studii de masterat, Universitatea de Stat din Republica Moldova, Facultatea de Drept, specializarea Drept Procedural Civil.

2022–2026 – Studii de doctorat, Universitatea de Stat din Republica Moldova, Facultatea de Drept, specializarea 551.01 Teoria generală a dreptului.

Domenii de interes științific:

- Dreptul mediului și protecția drepturilor omului la un mediu neprimejdios/sănătos;
- Mecanismul de evaluare a biodiversității și transpunerea Directivei Habitate 92/43/CEE;
- Evaluarea impactului asupra mediului (EIM) și evaluarea strategică de mediu (ESM);
- Armonizarea legislației naționale cu acquis-ul UE în domeniile protecției mediului, schimbărilor climatice și tranziției verzi;
- Răspunderea juridică pentru prejudiciul cauzat mediului și accesul la justiție.
- Principiul precauției și vulnerabilitatea climatică în proiectele de investiții publice.

Participări la manifestări științifice (naționale și internaționale):

1. Manifestări internaționale

PUNGA, Irina CIOBANU, Rodica. Climate vulnerability in public capital investment projects: challenges, legislative gaps, and alignment with European Union standards. În: *CEEEGov '25: Proceedings of the Central and Eastern European eDem and eGov Days 2025*. New York: Association for Computing Machinery, 2025, p. 51–57. DOI: <https://doi.org/10.1145/3773002.3773099>.

PUNGA, Irina. Domeniul de aplicare a mecanismului de evaluare a biodiversității. In: Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine, Ed. 10, 19 -20 septembrie 2024, Chișinău. Iași-Chișinău-Lviv: 2024, Ediția 10, pp. 442-447. ISSN 2558 – 894X. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/220746

PUNGA, Irina, IORDANOV, Iordanca-Rodica. *Tranziția institutului de răspundere juridică pentru daunele cauzate mediului de la sistemul național la sistem bazat pe abordările directivelor europene. 65 ani în serviciul jurisprudenței naționale / Universitatea de Stat din Moldova ; responsabili de ediție: Serghei Brînză [et al.]. – Chișinău : [S. n.], 2024 (F.E.-P. "Tipografi a Centrală"). – 371 p.: ISBN 978-5-88554-366-8. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/242864*

2. Manifestări naționale cu participare internaționale

PUNGA, Irina, IORDANOV, Iordanca-Rodica. Obiective de conservare și evaluarea biodiversității: piloni ai protecției naturii în Republica Moldova. In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice*, 7-8 noiembrie 2024, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, SJE, pp. 137 -143. ISBN 978-9975-62-798-6. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/220154

CIOBANU, Rodica, PUNGA, Irina. Prejudiciul moral și drepturile omului: răspunsurile CEDO. In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice*, 6-7 noiembrie 2025, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2025, SJE, pp. 117-126. ISBN 978-9975-62-687-3. ISBN (pdf) 978-9975-62-945-4. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/242660

PUNGA I., CIOBANU R. Accesul la justiție - instrument de asigurare a dreptului la un mediu sănătos. Experiința europeană. In: *Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE*, 12 mai 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Editura „Lexon-Prim”, 2023, Editia 1, pp. 23-36. ISBN 978-9975-3418-3-7.. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8355536>

3. Manifestări naționale

PUNGA, Irina, IORDANOV, Iordanca-Rodica. Rolul autorităților publice în procesul de asigurare a dreptului omului la accesul liber la informațiile de mediu . In: *100 de ani de la adoptarea constitutiei Romaniei de la 1923. Evolutii context si perspective europene in Romania si Republica Moldova*, 24 martie 2023, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2023, pp. 77-87. ISBN 978-9975-62-577-7 (PDF). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8412976>

Lucrări științifice și științifico-metodice publicate: activitatea științifică este reflectată într-un portofoliu de peste 25 de lucrări științifice și științifico-metodice, incluzând 2 contribuții monografice în volume colective, 6 articole publicate în reviste științifice, dintre care unele indexate în Web of Science și Scopus, iar altele recunoscute de ANACEC (categoria B), peste 15 comunicări științifice publicate în lucrările conferințelor naționale și internaționale, precum și 2 ghiduri metodologice aprobate și publicate, relevante pentru dezvoltarea cercetării și practicii de specialitate.

Cunoașterea limbilor: Română – nativ; Engleză – C1; Rusă – C1;

Date de contact de serviciu:

Adresă: Strada Alexei Șciusev 54/1, Chișinău, Republica Moldova;

Telefon: +373 60770070;

E-mail: Iri.punga@gmail.com